

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LARSEN-LEDET

**MIT LIVS
KARRUSEL**

BONDEDRENG

GYLDENDAL

INDHOLD

Tilbageblik	7
Vendelboer	14
Samhørighed med Fortiden	17
Bedsteforældre	23
Forældre	42
Hjemstavn	47
Horisonten rundt	53
Med Ansigtet ud mod den store Verden	57
Strandinger, Fyr, Dødninger, Strandtyverier	61
I Kamp mod Hav og Sand og Myndigheder	70
Fiskeri og Fiskere	75
En Badeby bliver til	81
Tilbageblik over Fremskridtet	88
Naturbørn	98
Nøjsomhed, Selvforsyning og Redelighed	103
Sygdom, Sundhed og Haardførhed	122
Højtider og anden Afvexling	129
Født Afholdsmand	136
Vort Forhold til Vorherre	141
Det sjette Bud	152
Overtro og Trolddom	159
Originaler	166
Familien Thamsen	182
Kræmmere, Tiggere og andre Gæster	190
Navnevirvarret	195

Bøger og Drømme	198
Ni Aars Skolegang	205
Fra Hyrdedreng til —	228
Den politiske Kamptid	237
Drømmen om Avisen	256
Ved det grønne Bord	260

I

TILBAGEBLIK

Skyggerne bliver længere og længere. Det er det sikre Tegn paa, at det lider mod Aften.

I de tidlige Morgentimer gled Vognen ad sandede Hjulspor. Langsomt, altfor langsomt, syntes jeg. Men Farten kom hurtigt op. Og allerede midt paa Formiddagen sad jeg i en underlig Karusel, snart en Dirt-track-Cykle, snart en Triumfvogn, snart en stratosfærisk Lynraket. Den førte mig gennem Tummel og Masseopløb, over Barrierer og Jordvolde, fra Nederlag til Sejre, fra Haan og Forfølgelser til Æresporte og Laurbærkranse, fra Land til Land, fra Verdensdel til Verdensdel — altsammen i en saa svimlende Fart, at der kun sjældent blev Tid til en menneskelig Tilværelse, knapt nok til at puste eller tørre Sveden af Panden.

Jeg har glædet mig over de vundne Resultater, der staar som Milepæle langs min Vej. Jeg har nydt Svimmelheden, der aldrig er gaaet mig til Hovedet. Og jeg har med et Smil kunnet ryste Fortrædelighederne af mig. Men i de allertravleste Stunder har en Stemme i mit Indre hvisket om en Fyraftens stille Ro, og det er derfor med Forventningens Glæde, jeg ser Tusmørket sænke sig, mens jeg tager Farten af Vognen og sagte glider ind mod en fast Ankerplads, hvor der er Tid til at meditere, Tid til at gøre Regnskabet op, Tid til at føle sig som Far, Bedstefar og Menneske. Jeg har paa Fornemmelsen, at naar Lampen tændes, er det mine bedste Aar, jeg gaar ind til.

Hvor hastigt er de seneste Tiaar ikke ilet! Hastigere og hastigere — paa tværs af alle Naturlove — jo højere man er kommen op ad Bakken! Jeg synes, det kun er et Par Døgn siden min ældste Datter laa i Vuggen og henledte Opmærksomheden paa sig ved et halvt oplysende, halvt bebrejdende: „Ligger vaagen Gete!“ Og i Dag sidder hendes tre Børn og tre andre Børnebørn

paa mine Knæ og lytter med tænkksom Fryd til Bedstefaderens Beretninger!

Hvor kort har Vejen ikke været, saadan set! Og hvor hastigt er Viseren ikke gledet henover Skiven!

Vilde man — det Spørgsmaal melder sig uvilkaarligt ved Fyraftenstid — dreje Viseren tilbage, om man kunde? Vilde man have Lyst og Mod til at prøve det hele een Gang til?

Der har været Solskin over det meste af min Vej. Solskin og forfriskende Stormvejr. Og jeg har altid glædet mig over Tilværelsen — paa Linie med hine Børn, jeg en Dag fandt jublende i en Mergelgrav. Hvad morer I jer over? spurgte jeg. Aah — svarede en lidt snavset og snottet Dannekvind — wi æ' saa glaae faar e' wi æ' løwwi — vi er saa glade, fordi vi er levende! Jeg fik ikke hendes Navn eller Adresse, men jeg føler mig stærkt i Slægt med denne Ungmø, der nu maa være en helvoksen Dame, Mor, ja maaske endog Bedstemor. Ogsaa jeg har kunnet glæde mig, blot fordi Solen skinnede og Stormen hven og jeg selv var midt i det hele.

Og nu mod Fyraften, da jeg har Mave og Maane og Værdighed, da min fagre Haarpragt ligger spredt rundt om i Alverdens Lande, da Bulderet fra mine Kampe snart er døet hen og glemt — nu sidder jeg lidt træt i min lige saa forslidte Skrivebordsstol og ser med Smil, med Henrykkelse og af og til med Misundelse paa det Transportbaand, der glider forbi:

En 16-aarig Dreng vandrer ad den snefyldte Landevej fra Løkken til Hjøring — ud i den vide Verden, fast besluttet paa at gøre den bedre ... Saadan begynder det. Og et lille Misundelsens Stik farer gennem mit Hjerte! Hvem der i Dag var saadan en ung Mand!

Og Vejen gaar videre. Billede følger paa Billede. Det er stadig en Bondedreng, der vandrer — klodset, kejtet og sjusket, men fyldt med den indre Frimodighed, der giver Styrke. Knap 20 Aar gammel hører han allerede til de Navne, man taler om, lovpriser eller forkaster! Jeg ser ham blandt andre Unge, alle med den samme Ild brændende i sig! Misundelsesværdige Slægtled! Fremskridtets Pionerer i en Verden, der var lys og aaben

og modtagelig for Tidens store Tanker ... Hvor er de nu, de den Gang saa frejdige og frimodige? Gemt under Grønsværet, de fleste. Og hvor er vore Idealer? Knust af en raa Magt, men bestandig glødende under Asken, til en ny Slægt puster Flammerne til Live igen.

Og jeg ser den unge Mand snøre sin Randsel og med lysvaagent Sind vandre den halve Klode rundt, siddende paa Skolebænk her, lyttende til vise Mænds Tale der, dukkende ned snart i Biblioteker, snart i det levende Folkehav, lugtende til alle Landes Dyder og Laster, alle Folkeslags Røster og Stemninger ... eller blot siddende i Drømmetaage og Betagelse paa en Boulevardcafé under de parisiske Kastanjer med Nationernes store Tog passerende forbi sig. Ak — sukkede Henrik Cavling i *sin* Alderdom — hvem der var 21 Aar, havde fem Francs i Lommen og en Sypige under Armen en Søndag i Boulogneskoven! Det fik endda være med Sypigen, men ogsaa jeg kunde længes efter igen at være 21 Aar og have mange Verdensrejsers Oplevelser foran mig.

Og Tiden skrider frem, og Manddommens Kamp- og Arbejdsaar kommer. Herligt at være med til at dele Vandene, at skabe Daad og Vilje i Folket, at jage det Onde paa Flugt, at være tiljuble og forkættet, Skive for alle Revyforfatteres og Karikaturtegneres Pen og Blyant, at være kendt af Hvermand, et af Nationens hellige, om end omstridte Dyr. Og herligt at kunne bevare sin Ligevægt under alt dette — og at kunne bære de Arbejdsbyrder, der kræves af den, som altid er i Kamp og altid gaar i Spidsen.

Og Arbejdsmarken udvides, saa en hel Verden bliver mit Felt. Misundelsesværdigt at fare fra Land til Land, at samle store Tilhørerskarer om sin Talerstol, ogsaa her, at vinde Venner, ogsaa her, at trænge ind i fremmede Folkeslags Tankesæt, at se sin Horisont forskubbet til de fjerneste Egne, at føle sig som Borger i et Verdenssamfund — uden at tage Skade i sin Rod, uden nogen sinde at ryste Hjemsognets Strandsand helt ud af sine Sko.

Jovist har det været Fryd, Solskin og Sus af forfriskende Vinde. Og vist kunde det være fristende at dreje Viseren tilbage — om man blot kunde.

Derfor svarede jeg da ogsaa, som jeg gjorde, da en Avis

spurgte, hvilken historisk Person jeg helst vilde være. Mit naturlige og ligefremme Svar var: Larsen-Ledet. Det var ikke Udtryk for nogen Slags Selvovervurdering, saadan som en anden Avis fortolkede det, men blot en Erkendelse af, at Forsynet havde formet mit Liv som et saa broget, et saa mangfoldigt og et saa lykkeligt Eventyr, at jeg ikke følte nogensomhelst Trang til at bytte med nogen, end ikke med de Største i Historien, for jeg ved, at ingen af dem kan have været lykkeligere end jeg. Økonomisk og socialt kunde jeg naturligvis have drevet det videre, om jeg var gaaet ind for andre Ideer eller havde arbejdet for andre Arbejdsgivere — men større Tilfredshed kunde jeg vanskeligt have faaet.

Fra Starten har jeg haft den ubetalelige Lykke at være født i en barsk og fattig Egn, hvor forudgangne Slægters hundredaarige Kamp mod Storm og Hav og Sandflugt har velsignet mig med sundt Blod i Aarerne, Kraft til at bære tunge Byrder, Styrke til at gaa efter min egen Næse, en urokkelig Ro, Ligevægt i Sindet, et ukueligt Mod og en tommetyk Elefanthud, som hverken Burrer eller raadne Æg bed paa. Og saa har jeg haft den Lykke, at jeg altid har været uafhængig, ikke paa Grund af medfødt Rigdom, men paa Grund af medfødt Stejlhed, at jeg bestandig har været i nøje Overensstemmelse med mig selv og min Samvittighed, at jeg aldrig har sat mit Navn under noget, jeg ikke mente. I mit Livs Aften er dette min største Stolthed. Og Bevidstheden om det vejer mere end de højeste Æresposter, Samfundet kan tildele en Borger, mere end Storkorset, mere end Fortjenstmedaillen, mere end Nobelprisen.

Hvis Viserne lod sig dreje tilbage ... nej, nej!

Men — hvis! Ja, mon ikke Datoerne i mit Liv i alt væsentligt vilde blive de samme, om jeg begyndte forfra? Jeg tror det.

I alt væsentligt. For noget *har* man da lært — det var ikke godt andet.

Jeg har mødt en Del Æsler i denne Tilværelse, og for Sagens Skyld har jeg en stakket — men alligevel altfor lang — Stund ladet mig paatvinge et Samarbejde med nogle af dem. Det gør jeg ikke een Gang til. Thi hvorfor skal man spille sin kostbare Tid paa Daarer, hvorfor skal man lade sig træde halvt til Døde af Slubberter og Tremarksmænd, selv om de ved Medlemmernes

Uforstand og ved Gassen i deres eget Indre er fløjet til Tops i ens Hjertebevægelse?

Og jeg har det meste af min Tid slidt alt for umenneskeligt. Heller ikke det vil blive gentaget i en senere Tilværelse ... i hvert Fald ikke i den Udstrækning. Thi Slid over alle Grænser lønner sig kun sjældent, mens Straffen derimod aldrig lader vente paa sig. Den slaar ned med ubønhørlig Kraft, naar *dens* Tid kommer.

I min pure Ungdom — ved Vendsyssel Tidende og Aalborg Amtstidende — savnede min ekstraordinære Flid ingenlunde Paaskønnelse. Mine Arbejdsgivere var nemlig selv arbejdende Journalister. Men ved Jysk Morgenblad sled jeg — uden Tak — haardt og vedholdende fra 12—1 Middag, til jeg Kl. 2—3 Nat mødigt slæbte mig hjem, og for Bladets og Ideens Skyld nægtede jeg mig enhver Form for Privatliv. Slidet bragte mig en vis indre Tilfredsstillelse, der er et saare værdifuldt Aktiv, men anden Anerkendelse maatte jeg kigge i Vejviseren efter — thi mine Arbejdsgivere begreb ikke et Muk af det hele! Noget lignende gælder Forholdene ved Afholdsdagbladet, hvor baade min Kone og jeg (af Mangel paa Penges Havelse) blev bundet til en urimelig lang Arbejdstid og til Beskæftigelse med en Mangfoldighed af Petitesser, der sled stærkere paa Helbredet og paa den journalistiske Produktionsevne end forsvarligt var ... uden at indbringe os anden Paaskønnelse end at den Slags betragtedes som en Selvfølge.

I de første Aar ved Afholdsdagbladet brugte jeg desuden det meste af min Fritid, et Hundrede Aftener om Aaret, til underholdende Foredrag i alle mulige Loger i Byen. Der var faa eller ingen af mine overordentlig taknemmelige Tilhørere, der abonnerede paa Afholdsdagbladet, *fordi* jeg ofrede dem min Fritid, og Honoraret oversteg aldrig en Kop Kaffe og en Cigar. Der var saaledes ingen personlig Fordel knyttet til denne udstrakte Virksomhed, men jeg øvede den, fordi jeg syntes, det var min Pligt. Heldigvis faldt der i rette Tid Skæl fra mine Øjne, saa jeg fik sagt Stop, inden det var for sent. En brav og velmenende Mand kom en Dag og pikkede mig fortroligt paa Skulderen. „De kommer nok“ — hviskede han — „til at tale i „Løvens Hjerte“ engang i Vinter.“ Det kendte jeg ikke noget til. Nej, for det var først i Aftes, han havde foreslaaet det i Logen. Der var god Stemning for det (hvor lykkeligt!), men — han vilde ikke presse Sa-

gen igennem (hvor hensynsfuldt!), og han havde derfor ladet Afgørelsen udsætte til næste Møde! Jeg sank en Klump, og det sortnede et Minut for mine Øjne! Her havde jeg i min Enfoldighed troet, jeg gjorde Meningsfæller en Tjeneste ved at rende rundt og tale for dem i Tide og Utide — og saa var Forholdet (i hvert Fald i „Løvens Hjerter“) det, at man betragtede mig som en lidt paatrængende Supplikant, der stod udenfor Døren, ivrig efter at komme ind, mens Logen i to Møder efter hinanden drøftede, om man skulde lade mig vederfares den Naade! Ugedagen efter ringede den brave og velmenende Mand og meddelte med alle Tegn paa huld Bevaagenhed, at nu var Sagen i Orden, nu kunde jeg frit komme, naar det passede mig! Han blev lige saa kraftigt rystet i sine Indvolde, som jeg var bleven det Ugen i Forvejen, da jeg meddelte ham, at det overhovedet ikke passede mig, og at jeg herefterdags ikke fløj rundt og kastede mine Perler i Grams i Utide, men kun talte, naar der var en Anledning.

Hvad kunde jeg ikke have præsteret af nyttigt Arbejde i de spildte Timer, om jeg havde faaet denne Belæring et Par Aar i Forvejen? Og saadan er der adskilligt ligegyldigt Sludder og Vrøvl, man vilde gaa udenom, og adskillige spildte Timer, man vilde anvende til noget nyttigere, om man med sine købte og betalte Erfaringer af i Dag skulde begynde Livet forfra paany.

Ja, ret beset! Havde jeg hin Vinterdag i 1897, da jeg drog ud for at reformere Verden, havde jeg da kunnet se, hvorledes Europa senere vilde gestalte sig, er det tænkeligt, at min Vej ikke var gaaet mod Hjøring, men mod Vest. “You have the stuff,” sagde Pussyfoot, da han første Gang trykkede mig paa Næven (Milano, 1913). Han vilde dermed slaa fast, at jeg indeholdt de Egenskaber, man laver fornuftige Amerikanere af. Det er vel rimeligt at tro, at der netop derovre var bleven et Par Agre eller flere, jeg med Fordel — ogsaa Fordel for mig selv — kunde have pløjet.

Men alle saadanne Filosofier er jo i Dag omsonst. Dagen gaar paa Hæld, og paa Grund af alt for stærkt Slid paa Maskinen, er den begyndt at hælde en Smule før, det efter en matematisk Beregning var nødvendigt. Og Viseren lader sig *ikke* skrue tilbage.

Det kan ogsaa være det samme. Jeg har baaret min Part af Døgnets Byrder, og jeg kan med rolig Samvittighed overlade til den næste Slægt at ordne Resten.

Desværre er den Jammerdal, vi Mennesker bebor, paa visse Punkter mere tosset end den var, da jeg for godt tre Snese Aar siden traadte ind i Tilværelsen. Men *jeg* kan ikke gøre ved det. Paa de Omraader, hvor jeg har haft afgørende Indflydelse, er den gaaet frem, voldsomt frem. *Det* er min Trøst. At jeg ikke har kunnet feje for *alle Døre*, vil man forhaabentlig tilgive mig. Og man vil formentlig ogsaa forstaa, at jeg nu efter et langt Livs trælsomt Fejearbejde sætter Kosten fra mig for aldrig mere at svinge den med den gamle Kraft.

Aldrig mere! Det er bleven sagt, at der ligger dyb Vemod i disse to Ord. Det er bleven hævdet, at Fyraftenens dystreste Tristhed er Erkendelsen af, at man ikke længere er i Stand til at arbejde 16 Timer i Døgnet, at der ikke er flere Sejre at hente, at der staar „aldrig mere“ over Porten til en Mangfoldighed af pragtfulde Oplevelser, man har ladet bag sig.

Ja, maaske er der en og anden, maaske er der mange, der føler det saadan. Jeg ikke. Med alle Sanser i Behold ranker jeg Ryggen i Skrivebordsstolen, fylder Brystkassen med Luft og ser tilbage mod den Vej, jeg vandrede, den knudrede, den besværlige, den straalende Vej. Og en indre Stemme hvisker til mig: Du har gjort Din Del af Arbejdet, og Du har faaet alt, hvad Du med Rimelighed kan forlange, af Arbejdets Lykke, af Sejre og Resultater, af Ære og Berømmelse. Gaa Du nu roligt ind til Fyraftenens Glæde!

Disse Ord fylder mig med en Fred, der overgaar al Forstand.

Jeg glider til Rette i Skrivebordsstolen paany, og mine Øjne lukker sig en Stund. Der glimter vistnok en Taare i Krogen. Jeg visker den ikke bort, for jeg ænser intet af det nærværende. Jeg hører en Bæk, min Barndoms Bæk, klukke i det Fjerne, og en Kilde springer i mit Indre ...

Til disse melodiske Lyde vil jeg lytte, mens mit Hjerte skjælver af Glæde.

II

VENDELBOER

Sagnet beretter, at da Kong Dan i Tidernes Morgen samlede Danmarks Rige paa een Haand, maatte han gøre Holdt ved Limfjorden. Vendsyssel og Thy sagde et saa tordnende Nej, at den ny Union maatte nøjes med ni Hjerter i Rigsvaabnet, eet for hvert af de søndenfjordske, ingen for de nordenfjordske Sysler. Sagnet fortæller ogsaa — og den nyere arkæologiske Forskning bekræfter det — at Vandalerne, der paa brede Fødder trampede ned over Europa, løftede Romerriget af dets Hængsler, grundlagde Kongedømmer i Carthago, Andalusien (Vandalusia) og andre Steder ... at de havde deres Vugge staaende i Vendsyssel. Og Historiebogen ved videre, at vi i 1085 nægtede at deltage i den af Knud den Hellige planlagte Invasion i England, at vi senere jog Majestæten ud af Landsdelen, forfulgte ham til Odense og dræbte ham der, at vi i 1430'rne atter gjorde Oprør og efter aarelange Kampe blev hugget ned paa St. Jørgens Bjerg („Først da flygted de Morsinger, saa de Forræddere af Thy — *fast kun stode* de Vendelboer, de vilde ikke fly“), og at vi i 1534—36 under Skipper Clement gjorde et nyt Forsøg paa at knuse Adelsvældet og befri Bondestanden for det Aag, der var lagt paa dens Skuldre.

Der er saaledes i den forudgangne Historie Grundlag nok baade for en god Portion Selvbevidsthed og for Drømme om Løsrivelse fra Riget og Proklamering af en uafhængig Republik. (Jævnfør Island og Færøerne.) Og Grundlaget findes ikke alene i Historien — det findes ogsaa i Sprogets og Folkekarakterens Særpræg ... Heldigt dog, at Drømmene ikke er bleven virkeliggjort. De vilde utvivlsomt briste den Dag, Præsidenten skulde vælges! Der er nemlig ikke een, men tusind Førere i Vendsyssel, og det

vilde formodentlig gaa dem som Løverne, der blev sat i Bur sammen: næste Dag var kun Halerne tilbage.

Man tør — uden nogen Slags Selvovervurdering — fastslaa, at vor Landsdels isolerede Beliggenhed, dens pragtfulde Klima (hvem har et Vejr som vi?) og en Række andre Forhold har fremelsket en Type, der er ejendommelig for Vendsyssel. En Type, der — hvor den kommer til Udfoldelse — syner stort og er i Besiddelse af en Række skarptskaarne Egenskaber, deriblandt mange gode: en Selvstændighed, der let bliver til Stejlhed, en Retfærdighedssans, der hyppigt forvandles til Rethaveri, en Oppositionstrang, der af og til udarter til Kværuleteri.

Men desværre — Typerne forsvinder, Særprægene viskes ud.

Den gamle Landsby, der vrimlede med Originaler, hver skaaret til efter sin egen Model og sit eget Patent — hvor er den nu henne? Glatraget og maskinklippet, ensrettet og ligegyldig. Kun hist og her stikker der en Busk af det gamle Vildmandsfjæs frem.

Og vort gamle Sprog? Ja, *Malmen* i det klinger — heldigvis — endnu. Kommer jeg en Dag sydfra og har passeret Limfjorden, slaar der mig en hyggelig hjemlig Luft i Møde. En Sprogtone, i hvilken jeg hører baade Storm og Hav og Sandflugt i een himmelsk Brusen ... Undertiden naar jeg har gæstet Yorkshire og har lagt Øret mod Jorden, har den samme Musik sat mine Trommehinder i begejstret Sving. Her er det vore Forfædres tunge Traad gennem Historien, jeg aner. En Sang om Kraft og Styrke, om Uddrift og Eventyrtrang ...

Men her som der er det kun *Tonen*, der helt er uændret. *Ordene* slibes fra Slægtled til Slægtled, fra Aarti til Aarti. Hvem taler vore Bedstefædres Sprog? Hvem siger Fonon og Ettenon for Formiddag og Eftermiddag (engelsk: forenoon .og afternoon)? Hvem siger Sejs eller Sejser (engelsk: scissors) for Sax? Eller Fæt for Haarlag? Eller vejænster (svensk: genast) for straks? Og hvem bruger de Snese af karakteristiske Udtryk, de Gamle anvendte, og som gjorde vort Sprog saa rigt, langt, langt rigere end Skriftsproget. Ord glemmes. Og Ord ændres. Siden jeg drog hjemmefra, er Swohl (Solen) blevet til Suhlen, Skwohl (Skolen) blevet til Skuhlen, og Patetter (det ældgamle skandinavisk-engelske Ord for Kartofler) er forvandlet til det platte og plebejiske Katøfler. Af og til har jeg spurgt: Hvorfor? Saadan sagde I dog

ikke for ti Aar siden. Men jeg har aldrig faaet nogen Forklaring. Hvad er det mon for mystiske Kræfter, der her virker og sletter baade Sprog og Folkekarakter ud?

Det er vor eneste Trøst, at der fra gammel Tid er skrevet baade Grammatik og Ordbog over Vendelbomaalet, at Jens Thise har produceret en Række værdifulde Bøger paa samme Maal, og at Sprogforskerne kan rulle deres Grammofonplader op, saa Efterslægten kan høre, hvordan det har lydt.

I Nationalmuseets Stemmearkiv ligger *min* Røst. I to Exemplerer. Et Brudstykke af et Foredrag paa Rigssproget. Og en Hyldest til Hjemstavnen og dens Sprog paa Modersmaalet, en Slags Begravelsestale over det. Dette sidste Foredrag starter jeg med en Understregning af, at Vendelboen siden Verdens Skabelse har levet i Protest mod sine Omgivelser, i en ubændig Oppositionstrang, der „æ bløwwen Orsag te møj Framskret i de hær bette søwne Laj“. Og jeg fortsætter:

... Jen aa di maanne Teng, wi protestierer imo, er Digterens Or om Muesmo'le: de haa saa mehl æn Klaang.

Wot Muesmohl haar ehn mehl Klaang. Ajer wel wesnaak tøws, de æ gremt. Men wi bryr aas intsj om, hons de ajer di miener. We holler aa wot gu gammel Mohl ...

Men wi dæ ska døjh, hjelser Cæsar, stohr der i Skrøwtæn. Aa wot Spraag ska' døjh. Dæj stuhr Trommel gohr hæn owwer Lantsj aa klæmmer aas ligh flaaah aalsammen, saa dæ tesist intsj wu Aaskjel aa i Wejelbo aa i Hemmerlæjing. De æ Søjh, er'e. Aa wi æ no'en, der æ' lih o'e.

Men ehn aa aas ær uhn Skyl. Ja, a haa siel Søjh aapaa min Samwettihi. A snakker te dawle Brug æ fræmme Spraag, aa min Bøhn døwwer mæ saa sejh tsje aa w. Næhr aal ho' glemt'e, læ saa dæj hæ Plaa faatæhl, hwodahnt we snakke i Forby Sown i Børlom Herreh Attenhujeraanoenaafih.

III

SAMHØRIGHED MED FORTIDEN

Min Erindring gaar tilbage til Tider, der ligger langt forud for Stavnsbaandets Løsning. Det kan lyde besynderligt, men der er dog intet nævneværdigt urigtigt i Paastanden.

Det sidste Par Slægtled er ramt af den triste Skæbne at have tabt Forbindelsen med Historien. De ved som Regel kun kummerlig Besked om deres Forældres Levnedsløb, slet intet om deres Bedsteforældres, hyppigt ikke engang Navnene paa dem, og det, der ligger før den Tid, er et Mørke, der ikke interesserer dem.

Anderledes med de Gamle, — dem, der var født i forrige Aarhundredes første Halvdel. De vidste (som de islandske Bønder) Besked om Slægtskab og Svogerskab gennem hundred, sommetider Hundreder af Aar, om Venskab og Fejder mellem Slægterne, om Landsbyens Udseende, dens Katastrofer, dens Eventyrere, dens Rigdom og Fattigdom, dens skiftende Kaar gennem Tiderne . . . Alt kendte vore Bedsteforældre. De havde ikke Aviser, Bøger, Radio eller Telefon. De havde ikke vore højt lovpriste Kundskaber, ikke vort Perspektiv over Kloden. Men de stod i mere intim Forbindelse med Fortiden. De følte sig stærkere knyttet til deres Fædre og Fædres Fædre, end det er Skik nu til Dags. Denne Samhørighed med det, der var gaaet forud, denne instinktive historiske Sans har været den danske Bondes Ballast gennem Hundreder af Aar, og den har bidraget stærkt til at skabe nogle af hans fremtrædende Egenskaber, ogsaa den Selvsikkerhed, der er hans største Styrke.

Island er det glørværdige Fortilfælde. Det islandske Folks høje Kultur og dets rankryggede Halsstarrighed er et Produkt af den Omstændighed, at Islænderen ved, hvem han er, og ved, at han sidder paa sit eget. Intet Folk i Verden har i den Grad Rede paa sig selv og sin Historie. Paa Island spænder Slægtens Erindring

i Dag over mere end et Aartusind — lige fra det Øjeblik, da Stamfaderen brød op fra den oprindelige Hjemstavn og satte Kursen mod Vest.

Her til Lands er Overleveringen begyndt adskilligt senere end paa Island, hvor den historiske Sans kom til Udvikling paa et Tidspunkt, hvor vi (i hvert Fald aandeligt talt) endnu gik i Huder og Skind. Men værre er det, at hos os hørte Overleveringen op i dette og i forrige Aarhundrede. Et Par Slægtleds ubegribelige Ligegyldighed, og det hele var glemt!

Det var en Tilbagegang i Kultur, at vore Bedsteforældres Linie saaledes blev brudt. Det har gjort den moderne Bonde mindre helstøbt end hans Forfædre var det . . . thi ingen har endnu ustraffet skaaret den Traad over, der binder ham til det, hvoraf han er rundet.

I min Reol staar min Oldemors „Evangeliske Hierte-Speyl“, trykt i Kjøbenhavn „i Augusti 1781“, og i min Spisestue hænger hendes Haandvæv, snittet i Jelstrup 1800. Paa Huspostillens første hvide Blad har Ejerinden skrevet sit Navn: Kjersten Søren Datter, og hendes 11-aarige Tøs (min Bedstemor) har („Aar 1832 den 27. Febr.“) med smuk og harmonisk Skrift tilføjet følgende Oplysning om Moderen: „Kommen fra Viterup Bye i Børlum Sogn, nu boer hun i Jelstrup Sogn og Bye.“

I denne Randbemærkning — „*kommen fra*“ — genkender jeg min Bedstemor og de andre Gamle, der var min Barndoms Læremestre. De vidste, hvor alle Mennesker var kommen *fra* og navnlig hvad de var „*kommen af*“ (stort eller lille Hartkorn). Ingen var smuttet ind i Slægten de sidste halvandet Hundrede Aar uden at deres Herkomst stadig kendtes og berettedes videre.

I de lange Vinteraftener, hvor jeg sad i mine Bedsteforældres Stue, saa jeg de døde Slægter staa op af Graven: Min Bedstefars Far, der var Hestehandler og Ejer af meget Jordegods og utalte Stabler af Rigsbanknoter. Hans Fædre, der vekselvis hed Svend og Clement, og i Hundreder af Aar havde siddet ved Gaarden. Deres Hustruer, der bl. a. bar saa ejendommelige Navne som Zitzel og Dilled Marie. Den sidstnævntes Far, der hed Christen ved Ledet og fra hvem begge mine Forældre nedstammede. Min Bedstefars Mor, der hed Dorte Stephans Daatter Præstegaard, var kommen fra Vennebjerg og døde ung. Hendes Forældre, der

hed Stephan og Maren Præstegaard. Min Bedstemors Far, Chresten, Gaardmand i Jelstrup og gift med Kjersten. Hans Forældre, Hans fra Rubjerg og Maren fra Østergaard i Vittrup. Kjerstens Forældre, Søren og Ellen, der var henholdsvis Ladefoged og Mejerske paa Børglumkloster. Deres Forældre igen, der hørte til udbredte Slægter i Vittrup ... Alle disse Mennesker lærte jeg at kende, deres Kaar, deres Færden, deres Fortrin, deres Lyder ... De sad omkring mig i det flimrende Skær fra Tællepraasen, jeg talte med dem ...

Tid og Rum sank i Jorden, og Slægtens, min egen Slægts, store Drama udspillede for mine Øjne. Selvejere og Fæstebønder, Hestehandlere og Fiskere, Ladefogder og Mejersker troppede frem. Onde og Gode, Rige og Fattige, Lykkelige og Ulykkelige, Forstødte og Ophøjede, Dydige og Lastefulde! Og dog, de fleste af dem knyttet sammen ved en Række fælles Træk. Jeg kendte dem og følte instinktmæssigt, Barn som jeg var, at mit Blod ogsaa var deres, deres Skæbne min.

I disse Aftentimer skabtes min Samhørighed med Fortiden, min Interesse for Historien. Her lærte jeg at lede en Ting tilbage til dens Udspring. Her fandt jeg min egen Plads — som et Led i en Række, der i Aarhundreder er kommen og gaaet og vil blive ved at komme og gaa i en Fremtid, ingen kender.

17 Aar gammel havde jeg tjent saa mange Kroner, at jeg turde vove en Rejse til Viborg, hvor de jyske Kirkebøger gemmes. I min første Sommerferie, sex Dage, drog jeg da af Sted til den gamle Snapstingshovedstad, fyldt af en brændende Tørst efter at faa samlet *alt*, hvad der findes opnoteret om min Slægt. Der var velstillede Folk i Familien, der godt kunde have ydet et Bidrag til disse Undersøgelser. De gjorde det ikke. Jeg har siden — og stadig for egen Regning — fortsat dette Studium, baade i Landsarkivet i Viborg og i Rigsarkivet i Kjøbenhavn. Desværre har jeg ikke — som saa mange andre — kunnet tage nogle Maaneder fri for at gøre Arbejdet færdigt. Og jeg har været generet af, at Landsarkivet lukker allerede Kl. 16. Da jeg var en ung og ukendt Knægt, kunde jeg faa Lov til at sidde der hele Aftenen. Men da det efterhaanden sivede ud, at jeg vilde have Brændevinen afskaffet, blev jeg nødt til at holde mig til Klokkeslettene. Arkivchef Saxild saa nemlig nødtigt sin Snaps i Farezonen.

For en Del Aar siden — da der pludselig var kommen Spekulation i Slægtsforskningen — fik jeg Tilbud fra et Bureau, der formedelst 300 Kr. vilde fremskaffe mine 16 Ahner, de sexten, der skal til for at gøre en Familie fornem. Som visse Romanpublicister, der giver Sølvskeer i Belønning til trofaste Subskribenter, lovede man mig en smuk Tilgift: „et interessant Tilfælde“ i Toppen af Stamtavlen! Det var særdeles fristende. Jeg *har* ganske vist mine 16 Ahner og flere til, saa dem behøver jeg ikke at købe. Men det interessante Tilfælde? ... Besynderligt nok sejrede min jyske Nærighed over Forfængeligheden!

Siden har jeg talt med adskillige Bekendte, der har faaet nøjagtig det samme Tilbud, og jeg har allersenest læst i Aviserne om denne og hin jævne Mand, der pludselig (via Bureauet naturligvis) har gjort den Opdagelse, at han nedstammer fra en Borgmester, en Raadmand, en Kannik eller en Ærkebiskop! Underligt at der i alle Slægter synes at være sket et brat Fald ... fra det Ophøjede til det Jævne. Og underligt, at Folk synes at være stolte over denne Nedgangslinie. Som om det ikke var bedre, det gik den anden Vej.

Jeg har — glædeligvis kan jeg altsaa sige — ikke opdaget noget „interessant Tilfælde“. Ikke engang det Slægtskab med Skipper Clement, der gaar Sagn om i Familien, har jeg fundet dokumentarisk bevist. (Jeg burde maaske alligevel have entret med Bureauet?)

Men skønt der ikke har været Spor af fornemt at finde, fører de gamle Præsters snirklede Kragetæer dog en langt interessantere Tale — synes jeg — end mangan trykt Bog om Nutidsmennesker. Hvor kraftigt tegner ikke Præstens Karakter sig paa Baggrund af den Omhu eller det Sjuskeri, hvormed han har ført sin Kirkebog? Og gaar man dybere til Bunds i alle de mange Protokoller, der er vor eneste Kilde til Oplysning om hine Tider, i hvilke man ikke kendte Aviser — rykker de saa ikke frem paa Rad, alle de, der den Gang levede og arbejdede, græd og lo og led i den lille Landsby, hvis Dokumenter man studerer? Jeg synes, jeg kender dem alle: Maren Thomæ Daatter, Dorthé Stephans Daatter, Dilled Chrestens Daatter, Clemmend Svends Søn, Mourids i Østergaard, Laurs Laursen ved Ledet, og hvad de nu hedder de Hundreder, hvis Blod banker i mine Aarer, og hvis Livs

Skæbne jeg her finder opnoteret. Jeg træffer dem ved Trolovelser, Bryllupper, Daab og Begravelser, ved Kirkens Skrifte for begangne Synder (hyppigst Hor!), ved Kronens og Godsejernes Pantsættelser for Gæld eller Salg af Jordegodser (man gjorde sig virkelig den Ulejlighed at notere Navnene paa de Bønder, man solgte og pantsatte!), og jeg træffer dem hin bedrøvelige Dag, da Matrikulsmændene tager Syn over den Skade, den store Sandflugt i 1670 havde anrettet, da hele Landsbyer blev begravet og mit Fødehjem sammen med Snese af Gaarde langs Kysten blev skrevet ned fra 9 Tdr. 5 Skp. til 2 Tdr. 4 Skp. Hartkorn! Gennem alle disse brudte Enkeltheder tegner Slægtens Historie sig, og de enkelte Individuer er — naar man kommer dybt ind i Arbejdet — ikke længere døde Navne, men levende Væsner, hvis Skikkelse man ser for sig paa Baggrund af de Begivenheder, der har formet deres Liv. Man hilser snart den ene og snart den anden som en god, gammel Bekendt.

Stavnsbaandet, der bandt Bønderne til deres Hjemegn, gør det forholdsvis let for de fleste af os at finde vore Fædre. Der var ikke som i vore Dage store Folkevandringer fra den ene Landsdel til den anden. En Slægt blev boende, hvor den i Tidernes Morgen havde slaaget sig ned. Flyttede et eller andet Medlem af Familien, var det til et Nabosogn. Giftede man sig, var det med et Bysbarn. Højst hentede man en Pige fra Nabosognet. Der fremkommer herved de besynderligste Konstellationer af indbyrdes Slægtskab. En af mine Fædre er paa een Gang Tip-Tip-Tip-Oldefar og Tip-Tip-Tip-Tip-Oldefar til mig. Og adskillige Grene af Slægten knyttes med hundred Aars Mellemlum sammen paany ved indbyrdes Giftermaal. For at nævne et enkelt Exempel blandt Snese: Min Tip-Oldefar hentede i 1744 sin Hustru fra samme Gaard i Nabosognet, hvorfra min Far 136 Aar senere hentede min Mor. Man bliver derved i dobbelt Slægt med de samme Mennesker, og fortsatte Undersøgelser skaffer hurtigt baade tre- og firdobbelt Slægtskab til Veje. Det maa have været sunde og stærke Naturer, der — trods det hyppige Indgifte — har kunnet undgaa Degeneration.

Jo længere man gaar tilbage i Tiden, des vanskeligere bliver det naturligvis at spore sine Fædre. Før 1646 savnes den vigtigste Kilde: Kirkebogen. Fra 1646 til 1812, da den kun førtes i eet Exemplar, har Ildsvaade o. l. fremkaldt adskillige Huller i Materialet. Og i det bevarede er der grove Fejl, fordi mange Præster

IV

BEDSTEFORÆLDRE

Da jeg blev født, boede min Fars Forældre i Aftægtsboligen, der udgjorde Gaardens vestlige Længe. Saa snart jeg havde lært at bruge Arme og Ben nogenlunde selvstændigt, kravlede jeg over Gaardspladsen til dem. Og der kom ikke siden til at gro Græs paa Vejen mellem os.

„Drengi skal Fanen brækkeme lystres“, blev min Bedstefars Devise. Og efter den havde alle sig at rette.

Da Gasen en Dag angreb min dyrebare Person, blev dens Hals skaaret over, Gæssene solgt, og Gaarden saa aldrig hverken Gæs eller Gase mer. Ingen skulde genere Drengen!

Var jeg ikke tilfreds med Føden hjemme — og det var jeg sjældent — gik jeg over til Maren, som min Bedstemor hed, og som baade Bedstefar og jeg kaldte hende, og saa lavede hun „Ryttere“ til mig: Mellemmader skaaret i lange Strimler og belagt med Sukker, Ost og Kød ovenpaa hinanden. Drengen skulde have det, han syntes bedst om.

Og skete det, at jeg fik Klø — det hændte næppe tiere, end jeg havde fortjent det, for min Mor var Retfærdigheden selv — saa vankede jeg over Gaardspladsen med Tudeapparatet i fuldt Sving. Og naar Maren havde tørret mine Taarer, tog Bedstefar min Haand i sin. Saa drog vi stolte og vrede over Pladsen, ind til min Mor. Og nu fik hun læst og paaskrevet. Som hun hadede den Dreng, og det blot fordi han hed Lars og ikke var opkaldt efter hendes Forældre! — docerede den Gamle. Men nu kunde hun blot prøve at røre det uskyldige Bårn een Gang til, da skulde min Bedstefar F. br. s. nok lære hende noget andet! Saa tog han Drengen til sig for bestandig, og hun skulde aldrig mere faa ham at se! Min Mor var klog nok til at tie til denne Skylle. Men jeg godtede mig i mit Hjertes Dyb over hendes Ydmygelse, og som

to sejrrige Triumfatorer skred den gamle og den unge Lars paany over Gaardspladsen, ind til Maren, der allerede havde „Rytterne“ færdige plus mange trøstende Ord om min engleagtige Godhed og min Mors Nederdrægtighed.

Besynderligt, at jeg ikke blev helt spoleret af denne „Opdragelse“. Men min Kone — der dog maa formodes at kende mig — paastaar, at jeg ikke er bleven det. Forklaringen maa vel være den, at der paa Bunden af min Karakter fandtes noget stabilt og grundfæstet, der ikke lod sig rokke, skønt mine Bedsteforældre i deres usigelige Kærlighed gjorde alt, hvad de kunde for at løsne Fundamentet.

Min Bedstefar havde en Række Gøremaal, som jeg hjalp ham med: han flyttede Faarene, han trak Kalvene ud, han læste Avisen, han vandede Køerne, han skar Hakkelse, og om Aftenen ringede han Solen ned og sang Salmer.

Vi startede tidlig paa Morgenkvisten med vor Visit hos Faarene. Jeg red paa den Gamles Skulder — indtil vi en Dag mødte Strandfogden, Hans Piesen, en uhyggelig Herre med tre Striber Skraatobakssovs ned gennem Skægstubbene. Han talte mig bøst til. Om saadan en stor Dreng skulde hænge paa Nakken af en gammel Mand. Hvis han saa det en Gang til, vilde han slaa mig ihjel med en Spade! ... Jeg kravlede forfærdet ned, og fra den Dato gik jeg til Fods med min Haand i den Gamles. Alle Indbydelser til Ridetur blev afslaaet, og helst gik jeg i en Bue udenom Strandfogden. (Der var forresten andre, der gjorde ligesaa, men det var fordi, de havde taget en Pind paa Stranden. Saa vidt havde jeg *endnu* ikke drevet det).

Faarene, som vor Morgenvandring altsaa gjaldt, tilbragte deres Sommer paa „Klomme“, den yderste Skrænt ud mod Havet, en Plet med kort, tørt, tæt Græs. De brægede os i Møde, længe før vi naaede dem. Og allerede ved Kirken, d. v. s. halvvejs, kom det moderløse Dæggelam flyvende. Det fik Suttén stukket i Halsen, og saa drak det graadigt, mens Halen vimrede af Fryd og Iver. Med spæd og bedaarende Lammemimmer — der var et eller andet, det fortalte, som vi aldrig lærte at forstaa — ledsagede det os til de gamle Faar. De blev flyttet til bedre Græsgange, indfiltret Tøjr blev redet ud, tabte Uldtotter samlet sammen, og dermed var Morgensens Dont til en Side.

Men inden vi gik hjem, stod vi en Stund paa Havbakken og saa tavse mod Vest. Det var vor Andagt. I disse Timer fødtes

min første Længsel mod den store Verden paa den anden Side Havet. Min Bedstefar havde aldrig set den. Men det vilde jeg ... Det skete ogsaa, at min Tanke gled tilbage i Tiden, ikke ud i Rummet. Der, hvor Brændingen brødes, der laa den yderste Klit, da min Bedstefar var Dreng — *vor Klit, vor Mark, vor Jord*, nu slugt af Havet. Og længere ude havde der et Slægtled før ligget Gaarde, ja en hel blomstrende Landsby. Slugt af Havet! Som den Skrænt, vi nu stod paa, vilde være slugt om faa Aar. Jeg drømte — og det var en Drøm, der vendte tilbage, ogsaa om Natten — at Havet trak sig vesterpaa igen, at det afleverede sine Erobringer til de rette Ejermænd, at vi gik ud og tog det genvundne i Besiddelse — — —.

Og saa skulde Kalvene ud. Det skete under stort Halløj. For de løb forvirrede rundt og snørede vi to Hyrdedrenge ind i Tøjret, saa vi stod i Fare for at vælte og brække Benene. Min Bedstefar læste alle sine Yndlingseder for dem, og de var mange og kraftigt svovlede. Men ingen af dem gjorde Indtryk paa Dyrene, saa uintelligente, var de.

De spæde Kalve, der aldrig havde været ude før, smed sig bardus paa Gaardspladsen, naar de opdagede, at Verden var meget større end Stien og Nødset. Bedstefar og jeg bar dem saa ved hver sin Ende ned til Dammen, stak deres Mule i Græsset og søgte at lære dem at bide en Tot af selv. De gjorde voldsom Modstand mod Lærdommen, men omsider fandt de ud af, hvordan det skulde gøres, og at det var til deres egen Fordel, at de gjorde det. Om Aftenen konstaterede Bedstefar med Stolthed: Nu staar han og æder saa fornuftigt som en gammel Mand. Jeg spurgte, lidt næsvist: Æder en gammel Mand Græs, Bedstefar? Og fik til Svar: Hold Kjæft, Do Twegi! (I Tweg er det, der paa Dansk hedder en Tværing).

Imens var Avisen kommen, og saa fordybede den Gamle sig i den. Var det Lørdag, var det rent galt, for saa var „Ugens Nyheder“ der ogsaa, og saa var Bedstefar Resten af Dagen ikke modtagelig for andet end Hagbards Søndagstanker, Friis Jensens historiske Romaner, Sundhedsraadene og den juridiske Brevkasse.

Om Avisen var der hyppigt Splid. Vi var ogsaa andre, der gerne vilde kigge i den. Men den Gamle vogtede den som en Drage. Saa fandt jeg en god List. Jeg lagde en gammel Avis paa Bordet, hvor Posten plejede at aflevere den ny. Saa erobrede Bedstefar den gamle, mens vi andre kunde delikatere os med den ny, naar den

kom. Jeg maatte blot passe paa, at det var en Onsdagsavis, naar det skulde være en Onsdagsavis, for det undersøgte han altid omhyggeligt. Datoen, Maaneden og Aarstallet var derimod ligegyldige Enkeltheder, som han ikke hæftede sig ved. Jeg lagde eksperimentelt en Vinteravis paa Bordet en Sommermorgen, og min Bedstefar, det gamle Skind, sad saamænd i stegende Hede og læste om Snefald og Togstandsninger — uden at finde noget aparte i det.

Middag og Aften blev Kørerne vandet, og om Vinteren skete det indendørs paa følgende Maade: Jeg tog Knæppingen (d. v. s. Halsbaandet) af dem, de gik selv hen i Vandbaasen og drak, og imens rensede Bedstefar deres Krybber for Aarre (Foderlevninger). Det var en noget ensformig Affære, og for at faa mere Spænding i den, fandt jeg paa Underholdning af forskellig Art. Mit Glansnummer var at binde Kørerne sammen ved Halerne. Bedstefar var for gammel til at kunne nyde den Slags Indfald. Han hadede alt, hvad der var ukorrekt og ureglementeret, og jeg fik derfor under kraftige Eder at vide, at jeg var i Twæg, i nieswis Knæjtsj m. m. og at jeg fortjente at faa mine Tsjiber varmt. Intet af det forstyrrede dog vort gode Forhold. Saa snart vi var færdige med Kørerne, Løjerne og Udskældningen, var jeg paany Bedstefars egen Dreng.

Naar vi skar Hakkelse, var Arbejdet fordelt saaledes, at min Bedstefar traadte paa Trædemekanismen og holdt Halmen til, mens vi Børn drejede paa Stangen. Jeg ved, at det gaar lettere og snedigere til i Dag — som alt Landbrugsarbejde gør det — men saadan skar vi altsaa Hakkelse i min Barndom. Det var en langsommelig Historie. Navnlig op mod Jul. Intet Hjul maatte jo gaa rundt før efter Helligtrekonger. Derfor skar vi for tre Uger, og det tog tre samfulde Dage, allermindst.

I et saa ensformigt Arbejde er lidt Lystighed nødvendig, og den sørgede vi Børn for. Først kørte vi saa langsomt, at den Gamle ikke kunde følge med. Saa skældte han ud. Hvor paa vi med eet tog fat med en saadan Voldsomhed, at han endnu mindre kunde følge med. Han stejlede ned af Maskinen, greb en Skovl og slog efter os, men ramte Stangen, saa den snurrede — vi var bragt i Sikkerhed paa den anden Side af den. Naar det en Gang imellem blev for broget, fløj han ind til Maren, men vi havde da sørget for at fylde hans Skiftetræsko med Lerklumper, hvilket naturligvis affødte forstærkede Eder og Forbandelser og forstærket Jubel. Jo, vi var nogle søde Unger! Jeg har tit skammet mig over det siden ... uden at kunne finde anden Undskyldning end den, at

min Bedstefars ustandselige Skælden og Smælden opfordrede til Drilleri.

I Høstens Tid var det navnlig galt. Saa larmede den Gamle som et Tærskværk. Intet gik hurtigt nok, intet gik præcist nok, alt var forkert. I hans Velmagtsdage bankede han baade Tjenestekarle og Høstfolk, og selv nu paa hans gamle Dage svovlede han dem saa kraftigt ind, at de af og til løb af Gaarde.

Det var derfor en Nødvendighed at faa ham neutraliseret, mens Høsttravlheden stod paa. Og jeg fandt Midlet. Jeg stak en Tot Vat, et Halmstraa eller et Stykke Papir op i Røret paa hans Pibe. Og da han ikke kunde eksistere uden at ryge, maatte han forlade Arbejdspladsen og sætte sig ind i Stuen for at rense Piben med en Strikkepind. Det tog tit Timer — men saa var der Fred saa længe! Og naar Freden var forbi — ja saa maatte jeg hitte paa et nyt Kunststykke. Ved Hjælp af et Sylestik og en Efterligning af Bremsens Summen fik jeg med Lethed Kalve og Køer til at bisse. Saa fløj den Gamle ud for at frelse dem, og imens kunde Høstarbejdet gaa sin rolige Gang, uden at generes af hans Exaltation.

Det skete, at han opdagede, det var mig, der holdt ham i Aande — f. Ex. med Halmstraaet i Piben. Men da det var mig, gjorde det ikke noget. Og havde det været en anden — ja, saa var der saamænd ogsaa bleven ydet Tilgivelse. Min Bedstefar var ingen ond Mand. Han skældte og smældte, og han bad Fanden baade brække og brodere os allesammen — men i næste Minut var Vreden glemt, og Solen skinnede paany. Min yngste Broder opfandt et godt Middel til at faa den frem. Naar Udskældningen lige var startet, bemærkede han som i Forbigaaende, at det var noget daarligt Rug, Naboen havde. Mere behøvedes der ikke. Saa havde Vreden veget Pladsen for en glædestraalende Skadefryd. Naa saa, hans Rug stod daarligt, ja, det havde han rigtig godt af, den Torsk, det vigtige Dummerhovede ...! (Hvad er Lykke, spørger Kineseren. At se en anden Mands Dragesnor blive klippet over, *det* er Lykke).

Vor Bedstemor var ikke et saa bevægeligt Gemyt som Bedstefaderen. Hun skældte sjældent ud, men *blev* hun vred, saa var hun det til Gengæld i Dagevis, i Uger, sommetider i Maaneder.

Et Par Gange var jeg paa den sorte Tavle. Hvorfor har jeg

ingen Erindring om, saa Skærmydslen har næppe drejet sig om store Ting, en Bagatel antagelig. Men vred var hun, og Døren blev mig vist.

Jeg lovede mig selv, at hun skulde faa Lov til at gaa, til hun var afsvalet, og det Løfte holdt jeg saa rigeligt. Flere Dage stod hun i Døren og spejdede efter mig. Men jeg lod som ingenting. Jeg gik min daglige Dont med Bedstefar, og jeg saa en anden Vej, naar jeg gik over Gaardspladsen — — — indtil jeg fandt Tiden moden for en Forsoning og saa den rigtige Vej.

I et Aar drak jeg hverken Kaffe eller The hos de Gamle. Der var en Dag drattet en Kaalorm fra Spisekammerloftet ned i den The, der blev serveret mig. Jeg hældte i en Fart Koppens Indhold ud i Spyttebakken, og i den paafølgende Tid kæmpede jeg en besværlig Kamp for at gøre Maren begribeligt, at jeg var ved at vænne mig fra alle Drikkevarer.

Desværre fik jeg ogsaa Afsmag for Rytterne. Da jeg blev lidt ældre, gjorde jeg nemlig den Opdagelse, at Smørret ikke var helt godt. Min Mor præsterede et 1. Klasses Produkt, der nød Berømmelse i vide Kredse og ikke laves finere paa noget Mejeri i Dag. Men min Bedstemor kærnede kun hver tredie Uge, og i de tre Uger stod hendes Flødepotte paa Hylden over Sengen ved Siden af Natpotten. Stuen var om Vinteren fyldt med Tørverøg og daarlig Luft — alle Vinduer var tilspigret, saa der fandt ingen Fornyelse Sted. Blev der for kvalmt, hentede min Bedstemor et Par Enebærblade og brændte dem; der kom da en frisk Odør frem, syntes hun. Men i denne Atmosfære stod den aabne Flødepotte altsaa i tre Uger og samlede paa alskens Snavs. Intet Under, at Smørret smagte af Tørv og andre endnu mere ubehagelige Ting. Mere ubegribeligt at min Bedstefar, der af og til gik til Løkken med et Par Pund, svøbt ind i et Lommetørklæde, virkelig kunde faa det afsat og faa Penge for det. Jeg fandt paa alskens Udflugter for at blive fri for „Rytterne“, og naar jeg alligevel af og til blev tvunget til at tage dem, trøstede jeg mig med, at Paalæget var saa mangfoldigt, at jeg slet ikke smagte Smørret.

Men trods disse Kampe, som jeg ikke turde betro nogen, blev jeg naturligvis ved med at komme i mine Bedsteforældres Hus og at være Centret i deres Tilværelse.

Navnlig Aftenerne staar prentet i min Erindring.

Vi startede med at ringe Solen ned. Husmand og Smed Søren Willumsen var Indehaver af Ringerembedet (der lønnedes med 10 Kr. om Aaret — for godt 800 Embedsforretninger), og om Aftenen hjalp Bedstefar og jeg ham (gratis). Søren Willumsen var 12 Aar ældre end min Bedstefar, og det førte med sig, at Bedstefar sagde „I“ til Ringeren, men fik „Du“ til Gengæld. Jeg undrede mig over denne Rangsforskel mellem de to for mig jævnaldrende Gubber, den ene paa knap 70, den anden paa godt 80 Aar. Men hin Tid holdt strengt paa Formerne. Den Unge havde Pligt til Ærbødighed overfor den Ældre — i hvert Fald i Tiltaleformerne. „Og Du er jo kun en Dreng ved Siden af mig,“ sagde Søren Willumsen halvt nedladende og halvt spøgende henvendt til Bedstefar.

Mine Forældres Slægtled var det første, der gav Afkald paa Ærbødigheden og lod Børnene sige „Du“. De Gamle var forargede over slig Ugudelighed — som de var forargede over, at vi drak Kaffe hver Dag, og at Forlovede og Nygifte gik med hinanden under Armen. Saa megen Last og Fordærvelse maatte naturnødvendigt føre til en Katastrofe, hævdede de. — Ak, de skulde have kendt det følgende Slægtleds Børn!

Naar Bedeslagene var slaaet — det var en Kunst at faa Kneblen til at nøjes med de tre Slag, men jeg lærte den hurtigt — vandrede min Bedstefar og jeg Haand i Haand ad Stien mod Vest, til Blaanesen, en geologisk interessant Blaalerspynt, der stak ud i Havet. Her holdt vi Dagens anden store Andagt. Tavse saa vi ind i det flammende Baal, den sunkne Sol havde tændt i Skyer og Hav. Jeg ved ikke, hvad min Bedstefar tænkte, men indeni mig sang Salmen: Der staar et Slot i Vesterled, tækket med gyldne Skjolde ... Skønt jeg siden har set en hel Verdens Herligheder, har jeg intet Syn mødt, der har kunnet fordunkle denne Aabenbaring fra min Barndom: Solen, der synker i Vesterhavet.

Først naar de sidste Reflekser var slukket, og Solens Farvel var endeligt, Havet graat og mørkt, vendte den Gamle og jeg vore Ansigter mod Øst og gik tavse hjem til Stuen, hvor et nyt Paradis skabtes.

Her spandt min Bedstemor, og min Bedstefar sang Salmer. Jeg hører endnu Rokkens Snurren — en herlig Musik, ukendt desværre for de unge Øren og Sind. Og jeg hører min Bedstefars Sang. Ikke slet saa melodisk. Jeg tror næppe, han havde Sangstemme. Men han havde en indre Trang til at dvæle i Salmesang efter en Dags

hidsig Larm, og han gjorde det, saa godt han kunde. Forstyrrede man ham, sagde han „Hold Kjæft, for Satan“ — og fortsatte saa Lovsangen til Vorherres Pris.

Min Opgave var det at snyde Tællelyset — enten med Brandsaksen eller med Fingrene. Det skulde gøres tit. Og det var ogsaa min Pligt at paase, at der ikke var en „Tyv“ i Lyset, en Splint der fik det til at brænde skævt — den maatte fjernes straks.

I den Fritid, dette Arbejde levnedes mig, studerede jeg Almanakken. Jeg vidste, naar det var Højvande i Esbjerg og ved Borchum Reff, naar det var „sand Middag“ i Kjøbenhavn, jeg kendte Planeternes Størrelse og Omløbstider, Markedsdagene i Kongeriget Danmark og i Hertugdømmet Slesvig, vidste hvor mange Aar der ifølge Almanakken var gaaet siden Verdens Skabelse (jeg glædede mig til det forestaaende 6000 Aars Jubilæum!) og hvor mange Aar, der var rundet siden „vor allernaadigste Konge, Kong Christian den Niendes Fødsel“, naar han var formælet og naar han succederede (som det hed) ... jo, man kan lære meget af en Almanak til otte Skilling!

Men allermest interessant var det dog, naar vi lagde Salmebogen og Almanakken til Side og talte med hverandre. Det var altid om gamle Dage, om mine Bedsteforældres Barndoms- og Ungdomsoplevelser, om deres Fædre, Bedste- og Oldefædre og ditto Mødre.

Om de første tre Nætter i min Bedstefars Tilværelse — de tre Nætter, da Ellemanden i Bakken Øst for Gaarden kom listende med sin Unge for at ombytte den med Menneskebarnet. Min Oldemor, Dorthe Stephans Daatter Præstegaard, kæmpede Time efter Time med den grumme Ellemand om sit Barn, til hun omsider fik det døbt, hvorefter en Engel overtog Vagten. Men undertiden udka-stede Bedstefar den Formodning, at han inden Daaben virkelig var bleven forbyttet ... Men saa er I jo en Ellemand, Bedstefar, ræsonnerede jeg, fuldkommen logisk. Men min Bedstefar var ikke saa stiv i Logikken. Nej, gu' er a intsj, svarede han. Og naar jeg blev ved, satte han Punktum med et: Hold Kjæft, Do Twegi!

Eller han fortalte om sit første og sidste Møde med Brandevinen: da han som tre Aars Dreng saa sin Mor smage tilpas paa det endnu varme Produkt, der strømmede ud af Tuden, hvilken Akt han søgte at efterligne — med det sørgelige Resultat, at han noget senere fandtes bevidstløs og blaa i Ansigtet, liggende under den rindende Tud — og den glædelige Konsekvens, at han Resten af sit Liv fnøs af Afsky og Væmmelse, hver Gang en fjern Dunst

af Brændevin naaede hans Næse. En Mand, der ikke drak, vakte Opsigt i de Tider. Er det en Pige-dreng, Du har med dig, eller er han Mormon? — spurgte man hans Far, naar de var ude paa Hestehandel sammen, og Knægten sagde Nej til Lidkøbet.

Senere afleverede Faderen Brændevinsapparatet. Det var ulovligt at besidde det. Det havde det været siden 1689, men først i 1843 satte Myndighederne Kraft ind paa Forbudets Haandhævelse. Der lovedes Straffrihed og Godtgørelse for Metalværdien til den, der afleverede frivilligt. De andre maatte finde sig i jævnlige Besøg af et energisk Toldvæsen, der gennemrodede Stalde, Lader, Stuehuse, Brønde, Damme, Møddinger, Gærder og Grøfter. I nogle Aar paagik den spændende Kamp mellem Hjemmebrænderne og Myndighederne. Naar Toldvæsenet saas i det Fjerne, blev en Bro afbrudt, eller en Vej spærret af en væltet Vogn, saa der blev Tid til at bringe Brændevinstøjet i Sikkerhed. Et hyppigt anvendt Trick var det at lade Konen gaa i Seng i foregiven Barselnød og med Maskineriet under Dynen. Saa gik Tolderne forbi — de var jo dannede Mennesker. Men da det ved given Lejlighed konstateredes, at saa at sige samtlige Koner i Landsbyen paa een Gang laa i Barselseng, hørte Dannelsen op. Min Oldefar var blandt dem, der straks afleverede frivilligt. Alligevel kom Tolderne Gang paa Gang og kiggede i hans Dam. Jamen, jeg har jo afleveret, sagde han. Det har De, men De er en rig Mand, Chr. Svendsen, De kan godt have to Sæt Brændevinstøj. Naturligvis var den Mulighed ikke udelukket. Alligevel gjorde man min Oldefar Uret, og han besluttede at hævne sig. Næste Gang Tolderne kom paa Visit, sprang hans Søn, Anders, ud af Gaarden med en Sæk paa Nakken. Tolderne efter. Anders af Sted over Moser og Enge, Grøfter og Bækløb, hvor Herrerne vanskeligt kunde følge. Efter en halv Times forpustet Rend erobrede de Sækken. Den var fyldt med — Hakkelse! Tolderne kom aldrig igen!

Min Bedstefar skildrede ogsaa sin Skolegang, hvorledes han lærte at skrive og regne ved Hjælp af en Pind i en Sandkasse. De Børn, der kunde og vilde ofre fire Skilling, fik til deres yderligere Uddannelse en Skrivebog. Men min Oldefar sparede de fire Skilling! Han vidste, hvad Penge var værd! Og Lærdom — hvad praktisk Brug havde man for den? Havde han ikke dyrket Jord, købt Gaarde, handlet med Heste i stor Stil, giftet sig tre Ejendomme til og samlet Chatoller og Kister fyldt med Penge, var han ikke blevet Egnens rigeste Mand — uden at have nydt anden

Skrive- og Regneundervisning end den, man fik ved Hjælp af en Pind i en Sandkasse?

Eller den Gamle fortalte om Statsbankerotten, der fulgte i Hælene paa Napoleonskrigene og fik alt til at styrte omkuld. Gaardmænd, Proprietærer og Herremænd, flest af de sidste, løb fra Gaardene, fordi de var ude af Stand til at betale Skatterne. Min Oldefar købte den saaledes fallerede Nedergaard for 50 Rigsdaler — og solgte den nogle Aar senere for 7000. Og efter lange og alvorlige Overvejelser og Drøftelser drog han en Dag den besværlige Vej til Østvendsyssel for at se paa en Herregaard (vistnok Dybvad eller Dronninglund), der laa forladt af Guder og Mennesker, parat til Overgivelse til hvemsomhelst, der havde Mod og en Smule Penge. Spændt ventede man paa Oldefars Hjemkomst. Var han bleven Herremand eller var han det ikke? ... Ak, han var det ikke! Alle Lommer bulnede af Sølv, men Modet manglede! ... Og hans Livs store Chance gled ham forbi ... og drev over i Hænderne paa en anden, der greb den og fastholdt den i tre Slægtled, til Ballet var forbi.

Men blev Bedstefar saaledes ikke Herremandssøn og selv Herremand, saa stak han ingenlunde op for de store Jorddrotter. Det var hans Stolthed, at han i tre Aar havde ført Proces mod Ejeren af Overklit, at han hver Lørdag Aften havde kørt om Kap med ham fra Hjøring, og at han havde vundet baade Processen og Væddekørslen. Det var en vanlig Lørdagsskik, at Gaardmændene kørte om Kap med hverandre, dels af Storhed, dels fordi de var fulde. Men ingen havde Mod til at gøre sig til Ligemand med Herremanden. Min Bedstefar turde — skønt han var permanent ædru. Han lod først Herremanden indhente sig, men naar de var lige paa Siden af hinanden, saa sagde a sgu „Hold an“ — og saa jog de to Brune ud ad Landevejen, saa der stod Gnister omkring Hovene paa dem ... og Herremanden sakkede mere og mere agterud og var tilsidst fuldkommen fortabt ... Jo, det var vel nok en Triumf, der gav Respekt i Sognet!

Og min Bedstefar fortalte sin vidunderlige Giftermaalshistorie. Af en eller anden — ukendt — Grund var han i de unge Aar fjendtligt stemt overfor den hellige Ægtestand. I fire Aar havde han været forlovet med Marie. Men da hun vilde giftes og han ikke, maatte de skilles. Marie fandt Andreas, vor senere Sognefoged, en Hædersmand af den adelige Thurslægt. Og min Bedstefar belavede sig — snart 30 Aar gammel — paa Pebersven-

dens fri og ubundne Lod. Men saa kom Krigen i 48, og han kunde vente at blive indkaldt til Fædrelandets Forsvar. Saa højt elskede han imidlertid ikke sit Land, at han vilde slaas for det. Han søgte at blive fri paa Kontoen Gammelmandssøn, men den gik ikke — for een af hans Brødre havde allerede nydt den Forret, der var forbeholdt Sønner af Gaardmænd over 60, og Dispensationen gjaldt kun een. Saa søgte han at faa Attest for daarlige Øjne. Den gik heller ikke. Naturligt nok — for da han døde, 90 Aar gammel, læste han uden Brillen. Den næste Udvej var et Forsøg paa Bestikkelse af Udskrivningsmyndighederne. Hans Broder var Lægdsmand og kendte Kringelgangene — mente han. Men heller ikke det kronedes med Held. Saa var der kun eet tilbage: At erhverve en Gaard og skaffe sig Fritagelse paa den Konto, at hans Nærværelse hjemme var nødvendig for Bedriften. At købe en Gaard var som Fod i Hose. Hans Far ejede fire og havde Raad til at give sine 12 Børn et Par Stykker hver. Men for at drive en Gaard var en Kone nødvendig. I Dag sætter man en Annonce i Avisen: En tro og paalidelig Husbestyrerinde søges; og Resultatet bliver jo som Regel det samme. Men i 1848 var Husbestyrerinderne ikke opfundet, og min Bedstefar stod over for Valget mellem Krig og Ægteskab. Længe talte han paa Knapperne. Hvilket Onde var det mindste?

Mens denne Tælling stod paa, kom der Bud fra Marie. Om han ikke kunde vente lidt. Det kunde jo nemlig være, at Andreas blev „skot“ i Krigen — han var allerede i Felten. Det var en saare liflig Tanke, for Marie kendte han jo, og skulde Ulykken endelig ramme ham, var der ingen, han hellere vilde have end hende. Men der var desværre ikke Tid til at vente. Og Andreas blev da for Resten heller ikke „skot“ — ikke livsfarligt da — Skæbnen undte ham kun en Kugle i det ene Laar. Og min Bedstefar maatte derfor fortsætte sine Overvejelser.

En Dag — fortalte han ... ja, det *hurde* gengives paa Originalsproget, en rigtig Historie taber for meget af sin Kolorit ved at blive oversat, men det *er* vel desværre nødvendigt at fordanske min Bedstefars pragtfulde Berettelse — en Dag, Jens Kodahl og Far drev og pløjede ved Siden af hinanden, kom Far hjem og sagde, at han nu havde aftalt med Jens Kodahl, at a kunde faa hans Gaard og hans Datter. A svarede, at a Fanden brække mig hverken vilde eje eller have Jens Kodahls Gaard eller hans Datter.

Ja, saa kan Du gaa i Krigen, sagde Far. Det tror a F. br. m. ogsaa hellere, a vil, svarede a.

Men den næste Dag kom en Mand fra Ingstrup ridende. Han havde to Gaarde, en Søn og en Datter. Nu havde han hørt, der gik saadan en gammel rig Ungkarl i Lyngby, der skulde giftes, og derfor kom han for at spørge, om a ikke vilde have den ene Gaard og saa Datteren. „Skijh,“ sagde a, „wi kan' sgu da rih hæn aa sitsj aapaa heer.“ Og det gjorde vi saa Dagen derpaa. A vilde have Ajs med. Det var Far lidt knotten ved. Men a sagde: „Tho de æ' da mej Bror, a ma da ha Low aa ta ham mæ.“ Og saa red vi om ad Furreby, og Ajs fulgte os til Ingstrup. Da vi kom til Gaarden, skulde vi naturligvis have Øgene i Stalden, men a sagde: „Nej, vi bliver her sgu ikke saa længe, det er nok at binde dem ved Brønden.“ Det gjorde vi, og de to Gamle gik saa ind i den pæne Stue for at tale om Pengesagerne, mens Pigen satte sig i Dagligstuen ved Ajs og mig. Da vi havde siddet lidt, kiggede a ud ad Vinduet. „Hallow,“ sagde a, „der fløj Dækkenet sgu af det ene Øg.“ Vi gik saa ud. Der var nu ikke fløjet noget Dækken af, men a tykkedes, a følte Trang til at snakke med Ajs. „Noh,“ sagde han, „hons se'h Do saa?“ „He-er wel a F. br. m. hvitsjen ejh heller ha,“ svarede a. Og det kunde han godt forstaa. Vi gik saa ind igen, og lidt efter kom de to Gamle og sagde, at nu var de enige om Pengesagerne — hvordan det gik med vi Unge? „Ja, de her, de jawwer no intsj,“ svarede a. „Læ aas no sow aapo e'. Saa ka wi rih herhæn i naan Da aa sejh Beskien.“ Og saa red vi. Far var gal og skældte ud — nu skulde han aldrig hjælpe mig mere — nu maatte a klare mig selv — eller ogsaa gaa i Krigen. „Nær galt skull wæhr,“ svarede a, „saa trowwer a F. br. m. heller, a will ha' heer fraa Jelstrup.“

„Hende fra Jelstrup“ var Maren. De havde aldrig set hinanden, men min Bedstefar havde en Fætter i Jelstrup, Steffen, og gennem ham havde Maren — paa en pæn Maade — skikket Bud, at hun egentlig godt kunde tænke sig at gifte sig med min Bedstefar. Dette venlige Tilbud tog han nu op til Overvejelse. Ikke af Lyst. Men „naar galt skulde være“ — som han sagde.

Den næste Dag red a til Jelstrup for at se paa Maren. Da a kom til Gaarden, var de alle i Kirke. A satte saa mit Øg ind i Stalden og gik hen til Steffens. Mens a sad der, kom a i Tanker om, at a vilde sgu da ikke have Maren. A vilde hjem til Lyngby, og det ogsaa med det samme. Men nu havde a været saa uforsigtig at

sætte mit Øg ind ved Marens. Saa blev a nok nødt til at bie, til det var mørkt. Først da kunde a liste hen og tage Øget, uden at de opdagede mig. A biede til Midnat. Saa gik a hen til Gaarden. A listede lige saa forsigtigt ud i Stalden. Men — om Forladelse, de sad sgu og holdt Vagt paa mig! A skulde da ind og have en Bid Brød. „Nej Tak,“ sagde a, „det er sent og a skal skynde mig hjem til Lyngby.“ „Du vil da ikke bære vor Jul ud,“ sagde de — det var midt om Julen. Nej, det kunde a da ikke. A maatte ind. Og a aad og drak. Og da a var færdig, rejste a mig hastigt og sagde: „No ska I ha Gunat aa saa maanne Tak for i Jawten, no ska a skøjh mæ hjem te Lyngby, faa de æ bløwwen noh Kon sint.“ Og saa gav a Haand, først til de Gamle, saa til de Unge. Da a kom til Maren, siger hun: „Do glemmer aa sejh Det Æri —“ „Aa, skijh,“ svarede a, „de ka a sgu kom herhæn aa sejh i naan Gaang. De jawwer intsj.“ „Do ka lisaa gaat sejh e' mæ de sahm,“ sagde Maren, „a haa betentsj mæ; a wel naak.“ Og saa var a sgu heran ... D. v. s. han hang paa den — uden Mulighed for Retræte.

„Haar I saa intsj faatrøt e' Bedstefaar?“ spurgte jeg, naar han var kommen til Enden af Historien. „Aah, skijh, de ka sgu da intsj nøht noe,“ svarede den Gamle med filosofisk Ro ... mens Maren drejede Rokken hastigt rundt og nikkede samtykkende.

Gudskelov for Krigen, tænkte jeg. For uden den havde Du ikke siddet her! ... Jeg syntes ligefrem, jeg følte en inderlig Taknemmelighed overfor de holstenske Oprørere, hvis Machinationer jeg skyldte hele min Eksistens ... Det begyndte at spøge i mit Sind, om jeg ret beset ikke var forpligtet til at tage Afstand fra den Tankegang, der havde faaet Udtryk paa Bunden af vor nationale Natpotte, hvor der under Prinsen af Nørs og Hertugen af Augustenborgs Billeder stod de bevingede Ord: „De Landsforrædere var tilvisse, derfor maa alle Danske paa dem pisse!“ Jeg syntes ikke, jeg kunde. Men var jeg saa ikke en Landsforræder ...?

Min Bedstefar afbrød mig midt i mine Meditationer. Der var nemlig ogsaa en Efterskrift til Bryllupshistorien: Dagen derpaa sad de Nygifte „aa løhst i Papiren“, den Obligation, hvori Marens Far forpligtede sig til en Medgift paa 600 Rigsdaler. Midt under Læsningen kom den træske Obligationsudsteder ind ad Døren og erklærede, at de Papirer kunde de godt rive i Stykker med det samme, for de skulde aldrig faa en eneste rød Skilling. Hvad de heller ikke fik. „For de haar Fanden br. m. aaltijer waht sont no Rakkerpak, di Jelstrup-Folk.“ Maren snurrede Rokken ekstra ha-

stigt rundt, men protesterede ikke. Og den Gamle fortsatte triumferende: Men saa kom *min* Far. Og han sagde: Det skal I ikke græde over. Her har I 500 Rigsdaler. Og saa kan Du komme hjem og tage den bedste Hest, a har staaende paa Stalden. Det var en værdig Hilsen til det Jelstrup Rakkerpak.

Men Tiden gaar, og vi bliver alle ældre. Mine Bedsteforældre holdt Guldbryllup, og Maren gav mig *sin* Halvpart af Gaverne — det var hendes sidste Kærlighedsoffer til Øjestenene. Et Par Aar senere døde hun, 81 Aar gammel. Hun var saa livskraftig, at hun i den tolvte Time, liggende i Sengen, langede ud efter min Bedstefar med sin Stok. *Han* havde Humør nok til — leende — at løbe ind i Stuehuset. Hun dør F. br. m. ikke denne Gang — sagde han — nu slaar hun . . .

Bedstefar holdt ud, til han var 90. Han var frisk paa Sjæl og Legeme, og uden Brillers Hjælp læste han sin Avis og sang sine Salmer. En Influenza slog ham pludselig ned. Han naaede ikke at faa set min ældste Datter — hun fødtes nogle Maaneder efter hans Død. Men han lærte min Kone at kende. Hun er F. br. m. en gæv Pige, sagde han, og saa er hun nok rig!

Hvorpaa han grundede denne sidste Formodning, ytrede han intet om. Men han har formodentlig næret en saa dyb og inderlig Lid til min sunde Bondeforstand, at han er gaaet ud fra som en Selvfølge at jeg valgte en, der „havde noget“. For ham var Menneskene nemlig delt i dem, der havde noget, og dem, der ingenting havde — atter et dybt Drag i ældgammel, jysk Bondekarakter. Og det var ham en virkelig Sorg, at de yngre Slægtled — mine Forældre og vi Børn — ikke helt hyldede denne Delingslinie, men at vi ogsaa kom sammen med Husmændene! „I skal F.br. mig flokkes med Jere Ligemænd,“ sagde han formanende til vi Børn. Og han døde lykkelig i den Overbevisning, at det havde hans Kælegris og Navnefælle i hvert Fald gjort.

Min Mors Forældre boede i Nabosognet, og alene af den Grund kom jeg til at staa dem fjernere. Desuden døde min Mormor, da jeg var fire, min Morfar, da jeg var ti Aar. Vort Bekendtskab blev saaledes ikke af nogen lang Varighed — hvad jeg har Grund til at beklage. De var nemlig begge af et betydeligt Format.

Min Fremmed-Bedstemor (som jeg kaldte hende) husker jeg som en stor og kraftig Kone med et venligt Smil og et Par kloge Øjne. Min slanke og ungdommelige Mor blev hendes udtrykte Billede, efterhaanden som Tiden gik. Sidste Gang jeg saa Fremmed-Bedstemor, laa min Mor i Barselseng med den tredie Dreng. Bedste kom hver Morgen med Barselmad og ogsaa med et og andet til vi to større Dreng. Dagen før havde vi faaet hver sin Kniv. Nu hørte vi hende komme. Vi sprang op paa Benene og stod nu i Sengen og kløede os paa Maverne, spændt af Forventning. Naar jeg husker denne Scene 60 Aar senere, er det sikkert, fordi vor Mor spurgte: Er det nu ogsaa nødvendigt, I viser frem alt det, I har? Jeg anede ikke, Mennesket havde noget, der burde skjules, men jeg skrev mig den dunkle Antydning bag Øret, og der er den og hele det lille Morgenbillede altsaa bleven hængende siden.

Som sagt: det var sidste Gang, jeg saa Fremmed-Bedstemor. Hun var sund og stærk og kun 65 Aar gammel. Men Sorg slog hende til Jorden med eet Slag.

Hendes Mand og Søn var netop den Dag i Hjøring for at faa skrevet Kontrakt vedrørende Sønnens Forpagtning af Gaarden. Undervejs overtalte Sønnen den Gamle til at sælge. Ja, nu har a solgt Gaarden til Severin, sagde Bedstefar, da de kom hjem. Bedstemor svarede ikke. Hun gik i Seng og blev liggende tavs. Er Du syg, spurgte Bedstefar, da der var gaaet et Par Dage. — Nej. — Er der noget, Du ønsker? — Nej. — Skal jeg hente Tine? — Nej. — Med dette Nej paa Læben gik hun ind til den evige Hvile. Bekymret for Gaardens og Sønnens Skæbne.

Ingen af os ved med Sikkerhed, hvad vi har faaet i Arv fra denne og hin af vore Forfædre. Vi har jo Tusinder af dem, og skjulte Anlæg springer hyppigt talrige Slægtled over, inden de kommer til fuld Udvikling hos den Enkelte.

Men da jeg for en Del Aar siden traf min berømte amerikanske Slægtning, Simon Hjortnæs, de Danskes Konge i Canada, da rullede der et Tæppe til Side for mig, og jeg sporede en Del af Ilden i mit Indre tilbage til vort fælles Hjem: Gaarden Boelt i Ø. Hjerimitslev. Fra den gik der for snart 200 Aar siden to unge Piger ud. Den ene blev hans Stammoder, den anden min — nemlig Mor til Fremmed-Bedstemor i Skjøntrup.

Min Bedstefar husker jeg som en pæn lille Mand med Kalot, Silkehalstørklæde og en Pibe, hvis Spids var omvundet med Uldgarn for at den kunde hænge fast mellem de tandløse Gummer. Men først og fremmest lagde man Mærke til et Par Øjne, i hvilke der spejlede sig en Verden af Klogskab, Vid og Underfundighed.

Min første Erindring om et Sammentræf med ham stammer fra Dagen før, jeg fyldte tre Aar. Min Mor og jeg var da paa Besøg hos hendes Forældre. Hons trowwer Do, der er heri, spurgte den Gamle, idet han tog en Papkasse ned fra en Hylde. Ja, det vidste jeg naturligvis ikke. Trowwer Do, det er bette Sehm? Ja, det troede jeg, naar Bedstefar sagde det. Ka Do gaat lih bette Sehm? Ja, selvfølgelig. Hvorpaa han tog en Haandfuld Klejner op af Kassen og gav mig. Jeg havde aldrig set Klejner før, og i lange Tider derefter troede jeg, at de hed bette Sehm (smaa Søm).

Omtrent paa samme Tidspunkt husker jeg, han lærte mig at stoppe og tænde en Pibe. En skinhellig Madam, der hed Jatre (Gjertrud) og havde syv Børn med 49 Fædre, sad med Hovedet paa skraas og saa forarget til. „War de no aasse de mjest nøvendi, I ku lærh de sølle Baahn,“ sagde hun. „Saa Pinedø er'e saa,“ svarede den Gamle.

Og endelig husker jeg, vi var en Køretur i Stenum, mine to Bedstefædre, min Broder, Jørgen, og jeg. Paa Vejen hjem fordrev vi Knægte Tiden med at slaas. Vor Hjemme-Bedstefar larmede og skældte ud. Vilde vi slaas, skulde vi af, erklærede han. T-r-t-r-t-r. Men der var mere Humør i Fremmed-Bedstefar. Læ dem da baare slaas, erklærede han opmuntrende. Han vandt vore Hjerter.

Den første, der betroede mig, at min Fremmed-Bedstefar var noget ud over det almindelige, var min „rigtige“, min hjemmeverende Bedstefar.

Jørn Lee — sagde han — det er F. br. m. i klog Maj, haj ka løhs Latinsk.

Det latinske, min Fremmed-Bedstefar mestrede, var dog ikke de gamle Romeres Tungemaal. Det var derimod de latinske Bogstaver, dem der nu er gængs i Tryk og Skrift. Den Gang var Gotiken, Frakturen, jo det almindelige, og kun Fremskridtsmændene havde lært sig de latinske Bogstaver.

I Skolen fik jeg kort efter bekræftet, at min Bedstefar virkelig var en Fremskridtsmand. Da jeg skulde i Gang med Decimal-

systemet, meldte min Lærer nemlig Pas og bad mig spørge min Mor eller hendes Far. Jeg gjorde det sidste. Lærer Pedersen var helt stolt, da jeg næste Dag bragte ham Løsningen. Sagde jeg Dig ikke, mælede han og svang Spanskrøret, sagde jeg Dig ikke, hvor Du kunde faa det at vide? Ingen gaar forgæves til Jørgen Ledet!

Denne Attest skrev alle under paa, forstod jeg lidt efter lidt. Jeg fik at vide, at han anlagde Have før nogen anden i Miles Omkres — og at alle den Gang troede, han var tosset, Træer kunde da ikke vokse i Vestvendsyssel! Jeg fik at vide, at han købte Bøger — uhørt, ubegribeligt. Jeg fik citeret Brudstykker af hans Historier — han var en glimrende Fortæller. Jeg hørte om hans slagfærdige Svar til de Store: Herremænd, Embedsmænd og andre Bondeplagere. Jeg fik berettet om hans Koldblodighed og Sindsligevægt i alle Situationer. Selv da Tyren greb ham paa Hornene og spillede Langbold med ham, havde han Sans nok til at holde Ild i Piben imens. Da Plovhestene løb løbsk og fløj hjem til Gaarden, og hans opskræmte Kone troede ham lemlæstet, fandt hun ham i Furen, roligt ledende efter Piben. Og da Tyskerne i 64 kom og vilde tage hans Heste, gik han ud og skar Halerne af dem — hvilket gjorde dem ubrugelige i Krig. Tyskerne hævnede sig ved at ride hans Rug ned ... osv., osv. Flere Snese af Beretninger, der formentlig verserer endnu blandt de Gamle paa Egnen.

Og i Dag, mere end 50 Aar efter hans Død, fortæller hans efterladte Papirer om en Bondemand, der — trods fattig Opvæxt og daarlig Skolegang — skrev et Dansk saa korrekt, saa smukt og saa forstandigt, at enhver Akademiker i Dag kunde være bekendt at sætte sit Navn under det.

Man vil forstaa, at jeg nærer en dyb og inderlig Taknemmelighed overfor min Fremmed-Bedstefar. Hvad har vi Efterkommere ikke arvet fra ham — og fra dem, der gik forud? *Han* var nemlig ikke den første.

Min Oldefar, der var født paa Vittrup Hede, men senere blev Gaardfæster i Skjøttrup, skrev sine Standsfællers Papirer, førte deres Retssager og samlede dem to Gange om Ugen til Bibel-læsning (fordi de ikke forstod det rigsdanske Sprog, Præsten talte). En Fører for sin Egn altsaa. Og før ham igen sad der paa

Vittrup Hede hvor mange Generationer mon, der i den golde Lyng, i Fattigdom og Arbejdsomhed udviklede deres Evner langt ud over det, der var almindeligt blandt deres Standsfæller. Hvorledes gaar det til, at et Anlæg opstaar i en Slægt? At der i Uvidenhed og Mørke pludselig dukker een frem, der kan læse og skrive? At Anlægget, een Gang skabt, gaar i Arv, det ved vi, og det begriber vi. Men hvorledes *opstaar* det? Hvor og hvordan er den første Begyndelse? Det har jeg tit grundet over, naar min Tanke er gaaet tilbage til de Fædre paa Vittrup Hede, der er Skyld i, at jeg kan føre en Pen. Ved Videnskabsmændene noget om det? Vistnok ikke. Kampen for Tilværelsen, siger Darwin. Ja maaske.

Maaske er det rigtigt, at naar min Mors Forfædre var intelligenter end min Fars, er det, fordi de første var Hovbønder og fattige, de sidste havde Herremanden paa lang Afstand, blev Selvejere og relativt velstillede. Men er det den fulde Forklaring? Vel er det rigtigt, at Kultur skabes i Trængsel og Modgang, Degeneration i Velstand og Medgang. Men det er dog ikke alle Trælle og deres Efterkommere, der bliver oplyste Folk. Det er kun enkelte Slægter iblandt dem. Hvorfor da dem og ikke de andre?

Desværre levede min Fremmed-Bedstefar altsaa ikke saa længe, at han kom til at øve nogen synderlig *direkte* Indflydelse paa min Opvækst og min Tænkemaade. Men een Ting fortalte han mig dog, der satte sig dybt og afgørende fast i mit Sind.

Da han var Dreng — sagde han — gjorde de mere velhavende Børn Nar af ham, fordi han var saa fattig, at der hverken var Smør eller Paalæg paa de Rugbrødsskorper, han havde med i Skole. Denne Haan gik ham nær til Hjerte. Men saa underligt har Forholdene vendt sig — fortalte han videre — at mange af dem, der den Gang haanede mig, fordi jeg var fattig, er kommen som Tiggere til min Dør, og de er ikke gaaet uhjulpet bort.

Der var ingen Hoveren i denne Beretning. Kun en Formaning: Gør ikke Nar af de Fattige, fordi Du har det bedre end de. Een Dag kan Forholdet være vendt om!

Mens min anden Bedstefar repræsenterede Hartkorns-Aristokratiet, var det den humane Aand, Respekten for Mennesket, der herskede i Skjøttrup. Jeg har arvet noget af begge Dele. Mest af det

sidste, men vil dog ikke lyve mig fra et Stænk af gammeldags Bondestorsnudethed.

Det bed sig ogsaa fast i mit Sind, at Jørgen Ledet var frimodig nok til at benægte et Dogme, der dengang hørte til de fundamentale i Lærebogen: Troen paa den personlige Djævel. Haarene rejste sig paa Hovederne af skikkelige Folk, naar de hørte en saadan Ugudelighed. Det var meget værre — syntes de — end at benægte selve Vorherres Eksistens! Jeg forstod naturligvis intet af alt dette, Barn som jeg var, men jeg følte instinktivt, at en saa klog Mand som min Bedstefar maatte have Ret.

Bedstefar døde, da han var omtrent de 80. Han levede længe nok til at se sin Hustrus Forudannelser gaa i Opfyldelse: Gaarden med meget mere sat over Styr! Men heller ikke Modgangen kuede hans Sindslikevægt eller dræbte hans Humør. Han var sig selv lige til den Time, en kraftig Influenza lagde ham i Sengen og satte Punktum for et langt og virksomt og resultatrigt Liv.

Den Januardag i 92, da han blev begravet, blæste der en saa voldsom Orkan, at vor Flagstang hjemme knækkede over og faldt til Jorden. For mit tiaarige Sind stod det som om selve Naturen vilde understrege, at det var en af de Store, der var gaaet bort.

FORÆLDRE

Min Far var en brav, retskaffen og velbegavet Mand. Han var eneste Søn, stærkt forkælet af sin Mor. Derfor ikke videre arbejdsom. Og da han aldrig havde været udenfor Hjemmets fire Mure, havde han ikke i Tide lært at staa paa egne Ben. Han lærte det aldrig.

Min Mor og han var overordentlig lykkelige de første Aar. Og der var al Udsigt til, at det kunde have været ved. Det kunde det ganske afgjort ogsaa — om ikke Flasken havde krydset hans Vej.

Han begyndte at ture med en Svoger, en af mine Morbrødre, et knippelgodt Hovede, en sjov Fisk, en Mand, der havde haft en betydelig Fremtid for sig, om der havde været mere Gehalt i ham og mindre Vidtløftighed. Men foruden Evnerne var der kun det sidste. Og af Gehalt kun et beskedent Minimum.

For Morbror Severin endte det med et Krak. Arrest, Fallit, Amerika — og derovre Genrejsning og Velstand. Men paa denne Side af Atlanterhavet sad Familien tilbage med Beterne. Kautionsforpligtelser og andre Forskrivninger. Min Mors pæne Arv forsvandt. Og vor beskedne Velstand sank ned til det Niveau, der hedder Dagen og Vejen, men heller ikke mere.

Det fik dog endda være. Værre var det, at vor Far var begyndt at ture og ikke lod sig stanse. Da Skæbnen slog sin jærnhaarde Klo i Nakken paa Severin og for en Stund tvang ham til at bestille noget, vaagnede han en Morgen og var ædru, og det blev han ved med at være. *Nogen* Rygrad har der altsaa alligevel været! Vor Far var ikke kuldsejlet i den Grad som Severin. Vel ramte Skæbnen ogsaa ham. Men langsommere. Han naaede ikke som Svogeren at blive kastet i Land paa Arbejdets Kyst, hvor det gælder om at være vaagen hvert Minut, om man vil holde Næsen oven Vande. Hans Barndoms Forkælelse blev ved at følge ham hele Livet.

Langsomt sank han. Af og til i gode Stunder gjorde han Forsøg paa at rejse sig. Det blev ved Beslutningen og — Graaden. Flasken var altid den stærkeste. Hver Dag blev den fyldt og tømt. Det kostede kun 21 Øre, et ringe Beløb, set med Nutidens Øjne, men meget for os i hine fjerne og fattige Tider. Det, vi Børn skulde have uddannet os for, brugt som Startkapital i Livet, det puttede Gæstgiveren i Løkken og Brændevinsbrænderne i Hjørring i deres Skuffer!

Og i Brændevinens Kølvand følger der jo andet og mere end Fattigdom. Der følger Raahed af enhver Art, ubeskrivelig Raahed. Selv det allerbedste Menneske — og min Far var en ejegod Sjæl — bliver ond og balstyrig, naar han faar det Satans Sprøjt hældt paa Dunken. De, der lovsynger Spiritusens Evangelium, skulde prøve, ikke alene Bruset, men ogsaa Bærmen. Jeg har prøvet den sidste. Og faaet nok for Livet.

Tilværelsen var et Helvede for os alle. Det blev adskilligt bedre, da vi større Børn fik saa stærke Armkræfter, at vi kunde beskytte baade os selv, vore mindre Søskende og vor Mor. Da var det forbi med at rive Haaret af os, forbi med at give os Buler i Hovedet, forbi med at jage os ud i Sneen og Kulden eller i Ladens Halm. Og det var ogsaa et Fremskridt, da vi omsider — paa Fallittens Rand — fik ham erklæret umyndig. Thi da blev Brændevinen rationeret. Da fik han i nogen Grad at vide, hvor Skabet skulde staa. Ak desværre mange, mange Aar for sent.

En Junidag i 1908 fandt en af mine mindre Brødre vor stakels Far liggende paa Marken, død — med en tørt Flaske ved sin Side.

Her kan det siges, at Døden kom som en Befrielse. For alle Parter. Ham selv og vi andre.

Jovist fældede vi en Taare. Over en spildt Skæbne. Men Sorgen, den dybe, den inderlige Sorg, den havde vi taget paa Forskud. Det var jo længe, længe siden, *Mennesket* var gaaet under.

Kun Hunden havde sin Sorg til gode. Den lagde sig paa sin uadskillelige Vens Gravhøj og græd og hulkede. Der gik Døgn, inden det var muligt at flytte den.

Min Mor var et Menneske af usædvanligt Format, et retliniet og et sjældent godt Menneske. Hun var en dygtig Husholderske,

senere en ditto Styrer af Gaarden, og hun var i Besiddelse af et betydeligt journalistisk Talent, som hun dyrkede, først i Kvindebladet „Fredag“, senere i Vendsyssel Tidende. Smuk var hun ogsaa. „Jeg ser dig for mig,“ skriver P. Chr. Zahle, Rigsdagsmanden, Redaktøren og Præsten, om deres første Møde — hun gæstede ham i Rubjerg Præstegaard, „din ranke holdning, din kække krølle fra pandens ene side, dit dybe blik og din udtryksfulde mund.“

Hendes Data er iøvrigt kun faa.

17 Aar gammel kom hun paa Emdrupborg Højskole, der ledes af en af Landets dygtigste og originaleste Pædagoger, Forstanderen for Blaagaards Seminarium, den senere Rigsdagsmand for Svendborgkresen Jeppe Tang Andersen Tang. Hun kom *der*, fordi Tang politisk var paa Bølgelængde med min Bedstefar. Og hun kom der for min Bedstefars egne Penge. Skolerne og Amterne viftede med Understøttelser, men den Gamle skulde intet nyde. Jeg foretrækker selv at betale for mine Børns Uddannelse, sagde han.

Udflygten til Emdrupborg var min Mors første og længste. Paa hendes lidt ældre Dage gæstede hun naturligvis af og til sine Børn i Aarhus, Grenaa og Kjøbenhavn, og i Anledning af hendes 70 Aars Fødselsdag tog min Kone og jeg hende med til Berlin. Ellers var hun ikke udenfor Vendsyssel.

Emdrupborg var altsaa hendes Ungdomsoplevelse. Gennem 50 Aar opretholdt hun en livlig Korrespondance med sin bedste Veninde fra Skolen, Inger Marie Ebbesen fra Aarøsund i Sønderjylland — uden at det besynderligt nok nogensinde kom til et Gensyn. Men Bekendtskabet medførte, at mit Hjem fik Interesse for Sønderjyderne og deres Kamp mod den tilsyneladende Overmagt, der dog ikke formaaede at underkue dem. Atmosfæren omkring denne Kamp straaede ud fra Venindens Breve.

Emdrup laa i Kjøbenhavns Nærhed og er nu slugt af Byen. Naboskabet gjorde, at de mest vaagne af Højskolepigerne ogsaa undersøgte, hvorledes Livet gestaltede sig i Storbyens for dem fremmede Verden. Her fandt min Mor Vejledning hos et Par andre nordjyske Bønder, en juridisk og en theologisk Student. Juristen hed Anders Olesen, var Gaardmandssøn fra vort Nabo sogn, Vrensted, blev senere Sagfører i N. Sundby, Mangemillionær, berømt for sin storstilede Velgørenhed, berygtet for sine haardhændede Forretningsmetoder, en Eener, en markant Skik-

kelse, et sammensat Menneske, stor i Dyder og Lyder — Thomas Olesen Løkken har med digterisk Frihed behandlet ham i „Sagfører Sigersleth“. Theologen hed Claus Gjerding, en Gaardmands-søn fra Gjerding, Fætter til Afholdsbevægelsens senere Fører, daværende Landstingsmand Claus Johannsen, et sympatisk og stilfærdigt Menneske, der fire Aar senere døde af Tuberkulose, men efterlod sig et smukt og varigt Mindesmærke i Salmen „Den er slet ikke af Gud forladt, hvem han fratager de Hjertenskære, thi hvor vi have vort Hjertes Skat, der vil og gerne vort Hjerte være.“ At have kendt en Salmedigter — og været Ven med ham — er ikke nogen helt sædvanlig Oplevelse.

Min Mor blev naturligvis drillet med de to Studenter. Men der var ingen Film i Foretagendet, kun gensidig Sympati, et smukt Kammeratskab. Det samme gjaldt en tredje Ven, en Lærer Nordergaard, der nogle faa Maaneder virkede i min Hjemby og da havde et gæstfrit Tilflugtssted hos mine Bedsteforældre i Skjøttrup, men hastigt forflyttedes til og fandt en varig Virkeplads i Skinnerup i Thy. Med ham som med Veninden i Sønderjylland stod min Mor i en Brevvexling, der strakte sig over mere end halvtreds Aar men heller ikke her kom det til noget Gensyn. Femogtyve Aar efter Starten af dette Bekendtskab hændte det en Aften, at jeg paa et Gadehjørne i Oxford løb Panden mod en anden ung Mand. Han sagde „Halløj“, og jeg sagde „Undskyld“, og derved opdagede vi, at vi var Landsmænd. Men endnu mere forbavsede blev begge, da Præsentationen var foretaget. Han var Søn af min Mors Ungdomsven! Vi mødtes nogle Gange i Universitetsstaden, og ved Afskeden skænkede han mig en Bog, som jeg endnu gemmer. Men vi var ikke saa vedholdende i Brevskrivning som vore Forældre. Af og til ser jeg hans Navn i en Avis. Han skal være Overlærer i Saxkjøbing.

21 Aar gammel blev min Mor gift med sin eneste Kærlighed, min tre Aar ældre Far. Og dermed begynder den lange Periode, som jeg kender af Selvoplevelse.

Den Augustdag i 1931, vi fulgte Mor til Graven, tegnede jeg dette Billede af hendes Liv og Virke:

... Fra min tidligste Barndom husker jeg hende som en ung, slank og smuk Kone, der just var flyttet over Bækken for at grundlægge det Hjem, der nu i 51 Aar har været hendes. Jeg husker hende senere, da Sorg og Modgang lagde tunge Byrder paa hendes Skuldre — maaske var det den Periode, der knyttede os tættest sammen. Og senest husker jeg hende som *Bedste*, et mildt og vær-

digt og beundret Overhovede for en Slægt, der startede med sex Sønner ¹⁾, men efterhaanden forøgedes med sex Svigerdøtre, sexten Børnebørn og et enkelt Oldebarn.

I alle disse Perioder af hendes Liv var hun stadig den samme. Ingen Sorg formaade at slukke hendes lyse Smil, at knække hendes Mod, at formindske hendes utrættelige Arbejdsevne eller at betvinge den vidt favnende Aand, for hvem intet menneskeligt var fremmed. Og ingen Medgang, ingen Lykke var i Stand til at forstyrre hendes Sinds rolige Ligevægt. Storm eller Solskin — hun var stadig Tine Ledet.

Alle, der her er til Stede, vil vidne, at hun var et betydeligt Menneske. Ikke alene rig paa Kundskab, paa Erfaring og paa Interesser, men rig ved sin Redelighed, sin helstøbte Karakter og sin jævne og sunde Menneskelighed, der aldrig søgte sit Eget, aldrig fortabte sig i det Uvæsentlige, aldrig delte Folk efter Hartkorn, men altid øvede Ret og Skel, og kun hadede eet her i Verden: det Uægte, det Forlorne, det Opstyltede, det Usande.

Lykkelige de Børn, Svigerbørn og Børnebørn, der voxede op i hendes Skygge. Ingen af os bærer vore Hjerter paa Læberne — det gjorde Bedste ikke heller, og det gør ingen i denne haardføre Egn. Ret *tit* fik vi derfor ikke sagt, hvad vi skyldte hende. Men en Gang imellem fik vi dog hvisket det frem, og nu ved hendes Baare takker jeg paa Børnenes Vegne og i Vidners Nærvær for det Exempel, hun har givet os, for de Veje, hun har anvist os, og for den Lykke, der har været os beskaaret ved at eje en Moder, der i sin Person forenede tre Egenskaber, der ikke altid mødes: Godhed, Klogskab og Sindets Storhed ...

Da vi for to Aar siden fejrede Bedste paa hendes 70 Aars Fødselsdag, og hun stod midt i den store Venneskare, straalende af Sundhed og Kraft — da anede ingen, at hendes Livs Lys saa hastigt skulde slukkes. Tvertimod glædede vi os til endnu en Række runde Fødselsdage — helt op til de hundrede. Men i vor Sorg over hendes altfor tidlige Bortgang er det os en Trøst, at hun døde lykkelig. I denne Time for en Uge siden sad jeg en Stund alene ved hendes Leje. Da tog hun min Haand og sagde jævnt og stilfærdigt, at hun havde været glad ved at leve, men at hun var gladere ved at dø og allergladest ved Tanken om at skulle mødes med os igen. Derfor siger vi i Dag ikke Farvel til Bedste. Vi siger: paa Gensyn. *Hendes* lykkelige Smil vil en Dag — den være fjern eller nær — lyse os i Møde fra den anden Kyst, der hvor alle Taager svinder og alle Gaader klares. Tak for denne Sinde, Bedste — og: paa Gensyn!

¹⁾ De sex: Undertegnede, født 1881. Jørgen, Husmand og Kirkebetjent i Furreby, født 1883. Arne, Landbrugskonsulent i Grenaa, født 1885. Peter, Husmand i Vrensted, født 1889. Jens, Karetmager ved D. S. B. i Kjøbenhavn, født 1893. Christian, Ejer af Slægtsgaarden, født 1895.

VI

HJEMSTAVN

Jeg lagde min Gaard i den rygende Blæst. Saadan sang Aakjær. Jeg ved ikke, om min fjerne Forfader kvad nogen Vise. Men han fulgte i hvert Fald Aakjærs Motto. Han byggede Overgaard højt til Vejrs, paa Toppen af Bakken. Og det skal han have Tak for.

De andre Gaarde og Sognets samtlige Huse laa i en lang Stribe, lunt ved Bakkens Fod — til efter Jordfordelingen i 1807, da Byen splittedes, og en Del af Gaardene begyndte at krybe til Vejrs paa Bakkedragene.

Jeg er stolt over, at min ukendte — desværre ukendte — Forfader har været den første, der „satte Maalet højt og Forsagthed lavt“. Han har skullet se sig viden om, han har villet have Sus om Ørene, han har maattet have en ordentlig Piedestal at staa paa, og maaske har han ogsaa ønsket at blive set. Jeg tager min Hat af for den Mand.

De andre har lunet sig i Læet, de har villet skaane deres Hus-tage for Rifter. Men een Ting har de dog sørget for: at have fri Udsigt til den ene Side, at have Lavlandet foran sig mod Syd. Vendelboen — selv den forsagteste — lader sig ikke lukke helt inde. Eet stort Vindue — mindst — skal han have slaet paa vid Gab ud mod Verden. Sæt, der passerede noget, han ikke saa! Derfor føler han sig trykket, hvor der er Skove eller levende Hegn. Saa trykket, at han ligefrem kan gispe efter Luft og synes, at en Rude maa slaaes ud.

Min Kone og jeg trak min yngste Bror rundt i de aarhusianske Skove. Han udstødte ingen Glædeshyl af Begejstring over Naturen, og min Kone spurgte derfor tilsidst, om han ikke syntes, der var smukt. Jow — bemærkede han — hwes der intsj ha waht saa tsjisomt. Der skete jo ingenting! Der kunde ingenting ses for

lutter Træer! Derfor følte han sig overmandet af Kedsommeligheden!

Skønt jeg lo ad min Lillebror, vedstaar jeg gerne, at jeg i mit Hjertes Dyb forstod ham. Heller ikke jeg bryder mig om mere Skov end højst nødvendigt. Jeg var voxen, inden jeg havde set et hæderligt Træ, og endnu den Dag i Dag kender jeg ikke Forskel paa en Bøg og en Eg. Jeg trøster mig med, at man — trods saadan Uvidenhed — alligevel kan slippe helskindet gennem Livet. Og jeg har af og til protesteret, naar der til en eller anden Examen er bleven givet en Stilopgave, der forudsatte intimt Kendskab til Skove. Det er et Handicap for os fra de træløse Egne — ligesom det vilde være et Minus for Købstadfolkene, om man forlangte, at de — for at bestaa en Examen i Dansk — skulde gøre Rede for Koens Sjæleliv ...

I fjerne Tider skal vor Hjemstavn have haft Træer. Vi huggede dem brutalt om — for de stod i Vejen for Udsynet. Eller var det mon saadan, at vi slog Skoven ihjel for at bjærge os en haardt tiltrængt Skilling, og at Trangen til de vide Udsyner først har fæstnet sig i vort Sind *efter* at de generende Træer *var* fældet? I begge Tilfælde var det Vandalisme. Og det var ogsaa dumt, for Skovenes Fjernelse gav Stormen og Sandflugten frit Slag til den Ødelæggelse af Markerne, der siden er sket ...

Furreby hedder mit Fødesogn. Og ligesom der er flere Byer, der bærer Navnene Versailles og Rom, er der ogsaa flere, der hedder Furreby. Sverrig har et Furuby, og den islandske Hovedstad i Canada, Winnipeg, har en Furby Street, antagelig opkaldt efter en Landsby af samme Navn.

Den svenske og den islandske Stedbetegnelse har Relation til Fur (det svenske, islandske og vendsysselske Ord for Fyr), og den diletantiske Stednavneforskning har derfor fastslaaet, at det samme gælder mit Furreby, og at Navnet henviser til de nu forsvundne Fyrreskove. Forklaringen er urigtig, hvilket bl. a. fremgaar deraf, at Furreby er en temmelig ny Stavemaade, opfundet af en eller anden Præst eller Landmaalings-Officer, der til Kirkebogen eller Generalstabsbladet har ment at burde forfine den

stedlige Udtale. Denne er Forby — med lukket o. Saadan har Navnet da ogsaa været stavet lige indtil en nyere Tids Fuskemikler fik Overtaget (1437 Fordby, 1442 Foreby, 1462 Forby, 1476 og 1505 Fordeby, 1638 Fourbye). Saadan har det været sagt, og saadan siges det endnu. Stamordet *Fored* betegner et sumpet, et vanskeligt tilgængeligt Sted, og baade Sagn og Naturforhold peger hen paa, at Sognet har været en Ø med Hav i Vest og Syd og med Flodløb eller Moradser i Øst og Nord.

Trods fremmed Islæt, en Stampemølle, et Brændevinsbrænderi og et Teglværk, der først er bleven nedlagt i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, og trods Naboskab med en Stabelplads og Badeby af Rang, er Bondebyen bleven bevaret og dens Isolation fra Ø-Tiden nogenlunde fastholdt. Der er muligvis ved at komme lidt Kludder i det nu, men i min Barndom var Forholdet i hvert Fald det, at de gamle Slægter fra Middelalderen sad ved et Fler-tal af Gaardene, og den Slægt, der var indvandret det sidste Hundredaar, betragtedes som fremmed, som ikke helt voxet sammen med det øvrige Samfund.

Paa den Gaard, hvor jeg er født, har mine Forfædre boet i hele den historisk kendte Tid. De har dyrket de samme Marker, pløjet det samme Hav, samlet sig i den samme lille Stenkirke i Sorg og Glæde, og de hviler alle under det samme Grønsvær. Sligt kan give en snæver Horisont — det maa erkendes. Men det giver ogsaa Samhørighed med Fortiden, med Historien, Fællesfølelse med Slægten, Egenskaber, der ikke er uden Værdi, hverken for den Enkelte eller for Samfundet.

De fleste Landsbyer har haft Tilknytning til een og samme Herregaard lige siden Fæstesystemets Morgengry. Min Landsby har modsætningsvis været en Vandrepokal. Den er rakt fra Haand til Haand, solgt ved Auktion, byttet med Børsbygningen i Kjøbenhavn, spillet bort, henlagt til Underhold for Militæret ... o. s. fr. Da Indvaanerne den 9. og 10. Januar 1807 — under Amtmandens Forsæde — samledes i Møllen for at udskifte Landsbyen, var der fem Selvejere til Stede (blandt dem min Tipoldefar). Resten af Sognet ejedes af fem „Herremænd“, der i de nærmest paafølgende Aar afstod deres Interesser til Fæsterne.

De Dokumenter fra Fortiden, der foreligger, handler fortrinsvis om Sandflugt og Sandflugt og atter Sandflugt. „De saar huerken rou heller haffre“, skriver Præsten, Hr. Niels, Anno 1553. Om

hvordan de visiterende Biskopper taxerer Befolkningens aandelige og moralske Habitus. Slet minus. Og om en konsekvent gennemført Ulydighed overfor Øvrigheden. Et Exempel: Til 7. Juni 1688 var Furrebyboerne tilsagt til at deltage i en Ulvejagt Syd for Løkken. De blev borte. 21. Juni rejste Amtmanden Tiltale imod dem, og 28. Juni blev de fradømt deres Fæster, d. v. s. sat paa Porten. Det var hurtig og radikal Retsforfølgning. Lige saa kostbart som at deltage i „et Opløb“ mod Regeringen, hvad de ogsaa af og til prøvede.

I gamle Dage gik Vejen fra Thy til Vendsyssels Hovedstad langs Stranden til Furreby. En pragtfuld Vej ad den brede, faste Strand, omgærdet af et storladent Hav og ikke mindre storladne Klitlandskaber. Og en farlig Vej. Hist og her var — og er — der lumske Kviksandspletter, der opluger de Vejfarende, suger Heste, Vogne og Mennesker ned i Dybet, hvis de ikke i al Skyndsomhed haster videre.

Ved Furreby drejede Vejen op paa Land, og her blev der et naturligt Bedested. Det ses af Markbogen og Matrikulen fra 1680'erne, hvor der er gjort Bemærkning om, at paa Furreby Forstrand laa først tre, senere fem Huse med Øludskænkning og Handel med Skibsfolk. Dette var den første Begyndelse til det senere saa berømte Løkken.

Man har Navnene paa de to første Pionerer, der i 1678 slog sig ned her midt i Sandørkenen: min Slægtning, Chresten, og Simen, Clements og Sorens Sønner. Folk spurgte forbavset Chresten Clementsøn, hvad han vilde i dette Sahara, langt fra Bondebyen og langt fra dyrkelig Jord. „Prøve min Lykke,“ svarede han. Og af dette Udbrud skabtes Udflytter-Torpens Navn. Saadan paastod de Gamle. Og det blev de ved med at paastaa, selv efter at den moderne Stednavneforskning havde udkastet den Hypotese, at Løkken snarere betyder noget i Retning af en Udmark, en Løkke, et Indelukke, en Hypotese, der støttes af gamle Dokumenter, som — før Byen blev anlagt — kalder Terrænet for „Furreby Løkke“.

Da Begyndelsen først var gjort, søgte flere og flere ud i Ørkenen. Mest Folk, der var gaaet i Stykker andetsteds — eller var fradømt deres Gaarde for republikanske Tilbøjeligheder eller for manglende Lyst til at gaa paa Ulvejagt. Nogen Byplan kendte man ikke, og Tilflytterne byggede derfor, som de havde Lyst, og hvor

de havde Lyst. Saa sent som i 1807, da Byen dog havde nogle Hundrede Indbyggere, var der endnu ikke udstukket Gader. Alt laa hulter til Bulter . . . Og da Gaderne omsider kom, hed de Bambus Square og Indiatown. Ægte Nybyggernavne, der lugtede af Saltvand og fjerne Havne! Planløsheden var mulig, fordi de fleste af Klitterne var herreløse. De havde været Udmarker til Landsbyen Kynderup, der forlængst var gaaet i Havet, og hvis Gaardmænd var flyttet uden at efterlade sig nærmere Adresse. Den, der kom først, tog derfor først — uden at spørge nogen om Forlov. Det varede en rum Tid — adskillige Slægtled — inden Samfundets ordnende Haand viste sig, matrikulerede Klitterne og gav Besidderne Skøde paa det, deres Forfædre havde okkuperet. Kun i Ørkenens Udkanter var der fra Tidernes Morgen faste Ejendomsformer. Her havde nogle af Furrebygaardene Skøde paa Arealerne. Vor Nabo ejede indtil et af de sidste Aartier af forrige Aarhundrede en Snes Tønder Land langs Landevejen fra Byens nuværende Udkant til dens Centrum. Han solgte hele Herligheden til Stor-Købmanden Thamas Lausen — for en Flaske Brændevin! Det er vistnok den dyreste Brændevin, der endnu er købt her i Landet. Jorden blev hurtigt en smuk Formue værd.

Og i Dag er der ingen, der forærer sin Klit bort. Skal man købe en Stump, skal man nok faa at vide, hvad den koster. Kun i Skattebogen er den værdiløs . . . d. v. s., hvis den er i Gaardmandseje, ellers ikke. Gaar en Ikke-Agerdyrker — som jeg — hen og køber et Areal, stiger Grundskyldsvurderingen fra Nul til svimlende Summer. Mine 18 Tønder Land med et Hartkorn af 1 Skæppe $\frac{3}{4}$ Album er takseret efter en Skala, der giver 40,000 Kr. pr. Tønde Hartkorn. Og min Nabo, Hotelejer Fru Jensen, giver for Villa med Klit, mindre end min, større Ejendomsskat end Sognets største og bedste Gaard. Pip, sagde jeg til Sogneraadsformanden, der var den lykkelige Ejer af denne Gaard. Det syntes han ikke. Vilde Du da bytte med Fru Jensen? Nej, Vorherre bevares . . . Saalunde lignes Klitskatterne i Dag. Det er muligt, der er Retfærdighed i det, men det er lidt vanskeligt at faa Øje paa den. Lige Skat paa lige Jord — som det politiske Slagord hedder — er det i hvert Fald ikke. Snarere: Fanden hytter sine. Som Gaardmanden sagde.

Det er blevet paastaaet, at Livet gaar i en Rundkres, og at alt vender tilbage til sit Udspring. En Sommerdag for en halv Snes

Aar siden stod jeg paa min Barndoms Strand og saa, hvad jeg aldrig før havde set: at intet Sted i Verden var skønnere end her. Da begreb jeg, at jeg var ved at blive gammel, at det var de sidste Milepæle, der vinkede til mig. Og for at slutte Ringen paa forskriftsmæssig Vis, begik jeg den prosaiske Handling, der for mig rummede en dyb Symbolik: jeg erhvervede mig de 18 Tønder af mit Hjemsojns Jord.

VII

HORISONTEN RUNDT

Hvor Himmel og Hav gik i eet, lukkedes vort Udsyn mod Vest.

I Nord skød Rubjerg Knude — senere belastet med et Fyr — sin Lerryg op over Lavlandet, mens Havet drønende brødes mod Kolossens Fod.

I Nordøst anedes Bankerne omkring Hjøring i Form af et svagt Lysskær de mørke Aftener. En fjern By, en stor By! Paa sælsom Vis droges man imod den. Det var jo der, det foregik! *Det var der, Avisen blev trykt!* En underlig By! Der hang forgyldte Støvler og kæmpemæssige Ure udenfor Husene! Men vidunderligst af alt: Bogtrykpressen! I Larmen fra den talte Vilhelm Carlsen djærvt og mandigt Estrup midt imod! Et svagt Lysskær kun! Men i Fantasien var det Eventyrets Glans, der laa over Bankerne!

I Sydøst skød en anden Bakkeryg op. Paa den tronedede Børglumkloster. Fra den lød Historiens malmfulde Røst ud over Egnen. Her sad Gorm den Gamle og en Række Konger efter ham ... da Vendsyssel omsider — mod sin Vilje — var bleven tvungen til Samhørighed med Danmark. Omkring Højen startedes alle danske Revolutioner, en ubrudt Række af Forsøg paa at afskaffe Kongemagt, Len, Stamhuse og andre Daarskaber. Her sad de Børglum Bisper, myndige Prælater, nogle, der satte Næven i Bordet for Majestæten, andre, der rykkede Paven og deres Med-Prælater i Skægget, og kun nogle ganske faa, der var saa fredelige, at de nøjedes med at plyndre de Søfarende. Her svang Lensmændene Pisken over Bønderne, da tredie Christian havde konfiskeret samtlige gejstlige Jordegodser. Og til Slut en Række private Ejere, adelige og borgerlige, Bondeplagere og Humanister ... Sidst i Rækken en ung Københavner, Generalfiskalens Søn, cand. jur. Christian Michael Rottbøll, der ved en Auktion i 1835 havde købt Godset og paa Spørgsmaalet om, hvem der var hans Kautionister,

frimodigt havde svaret „Christian og Frederik“ og derefter havde lukket en medbragt Trækasse op og af den udtaget 172,000 Rigsdaler, som han lagde paa Bordet foran den forbavsedede Auktionarius. Samme pæne unge Menneske — han var kun 30 Aar, da han blev Ejer af Landsdelens største Gods — var straks gaaet i Gang med at afhænde Bøndergaardene til deres Fæstere, og det skete som Regel paa rimelige Vilkaar — det være sagt til hans Ros. Det hundredeaarige Afhængighedsforhold til Slottet paa Bakken var altsaa i Dag afviklet eller stod foran sin Afvikling. Men ingen af os havde endnu glemt, at her havde adskillige af vore Fædre gjort Trælletjeneste gennem talrige Slægtled, her havde de redet Træhesten, her var de bleven hundset og udpint . . . Hvor mange Bønderdrengene af mit Slægtled har mon ikke knyttet Næven mod Børglumkloster i retfærdig Vrede over Aarhundreders Underkuelse? Og hvor mange har ikke drømt om en Dag at blive i Stand til at tælle de fornødne Grunker op af en Trækasse, købe Klosteret og saalunde tage Hævn for Fædrenes Fornedrelse? Det er en Drøm, der vistnok ikke er fremmed for ret mange af os. De grumme Hævntanker fik dog aldrig nogen Sinde Held til at kvæle vor Ærbødighed for Klosteret som historisk Monument. Disse tykke Mure, disse ærværdige (men lidt mørke) Sale, denne Alder og denne Patina, alt dette talte til os om en Tid, da et af Hængslerne i Rigets og i den katolske Verdenskirkes Porte hed Børglum. *Vort Børglum!* Intet Under, at vi tog Kasketten af, naar vi vendte vore Aasyn mod Bakkedraget i Øst.

I Syd var det et andet Eventyrrige, der bræmmede min Barnheds Horisont: den store Vildmose, et Rige af Mystik og Fortryllelse. Intet Menneske havde nogen Sinde sat sin Fod i Mosens Allerinderste — udover de Oprørere, der i Tidens Løb var fradømt deres Hals og sagdes at have søgt Tilflugt der.

Over den tavse Slette laa der Sagn om Ellefolk og Trolde. Og den, der vovede sig ind for at studere det Ukendte, blev selv borte i Mysteriet. Det Aar forsvandt den, hint Aar en anden. Hvert Aarhundrede tre Mennesker og hvert Aar en Ko, det var de Levendes Tribut til den store Mose. Den hemmelighedsfulde Magt i Mosens Dyb koglede og spandt, og den Dødsdømte undgik ikke sin Skæbne. Tusind Traade trak ham. En skønne Dag skred han over Lyngsletten; og man saa ham aldrig mere.

Paa de varme Sommerdage væltede Eventyret ud af Vildmosens Skød. Taagen steg til Vejrs, og i dens Sted saa man det bølgende

Hav med Øer og Klipper og hastigt ilende Dampere — eller man saa et pragtfuldt Bjerglandskab, en Oase i Ørkenen med rislende Vandløb og svajende Palmer eller maaske en smilende By med Solen blinkende i alle Vinduer og henover alle Tage. Der var ingen Ende paa Vildmosens Fantasi. Den spændte over en Verden af Vidundere.

Men en skønne Dag steg en Røgsøjle til Vejrs. Den kvalte alle *fate morgane*. Og naar det blev Aften, tryllede den et Virkelighedsbillede frem, der næsten stod paa Højde med Fantasierne. En Kam af Ild, sommetider en Mil i Længden. Flammer, der steg og sank eller dansede henover Sletten for saa at samle sig i et mægtigt Bælte, der skød op mod Himlen, som vilde den tænde selve Firmamentet i Brand. Det er den evige Ild — sagde de Gamle — der brænder i Vildmosen. Naar Sneen lægger sig over Sletten, slumrer Ilden stadig i Dybet. Langt æder den sig ned. Men naar Sneen er borte, skyder den op til Overfladen, og der raser den for alle Vinde, til Vinteren kommer. Have tørres ud, og Klitter synker sammen, men Ilden i Vildmosen slukkes aldrig.

Nybyggerne i Mosekanten fik travlt, naar den store Præriebrand kom til Udbrud. Alt, hvad der kunde skrabes sammen af Mennesker, Heste, Plove og Spader, kom i Virksomhed. Man pløjede og grov rundt om Husene og Tørvene — for at standse Ilden her. Som Regel lykkedes det. Sommetider ikke. I 1899 gik en Million Tørv op i Luer, Fattigfolks møjsommeligt sammenslidte Tørv.

Ogsaa Mosens „Besætning“ kom i Oprør. Hugorme og Firben i Tusindtal flygtede rædselsslagne. Stier og Marker dækkedes af en vrimlende Hærskare af Smaavæsner, der kapløb for Livet.

Og Tilskuere strømmede til og besatte alle Højdepunkter i Mosens Nærhed, Naboer og Folk langvejs fra, Mennesker, der Aar efter Aar havde set det samme Syn. Man trættedes ikke, saa spændende var Spillet: Den rødglødende Himmel. Luer, der rejste sig som hushøje Mure. Og paa den allerede afbrændte Slette: Millioner af Funker, der tindrede gennem Mørket ...

Mosen har een Gang været Hav. Saa blev den Skov. Og derefter Mose. Under Tørvelaget, som Skoven har efterladt, ligger Strandsand, Muslingeskaller og Salt endnu — kun faa Alen nede, saa tæt ved Overfladen, at det kommer frem i Grøfterne. Lige indtil forrige Aarhundrede udvandt man Salt af Mosen, og Egnens Beboere havde Ret til at betale deres Skatter i Salt, hvad de naturligvis gjorde med Glæde.

Dybt inde i Mosen laa i min Barndom (og ligger vel endnu) et Par saltholdige Søer, de sidste Rester af det Hav, der forlængst er sunket i Dybet. Søernes Overflade stod højt over det Jordsmøn, der omgav dem. De lignede et Par fortryllede Dugdraaber, Himlen havde kastet fra sig. En Aften, jeg stod og saa dem gennem det flakkende Ildhav, syntes jeg, det var et Par Øjne, der har været fra Verdens Skabelse. De har set Havet trække sig tilbage mod Vest og Klitterne lukke sig for det. De har set Skoven voxte op, hørt det synge i Trætoppene ved Aften. Og de har set de stolte Stammer synke sammen og blive til eet med den Jord, hvoraf de kom. I Aarhundreder har de samme Øjne spejlet Vildmosens tavse Flade, set de Eventyr, der steg op af dens Skød, og luet rødt i Skæret fra de store Brande.

I Dag, ja i Dag blinker de vel mod Øst, mod de klaprende Maskiner og de rygende Skorstene, der forkynder, at en ny Tid under Statens Ægide er rykket ind i den store Vildmose og har kvalt et af vor Barndoms Eventyrriger.

Det er Fremskridtet, vil man paastaa. Javist saa. Fremskridtet leve! Gud bedre det!

VIII

MED ANSIGTET UD MOD DEN STORE VERDEN

Vi laa afsides. Langt borte fra Civilisationen, vil man sige.

Alligevel vendte vi Ansigtet ud mod den store Verden. Den blaa Landevej gik lige udenfor vor Dør. Og det var en Vej med mange Trafikanter. Skrog og Master, Sejl og Røg saas bestandigt i det Fjerne — som Prikker og Striber, der ilte frem og tilbage.

Det var en Trafik, der skabte Længsler. Alle Løkken-Drenge vilde til Søs, og de kom det. Jeg har knap befaret noget Verdenshav, uden at en eller anden tatoveret Gut er traadt ud af Mandskabsklyngen og har rakt Næve — med et hjemligt betonet: „Godaw, La-as, aa walkommen her.“ Det har altid varmet mig lige ned til Hjertets Rødder.

Selv har jeg aldrig følt Trang til Sømandsskab. Mine Interesser var andre, og i mit Slægtled blev det da for Resten ogsaa mere og mere sjældent, at Bønderne gik til Havs. I 1736 druknede min Tip-Tip-Oldefar og tre af hans Naboer ved Kæntring med en Fiskerbaad. Siden har vi holdt os til Jorden. Og det er gaaet andre Bønderslægter paa lignende Vis. Selv om Aarsagen ikke har været den samme, har de maattet vælge mellem den blaa Ko og den brogede.

Men derfor er vi ingenlunde fremmede overfor Havet eller upaavirket af det. Dets dybe Melodi har sunget sig ind i vort Sind, dets Vælde har bjergetaget os og skabt Trods i vort Indre, dets hastigt skiftende Stemninger har lært os baade at le og at græde, og dets tilsyneladende Endeløshed har faaet os til at længes mod den modstaaende Kyst.

Tusinder af Dage har jeg — mens et halvt Øje vogtede de gumlende Køer omkring mig — siddet paa Havbakken og stirret mod Vest, drømmende om de utvivlsomt lige saa barbenede og utvivl-

somt lige saa længselsfyldte Skottedrenge, der sad lige overfor mig og saa mod Øst. Kunde vi endda have raabt vore Drømme og Længsler tværs over Havet! Eller strakt Hænderne ud, saa de var mødtes midt paa den blaagrønne Landevej!

I dyb Betagelse sejlede jeg mange Aar senere (paa Vej til Island) op langs min Drømmekyst. En Landtunge, the Skaw, stikker ud paa 57 Grader 22 Minutter 30 Sekunder. Jeg syntes, dette Næs var mit, for det var det, mit Sind havde higet imod. Geografisk var det den nøjagtige Genbo til min Barndoms Marker. En Klokke klang — men vi drog videre . . . Paa Vejen tilbage sejlede vi saa dybt ind i Jammerbugten, at mit Hjem tonede frem af Skumringen med den nedadgaende Sols Straaler glimtende i alle Ruder. Atter klang en Klokke —. Baade her og der følte jeg en sugende Trang til at gaa i Land. Men vi ilede videre. Jeg maatte nøjes med en stille Andagt paa Dækket, mens Solen sank, og et mørkt Tæppe trak ned over min Barndoms to Kyster, Drømmens og Virkelighedens.

I Dag gaar alle de stolte Skuder forbi. Men i min Barndom og de nærmeste Aartier før var det anderledes. Da var Løkken en Stabelplads af Rang. En hel Flaade, hjemmehørende her, gik i en aldrig hvilende Fart paa Hamborg, England og Sydnorge. Byens Kræmmere skrev Anvisninger paa fremmede Bankhuse, Sedler, der var solidere end Statens. En Syvendedel af al dansk Landbrugseksport og en betydelig Del af Importen klareredes via den lille By i Flyvesandet. I Vest- og Nordeuropa var Løkken det kendteste af alle danske Stednavne . . . Det fattige og usle Hjøring havde i fordums Tid andraget Kongelig Majestæt om at faa Løkken forbudt!! Landsbyen handlede med Varer, der var forbeholdt Købstaden, ingen Accisebod lagde Bønderne Hindringer i Vejen, og et og andet af den udenrigske Import var mistænkt for at gaa udenom Tolden. Intet Under, at Høkerne i Hjøring følte sig trykket af Konkurrencen . . . Men Landsbyen havde sejret. Den blomstrede og blomstrede, den saa sin Flaade øges og sine Pakhuse gro op. Den blev et permanent eller periodisk Samlingssted for Opkøbere, Spekulanter, Smuglere og Strandtyve. Dens store Købmandsgaarde fyldtes med Bøndervogne, der hentede og bragte Varer til og fra en milevid Omkres. De store Ind- og Udskibningsdage var den en summende Heksekedel med en Hørm af Kaffe-

punsch over sig ... Og i den stille Hverdag lød der klokkeklart Norsk ud fra de aabne Vinduer. Det var ikke alene Korn og Smør og Flæsk og Træ, der gik over Vandet. Af og til gled en Pige med og blev Husmoder paa den anden Side Havet.

Under Napoleonskrigene var Løkken Jyllands eneste Lufthul ud mod den store Verden. Her — og kun her — holdtes Eksperten til Norge aaben, her samledes Handelsmænd og Officerer paa Vej til og fra Broderlandet, hertil indbragtes alle de Fartøjer og Laster, vore Kapere huggede i Vesterhavet ... Baade den Gang og under Aarhundredets senere Krige blev der tjent Kæmpeformuer. Men det var heller ikke smaa Beløb, der stod paa Spil. Havene vimlede med fjendtligt sindede Sørøvere, der var ingen Søassurance, et Skibs og en Skibslasts Forlis kunde betyde Ruin, dets heldige Overfart en svimlende Formue. Under den sidste slesvigske Krig vandrede Thamas Lausen rastløs frem og tilbage i Klitten om Natten. Kom hans Skibe over eller blev de taget? De kom altid over ... Løkken klarede sig i det hele taget stolt. Da Englænderne i 1808 og 1811 gentagne Gange bombarderede Byen fra Søsiden, blev de drevet paa Flugt af fem Legetøjskanoner, af hvilke en enkelt indtil de senere Aar har haft Plads i en Klittop. Det er helt opløftende at tænke, at sliig Kriegerdaad har kunnet lade sig udføre — med saa spinkle Vaaben.

I min Barndom, der dog kun laa 80 Aar efter Skærmydslerne med Englænderne, var det en staaende Tro, at de Fremmede havde skudt Taarnet af Børglumkloster Kirke. De sigtede først med en Kridtkugle, fortalte de Gamle, og da den satte et hvidt Mærke paa Taarnet, blev der affyret en Kanonkugle i samme Retning — med det Resultat, at Taarnet styrtede om. Det er rigtigt, at der blev skudt mod Øst — adskillige Kanonkugler er fundet i Bakkerne. Men Resten af Historien er opdigtet, thi — Klosterkirken har aldrig haft Taarn! Besynderligt, at en saadan Myte har kunnet danne sig saa hastigt — paa et Tidspunkt, da der endnu levede Folk, der havde været Øjenvidner til Begivenhederne. Naar en Usandhed fødes saa ekspres, forstaar man, at der af og til maa være Brist i Historiebøgerne.

1830—41 blev Frederikshavns Havn bygget, og i 1872 blev Jernbanesporene trukket fra Aalborg til Hjøring og der drejet mod Øst, mod Frederikshavn. Begge disse Foranstaltninger var en Dolk i Ryggen paa Løkken. Endnu nogle faa Aartier gled Skuderne ud og ind paa Løkken Rhed. Men saa endte Eventyret i

Krampetrækninger, og i Begyndelsen af dette Aarhundrede blev den sidste Skude hugget op. Frederikshavn havde baade Bane og Havn, Løkken ingen af Delene. Varerne maatte transporteres frem og tilbage pr. Hestevogn og ad ikke alt for gode Landeveje, og baade Losning og Lastning maatte foregaa pr. Fladbaad, mens Skuden laa og duvede udenfor Brændingen. Saaledes handicapped overfor Frederikshavns mere moderne Udrustning, opgav Løkken Aanden som Handelscentrum og fortsatte som Fiskerby, senere tillige som Badeby.

Et Par af Pakhusene er endnu tilbage fra den store Tid. Og i min Barndom og Ungdom var der levnet en enkelt udenlandsk Skik, en besynderlig Skik. Næmlig den, at et Bryllups- eller andet Gildehus belejredes af den halve By, der sloges om at faa Lejlighed til at trykke Næsen flad paa Ruderne for at faa set, hvad der foregik indendørs. Tilflyttere, der var ukendt med denne Sæd, søgte at værge sig ved Hjælp af et Rullegardin, men de blev hurtigt kureret. En Træsko gennem en Rude tvang dem til at tage alle Forhæng fra ... Chr. Ledet skrev engang i Vendsyssel Tidende, at den lidt aparte Sædvane formentlig stammede fra Oluf Hungers Tid, da det var en Sjældenhed at se Folk spise. Men de Gamle paastod, at Skikken var norsk, og det, der var norsk, var i deres Øjne absolut første Klasses og hævet over enhver Diskussion.

IX

STRANDINGER, FYR, DØDNINGER, STRANDTYVERIER

Jammerbugten hedder min hjemlige Kyst og ikke helt med Urette. De moderne Pejleapparater gør Strandinger forholdsvis sjældne. Men i gamle Dage — d. v. s. i min Barndom og Ungdom — skete det hyppigt, at en Skipper gjorde Forsøg paa at sejle tvers over Vendsyssel og blev hængende paa Revlen. Maaske var han slaaget ud af Kurs og uden nogen som helst Anelse om, hvor han befandt sig. Maaske troede han, Hirtshals Fyr laa paa Kap Lindesnæs i Norge, og saa skulde han jo Sønden om. Eller maaske var Skuden gammel og kassabel og nogenlunde godt forsikret, og saa var Jammerbugten et passende Sted at lade den ende sine Dage paa.

Vi læste i vore Skolebøger, at færøiske Kirker paa en Studs tømtes for Folk, blot det blev hvisket, at en Grind var landet. Ordet „Stranding“ havde en lignende elektricerende Virkning i min Hjemegn. Jeg ved ikke, om just Kirkerne lukkedes, det har jeg ikke været ude for, men Skolerne tømtes i hvert Fald i en Ruf, og Plove og Harver gik i Staa, mens Børn, Skolemestre, Plovkarle og andet Godtfolk kapløb til Stranden.

De Begivenheder, der fyldte vort Døgn, var jo ikke hverken mange eller store. Strandinger var derfor en kærkommen Afvexling i Hverdagen. Og saa bragte de Penge — hvilket heller ikke var noget Minus.

I længst forsvunden Tid, i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, da Præsterne var fornuftige og praktiske, skete det, at de fra Prædikestolen bad ikke alene for Land og Konge, men ogsaa anmodede Vorherre om at faa sendt en rigtig god Stranding. „Hold Din Haand over de arme Søfolk, men er det Din Vilje, oh Herre, at de skal strande, saa lad dem strande her i Distriktet, for vi

trænger svarligen til det“. Denne Paragraf var dog allerede i min Barndom slettet i Kirkebønnen. Men i de private Bønner levede den fortfarende. Det var i hvert Fald fromme Velsignelser, der opsendtes til Vorherre, naar en strandingsparat Skude laa udenfor Revlerne og fumlede frem og tilbage uden rigtig at vide, paa hvilken Side af Sogneskellet den skulde anbringe sin Næse. Men naar Afgørelsen omsider *var* truffet — det kunde godt vare længe — var det en hel anden Majestæt, der blev paakaldt — i hvert Fald af den Strandfoged og det Bjergningsvæsen, der var blevet narret for Rovet.

Man maa dog ikke heraf slutte, at Gevinstinstinktet er det første, der møder den Strandede. Tvertimod — det er ganske afgjort Barmhjertigheden. Den startes med, at Redningsbaaden sættes i Hav og søger at kæmpe sig ud til de Nødstedte. Der spørges ikke om deres Nationalitet eller Trosbekendelse, og man anvender ingen af de mange Dikkedarier, hvormed vi Mennesker ellers plager hverandre. Man redder blot deres Liv — med Fare for sit eget! Det er alt! Kan Redningsbaaden ikke gaa ud — saa galt kan Vejret være — prøver man ved Hjælp af en Raket at skyde et Reb og en Redningsstol ud til Strandingen. Lykkes det de Nødstedte at faa fat i Rebet og faa det bundet til en Mast, kan Mand efter Mand anbringes i Redningsstolen og trækkes i Land gennem Hav og Brænding. Mislykkes ogsaa det, er der kun een Redning tilbage: en behjerttet Mand kan prøve at svømme gennem de stormpiskede Vover og hente de Nødstedte paa sin Ryg. Det er et Experiment, der sjældent gøres, der skal baade Dygtighed og Vovemod og et godt Helbred til, men mit Bysbarn, Chr. Steen, har gjort det med Held. Og uden at prale af det. Mislykkes al Hjælp udefra, kan de Nødstedte naturligvis kaste sig i Vandet — eller de dratter simpelthen i det, naar Skibet er slaaet i Stykker — og de kan prøve at svømme i Land. Kun de færreste bjerges Livet. Og jeg har oplevet, at de, der bjergede det, er bleven stikkende fast i Leret under Forsøg paa at kravle op ad Klitten og er frosset ihjel der. Dette forudsætter, at Strandingen er sket ved Nattetide, uden at nogen har opdaget det, en Forudsætning der var til Stede i min Barndom, men nu ikke længere eksisterer. I den sidste Menneskealder har Kysten i strandingsfarlige Nætter været bevogtet af en Kæde af Vagtposter, der rækker fra Skagens Gren til Højer Sluse. Saa meget ofrer Danmark paa at komme dem til Hjælp, der staar i Fare for at kollideres med vore tre berygtede Revler.

Og Offervillien er ikke endt hermed. Naar de Kvæstede, de Syge eller de blot Forkomne er bjerget i Land, kan de paaregne en god og kærlig Pleje i Privathjem eller paa Sygehuse. Jeg har hørt om et Par gamle Folk, der en Januarnat i 1895 stod op af deres Senge for at gøre Plads til et Par Søfolk, der var drevet i Land. De Gamle flyttede ud i Køkkenet og lod de Fremmede beholde Husets eneste Stue, til de var helt raske. Det kostede ikke noget! Og aldrig finder nogen paa at spørge de Strandlidte, om de er Sorte, Gule eller Hvide, om de er Jøder, Muhammedaner eller Kristne. Lad os blot rose os selv. Danmark modtager gæstfrit og uden Smaalighed enhver Havets Søn, der er i Nød.

Og at Bjergningsmænd, Strandfogder, Toldkasse, Auktionsholder og Auktionsgæster gnider sig i Hænderne, fordi der vælter Kul, Bomuld eller Mahognitræ ud over en fattig Strand og bringer Gevinst i mange Hjem — behøver man at blues for det?

Den første Stranding, jeg mindes, var en Englænder, „Britannia“ eller saadan noget hed han, der i Begyndelsen af Firserne endte sine Dage paa Revlen ved Furreby. Da Søen var bleven stille, blev der Sejlads ud til Skuden, og jeg, lille Fyr, var ogsaa med. Jeg husker, Skibet stod paa Højkant, hvisaarsag Promenade paa Dækket var besværlig. Og saa havde jeg en Oplevelse, der prentede sig stærkt i min Erindring: for første Gang saa jeg et Lokum (hjemme brugte vi Møddingen eller Nødset), en Biscuit (den laa paa det hvidskurede Lokumsbrædt), en Appelsin og et tørret Æble. Appelsinen smagte jeg paa, men een Bid var tilstrækkelig. For det første var den saltholdig af Havvandet, og for det andet var det Skallen, jeg satte Tænderne i — jeg anede ikke før mange Aar efter, at en Appelsin skal skrælles. De tørrede Æbler drev i Land i Læsseveis, og vi forsynede os alle rigeligt. Naar de blev sat i Vand, saa Saltet trak af dem, var de udmærkede — og vi fik Æblegrød i lange Baner, en Herreret der ikke før var spist under vore Breddegrader. I mangfoldige Aar stod „Britannia“ og sex andre Vrag paa Stranden eller i Havstokken ved Furreby — deriblandt et Malmskib, en Tysker, der var strandet i 64, men trods Krigstilstanden var blevet venligt modtaget. Der blev Gang paa Gang gravet efter Malmen, men Sandet skred bestandig sammen, og denne Skat hviler — som tusind andre — fredeligt og roligt i den hvide Grav. Efterhaanden forsvandt de synlige Mindelser om de syv Vrag, men for faa Aar siden — da Molen havde ændret Strømmens Retning — fandt min Hustru under Badning

og i klart Vand det nu afdækkede Skrog af „Britannia“. Min Barn-
doms første Stranding er jordfæstet udfor mit lille Gods i Furreby,
altsaa paa min egen Grund. Den ligger bestandig paa Siden, men
baade Lokumet og Kiksen er skjult af Pæleorme og Sand.

Den sidste større Stranding, jeg har været Øjenvidne til, var
„Spind“, en Nordmand der gik paa Grund ved Løkken en af de
første Dage af Aaret 1905. Han var gaaet fra England tre Uger
i Forvejen, men Storm og usigtbart Vejr havde slaaet ham ud af
Kurs og spillet Bold med ham mellem Biskayen og Nordhavet og
nu satte han sig for en Stund til Hvile paa Jammerbugtens Kyst
— uden i Strandingsøjeblikket at ane, om det var hos Spanioler
eller Franskmand, han bad om Gæstfrihed. Jeg tør sige, han blev
glad, da Redningsbaadens Mandskab prajede ham paa bredt vend-
sysselsk ... et Sprog, der i hans Øren klang næsten lige saa
smukt som norsk.

Det var en Aften med Vælde over sig. Et afgrundsdybt Mørke
og en brølende Orkan, der rejste Havets Bølger i taarnhøje Mure.
Det var en Aften, da der var hyggeligt indendørs, selv om Gaar-
dens Hanebjælker knagede i alle Sammenføjninger, og Grund-
muren rystede i sine Ledemod. Paa Bunden af Stormens Brøl lød
af og til en ængstelig Tuden, den vildfarne Dampers Raab i Nø-
den. „Gud fri de arme Søfolk“, sagde vi og — gik i Seng. Kun
jeg blev siddende oppe. Ikke af Hensyn til Stormen eller de ven-
tede Begivenheder, men for at gøre et skriftligt Arbejde færdigt.
Jeg var midt i en Tankerække paa et fremmed Sprog, da fire
hastige Pift i Hælene paa hverandre kaldte mig tilbage til Jam-
merbugtskysten. Nu var Skuden gaaet paa Grund, vidste jeg. Jeg
kaldte paa de andre, og min Broder, Jørgen, stod op. Vi tændte
en Lygte og vovede os ud i Mørket. H-v-i-s-t, sagde det, og Lyset
slukkedes. Vi tændte igen og igen — med samme Resultat. Saa
satte vi Lygten ind, tog hinanden i Hænderne og famlede os
frem — stik mod Vest. Se kunde vi ikke, og Samtale var umulig,
for selv vore Tanker druknede i Brølet fra Hav og Orkan. Først
da vi laa næsegrus paa Stranden, styrtet paa Hovedet ned ad den
stejle Skrænt, vidste vi, hvor vi var, og da vi havde rejst os og
paany foldet vore Hænder sammen, saa vi i Sydvest et svajende
Lys, „Spind“s Lanterne. Vi kæmpede os nu frem mod Syd, gen-
nem Skum og Flager, gennem Storm og Mørke, og da vi naaede
Løkken, var hele Byen paa Stranden, og Redningsbaaden var i
Færd med at gaa ud — for sjette Gang, tror jeg. Saa snart
den havde Snuden i Vandet, tog Stormen og Strømmen den og

smed den langt mod Nordøst, helt op i Folkemængden paa Stranden. Ved Ruller og Haandkraft trak man den tunge Baad mod Syd, satte den i Vandet igen — og paany kyledes den nordpaa. Gang paa Gang gentog Scenen sig ... mens Lanternen svajede over tredie Revle, og Stormen af og til tog enogtyve Angstskrig med sig i Land fra lige saa mange Mand, der hang i Masterne og hvertandet Minut overskylledes af et fraadende Bølgebjerg. Men omsider vandt Redningsbaaden Sejr over Storm og Strøm og Brænding, og hastigt kom den tilbage med de første sytten reddede. Mens de bragtes til Køjs i Gæstgivergaardens lune Senge og fik varmt Øl hældt paa Halsen, satte Redningsbaaden paany Næsen i det kolde Vand ... *Da* rejste der sig med et voldsomt Brøl en Bølge, der løftede „Spind“ op af Revlens Sand, spillede Bold med ham et Øjeblik ... for varsomt at placere ham — med Mus og fire Mand — i Strandens Sand, hvor han borede sig ned og lagde sig til Hvile. Ingen af vi Øjenvidner havde set eller forstaaet, hvorledes det egentlig var gaaet til — saa hastigt var Miraklet fuldbyrdet. Vi gned vore Øjne atter og atter. Saa registrerede vi den Kendsgerning, at det store Staalskib stod midt iblandt os. Og vi undredes saare.

„Spind“ fik en lang, men ikke en evig Hvile i Sandet ved Løkken. Switzer kom, pustede, stønnede og sled for at faa ham halet ud, men maatte rejse hjem igen med uforrettet Sag, saa haardt stod Skroget. Og Løkken glædede sig. Milevidt bortefra kom Turister i stort Tal for at anskue Fænomenet — en Damper, der var gaaet i Land paa en havnløs Kyst. Og om Aftenen var der Bal paa Dækket. Det var lidt skraat, for Skuden laa halvvejs paa Siden. Men pyt — naar Harmonikaen lød, og de enogtyve Normænd bød op, saa kom der hastigt Sus i Skørterne, og langt hen paa Vinter- og Foraarsnatten lød der taktfaste Tramp fra de hældende Skibsfjæl, mens Dragspillet hulkede og snøftede.

Det blev Sommer, inden Switzer satte Punktum for Nattens Glæder. Han var onskabsfuld nok til at grave en Rende foran „Spind“s Næse, og ad den gled Staalskibet ud paa de nu blanke og majglatte Vover. Men „Spind“ var en trofast Sjæl, der ikke godvilligt sagde Farvel til Jammerbugtens gæstfri Kyst. Switzer var knap staaet til Søs med sit Bytte, før Trossen sprang, og „Spind“ gik sine egne Veje — for at strande paany, nu paa Revlen ved Furreby. Naturligvis blev Flugtforsøget ikke langvarigt. Switzer fik hastigt Snoren knyttet, og nu stod man Skagen ind, drejede mod Syd og satte Kursen mod Frederikshavns Dokker.

Da man i den aarle Morgenstund naaede saa langt, gjorde man den forbavsende Opdagelse, at „Spind“ atter havde stødt Strikken og var gaaet paa Eventyr alene. Nu begyndte der en Søgen og en Leden, indtil man omsider fandt Flygtningen ved Sverrigs Kyst og fik ham bugseret til Frederikshavn og anbragt i en Dok, hvorfra han ikke kunde løbe sin Vej. Her blev han undersøgt i alle Fuger og Sammenføjninger — og erklæret for all right. Med denne Attest i Lommen drog „Spind“ stolt og ved eget Mandskabs Hjælp hjem til Norge — efter et lille halvt Aars Eventyr ved de danske Strande.

I min tidligste Barndom stod Hirtshals, Skagen og Lindesnæs og blinkede til hverandre som de tre eneste Fyr paa Kysterne ved Jammerbugten og Skagerrak. Hirtshals og Lindesnæs maa have lignet hinanden paa Blinket, for de blev hyppigt forvexlet, en Forvexling der kom til at bestemme talrige Skuders Skæbne. Ondskabsfulde Tunger paastod, at Forvexlingen hyppigt kun var et Paaskud, en Kaptajn brugte, naar en miserabel Skude skulde sættes paa Grund. Maaske havde de Ondskabsfulde Ret. Det var vanskeligt at dømme om, for i usigtbart Vejr med Storm og Rusk eller Sneorkan kan det være besværligt at skelne det ene Blink fra det andet. Det er jo Sekunders Mellemlum, der afgør, om Fyret hedder det ene eller det andet.

I 1888 tændtes Hanstholm Fyr. Det var eet af Verdens Underværker, det stærkeste Fyr næst efter Eddystone i Atlanten. Elektriciteten havde her afløst Petroleumen, et mirakuløst Fremskridt. I mange Aar svang Hanstholm sin Mølleving over den halve Himmelbue, tre Vinger i hastig Rækkefølge og saa en Pause, indtil Vingerne atter tog fat. Vi laa ti Mil i Luftlinie fra Hanstholm, men var alligevel hver Nat badet i Lysskæret. Før Miraklet tændtes i Hanstholm, havde det været stillet til Beskuelse paa 88-Udstillingen i Kjøbenhavn. Det saas over hele Sjælland, og den første Aften, det svang sit Straalebundt, troede man i Korsør, det var Hovedstaden, der brændte. En tilsvarende Panik opstod i Thy og Vendsyssel, da Apparatet var ført til sit endelige Bestemmellessted og begyndte at belyse Jammerbugtens Kyster. Skønt det var annonceret i Forvejen, troede ældre Folk, det var Verdens Undergang, der var begyndt, og de gik skrækslagne i Seng og trak Dynerne op over Hovederne i Haab om, at Katastrofen saa

ikke kunde ramme dem. Hjemme stod vi vesten for Gaarden den udslagne Aften og nød det storslaaede Syn. Kun min omtrent 5-aarige Broder Jørgen vovede sig — og det fastholdt han i Dagevis — ikke udenfor en Dør. „A æ saa rej for dej Fyr“, sagde han. Han troede, det var *en* og ikke *et* Fyr, der gik og spøjte . . . Ak, ja, det var dengang. De sidste mange Aar har Hanstholms Lysstyrke været sat ned. Hvorfor aner jeg ikke. Der ses nu kun tre beskedne Lysglimt i Sydvest, en svag Afglans af min Barnheds Vidunder-Fyr.

I 1899 tændtes Fyret paa Rubjerg Knude, en Mil Nord for mit Hjem. Det pranger stolt paa det 237 Fod høje Forbjerg midt i Marehalmsørkenen og med Udsigt over den halve Landsdel, men Lysstyrken er kun middel, og da det blev bygget, var der paa Egnen Enstemmighed om, at dets Nytte vilde være lig Nul. Det var — sagde man — kun bleven til, for at Folketingsmand Jungersen kunde faa et Resultat med hjem til sin Valgkres, da det ikke var lykkedes ham at bjerge en Havn ved Hirtshals. Det varede dog ikke længe, inden man i hvert Fald i min Hjemby erkendte Fyrets store Nytte. Naar Swøj og Soren Christian sent paa Natten vandrede hjem fra Gæstgivergaarden kneb det ofte med det rigtige Bestik. Een Gang gik de den ganske Nat grædende bag efter hinanden rundt paa Swæjs Toft uden at kunne finde hinanden. „Hvor er Du, Swøj,“ „Hvor er Du, Soren Christian“, klynkede de skiftevis, uden at det hjalp. Men da Rubjerg Fyr kom, var de alle slige Sorger kvit. Blot de pejlede efter det, var Kursen den rigtige. Saa for dem blev Fyret uhyre værdifuldt, og de var maaske ikke de eneste . . . Den første Taagenat efter Indvielsen satte den store Sirene i at brøle. Det lød, som det var en olm Tyr, der gav Hals. Folk slog forskrækket Slaa for Døren af Frygt for, at den skulde bryde ind, og kun de Dristigste vovede sig i Marken den næste Dags Morgen, og de kiggede først forsigtigt om alle Hushjørner.

Det var ikke alene *Skibe*, der drev i Land paa Kysten. Af og til kom der ogsaa et Menneske, en Dødning, hyppigt en Ukendt, som Regel opløst til Ukendelighed. Det er Statens Pligt at jorde ham, og Strandfogden gjorde det paa Statens Vegne. Vor gamle Strandfoged, der var Søn af en Aagerkarl og nærig indtil det eventyrlige, klistrede ved en slig Lejlighed en Kiste sammen af

raa og uhøvlede Træstumper. Men den visiterende Herredsfuldmægtig standsede ham. „Den kan De gemme til Dem selv,“ sagde han. „Den Fremmede skal i en ordentlig Kiste.“ Og det kom han. Den ukendte Dødning blev som Regel begravet i et Hjørne af Kirkegaarden, og det skete, der var en kærlig Sjæl, der plantede en Blomst paa hans Grav. Drejede det sig om Personer, der identificeredes — og det var jo altid Tilfældet, naar et Skibsforlis skete inde under Kysten — var der regulær Sørgehøjtidelighed, og der blev som Regel rejst Mindesmærker for de Døde, og deres Grave blev omhyggeligt passet i en Aarrække. Det sidste gælder for mit Hjemsoogs Vedkommende fire identificerede Tyskere og en ukendt Franskmand, der drev i Land under forrige Krig og et Par ukendte Englændere, der drev i Land under denne. Alle er de jordet med Honnør, og ingen af dem har maattet savne Blomster. At Aviserne haaner dem ved at kalde dem „Strandvaskere“ er en Ting for sig. Det skyldes en Ubetænksomhed, der snart burde høre op. „Strandvasker“ er et modbydeligt Ord, brugt om menneskelige Væsner. Det burde stryges af alle Lexika.

Sagnet beskylder Thit Jensens elskede Børglumbisp for, at han højst egenhændigt plyndrede de Dødnings, der drev i Land paa hans Strand, og var de ikke helt døde, hjalp han dem til at blive det. Paa det Omraade har Tiden budt paa betydelige Fremskridt. Ingen narrer nogen til at strande, og gør de det alligevel, bliver de ikke slaaget ihjel, men hjulpet. Plyndret bliver de heller ikke, hvis de er i Live. Og hvis de er døde? Ja, det ved jeg ikke. Da et engelsk Krigsskib, „The Crescent“, i 1808 strandede ved Maarup, blev en Del af de 240 Lig udplyndret paa det frækkeste, Fingrene saaledes brækket af for Ringenes Skyld. Men der var stor Harme paa Egnen i Anledning af Røverierne, og Hovedmanden, der bl. a. havde erobret Kommandantens Guldur, maatte gaa i Landflygtighed. Fra min Barndom erindrer jeg intet Exempel paa Ligrøveri. Derimod er en af de nys inddrevne Englændere paa Stranden Syd for Løkken bleven berøvet Ur og Fyldepen. Meddelelsen om denne Skændselsdaad er bleven modtaget med Afsky. Man stjæler — almindeligvis — ikke fra Lig. Heller ikke i Vendsyssel.

Derimod kan det ikke nægtes, at hvis vi i min Barndom — nu er det naturligvis anderledes — fandt en Pind paa Stranden, saa tog vi den. Og stødte vi paa en ordentlig Planke, saa bjergede vi den, hvis det kunde ske, uden at Strandfogden opdagede

det. Mellem Løkken og Blokhus var der — siger Meir Goldschmidt i sin berømte Dagbog af 1865 — kun to Mand, der ikke „stjal“ paa Stranden! Og det var Præsten i Ingstrup og Degnen i Saltum! Det, der driver i Land — ræsonnerede man — tilhører ingen, og fra Arilds Tid havde det været Sæd, at alle tog det. Der var ganske vist paa et eller andet Tidspunkt kommen en Lov, der sagde, at ilanddrevet Gods var Statens. Men hvem var Staten, og med hvad Ret tiltog den sig Besiddelsen af det, der ikke var dens, mere end det var vort? Det var dog os, der ejede Stranden og svarede Skat af den, endog Slægtled efter at den var gledet ud i Havet. Jeg ved en enkelt Mand, der fik Vand og Brød for Hævdelse af denne urgamle Opfattelse. Men i den offentlige Mening blev Straffen ikke betragtet som vanærende, og havde vi haft Nævninge og Meddomsmænd var han blevet frikendt. Jeg ved ogsaa, at Lars Kruse som Dreng fik Ris paa Raadhuset, fordi han havde bjerget et Stykke Blaatræ til syv Skilling, og at Politimesteren i Anledning af denne „Affære“ tilbageholdt den voxne Mands Dannebrogskors, ud fra den Betragtning, at „en straffet Person“ ikke kunde dekoreres. Men jeg ved tillige, at Harmen samlede sig mod den bureaukratiske Politimester, og at Lars Kruse omsider fik sit Kors.

Kun i meget faa Undtagelsestilfælde er der bleven rejst Sag for „Strandyveri“. Og hvem skulde heller rejse den? Strandfogden, der fik en Trediepart af Statens Rov plus rigelig Dækning af Udgifter til Bjergning, Transport og Lagerplads, var den eneste Anklagemyndighed. Men var Strandfogdens Samvittighed hvidere end andres? Saa man ikke Strandfogder, der byggede baade Lade og Stuehus af Strandingstømmer? Havde de købt det eller var det gaaet uden om Auktionen? Folk var onskabsfulde nok til at tro det sidste, selv om de ikke vidste noget positivt.

Men en *uheldig* Strandtyv var Spotten over. Man fordømte ham ikke, fordi han „stjal“, men man haanede ham, fordi han kom skidt fra det. Søren, der af Strandfogden blev overrasket i Færd med at trille en Sirupstønde op ad Havbakken, fik til sine Dages Ende Navnet Sirup-Søren, et Navn, der ikke veg hverken ham eller hans Efterkommere. Og en anden Slægt bar i talrige Generationer Tilnavnet Kobber, fordi en Stamfader i længst forsvunden Tid var blevet grebet i Privatbjergning af nogle Kobbernagler i et Vrag. Uhæderlige var Sirupsmanden og Kobbermanden ikke. De havde kun været lidt for klodsede. Og Vendelboerne er skaanselsløse overfor Folk, der har Uheld.

I KAMP MOD HAV OG SAND OG MYNDIGHEDER

Mit lille Jordegods (min Rævefarm som det spøgefuldt hedder i Aviserne) har Jammerbugten til Vestgrænse. Men tager jeg Matrikulkortet fra Udskiftningstiden frem — det er dateret 1807 — saa har jeg Skøde paa baade Stranden og et Stykke af Havet, helt ud til første Revle. Jeg kan blot ikke gøre min juridiske Ret gældende. Stranden og Havet betragtes nemlig som Allemandseje. Naturligt nok paa sin Vis. Men alligevel mærkeligt. Flyver min Hat ned paa Stranden, er den stadigvæk min. Men skrider der i en Storm nogle Skæpper Græsmark ned paa samme Strand, saa siger Staten: Haps — det er vort. Og denne rovbegærlige Stat har kun een lille Venlighed tilovers for Ejeren af det tinglyste Skøde: han kan faa Lov til at betale Skat af Jorden længe efter, at den er gledet fra ham (nu fem Aar — i gamle Dage Slægtled efter Slægtled, fordi der saa at sige aldrig fandt Omvurderinger Sted). Saare praktisk for Staten. Men med Ret og Rimelighed har det ikke synderligt at gøre ...

Staten burde vise sine Borgere et godt Exempel, den burde gaa i Spidsen med Udøvelse af den mest haarfine Retfærdighed. Den gør ganske det modsatte. For en Del Aar siden byggede Staten en Mole ved Løkken. Det var en Foranstaltning af yderst tvivlsom Værdi, erkendte Trafikministeren endnu inden den var færdig, men en Foranstaltning der bevirkede, at Strømmen tog Retning direkte mod min og nogle Naboers Ejendomme, saa Havet nu æder graadigere af dem end nogensinde før. Staten betalte naturligvis for den Molest, den saaledes forvoldte? Jo, Godmorgen — ikke en rød Øre! Hvis en Privatmand opførte sig som Staten, kunde man stævne ham for Civilretten og faa ham idømt baade Bøde og Erstatning. Men Fanden hytter Staten. Den har Eneret paa Rov ...

For nogle Aar siden trak den en Linie ned langs Vestkysten og

fratog samtlige Lodsejere Dispositionsretten over større eller mindre Dele af deres Ejendomme. Hensigten var ikke umiddelbart indlysende, og Røveriet mødtes derfor med dobbelt Protest, der sine Steder gik over til Haandgribeligheder — man rykkede Røverens Mærkepæle op og smed dem i Havet. Vi Grundejere havde utvivlsomt Grundloven paa vor Side („Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge Lov og imod *fuldstændig Erstatning*“). Men Staten havde det, der er stærkere, det der staar over Grundloven: først Naturfredningsforeningen, den mest forkælede og derfor den mest krukke Forening i Landet, og saa havde den Magten, den raa Magt. Vestkysten var paa det Tidspunkt repræsenteret i Rigsdagen af en Skare brave og retskafne Mænd og enkelte, der tillige var dygtige. Men de sov alle, og da Murene paa Christiansborg er tykke, var der ingen af dem, der hørte Ofrenes Skrig.

Saadan har Kystboen levet i Hundreder af Aar i bestandig Kamp mod Storm og Hav og Sandflugt og — Myndigheder, der boede saa langt borte, at Retfærdigheden gik tabt undervejs.

For 300 Aar siden var Gaardene i mit Fødesogn tre-fire Gange saa store, som de er i Dag. I Løbet af ni Slægtled har Havet ædt de tre Fjerdedele af det, vi ejede og havde. Og ingen stanser Havet.

Der, hvor Bølgerne nu brydes, pløjede vore Bedstefædre. Og længere ude deres Bedstefædre. Og endnu længere ude laa for knap tre Hundrede Aar siden en lille Landsby med Huse og Gaarde og Mennesker. Kyndetorp (eller Kynderup) hed den. Andet ved vi ikke. Udover det, at den er forsvundet i Havet.

Haand i Haand med Hav og Strøm har Sandstormene virket. De er begyndt i 1500-Tallet. Allerede i 1553 var min Hjemby stærkt hærget, og i 1672 rapporteredes den „næsten helt ødelagt“. Med en Skypumpes Hastighed og Uventethed opstod Stormene. De begrov Sogn efter Sogn, førte Sandet milevidt ind i Landet og skabte mægtige Arealer af frugtbar Jord om til Ørkener. Paa min Hjemegn jordfæstedes i Løbet af et Par Slægtled en Række Landsbyer: Kjettrup, Trudslev, Hvorup og Ejersted sydfor Løkken, V. Vidstrup, Skallerup, Nørlev og Ajstrup Syd og Øst for Lønstrup. Af og til blotter det indtrængende Hav en sanddækket

Mose, hvor Tørv, der blev æltet eller skaaret for 2—300 Aar siden, staar pænt paa Rad og Række. Og det skal ogsaa være hændt, at man ved Brøndgravning o. l. er stødt paa Tagryggen af en af de begravede Gaarde.

I min Barndom laa der fire graa og kullede Klitkirker mellem Lønstrup og Løkken: Maarup, Rubjerg, Lyngby og Furreby. Af dem er de tre første nedlagt, fordi de Byer, de betjente, Tid efter anden har maattet flyttes ind i Landet. Maarup Kirkehus staar endnu og venter paa at blive omdannet til Vestkystmuseum. Det er lille og fattigt, men velholdt og med Klanghuset og Kirkegaarden i god Behold. De kirkelige Handlinger er forlængst forlagt til et Stenskur i Lønstrup, en af de sædvanlige stilløse Stationsbylader. Rubjerg og Lyngby Kirker med tilhørende Kirkegaarde ligger hen i Ruiner, et Sammensurium af Granit-, Mur-, Tegl- og Gravsten. Ny Kirker er bygget inde i Landet. Kun Furreby, min og min Slægts Kirke gennem 900 Aar — berømt, fordi den ejer en Splint af Kristi Kors — er endnu i Brug som Gudshus. Ogsaa den har været dødsdømt. Et Par Præster har været lige ved at faa den nedlagt. Men Beboerne protesterede paa det kraftigste. Der var endog dem, der truede med, at de med Vold vilde modsætte sig Kirkens Nedrivning. Og saa blev Planen opgivet. Endelig laa der Syd for Løkken en femte Klitkirke, Kjettrup. Den blev lukket kort efter at Byen var sandet til, og Tid efter anden forsvandt den sporløst. Egnens Beboere hjalp flittigt til med Udslettelsen. De stjal bogstavelig talt Sten efter Sten. I den nyere Tid har Historisk Samfund fundet Kirkens Plads, ridset Omkresen op og rejst en Sten, der fortæller, at her laa det ødelagte Kjettrups aandelige Centrum.

Ulykkerne begyndte for Aarhundreder siden. Da brød Havet ind over Sønderjyllands Vestkyst og lagde mægtige Arealer under Vand. Kun nogle faa Højdedrag blev skaanet for Undergang, idet de forvandlede til de Øer, der ligger der endnu. Denne og senere sønderjyske Katastrofer fik — hævder man — gennemgribende Betydning for noget saa fjerntliggende som Jammerbugtens Kyst. Store Sandmængder førtes mod Nord og sattes i Bevægelse ved det mindste Vindpust, og man mener ogsaa, at Strømretningen ændredes og paa sine Steder satte Havet i Gang med at æde af Kysten.

For hundrede Aar siden fandt man ud af, at Marehalmens lange Rødder bandt Sandet. Resultatet af Opdagelsen blev, at Staten lod Sandmilerne beplante og dermed stansedes Fygningen. For at stoppe *Havets* Rov er der længere sydpaa bleven bygget Høfder, men i Vendsyssel er der intet nævneværdigt gjort. Der lader man paa god liberal Vis Kræfterne have deres frie Spil, og Resultatet er (som altid) bedrøveligt, Tab paa Tab, en uanstelig Formindskelse af Landets Omraade. Man har hist og her eksperimenteret med at plante Graner nedenfor Klitten, og Resultatet synes at være godt, Sandet lejrer sig foran Træerne og beskytter Kystlinien, i hvert Fald mod de ordinære Angreb. Paa den Vis er de høje Sandvolde ved Løkken bleven til. Byen laa før paa en flad Tallerken med fri Udsigt over Havet og i Stormvejr med Bølgeslaget ind i „Gaderne“, saa et Hus eller to i Ny og Næ gled med ud. Paa Klitvæsnetts Initiativ begyndte man i Firserne at lægge Forhindringer paa Stranden, og bag dem voxede de Klitter op, der nu skjuler og beskytter Byen.

Endnu er *Havets* Love dog langtfra udforsket. Hvor æder det, og hvor lægger det til? Hovedreglen er den, at Lerskrænter er stærkere udsat end Sandskrænter, at de første fortæres, mens de sidste voxer udefter og trænger Vandet tilbage. Min Ejendom ligger saa nogenlunde i Skjellet mellem Ondt og Godt. Mod Nord æder Havet, mod Syd lægger det til. Paa Grundlag af foreliggende Kort har Historikeren Postmester Klitgaard regnet ud, at der mellem Skagen og Blokhus det sidste Hundredaar er skredet 431 Tønder Land (ti Bøndergaarde) i Havet, mens 950 Tønder (temmelig værdiløs) Jord er skyllet op. Reglerne for Rov og Ydelse er dog stadig en Ligning med mange Ubekendte, for Exempel Strømmens Styrke og Retning, og Facitet kan derfor ikke udregnes, før man har erhvervet lidt nøjere Kendskab til baade x og y og z . Det er store Ting, at *Sandet* — som alt sagt — er bleven saa nogenlunde tøjlet. Vi fik rig Lejlighed til at erkende det, da Tyskerne kom og skar Baandene over. Tyskland rummer megen Kløgt og Indsigt, men om Hav og Sand har Tyskerne kun ringe Begreb. De, der blev stationeret paa den jyske Vestkyst, var typiske Fastlandsboere, der aldrig før havde set et ordentligt Hav og stod lige saa uforstaaende overfor *Havets* og *Sandets* Love som et nyfødt Barn. De tildels skikkelige Mennesker, der huserede paa min Ejendom, trampede Marehalmen ned — uden at ane, hvilke Kræfter de derved slap løs. De rodede i Grønsværet

— uden at forstaa, hvor følsomt det er, uden at vide, at et lille Hul i Sværet i Tilfælde af Storm let forvandles til en Sandgrav af uhyggelige Dimensioner, en Kilde til Ødelæggelse af en meget vid Omkres. Og i Irritation over, at Klitterne fra Vorherres Haand har tilladt sig at antage højst irregulære Former, gav de sig til at ensrette dem, d. v. s. omdanne dem til kuplede Høje med Omkres, Tversnit og Længdesnit i Overensstemmelse med den højere tyske Geometris Love — uden at det et Øjeblik faldt dem ind, at er der noget, der blæser paa al Matematik, saa er det Klitter og Klitsand. Jeg advarede mod denne vandalske Ødelæggelse, og jeg protesterede overfor alle militære og civile Myndigheder, men den sagkyndige Ejers Advarsler og Protester var virkningsløse overfor den Uforstand, der sad i Højsædet baade her og der, i Organisation Todt, i Gesandtskab, i Udenrigsministerium og i Amtmandsbolig. Resultatet blev en komplet Ødelæggelse af min og andres Ejendom og en Fare for de omliggende Sogne, indtil de løsslupne Kræfter atter er bleven bundet. Man vil maaske trøste vi Plyndrede med, at vi selvfølgelig faar Erstatning hos Nationalbanken, alle Hajers og Rovfisks givtige Malkeko i Krigsaarene. Jovist, alle andre har faaet eller faar Erstatning (samlet Sum: ca. 10 Milliarder), men vi Kystboer skal nok blive snydt. Det er vi bleven gennem saa mange Aarhundreder, at vi er vant til det og vilde føle os underlig beklemt, om der kom en Dag, da der virkelig vederfaredes os Retfærdighed.

I een Henseende har Vorherre holdt sin beskyttende Haand over os. Han har værnet os mod Ild. Vel har vi haft Tordenvejr, men Havet trak altid Nedslagene til sig. Og opstod der paa anden Maade Brand, havde den vanskeligt ved at brede sig. Straatagene er nemlig saa belagt med Salt fra Havluften, at de er næsten ildfaste . . . En Trøst, men en beskeden Trøst midt i de Ødelæggelser, der iøvrigt er væltet ned over os.

XI

FISKERI OG FISKERE

Latinerne lod deres Almanak begynde ved Roms Grundlæggelse. Vi Kristne har sat Nulpunktet ved Jesu Fødsel. Løkken og Omegn regnede i min Barndom og lange Tider derefter med det store Rødspættefiskeri som alle Tings Begyndelse. „Vi blev gift tre Aar efter Flynderfiskeriet“. „Han faldt ned fra Taget og brækkede Halsen elleve Aar efter at Flynderne havde været her“. Saa dan lød de daglige Talemaader.

Efter den kristne Almanak indtraf Miraklet Anno 1885. Hvorledes det skete, er der vist ingen, der kan gøre Rede for, heller ikke den højeste Sagkundskab. Men pludselig fyldtes Vandene med Rødspætter. De puffedes og skubbedes og trængtes, som det var et Korstog, de var ude paa. Saa laa de i Lag, saa i Bjergerne ovenpaa hverandre. Man øste dem op med Spande. Man tog dem med Hænderne. Men lige mange var der.

Som en Løbeild gik Rygtet om det store Eventyr fra Fiskeplads til Fiskeplads. Og i Løbet af 0,5 var Løkken forvandlet til en amerikansk Guldgraverby, fyldt med Fiskere fra det ganske Land. Den fornemste af dem var Skagboen Lars Kruse, den berømte Redningsmand, der fravristede Havet Hundreder af Menneskeliv og i 1894 — ni Aar efter det store Rødspættefiskeri — selv fandt Døden i Bølgerne. Han var en jævnlig Gæst i mit Hjem, og det noteredes med Stolthed, at jeg havde siddet paa hans Knæ. Selv har jeg kun en svag Erindring derom, lille som jeg var, født blot fire smaa Aar før vor Tidsregnings Begyndelse.

Nat efter Nat i samfulde sex Maaneder stod Løkken paa gloende Pæle. Alle Vegne var der Blus paa Lampen. Paa „Gasværket“ (som Gæstgivergaarden populært hed), i Dansebullen „Figaro“ og i en tre-fire andre mere eller mindre lovlige Beværtninger østes Brændevin op i Spandevise. Og de snævre sandfyldte Gader

genlød af Brølet fra Snese af Slagsmaal. Fiskere er Mestre i at slaas. Det er (eller var) deres Livs største Fryd, al Lyksaligheds Højdepunkt at mørbanke hverandre. Jeg har — i normale Tider — kendt Hjem (Navne og Adresser staar til Raadighed), hvor Fædrene opøvede deres Børn i Kunsten at slaa paa Snuden, og hvor Børnene belønnedes, naar de kom hjem og aflagde Vidnesbyrd om, at nu var de udlært. Selv i jævne og dagligdags Tider hændte det, at man fandt et afrevet Øre eller et ditto Skæg paa „Gasværket“s Gulv eller i Gadens Sand. „Hvorfor gaar den Mand bestandig i Hælene paa os?“ „Jo, for jeg har hans ene Øre i Lommen!“ Naar det gik saadan til under almindelige Forhold, kan man ikke undre sig over, at Byen maltes rød i en Periode, da Alverdens stærke og modige Mænd var stævnet til Løkken, og der var baade Penge og Brændevin i Overflod.

Men det var naturligvis ikke Sus og Dus det hele. Fisket blev der ogsaa. Last efter Last blev trukket op af det fyldte Hav. Vogn efter Vogn drog til Hjøring Banegaard saa stoppet med Rødspætter, at tabte Fisk laa i brede Strimer langs hele Vejen, og i Huse og Gaarde i Miles Omkres stod der kogte og stegte Rødspætter paa Menuen fem Gange i Døgnet, saa længe Eventyret varede, og da det alt for hastigt var forbi, havde vi tørrede Flynder til Maaneder eller halve Aar endnu. Der var ikke noget, der hed: Spis godt med Kartoffler og Brød. Tvertimod. Fisken var det billigste — det gjaldt om at faa den sat til Livs ... Da jeg som Voxen kom ud i Verden, varede det Aar, inden jeg bekvemmede mig til at spise Fisk. Jeg havde faaet nok!

Da Eventyret var overstaaet, var der — ifølge Beretninger i Datidens Aviser — fisket 8 Millioner Rødspætter til en Vægt af 20 Millioner Pund. De var solgt for 30—175 Øre Snesen, en halv til halvfjerde Øre Pundet. Gennemsnitsprisen havde været 86 Øre pr. Snes, $1\frac{2}{3}$ Øre pr. Pund. Det var 344,000 Kr., der ekstraordinært var trukket op af Vandet. Efter Datidens Forhold et svimlende Beløb.

Rødspætteaaret bragte relativ Velstand i alle Fiskerhjem. Men ellers var det skralt nok at være Fisker. Ingen har vistnok kunnet nøjes med saa lidt som de. Priserne var uanstændige, simpelthen fordi Afsætningsforholdene var daarligere. Der gik ikke som 50 Aar senere Biler til Hamborg, Berlin og Paris og læssede Fangsterne af paa Millionbyernes Torve et Døgn eller halvandet efter at Fisken var trukket op af Jammerbugtens Vande. Man

maatte være henrykt, hvis man kunde naa det københavnske Marked paa et Par Døgn eller tre. Der var en lang og besværlig Vej med Vogn til Hjøring, og Jernbaneforbindelsen mellem det yderste Thule og Hovedstaden foregik ingenlunde i Lyntogstempo. I Kjøbenhavn noteredes Fisken til Priser, der forekom vi andre svimlende, men kun en uvæsentlig Del af Betalingen kom Fiskerne til gode. Vognmanden tog sin Part, Statsbanerne deres, og Mellemanderne tog ublufærdigt mange Parter. Under den første Verdenskrig fandt en Fremskridtsfisker paa at danne en Andelsexportforening, og først da opdagede Fiskerne, hvad deres Varer var værd, og hvad Opkøberne gennem flere Slægtled havde pudset dem for. De saaledes ændrede Salgsforhold bevirkede, at Hjemmemarkedets Overflod paa billig Fisk blev *en saga blott*. Fiskerne havde ikke længere Behov at køre rundt til Gaardene og tiltuske sig et Rugbrød for en Hjulbørfuld Torsk og Flynder. Det var heller ikke muligt at erhverve sig en Kurvfuld ved Stranden næsten for at hente den. Alt skulde afleveres paa Exporthuset, og vilde man købe der, mødte man hyppigt kun Vrangvilje, og man fik Lov at betale en pæn Pris ... Men min Barndom var endnu Eventyrets. Fisk var gratis eller omtrent gratis. Taxeredes den til to Øre Pundet, lod det sig høre, tre-fire Øre var en skammelig Pris, og gik den op i fem, lod man „Krejlerne“ alene om at købe den. De kringlede rundt inde i Landet med deres radmagre Krikker og solgte til ti Øre Pundet den ofte flere Døgn gamle Fisk, som vi Havboer rynkede paa Næsen ad. Vi kunde ikke tænke os at spise Torsk, der ikke lige var trukket op af Vandet.

Paa enkelte store Dage eller i kortere Perioder havde Fiskerne en efter vor Opfattelse fyrstelig Dagløn. Men i Uger og Maaneder derefter var Fortjenesten Nul, og de maatte suge paa Labben, halvsulte, leve paa Kredit hos Købmand og Bager. I saadanne Perioder vendte Fiskeren sit Pibehoved opad. Naar der ikke var Smalhals, heller ikke paa Tobak, hang det flot nedad.

Der var dygtige, stabile og hæderlige Fiskere, der trods ringe Fortjeneste sad lunt inden Døre, hyppigt endog — ubegribeligt nok — var blevet velhavende. De var Genstand for Bøndernes Agtelse. Men ellers saa man ned paa Fiskerne. I svunden Tid, det, vi kaldte „gamle Dage“, havde alle Gaardmændene drevet Fiskeri som Bierhverv, men det var efterhaanden bleven lagt paa Hylden. I min Barndom var der endnu en Del Husmænd, der

pløjede Søen, men ogsaa de gav Tid efter anden op, og Fiskeriet udskiltes som et særligt Erhverv. Der blev Kløft mellem Fiskerne og os. Deres Temperament var vidt forskelligt fra vort, deres Sædvaner ogsaa, de var nærmest en Slags Zigøjnere, en Del af dem. Fordrukne var de og dovne tillige, paastod man. Savnede Børglumkloster Høstfolk, nyttede det ikke at køre til Løkken — selv om Fiskeriet laa aldrig saa stille. Men naar den rigtige Sultetid kom, kendte Løkkenboerne udmærket Vejen til Børglumkloster — efter en Tønde Rug „til givendes“. Sligt irriterede naturligvis vort Bondesind. Og det irriterede os ogsaa at se Fiskerne staa og hænge i Købmandsbutikkerne fra tidlig Morgen til sen Aften. De sad paa Tønder og Sække og paa Disken. Af og til fik de en Dram serveret af Købmanden. Gulvet overspyttede de med Skraatobakssøvs. Alskens Sladder kolporteredes. Og Kunder, der havde Ærinde i Butikken, blev haanet bag deres Ryg, sommetider ogsaa i deres Nærværelse. Saadan en Samling Lemmedaskere skulde have en regulær Omgang Klø og saa sendes ud paa Landet at bestille noget — sagde Bønderne, og de gik tit i Frygt og Harme forbi den Købmandsdør, hvor „Daskerne“ holdt til. Eet Sted var man fri for dem, hos I. S. Jensen, Byens reelleste og hæderligste Forretningsmand. Her var der intet Snapseri, og ingen fik Lov til at hænge i Butikken. Den var støvsuget for alle uvedkommende.

Fordrukne, sagde man om Fiskerne. Ja, de fleste af dem. Og ikke alene Mændene drak. En Del af Konerne gjorde det ogsaa. Og Børnene begyndte i en meget tidlig Alder. Jeg husker en typisk Episode. En Fisker var død og laa i Kiste hjemme. Aftenen før han skulde begraves, samlede den sørgende Enke en Del Koner. Ikke til et Gravøl, men til et Brændevinsbakkanel omkring den aabne Kiste. De græd, og de drak og de bad til Vorherre, og da det var bleven Morgen og Kisten skulde lukkes, fik den Døde en fyldt Brændevinsflaske stukket i Favnen. Han skal dog ikke tørste paa Opstandelsens Morgen, snøftede Madammerne, mens Taarer og Brændevin flød dem ud af Øjne, Næse og Mund.

Men — lad det blive tilføjet: Jeg har ikke mødt nogen Samfundsklasse, der i Slægtledet fra Firsernes Begyndelse til den første Verdenskrigs Udbrud har ændret sine Drikkevaner saa radikalt som Fiskerne. Det gælder dem i Løkken, og det gælder

utvivlsomt Fiskere overalt i Jylland. Et meget stort Tal sluttede sig til Afholdsbevægelsen, og andre blev — med lignende Resultat — grebet af de religiøse Rørelser. Da Brændevinen i 1917 blev afskaffet som Folkedrik, havde Fiskernes Flertal forlængst sagt Flasken Farvel. (At Fremskridtet ikke er fortsat de seneste Aar er en Historie for sig, en Historie man har fælles med de fleste andre Krese af Folket).

Dovne, syntes vi. Men naturligvis var der Arbejde forbundet med at gaa paa Havet. Baad og Net skulde holdes i Orden, der skulde startes midt paa Natten, det var før Motorens Tidsalder, der var mange Mil at ro til Fiskepladsen og tilbage igen, og selve Fiskningen tog naturligvis ogsaa paa Kræfterne. De var vel derfor — naar Sandheden skal siges — ikke slet saa dovne, som det saa ud til, naar de hang i Købmandens Stropper.

Men Fiskeren har sin egen Psyke, skabt af Spillet i hans Tilværelse: Arbejde og Lediggang, der vexler under Hensyn til Vejr og Vind og Strøm, styrtende Held, der gør ham til Krøsus paa en Dag og for en Dag, lange Tidens Uheld, der nedsænker ham i den dybeste Fattigdom — og saa det, at han af og til ser Døden vende det hvide ud af Øjnene og bestandig ved, at der kun er en Planke mellem ham og den vaade Grav. Alt det præger sin Mand.

I Dag er Baadene nogenlunde sikre, takket være Motoren. Men de gamle Dages smaa Robaade var paa Liv og Død prisgivet en pludselig opstaaet Storm. Fra Signalmasten paa Land adviseredes: Storm i Vente! Dernæst: Skynd Jer i Land! Og sluttelig: Bliv derude, Redningsbaaden kommer! I saadanne Stunder samledes Kvinder og Børn i Bakken og paa Stranden, og intet Hjerte var roligt og intet Øje tørt, før den sidste Besætning var i Sikkerhed. Undertiden glippede det, og een eller flere blev derude. Det hændte ogsaa, der var dem, der nægtede at lade sig redde. Jeg husker, jeg som Dreng skrev en Jubilæumsartikel i Vendsyssel Tidende i Anledning af, at Redningsbaaden 25 Gange — for-gæves — havde været ude efter Peter Damgaard. Hver Gang havde han ladet sine Buxer glide ned og klappet sig i den bare Ende, naar Redningsbaaden var ved Siden af ham. Hvorpaa han havde drejet Baadens Snude op mod Brænding og Braadsøer, kløvet begge Dele og maset sig i Land — med Redningsbaaden i Hælene.

Den Ulykke, der i Barneaarene gjorde dybest Indtryk paa mig, passerede en Januardag i 1888. Andreas' Baad fra Furreby var ikke kommen i Land, de andre havde ikke set den, og Redningsbaaden havde ikke kunnet finde den. Andreas efterlod sig Kone og Børn. Om dem samlede Sympatien sig. Og om den gamle Niels Chr. Kjær, der havde to Sønner om Bord og gik rundt og græd for dem. Hvem de andre Omkomne var, erindrer jeg ikke, men ogsaa de har vel haft Paarørende, der sørgede og bad til Himlen, at et Mirakel maatte være sket . . . Saa kom der en Dag Telegram fra Gøteborg, at den ene af Kjærs Sønner, Niels, var landet der, og efter endnu nogle Dages Forløb ankom Niels med Baad og sin Broders Lig. Baaden var kærtret under en hastig opstaaet Storm langvejs til Søs, og Besætningen havde bjerget sig op paa Kølen. Her sad de fem Mand Time efter Time, svang deres Trøjer og rev Tændstikker for at tilkalde forbigående Skibes Hjælp. Ingen saa dem, ingen hjalp dem. Af og til slog en Bølge over den lille Nøddeskal, og Gang paa Gang tog den en Mand med sig. Nu var der kun fire, nu kun tre, nu to og tilsidst sad Niels alene tilbage, mens Havet ustandseligt skyllede henover ham, og han bestandigt svang Trøjen . . . og Haabet dalede og dalede, efterhaanden som de tunge Timer skred. Det var min laadne Kabuds, der frelste mig, siger Niels. Den var trukket godt ned over Ørene. De andre mistede deres. Derfor slap deres Kræfter for tidligt op . . . Nat og Dag sad Niels paa Baadens Køl, og en ny Nat var ved at sænke sig. Da skete Miraklet. En Gøteborgdamper opdagede en Prik i det fjerne, styrede efter den og samlede Niels op med Baad og Vaad. I Vaadet var Niels' Broder indfiltret. Han naaede saaledes at blive begravet i Hjemlandets Jord. Kammeraterne var for bestandigt forsvundet paa de store Dybder.

XII

EN BADEBY BLIVER TIL

En Sommerdag i Begyndelsen af Firserne kom der en underlig Mand til Løkken. Han indtingede sig hos Købmand Michael Mortensen formedelst to Kroner pr. Dag, og hans eneste Ærinde var — — — at gaa i Vandet!

Der var Enstemmighed om, at Manden maatte være baade Velhaver, Dagdriver og forstyrret i øverste Etage. At give to Kroner i Døgnet for Kost og Logi var en Flothed, som kun Millionærer kunde tillade sig. At daske ved Stranden en hel Sommer uden at bestille noget, var Vidnesbyrd om en fremskreden Degeneration. Og at bedrive noget saa opsigtsvækkende som at bade, var et foruroligende Tegn paa en Sindssygdом, der gjorde, at man ikke brød sig om at møde den maaske ligefrem farlige Mand paa ensomme Veje ved Aftenstid.

De Gamle havde hørt, at en Skolelærer i Furreby i Aarhundredets Morgen havde aabenbaret en lige saa pervers Tilbøjelighed for Vand, om end ikke Hav-, saa Bækvand. Det ugudelige Menneske havde hver eneste Sommerdag smidt alt sit Tøj og var vadet ud i Bækken, hvor han gik og plaskede som en Gal. Men ... Naturen lader sig ikke saadan spotte. Fyren fik sin velfortjente Straf. En Aftenstund blev han fundet druknet. Og der var Enstemmighed om, at paa den Vis maatte en slig Pjatrumpе ende!

Havde vi og vore Forfædre ikke boet ved Bækken og Havet i Tusindvis af Aar? Og var vi nogensinde gaaet i Vandet? Absolut ikke! Ja, en og anden, der drev Fiskeri, var naturligvis drattet i Havet ved Kæntring eller andet Uheld. Men frivilligt kom man ikke slige Steder ...! Man gik til Stranden og hentede en Spand Havvand til sit Eksem eller andet Udslet. Og man blev vasket i

Ferskvand over hele Kroppen, saasnart man var født, og naar man var død. Ja, og der gik uhyggelige Rygter om, at det samme var Tilfældet, hvis man kom paa „Sygestuen“. En Veteran, der havde prøvet det, erklærede, at det var grufuldt, meget værre end baade 48 og 64!

Intet Under, at Bartholin Halvorsen — Købmand i Rudkjøbing, senere tillige Justitsraad — vakte en vis Panik, da han dukkede op i Løkken for frivilligt at vaske sig. Ja, det var Pokker ikke frivilligt. Manden var syg og havde prøvet alle Slags Læger og kloge Koner og alle Slags Mediciner og Vidunderkure — uden at det hjalp. Saa havde en ny Læge sagt: Rejs til Vesterhavet, lad dem bære ud i Vandet — han havde vanskeligt ved at gaa — og lad Brændingen bryde paa Deres Ryg. Det var det, han nu gjorde. Og — det var ikke prøvet ret mange Uger, før han var sund og rask, som aldrig før. Mens Kuren stod paa, havde Halvorsen faaet Smag for den ukendte Last, som Badningen var, og Resultatet blev, at han kom tilbage Sommer efter Sommer, saa længe han levede, ialt nogle og fyrrer Somre i Træk. Løkken burde maaske rejse et Mindesmærke for denne sin første Badegæst. Eller kalde en Gade op efter ham.

Der er intet, der smitter, som ny Moder. Da de Gamle havde korset sig tilstrækkeligt længe over Justitsraadens Naragtighed, smed det yngste Slægtled Tøjet og gik paa Hovedet i Baljen. Og vi nøjedes ikke med en enkelt Dukkert — vi plaskede i de to Timer, der var reserveret den Middagssøvn, der aldrig havde interesseret os. Og mens de lidt Ældre endnu gabte og strakte sig efter Sønnen, vendte vi styrkede tilbage til vort Arbejde, som Regel splitternøgne og med Klunset under Armen. De Allerældste bandte over dette Skred i Kulturen.

Tæt i Hælene paa Halvorsen kom Badegæst Nummer to til Byen ... ikke af Helbredshensyn, men blot for at bade. Han hed Nielsen og var — i hvert Fald i de senere Aar — Inspektør ved Carlsberg. Ogsaa han var en trofast Sjæl, der kom igen og igen hver Sommer i Resten af sin Levetid, nogle og fyrrer ialt. Lad ham faa et Mindesmærke med. Eller en Gade ved Siden af Halvorsens. Man bør ære Pionererne.

Hvem der blev Nummer tre, fire og fem, aner jeg ikke. Men de begyndte efterhaanden at myldre. Der blev først belagt i de „pæner“ Hjem. Saa begyndte en og anden Fisker at flytte ud i sit Udhus og spejde efter en tilrejsende Familie, der vilde leje

hans Lejlighed. I 1895 omdannedes Asps gamle og hæderkronede Købmandsgaard (med Posthus og Telegrafstation, med Gallionsfigurer og Navnebrædter fra strandede Skibe) til Badehotel. Samtidig begyndte Vendsyssel Tidende at bringe Lister over „ankomne Gjæster til Badestedet Løkken“. (Nu hed det „Badestedet“. Fandens flot!) Langsomt dukkede Sommerpensionater op, det ene efter det andet. Saa endnu et Par Hoteller. Tilsidst en stor og rummelig Glaspavillon i Klitten — med Verdens mest bedaarende Udsigt, et Hav i Storm eller Smil, foran sig ... De sandfyldte Gader fik Skærver eller Asfalt, en Del af dem, Gadebilledet blev broget og spraglet, det tunge og alvorlige, det gammeldagshygge- lige blev trængt i Baggrunden, brune Herrer i Slaabrok og ditto Kvindfolk med Figenblad og Brystholder og ellers ikke stort skød frem alle Vegne ... Naar jeg sidder ved min Kaffe foran Badehotellet og anskuer disse Herligheder, sender jeg en lønlig Tanke til min gamle Ven, Dr. Kjersgaard. I Tidernes Morgen var han parkeret i Klitten med en kæmpemæssig Sømandskikkert, der gjorde det muligt for ham at trække de badende Nymfer tæt ind til sig. Hvor omstændeligt og besværligt! I Dag kunde han have set det hele ganske gratis, uden Kikkert og uden nævneværdig Ulejlighed! ... Jovist, Løkken blev efterhaanden en mondæn By, Mødested for baade brave Folk og Krukker i alle Kulører.

Da der langt om længe var kommen Sving i Ballonen, og der paa Grund af Krig og anden Elendighed var Penge i Cirkulation, og der yderligere var ført Jernbane til Byen, en Bane, der gjorde os Dus med Aalborg ... saa begyndte Folk at købe Grunde og at bygge Huse. Enkelte store og flotte Velhaver-Palæer og en Mangfoldighed af Træ-Cigarkasser i fantastiske Kulører. Til den sidste Kategori hører Abessinien, en lille Aalborg-Forstad paa Furreby Mølles Grund, en henrivende Negerlandsby, hvor man bogstavelig talt kan baade lugte og se, hvad hver enkelt faar til Middag. Og Syd for Løkken ligger det ene Abessinien ved Siden af det andet, helt til Blokhus og formodentlig endnu længere sønderpaa. Stau- ning havde sit Hus i en saadan Negerby. Mod Nord sluttet Ræk- ken af min lille Cigarkasse, der i *splendid isolation* skyder op paa mine flade atten Tønder Land, et Grønsvær kantet med høje Klitbakker, Sand og Marehalm, alt sammen i Dag uhyggeligt hæ- rget af Krigen.

Ja, den Krig! I de mange Aar, vi følte den nærme sig, var det min Kone og mig en Trøst, at vi havde vor Farm i Vendsyssel.

Her kunde vi flygte hen, her kunde vi sidde i Fred og Ro, mens Krigens Luer slog op omkring Aarhus. Ak, ak, vi kendte ikke Hr. Hitler

Den første berømte Mand, der slog sig ned som Badegæst i Løkken, var Forfatteren Axel Thomsen. Eftertiden vil maaske stille sig tvivlende overfor Berømmelsen, men i vore Øjne var enhver, der skrev Bøger, berømt, og den 23-aarige Axel Thomsen sad i Løkken og skrev „Af Kains Slægt“. Han sendte Vendsyssel Tidende nogle Smaaskitser, der blev trykt med Schwabacker og bidrog til at kaste Glans baade over Bladet, Forfatteren og den Badeby, der husede ham.

Af noget større Format var en anden Skribent, der kort efter valgte Løkken som sin Sommerresidens. Han hed Palle Rosenkrantz, havde lige forladt sin Herredsfuldmægtigstilling i Nakskov med en Gæld paa 70,000 Kr. paa Bagen, — en Gæld, han havde besluttet sig til at afvikle ved Hjælp af sin Pen, et Kunststykke, der virkelig lykkedes ham i Løbet af faa Aar (skønt 70,000 dengang var et svimlende Beløb). Og Rosenkrantz var ikke alene Forfatter, han var ogsaa Baron og derfor i dobbelt Forstand en Notabilitet, der bidrog til Højnelse af Badebyens Renommé. Men det tør siges, at han i nogen Grad fik vi Indfødtes Begreber om Baroner til at vakle. Karper og Baroner trives ikke i Vendsyssel, siger et gammelt Mundheld. Efter Hundreder af Aars Forløb var Palle Rosenkrantz den første af Arten, vi saa, og hvad personlig Fremtræden angaar indfrieede han langtfra de stillede Forventninger. Baade han og Baronessen (født Nielsen) og de smaa Baroner var ganske jævne Mennesker i slidt Dagligtøj, de Mindreaarige med Snot under Næsen som andre Løkkendrenge, og Baronen gjorde ingen Røverkule af sit Hjerte, han tilstod ærligt — hvad Folk ikke syntes var passende — at han var saa ludfattig, at han for Sommerens Vedkommende sagde sin Lejlighed i København op for ikke at komme til at betale Husleje to Steder. Resultatet var, at han hver Eftersommer maatte flytte ind i en ny. Det havde Folk ikke noget imod. De syntes blot ikke, det var rigtigt, han sagde det.

Thomsen, Rosenkrantz og mange andre traf jeg hos Byens Læge, en saare gæstfri Mand, der i Aarets ni Maaneder vansmægtede efter Selskab, men i de tre Sommermaaneder holdt aabent Hus i

stor Stil for Berømtheder og kvindelig Skønhed. Der er intet ved den løkkenske Sommer, jeg i Dag savner saa stærkt som Dr. Kjersgaards Salon. Byen kan være fyldt med Berømtheder og med gode Venner, uden at man træffer dem og uden at man aner noget om deres Nærværelse. I Tidernes Morgen var det anderledes. Da behøvede man kun at gaa ind i Doktorboligen — der sad de alle eller ogsaa kom de ligestrax. Alle Badebyer burde have en saadan Mand og et saadant Centrum.

Jeg var flyttet til Hjøring, da Badelivet tog Fart, og var derfor kun i nogle faa Feriedage midt i Begivenhedernes Hvirvel. Men det skete ikke saa sjældent, at der arriverede et Kort fra Doktoren med den venlige Besked: „Kom og spis til Middag i Morgen Aften. Baronens og et Par andre er her.“ Saa spurtede jeg min Ganger.

Naar Baronen var der, laa „Arternes Oprindelse“ paa Bordet. „Det er jo vi Fritænkeres Bibel,“ sagde Doktoren. „Fritænker!“, indvendte Frk. Rostrup, hans Husbestyrerinde. „Men De gaar jo flittigt til Alters, Doktor!“ „Naa, ja, hvad Fanden! Jeg har jo ikke noget udestaaende med Præsten!“ „Men, er De ikke ogsaa Medlem af Kirkebestyrelsen, Morits?“ spurgte Frk. Rostrups Niece, den frimodige Frk. Segelcke. „Jo, det har man sgu valgt mig til uden at spørge mig, saa det kan jeg ikke gøre for“ ... Men der var altsaa ikke meget af den erklærede Fritænker tilbage, naar de to Damer havde afklædt ham. Ikke andet end Darwins Mesterværk, der stadig laa paa Bordet. Baronens og jeg vekslede Blikke henover det og lo indvendigt.

Men festligt var det hele. Enten det saa var Berømtheder eller kvindelig Skønhed, der fyldte Huset. Og Doktoren var i begge Tilfælde — navnlig i det sidste — et charmerende Midtpunkt, en glad Svend ... Og det til Trods for, at han er Afholdsmand, hviskede baade Berømthederne og de skønne Kvinder. Klogere var de jo nemlig ikke, nogen af dem. „Jeg tør sgu ikke andet,“ sagde Doktoren, naar han en Gang imellem hørte Bemærkningen eller læste den paa Ansigterne. „Tør?“ „Ja, jeg er bange for, at Apoteker Funch skal forgive mig. Han er aldrig ædru. Og naar han har Selskab, serverer han en Mangfoldighed af Drinks, han har mixed sammen fra sine Giftskebe. Dem tør jeg ikke binde an med. Og naar man ikke ligefrem er Afholdsmand, kan man jo ikke sige Nej. Derfor gik jeg ind i Afholdssamfundet. Det er (forklarede han videre) en meget taalsom Forening, der kun kræver personlig

Totalafholdenhed af sine Medlemmer, men ikke formener dem at servere for andre.“ Det sidste fandt baade Berømtederne og de smukke Damer var en stærkt formildende Omstændighed.

Naar Sæsonen gangede mod Hæld, var det et staaende Spørgsmaal til Doktoren, hvormange Par Silkestrømper Sommeren havde kostet ham. „Ja, der røg sgu en Del,“ svarede han, mens Erintringen kastede et Skær af Glæde henover hans Ansigt. Det var nemlig en fast Regel, at han tilbød enhver af sine kvindelige Bekendte et Par Silkestrømper som Gave — blot han maatte faa Lov til at trække dem paa hende. Og det fandt de fleste var saare godt Køb. Frk. Segelcke, der havde Badepensionat, advarede principmæssigt enhver nyankommen kvindelig Gæst mod at besøge Doktoren. Resultatet af Advarslen var næsten altid det, at Damen stak Halen i Vejret og bittede over i Haremet. Og saa faldt der et Par Strømper af Silke.

Een mærkelig Sommer skete der den opsigtsvækkende Begivenhed, at Doktoren deklarerede sin Forlovelse med en Badegæst. „Ja, jeg maatte sgu til det,“ sagde han, naar han kom ud paa Sygebesøg og Patienterne gratulerede ham. „Grim er hun som bare Arvesynden,“ forklarede han videre. „Og falsk Gane har hun! Men hun synger som en Engel! Og saa ejer hun 80,000 Kr.! Og det er jo dog ikke noget Minus!“ Da Sommeren var forbi, rejste Damen med Diligencen til Hjøring og videre til Hovedstaden. Med næste Postvogn afgik et Brev fra Doktoren. Det indeholdt blot en Forlovelsesring. Intet andet.

Da Gustav Esmann et Par Aar senere blev skudt af en forhenværende Elskerinde, fik Doktoren ondt om Hjertet. Og den Sommer var det knapt med Silkestrømperne. Man kan jo aldrig vide — sagde han — hvor ondskabsfulde de Pigebørn kan tænkes at være.

I Tiden mellem de to Krige blev Løkken Vestkystens største Badested. Skagen var slaaet, og Lønstrup var slaaet. Konkurrencen havde været haard. Skagen var bleven opdaget af Kunstnerne, længe før Halvorsen kom til Løkken. Malere og Digtere havde kastet Berømmelsens Glans over Byen, Hovedstadsaviserne havde sunget dens Pris, saa dens Gader efterhaanden var bleven abe-

agtige Forlængelser af det københavnske Strøg. Skagen havde faaet Verdensnavn, ved Siden af Fanø det eneste i Jylland. Lønstrup var dukket op af Stilheden, da en Skypumpe en lummer Augustdag i 1877 havde forvandlet en idyllisk Lillebæk til en gabende Slugt og i Forbifarten havde væltet et Par Huse og slæbt dem ud i Havet, saa Fiskerne til deres Forfærdelse saa deres Døre og Havelaager komme sejlene sig i Møde. Denne paa vore Breddegrader saa sjældne Naturkatastrofe var forstaaeligt nok bleven stærkt beskrevet i Aviserne. Og da Folk var nysgerrige allerede den Gang, kom der Rejsende langvejs fra for at anskue Ødelæggelsens Vederstyggelighed, og mange af dem blev saa bedaaret af Idyllen, at de kom igen Sommer efter Sommer. Da Cyklen nogle Aar senere blev kendt, fandt Hjøringenserne paa, at Lønstrup var et passende Maal for Udflugten, og da de saa, at de Fremmede gik i Vandet, gjorde de det ogsaa. Lønstrup blev et landskendt Badested og Hjørings Kælebarn. De Indfødte undrede sig saare. Som Indfødte altid gør det. „De siger, der skal være saa pænt her“ — sagde min Faster i Vennebjerg — „to vi kan da ikke se det.“ Nej, det kunde vi ikke. Men vi troede naturligtvis paa det, de Fremmede paastod.

Kun een Ting skatter vi højere end Gæsterne: Havets dybe Undertone. Fjerner vi os saa langt fra Revlerne, at vi mister den, føles det som et Savn, en Tomhed i Øre og Sind. Og vender vi atter hjem eller til andre Kyster med den samme Musik (jeg har truffet den i Holland, i Bretagne og saa langt nede som Guinea-bugten), saa er dette ubeskriveligt stemningsrige Drøn den bedste Hilsen, vi kan faa. Det er selve Livets Melodi, Vuggens og Barn-dommens Sang ...

Men det var altsaa Skagen her og Lønstrup der, da Løkken dukkede frem af Taagen og forlangte at være med i Vognen. En Menneskealder forløb, inden den Nyfødte fløj de to Konkurrenter forbi. Men en skønne Dag vaagnede den stille Fiskerby og var berømt paany ... lige saa berømt som da den var Stabelplads for vor Export. Og ikke alene kendt og skattet, men ogsaa komplet forvandlet. I hvert Fald for de tre Sommermaaneders Vedkommende. Forvandlet til det bedre? Ja, det kan vi tales ved om en anden Gang.

TILBAGEBLIK OVER FREMSKRIDTET

Det, jeg har set og hørt og gennemlevet i mine Barneaar, er ikke væsensforskelligt fra det, andre Bønderdrenge af min Aarsklasse har prøvet. Men det er himmelvidt forskelligt fra det, den nuværende Generation kender.

Der har alle Dage været Forskel paa før og nu. Men mon Udviklingen nogensinde er sket i saa voldsomme Spring som det sidste halve Aarhundrede? Mon der nogensinde i Historien har været konstateret et saa gabende Svælg som det, der skiller mit Slægtled fra det foregaaende og det paafølgende? Næppe! *Alt* er forandret! Forskellen er af saa gennemgribende Natur, at Beretninger fra Firserne og Halvfemserne allerede lyder som fjerne og usandsynlige Eventyr ... navnlig naar de (som mine Oplevelser) stammer fra en afsides liggende Egn, der var uberørt af den Udvikling, som allerede var i Sving i de mere fremskredne Egne, dem der laa nærmere ved de ny Sæders og Skikkes Alfarvej.

Mine Børn, der som en selvfølgelig Ting stiller ind til Boston, Tokio og Rom, aner ikke, med hvilken Bevægelse deres Far for 50—60 Aar siden saa Redningsvæsenets Telefonraad blive trukket ned langs den jyske Vestkyst — fra Strandfoged til Redningsstation og til næste Strandfoged igen. Hvilket Mysterium stod vi ikke her overfor!! Menneskelig Tale kunde høres milevidt gennem en tynd Traad! Strandinger saa langvejs borte, at man ikke saa dem, kunde man faa Besked om paa et Øjeblik gennem en Tragt i Væggen, og ved Hjælp af samme Tragt kunde Strandfogden sende Bud efter Redningsbaadene baade fra Løkken og fra Blokhus, om det skulde være. Hvilket Mirakel var ikke her fuldbyrdet!

Vi Børn lagde Øret til Pælene, efterhaanden som de rejstes.

„Tys!“ sagde vi, naar vi hørte den besynderlige Summen i Traadene. „De snakker allerede! Der er nok kommen en Stranding ved Rubjerg!“

At nogen af os nogensinde skulde opleve den Lykke at tale i en saadan Traad, ansaas for ganske udelukket. Strandfogedbestillingen var arvelig, og *vi* kunde ikke vente at faa den. Men maa-ske kunde man naa at *se*, naar andre snakkede i den underlige Tragte.

Det var os i den Henseende en Skuffelse, at Traaden ikke — som Hensigten var — kom til at gøre Holdt i Strandfogedgaarden i vor lille By. Fogden svor, at saadan noget Hekseri vilde han ikke have i Huset for aldrig det! Ondskabsfulde Tunger — og dem var der ganske enkelte af paa Egnen — paastod, at Aarsagen var en ganske anden, nemlig den, at Manden savlede, og at hans Nabofogder derfor ganske naturligt havde bedt sig fritaget for at faa ham koblet ind paa Traaden. Man vilde dog — forstaaeligt nok — ikke have hans Tobaksspyt i Øret!

Den næste store Skuffelse, Strandtelefonen bragte os, var den, at den paastodes at være „fyldt med Løgn“. „Man kan aldrig tro et Ord af, hvad der bliver fortalt i den,“ sagde Folk. Vi Børn var rystet i vor Sjæls Inderste ved Tanken om, at et saa underbart, næstendels guddommeligt Apparat, var i den Grad upaalideligt. Og vi drøftede, om de Gamle virkelig skulde have Ret i, at det hverken var Graham Bell eller Edison, men selve Satan, der var Opfindelsens Fader!

Sit daarlige Ry fik Strandtelefonen derved, at den udelukkede hemmelige Samtaler. Slog man paa Traaden, alarmerede man en Kyststrækning paa flere Mil, og et helt Dusin Strandfogder kunde høre, hvad der blev sagt. De behøvede det ganske vist ikke, thi der var aftalt et særligt Signalsystem. To raske Klingeling gjaldt Fogden i X, et langt og et kort Fogden i Y o. s. fr. Men den menneskelige Nysgerrighed har jo ret anselige Dimensioner, ikke mindst paa de ensomme Steder, og man vil derfor forstaa, at elleve Næser som Regel blev stukket i Tragten, naar Fogden i Rubjerg vilde veksle Vejrudsigter med sin Kollega i Grønhøj. „Hvad mon de to har at snakke om i Dag?“ sagde de andre, og saa luntede de henimod Røret — ivrige af Frygt for at miste en Nyhed.

Naar man ved, det er Vendelboens største Glæde at give en Ven eller Nabo „en god Een“ — d. v. s. en regulær Løgn — „at

rende med“, vil man forstaa, at der i den første Tid blev fortalt et og andet i Telefonen, der ikke kunde staa for en nøjere Prøvelse.

Saaledes kom Beretningen om det grufulde Mord paa Slettestrand til Offentlighedens Kundskab. En Strandfoged et eller andet Sted i Hanherred gav en Kollega en saare detailleret Skildring af Begivenheden. Kollegaen vidste, det var fri Fantasi det hele, en munter Fastelavnsspøg, men blandt den halve Snes Plankeværkslyttere var der — som Fortælleren haabede — en og anden der troede paa Historien og sendte den videre, yderligere udpenslet. Om Aftenen stod den i Aalborg Stiftstidende, Ritzau telegraferede den rundt i Landet, og den følgende Morgen, Middag og Aften havde de smarteste af de københavnske Blade spaltelange „Privattelegrammer fra vor udsendte Korrespondent“ — nogle bragte endog Billeder af den skumle Morder, den uskyldigt Myrdede og de forfaldne Klithytter, de begge beboede.

Jeg var paa det Tidspunkt lige kommen til Hjøring og røgtede Vendsyssel Tidendes Redaktion, mens Vilh. Carlsen var en Visit i Hovedstaden. Herovre sad han og slugte Københavnerbladenes Rapporter, og da han lidt op ad Dagen konstaterede, at hans egen — ellers velunderrettede — Avis ikke mælede et Muk om den store Sensation, skønt den udgik knap en halv Snes Mil fra Aastedet, blev han, som naturligt var, gram i Hu, og hans Substitut fik omgaaende en telegrafisk Anmodning om at passe sine Ting lidt bedre. Substituttens svarede tilbage, at da Historien var kolporteret i Strandtelefonen, gik han ud fra, at den var usandfærdig og havde derfor smidt den i Papirkurven. Redaktøren drog med omgaaende Post hjem til Hjøring for personlig at tage sig af min Opdragelse. Mens han et Par Timer, bandende og skældende, larmede rundt paa Kontor og Trykkeri, lykkedes det mig ad de besynderligste Omveje — der var ingen regulær Forbindelse med Slettestrand — at faa *den Myrdede* i Tale! Han var endnu mere ophidset end min Chef, og han betroede mig, at Morderen var fuldstændig desperat og i Dag var taget ind til Fjerritslev for paa begges Vegne at faa anlagt Sag mod samtlige Landets Aviser paa „Vendsyssel Tidende“ nær! Fra den Dag var min Chef enig med mig i, at Strandtelefonen var et Apparat, der skulde behandles med megen Forsigtighed. Og „Aalborg Stiftstidende“ — der, saa vidt jeg husker, i Mindelighed betalte sig ud af Affæren — kom sikkert til et lignende Resultat.

Faa Aar efter, at vi Børn havde lyttet til den første Summen i Pælene langs Stranden, kom den rigtige Telefon til Egnen. Den var rasende dyr. 80 Kroner om Aaret, sagde man. Og hvad Nytte gjorde den saa?

Kort Tid i Forvejen havde de fleste Byraad — med overlegne Smil — givet Koncession til stedlige Telefonselskaber. Hvis det kan more nogen at tale i en saadan Traad, sagde en af de vise Herrer i Skive Byraad, hvorfor skulde vi da sætte os imod det? Men andet end Legeværk bliver det aldrig. Der er vel ingen, der tror, at man kan aftale Forretninger i sligt et Apparat?

Nøjagtig de samme Anskuelse nærede man paa min Hjemegn. Strandtelefonen — bevares, den havde sin Mission, om end den til daglig Brug kun var en Sladremaskine. Men den rigtige Telefon! Pyt! Legetøj for de Velhavende! Intet andet! Skulde man have et paalideligt Bud sendt af Sted, blev man nok alligevel nødt til at bruge Pen og Blæk!

Men trods al Skepsis overfor det nyttige og det formaalstjenlige, saa vi Børn alligevel med maabende Forundring ind ad „Talestationens“ Vindue. Her faldt Klap paa Klap, og Sofie Bast, en af Byens mange Norskere, stak en Gummislange i et Hul, mens en snurrende Lyd hørtes. Tænk, nu var der en, der talte med Hjøring!

En lille halv Snes Aar senere — i 1897 — kom jeg til Vendsyssel Tidende. Der var da én Telefon i Huset — fælles for Redaktion og Ekspedition, for Redaktørens Privatlejlighed, for Købmanden, Boghandleren og Forsamlingsbygningens Restauration! Den hang i Gangen udenfor Aviskontoret, og naar den ringede — det skete saare sjældent — lukkede vi en Luge op og tog Røret ind. Var det en af de andre Husbeboere, det gjaldt, maatte vi sende Bud. Der var ingen Ting, der hed Omstillingsapparater.

Men Tiden skred frem. I 1898 noterede Vendsyssel Tidende med Stolthed, at det var lykkedes os at føre en *hørlig* Samtale med Horsens, og da jeg i 1903 forlod Hjøring, havde hver af de ovennævnte Forretninger *sin* Telefon, Bladet havde hele fire, der tilmed gik ustandselt, og vi talte daglig — hørligt — med Kjøbenhavn.

Jeg syntes, at det var en rasende Udvikling paa kort Tid. Siden da er Farten fortsat i hastigere og hastigere Tempo. I Dag er hver tiende Indbygger i Landet Abonnent paa en Telefon! Paa

langt mindre end 50 Aar er det, der var Legetøj for de Rige, blevet det nyttigste Instrument i Handel og Omsætning, det uundværligste Husgeraad i Hvermands Hjem.

Befordringsmidlernes Udvikling er lige saa eventyrlig. Jeg sidder og ser paa den Mangfoldighed af Hjul, der hver Dag ruller forbi mit Gadehjørne. Det begynder med nogle Hundrede Arbejdere, der skal ind til Fabrikker og Værksteder. Lidt efter kommer Kontorfolk og Ekspeditricer — een lang glidende Række. Saa et broget Virvar af Skolebørn, der styrter og stejler og vælter af Sted, staaende oprejst paa Pedalerne. Endelig i spredte Klynger gennem hele Dagen travle Landboere, der blot skal et hastigt Svip til Byen. Ved Middagstid vender Strømmen udad mod Landet — saa gaar det atter indad. Saadan veksler det ustandseligt, men altid er der Hjul paa Færde.

For 50 Aar siden var det anderledes. Da samlede hele Egnens Befolkning ved Vejen, naar en Væltepeter tonede frem i Landskabet.

Velocipede hed Cyklen i de første Aaringer. Væltepeter sagde man — for at slippe for det latinske Ord, og Oversættelsen var ikke ueffen.

De første Cykler havde et mægtigt højt Forhjul, paa hvilket Pedalerne sad, et meget lille Baghjul og massive Ringe. Henad en skærvet Landevej hoppede de som Skader. Der var intet, der gav efter, naar de fløj hen over en Ujævnhed. Først da man opfandt Gummislangen — der til en Begyndelse modtoges med megen Skepsis — blev Farten baade jævner og hurtigere, og Ordet Væltepeter forsvandt af Sproget.

Mit første Indtryk af Cyklen stammer fra Ugens Nyheder. „To Mil i Timen“, stod der som Overskrift over en Annonce, der reklamerede for det nyopfundne Befordringsmiddel.

To Mil i Timen! Voksne og Børn var enige om, at *det* var Løgn! Man vidste, at en ordentlig Fodgænger kunde gaa een Mil i Timen, og at en Hest kunde gøre det en hel Del hurtigere, ja, hvis Kusken var fuld, endog meget hurtigere — men to Mil i Timen! Nej, det var dog for groft! Skammeligt ogsaa, som de Aviser kunde lyve! Selv et saa troværdigt Blad som Ugens Nyheder, der indledede hvert Nummer med et Skriftsprog til alle Ugens Dage og en opbyggelig Søndagstanke af Hagbard!

Mit næste Indtryk af Cyklen stammer fra en Begivenhed, der længe satte mangfoldige Sind paa min Hjemegn i Bevægelse.

Vor Nabo, Simon, kom en Dag styrtende hjem fra Marken, forpustet, skrækslagen! Han havde set — — den skinbarlige Satan — — komme rullende ad Landevejen til Løkken — med Hjul under sig — — mens Svovldampe og Ildluer stod ud af hans Mund og Næsebor!! Simon havde straks smidt Skovl og Spade og søgt Frelse i Flugt! Naboer og Venner hørte i Ugevis paa den rystende Beretning om hans Syn, nogle med alvorlig Bekymring i Ansigtet, andre med et lunt Blink i Øjenkrogen — — til der omsider en Dag blev forevist en Væltepeter, og man begyndte at faa en Anelse om, at det var saadan en Tingest, der havde sat Skræk i Simon, og at Svovldampene kun eksisterede i hans op-hidsede Fantasi.

Et Par Aar senere var Udviklingen saa fremskreden, at ingen længere tog fejl af en Cykle og et Gespenst fra Underverdenen. Men endnu var det ny Befordringsmiddel dog saa sjældent, at man noterede med Stolthed: „Jeg har set en Væltepeter i Dag“. Og forvildede „Dyret“ sig fra Hovedvejen, var der for den arme Rytter en Smertens Vandring at tilbagelægge. Den strenge Politivedtægt paabød, at Cyklisten skulde staa af, naar han mødte Kørende eller Gaaende, og den foreskrev desuden uafbrudt Klokkekimen gennem Landsbyerne. Dette sidste havde til Følge, at alt levende kom frem for at se Miraklet. Hundene gøede og greb efter Cyklistens Bukser, Kattene hvæste og skød Ryg, Hønsene fo'r forvirrede frem og tilbage, Ungdommen smed Smaasten efter den Formastelige, og de Ældre korsede sig over den stigende Ugudelighed, der drev Menneskenes Børn til at trodse den Naturlov, der hed: Du skal *gaa* paa dine Ben.

Men vakte den mandlige Cyklist Sensation, saa stod der Forargelse omkring den kvindelige. Det betragtedes som Toppunktet af Uanstændighed, at en Dame satte sig overskrævs paa en Væltepeter. Den 24. August 1892 noterede Lemvigbladene med alle Tegn paa Forfærdelse, at to Damer „uden at fortrække en Mine“ (!) var kommen cyklende gennem Byen. Langt op i Halvfemserne rynkede hele Herreder paa Næsen ad den unge Pige, der red paa Hjul. Ligesom man rynkede paa Næsen ad hende, der bedrev Gymnastik. Begge maatte være let bedærvet, mente man — *de viste jo bogstavelig talt deres Ankler frem!*

Intet ordentligt Mandfolk var tjent med at faa saadan en forfløjten Tøs til Kone!

Nu er Begreberne om Anstændighed som bekendt anderledes, og vort Land har halvtredie Millioner mandlige og kvindelige Cyklister paa fire Millioner Indbyggere.

Og vi har 163,000 Biler! De suser forbi vor Dør, et Par Hundrede i Timen, og skal vi selv hastigt af Sted — een Dags Rejse eller blot fem Minutters Afstand — tager vi simpelthen en af dem ... i hvert Fald i normale Tider, naar der er Benzin i Landet.

Vore Børn betragter det hele som en Selvfølge. De tager med Tog og Bil flere Gange om Dagen, er fuldt fortrolige med Luftskibene og forbereder sig paa næste Tiaars Raketfart over Atlanten, til Maanen eller til Mars. De aner ikke, at det eneste Befordringsmiddel for forholdsvis faa Aar siden var Diligencen, en stor, gul Vogn, der langsomt sneglede sig ned gennem Landet, at Togets Ildstriben i det fjerne var det store Eventyr, der fyldte deres Fader med Betagelse, at Cyklen og senere Bilen var Mirakler, der fik hans Forstand til at staa stille. Vi har næstendels selv glemt det, saa hastigt skrider Tiden.

Det var en Oktoberdag i 1898, min Chef kom ind paa mit Kontor med det nyeste Nummer af det franske Ugeblad *l'Illustration*. Det bragte et Helsidesbillede af — en Vogn uden Hest!!

— Her skal De se vor Tids største Vidunder! sagde Redaktør Carlsen. Det Billede hugger vi. Og De skriver en Tekst dertil.

Vendssyssel Tidende var et Foregangsblad paa mangfoldige Omraader. Det var bl. a. den første Avis i Danmark, der bragte Billeder, og fra 1897 til 1903 skrev jeg omtrent alle vore Billedtekster. De spændte over et meget vidt Felt: lige fra aktuelle Personer og Begivenheder til mystiske, mirakuløse, halvvejs overnaturlige Foreteelser. De sidste havde Redaktørens særlige Forkærlighed. Derfor kom han med Billedet af Bilen. Dette var noget af det mest imponerende, Menneskeaanden endnu havde konstrueret! Og i et fantasirigt Foredrag udviklede han for mig, hvorledes alle Heste om 50 Aar var forsvundet. Ethvert Køretøj blev drevet ved Gas eller Elektricitet. Spyttende og hvæsende og gnistrende fløj det hen ad Landevejen. — Men, føjede han forsigtigt til, jeg foretrækker nu alligevel Hesten eller Cyklen — til mit eget personlige Brug. Redaktøren var nok interesseret i alt det nye, men det kan ikke siges, at han var særlig *dristig* med det.

Jeg hørte andægtigt paa Fremtidsperspektiverne — men jeg kan ikke nægte, at jeg gumlede lidt paa denne her hesteløse Vogn. Min Bondedrengeforstand var indstillet paa at bevæge sig ad jævne Baner, og med ikke ringe Skepsis tog jeg Maal af alt det flyvske.

— Om det ikke var bedst, Redaktøren selv skrev om denne Tingest?

— Næ-h, nej! Skriv De om den!

— Jamen, min Sjæl kan ikke svinge sig saa højt op som til en Vogn uden Heste!

— Netop! *Derfor* skal *De* skrive Artiklen. Læserne deler Deres Skepsis!

Det var der en Del forstandigt i, og den følgende Time vred jeg da min Hjerne — for at faa forklaret, at nu var man begyndt at drive Vogne ved Gas, her var saadan en Vogn, der netop for Tiden vakte Opsigt i Paris; om nogle Aar vilde vi have lignende Uhyrer spruttende rundt paa vore Landeveje. Hestene kunde begynde at takke af!

Det var meget koldsindigt skrevet, og Virkeligheden blev hundred Fold dristigere end mine beskedne Profetier. Alligevel var Læserne vistnok saa nogenlunde enige om, at deres Avis her paa en lidt klodset Maade havde drevet Fastelavnsløjer med dem — ligesom da vi forleden (ogsaa med *l'illustration* som Kilde) havde fortalt dem en fuldkommen usandsynlig Historie om kunstig Befrugtning, at det var muligt at rejse Landet rundt med en Sprøjte og lave smaa Kipkalve! Dette her var dog endnu grovere. En Vogn uden Hest! Nej, den maatte Redaktøren hellere rejse til Pærekøbing med! Her var der ingen, der troede paa den!

Tre Aar senere kom den første Bil til Aalborg. Dens Ejer inviterede Repræsentanter for den stedlige Presse paa en milelang Køretur. Jeg erindrer endnu den Bevægelse, hvormed vi andre, der ikke var med, udspurgte vore heldigere Kolleger om, hvordan de havde *følt* det, da de susede hen ad Landevejen!

Aaret efter blev det vedtaget i Viborg Amtsraad, at de hesteløse Vogne kun maatte færdes paa Landevejene, hvis der gik en Mand foran og advarede de andre Vejfarende! Baade her og i andre Kommunalraad drøftede man i fuldt Alvor et Forslag om helt at forbyde Motorkørsel, og i Rigsdagen kæmpede Jensen-Breinholt for Forbud mod Natkørsel, Jørgensen-Ougtved stillede Forslag om, at Motorkøretøjerne uafsladeligt skulde blæse i en

Dampfløjte, og Jensen-Bælum var enig med Viborg Amtsraad i at kræve en Mand gaaende foran hver Bil, viftende med et Flag! Automobilten — sagde han — faar aldrig nogen Betydning for den store Befolkning! Den er og bliver et Sportskøretøj! Og har man Raad til at holde et saadant, har man ogsaa Raad til at holde en Mand, der kan vifte med Flaget.

Ti Aar efter, at jeg i Vendsyssel Tidende havde profeteret om det nye Køretøjs glørrige Fremtid, fik jeg selv i et Par travle Formiddagstimer — jeg skulde giftes og med Middagstoget mod Amerika — Brug for en Bil. Den maatte — skønt det var i Jyllands Hovedstad — bestilles fjorten Dage i Forvejen. Der var da *to* Biler i Aarhus! Dette var i 1908 — for kun en Menneskealder siden. Saa nyt er endnu Bilismens eventyrlige Opsving her i Landet.

Og hvad har vi mere set? Vi har set Lyset sejre. Der er vistnok Folk endnu, der husker Tranlampen, maaske ogsaa Fyrbækkenet, hvis Gløder tjente baade til Pibetænding og til Stuens Oplysning. Og i mine første Erindringer om Vinteraftener er Tællepraasen vævet ind. Vi havde selv støbt baade den og de større Lys. De tykkeste og fornemste blev sat i Messingstage, den fattige Praas i en Klempés, en Træfod med en Klemme af to Stykker Blik. Mine Bedsteforældre svor til dette smalle Lys, og i dets sparsomme Skær har jeg tilbragt mine hyggeligste Aftener.

Aakjær skildrer festligt den Højtidsstund, da Petroleumten kom til Fly, den Bæven, den Ængstelse, der fik denne Revolte til at præge sig i Drengens Sind. Jeg har som han levet i Brydningen mellem to Tidsaldre, Talgens og Stenoliens. Gik jeg over Gaardspladsen, fra Aftægtsboligen til Stuehuset, vandrede jeg fra mindre til mere Lys, fra Praasens Hygge til Lampens klare og skarpe Eventyr.

Petroleumslampen syntes os at være Slutstenen paa en storstilet Udvikling. Men saa hørte vi en forunderlig Dag, at Gassen bankede paa den fjerntliggende Købstads Port. Den fik Lov at banke vedholdende og længe — som det sig hør og bør — thi det vise Borgerskab strittede stædigt imod. Alle Blomster vilde dø, sagde man, og Haarene falde af Hovederne paa Folk, hvis man slap den giftige Luftart løs! Det syntes naturstridigt, at den konservative Avis gik ind for det nye, for Gassen, mens det frem-

skridtsvenlige Venstreblad holdt paa det bestaaende, paa Petroleum. Men Venstreredaktøren havde en troværdig Forklaring: Højreredaktøren var skaldet og løb saaledes ingen Risiko, mens han selv havde en pragtfuld Haar- og Skægvækst, som han nødigt udsatte for nogen Fare. Naa, Gassen sejrede, og Redaktørens Prydelser faldt ikke af, og Byen sprang heller ikke i Luften, saadan som det ogsaa var profeteret. Men Sejrherrn blev hastigt fulgt i Hælene af en ny Erobrer, Elektriciteten. Den tog By efter By og siden Landdistrikterne med Storm. Og er der ikke tilfældigvis Krig og Mørklægning, saa ligger Gader og Huse og Landeveje badet i det hvide Lys den halve Nat. For de Unge er det en Selvfølge. For dem er Døgnets Løsen: mere Lys — større Fart! Og Gud velsigne dem! Men for vi lidt ældre sker det af og til, naar vi drejer Kontakten om, at vort Øje sløres af en Taage, hvis Kærne dannes af en fattig Tællepraas, og op af vor Erindrings Dybder stiger der en fjern men frydefuld Musik: vor Bedstemors Rok og vor Bedstefars enfoldige Salmesang.

Da kan det hænde, at vi et Øjeblik glemmer vor Jubel over de Mirakler, vi har set fuldbyrdet, og at vi i Stedet fælder en gammeldags Taare over det tabte Land, som en hastig og rastløs Udvikling har knust paa sin ilsomme Vej fremover. Ja, det kan endog ske, at den revolutionære Tanke opstaar i vort Sind, om der ikke kunde være Anledning til at bede Udviklingen standse blot et Par Sekunder, saa vi fik Tid til at puste en Smule, Tid til at løse de alvorlige sociale Problemer, Udviklingens Plovjern har skubbet frem foran sig — og Tid til at se indad, til at lytte til de evige Sandheder, til at drikke af de Kilder, der *var* før Tidernes Morgen, til at følge den gamle, græske Filosof Raab til Mennesket: „Kend dig selv“, til at undersøge, om Tidens *aandelige* Udvikling har holdt Skridt med den *tekniske*.

Vi tør trygt fastslaa, at det har den ikke. Vi kommer ti Gange saa hurtigt hen ad Landevejen som vore Fædre, vi har ti Gange saa mange Behageligheder og ti Gange saa mange Hjælpemidler til Raadighed som de, men det er tvivlsomt, om vi er ti Gange saa lykkelige, og det er ganske afgjort, at vi ikke er ti Gange saa gode som de ...

Men alt dette er et stort og omfangsrigt Kapitel for sig, et Kapitel, der kræver *sin* Historieskrivning.

XIV

NATURBØRN

Jovist er Tiden gaaet frem ...

Vi har set Maskinerne sejre. Væven er smidt paa Loftet. Kærnen eksisterer kun paa Museerne. Og de Unge sætter et forbavset Ansigt op, naar de ser en Rok. Selve Ordet er strøget af deres Ordbog.

I min og mine Jævnaaldrendes Erindring lever de gamle Husgeraad endnu. Vi hører Rokken snurre og Væven klapre, og vore Sind fyldes med en ejendommelig Poesi, en Stemning, der er tabt Land for vore Børn. Den samme Stemning, der griber os, naar vi fra Landevejen hører en enlig Le klinge. Ak, ogsaa den er fortrængt af Maskinen!

Det lange Bord i Dagligstuen er forlængst borte. Den norske Bilæggerovn ligesaa. Og Alkoven. Og de sandstrøede Lergulve ... Alt er forandret.

Menneskene med.

Den unge Slægt, der i Dag voxer op i den forhen saa fjerne Landsby — den er barberet og friseret, den har pæne Slips og lige Fold i Buxerne, den har nippet til Købstadens Kultur, i nogle Tilfælde slugt den raa.

Vi andre var kun Naturbørn. Primitive Sind. Uslebne Stene.

De afskyer Graad og andre Smertensyrtringer, skrev de gamle Romere om de lige saa gamle Vendelboer. Ja, og vi afskyede ogsaa enhver Form for Sentimentalitet. Vel elskede Børn og Forældre hverandre — som Regel da — men de gav det ikke Udtryk hverken i Ord eller i Kærtegn. Jeg har aldrig nogensinde kysset mine Forældre, endnu mindre mine Bedsteforældre eller fjernere Paarørende. Jeg anede ikke, at sligt i det hele taget lod sig gøre.

Vi havde en Pige, der hed Line, og en Daglejer, der hed Michael, og som for Resten rendte væk med Line og skjulte sig med hende helt nede i Himmerland i over tyve Aar, skønt han var gift og bosiddende og havde syv Børn i Furreby. En Dag, mens deres Kærlighed endnu var i sin første Morgenrøde, vakte jeg — tre Aar gammel — vild Sensation ved Middagsbordet ved en stilfærdig Bemærkning om, at „Mikkel aa Linne, di nysser worajer!“ Det havde jeg altsaa lagt Mærke til — eller havde Tjenestekarlen betroet mig det, for at jeg kunde bringe det videre — det blev aldrig helt opklaret. At Karle og Piger for Sjovs Skyld „nyssede hverandre“, det vidste jeg altsaa. Men at der var nogen, der gjorde det for Alvor, havde jeg ingen Anelse om.

Ogsaa i anden Henseende var vor Leveform ukunstlet. Og Ære være det ukunstlede!

En klog Dame af Henrik Cavlings og mit fælles Bekendtskab fortalte mig, at da hun og han i deres Ungdom gik i Skoven sammen, havde Henrik et uldent Tørklæde tre Gange om Halsen, og han snød sin Næse med Fingrene. En Menneskealder senere gik han med et fint sammenfoldet Silkeklæde i Brystlommen, og han skrev med Guldpen. Men — betonede Damen — af de to Figurer var den første langt den værdifuldeste!

Ogsaa vi snød vore Næser med Fingrene. Og jeg gør det gerne endnu, naar jeg kan komme af Sted med det, uden at min Kone opdager det.

Og andre lignende Ting.

Jeg mindes fra en Redaktørudflugt, at den gamle, hæderkronede Hans Jensen og jeg var kommen i Afdrift fra Flokken. Det viste sig, at vi havde det samme ganske naturlige Ærinde, og da vi omsider havde faaet os placeret paa en aaben Mark med Solen bagende paa de blottede Legemsdele, slog Hans Jensen fast, at vore købstadsfødte Kolleger alligevel var snydt for mange værdifulde Livsnydelser, f. Eks. denne, som han var overbevist om, at kun saadan et Par Bønderdrengs som vi var i Stand til at gøtere ...

Hans Jensen havde afgjort Ret — som næsten altid.

Bøffelagtige var vi naturligvis ogsaa. Set med Købstadsøjne. Ikke maalt med Retfærdighedens Alen. Thi vi tilsigtede ingenlunde nogen Form for Grovhed. Naar vi alligevel ikke var høflige, var det, fordi vi ikke anede, hvad det var. Det var et os ukendt Begreb. Vi nøjedes med at være naturlige, og Høflighedens Cereemoniel hører jo ikke Naturtilstanden til, det opstaar først under en mere fremskreden Civilisation.

Da jeg 16 Aar gammel kom til Hjøring, medbringende Universitetets Attest for at være i Besiddelse af almindelig Dannelse, vidste jeg ikke, at en grøn Journalistspire sagde (eller burde sige) „Redaktøren“ til sin Chef. Jeg sagde jævnt og bramfrit „De“ og „Carlsen“. Hjemmet og Skolen havde ikke lært mig andet. Og jeg blev ved med at sige det, for Carlsen rettede mig ikke, hvad han utvivlsomt burde have gjort.

Bevares — tredie Persons Anvendelse i Tiltale og andet sligt er kun tomme Formaliteter, ligegyldige for Bedømmelse af et Menneskes Karakter, al den Stund det er de største Skurke, der anvender dem flittigst. Alligevel er det et Handicap ikke at kunne dem. Det maa — taabeligt nok — erkendes.

Lærte jeg i min Barndom ikke Høflighed eller „Dannelse“, saa lærte jeg endnu mindre at interessere mig for Tøj. Her taler jeg i Jeg-Stil, for denne Fejl var til en vis Grad individuel. Vi *havde* nemlig Tøjsnobber, Folk, der var pilne og omhyggelige, Folk, der skulde tage sig ud. De blev kaldt Abekatte og grint ad. Naar jeg gik til den modsatte Yderlighed, var det ikke af Frygt for Grinet — ingenlunde, det har jeg aldrig været bange for — men fordi der i Naturbarnets inderste Indre sad og endnu sidder en Foragt for al Opstadsethed, for alt det, der *ser ud* til at være, men alligevel ikke er. Denne Følelse maatte naturnødvendigt gøre mig komplet ligeglad med, hvordan jeg selv saa ud. Fuldstændig ligeglad. Og Resultatet blev derefter!

Saadan Ligegyldighed er utvivlsomt en betydelig Hindring paa en ung Mands Vej. Ganske vist erkender alle, at de største Labaner som Regel gaar med den fineste Skilning i Midten og den mest lige Fold i Buxerne. Alligevel forlanger de — hvor meningsløst, hvor inkonsekvent! — at den hæderlige unge Mand i nogen Grad skal ligne Skurken! I hvert Fald indtil han bliver berømt! Er han først naaet et beskedent Stykke op ad Berømmelsens Stige,

gør det ingenting, der ligger en Smule Støv paa hans Hatteskygge eller at der muligvis er et Hul i hans ene Sok. Tvertimod. Det er en yderligere Attraktion, en Understregning af, at han virkelig er en stor Mand, en original Aand.

Men i selve Starten er det ganske afgjort et Minus, om man ikke er helt renvasket bag Ørene. Det burde min Mor have banket ind i min Bevidsthed. Hun gjorde det ikke, antagelig fordi ogsaa hun var klar over, at den ydre Dannelse ikke har noget-somhelst med Kultur at gøre og derfor, saadan set, er ligegyldig. Jeg tror nok, Redaktør Carlsen — da jeg 16 Aar gammel kom til Hjøring — søgte at vende min Hu ogsaa mod det Ydre. Men han var selv saa spraglet-lapset udhalet, at han i den Retning virkede afskrækkende. (Der skal jo, vidste jeg allerede den Gang, et vist afdæmpet Maadehold til at være virkelig velklædt).

Tyve Aar gammel oplevede jeg, at en ung Dame kastede sine Øjne paa mig. „Du maa se at blive noget mere soigneret,“ sagde hun. „Min Mor kan ikke li' usoignerede Mandfolk. Skaf dig nogle ordentlige Slips!“ Den unge Dame burde have trukket mig hen i en Butik (jeg er et saare medgørligt Menneske) og sørget for Slipsenes Indkøb. Saa havde hendes Tale haft Virkning. Nu lo jeg blot ad hende, som jeg lo ad alle senere kvindelige Henstillinger. Jeg fandt netop forleden i en Bog et nogleogfyrraarigt Brev fra en amerikansk Veninde, der i høje Toner beklagede sig over, hvordan jeg havde set ud, da jeg Dagen i Forvejen paa Gennemrejse havde gæstet hende i et svejtsisk Pensionat. Damen havde — rent ud sagt — skammet sig over mig. Jeg selv gjorde det samme nu, da jeg halvanden Menneskealder senere genfandt Brevet, og jeg sendte omgaaende en noget forsinket Undskyldning! At jeg ikke skammede mig den Gang, betragter jeg som ganske givet.

Først da min Kone kom til, blev jeg grundigt støvsuget. Hun tog nemlig Kommandoen.

Der er sikkert endnu den Dag i Dag Folk, der — trods al Støvsugning — kalder mig Barbar — eller i mildeste Fald Naturbarn. Jeg tager det som en Kompliment, thi et langt Liv har bekræftet det, Barndommen lærte mig: at Kultur ikke er noget ydre med Kniv og Gaffel, Tøj og Haarskilning og pænt Mundsvejr, men et Sammenspil af indre Egenskaber, der er afstemt saaledes, at de

danner det harmoniske Menneske. Og det har endvidere lært mig, at den Sindets Harmoni, der betinger den egentlige Lykke, den gror ikke paa Asfalten, men i den store Stilhed, paa de endeløse Dybder, i det primitive Menneskes Indre, i det stille Bonde- og Almuehjem ... Jeg kan tilføje, at jeg først og fremmest har truffet den blandt de navnløse Kvinder, der er Slægtens Mødre. Dem er det, der vogter Nationens kulturelle Værdier. Af de Kræfter, de sætter i Sving, gror Fremtiden op. — Fanden med de polerede Overflader!

XV

NØJSOMHED, SELVFORSYNING OG REDELIGHED

Jeg er i Besiddelse af min Bedstefars Købmandsbøger fra Halvfjerdserne. De stammer fra Tiaaret før min Indtræden i den jordiske Tilværelse, men alligevel giver de et nogenlunde paalideligt Indtryk af den Enkelhed, der i min Barndom prægede nordjysk Bondeliv.

I 1870 er der i Husholdningen (en Gaardmandsfamilie paa syv Personer) brugt $5\frac{1}{2}$ Pund Kaffe til en Pris af ialt 1 Rigsdaler 5 Mark 13 Skilling, $8\frac{1}{2}$ Pund (eller Pakker) Cikorie og $\frac{1}{2}$ Blaamand til 1—0—14, 2 Pund The 2—1—4, 58 Pund Sukker 16—2—8, 5 Pund Kartoffel- og Hvedemel 0—3—11, 2 Pund Ris 0—1—12, 2 Pund Sirup 0—1—14, 1 god Otting Sild minus 4 Mark tilbage for Dunken 1—3—11, $2\frac{1}{4}$ Skæppe Salt 1—3—12, Krydderier 0—1—15, 2 Pund Rosiner 0—3—4, 1 Pot Eddike 0—0—6, 4 Pund Sæbe 0—3—8 og 4 Pund Soda 0—1—7. Husholdningen har ialt kostet 27 Rigsdaler 5 Mark 8 Skilling eller 55 Kr. 83 Øre i moderne Mønt. Desuden er der købt Luxusvarer for 21 Kr. 56 Øre, nemlig $10\frac{1}{4}$ Flasker Vin og Rom 3 Rigsdaler 1 Mark 15 Skilling, $37\frac{7}{8}$ Pot Brændevin 7—0—5 og $1\frac{1}{2}$ Pund Tobak 0—2—7. Og endelig er der købt et Dusin Mælkefade til 2 Rigsdaler 2 Mark, 24 Pund Kløver og Thimotei 6—0—12 og Stifter for 4 Skilling. Aarets samlede Købmandsregning (Husholdning, Luxus, Husgeraad og Frø til Udsæd) er paa 47 Rigsdaler 1 Mark 3 Skilling eller 94 Kr. 40 Øre.

Til Gengæld har Gaarden leveret 4 Lispund 11 Pund (altsaa 75 Pund) Flæsk til en Værdi af 13 Rigsdaler 4 Mark 1 Skilling eller 27 Kr. 35 Øre, og $16\frac{7}{8}$ Pund Smør til en Pris af 4 Rigsdaler 5 Mark 6 Skilling eller 9 Kr. 80 Øre.

Den ret betydelige Saldo i Købmand Segelckes Favør blev betalt

9. Marts 1871. Der var ellers Aar imellem, Bogen blev gjort op, og 24. August 1872 ses Bedstefar at have laant 30 Rigsdaler hos Købmanden, der altsaa ogsaa har fungeret som Bankier for Landmændene.

Der var kun Bud i Staden fjorten Gange i Aarets Løb. Første Gang var 20. Januar, og der blev da købt Sukker, Vin, Rom, The og Blaamand (Kaffetilsætning). Det første halve Pund Kaffe er købt 29. Marts, det første halve Pund Tobak den 11. Juli.

Det er ubegribeligt, at min Bedstefar har kunnet nøjes med halvanden Pund Tobak, da han røg ustandseligt. Antagelig har han fyldt Piben med andre Ingredienser. Og det er ikke mindre ubegribeligt, at der har kunnet konsumeres $60\frac{3}{4}$ Flasker Vin, Rom og Brændevin, da min Bedstefar — for Resten til stor Forargelse for Samtiden — aldrig drak Spiritus. Forklaringen er naturligvis den, at den selskabelige Omgang har været baseret, ikke paa Kaffe, men paa en Dram. Dette forklarer ogsaa det ringe Kaffebrug — halvsjette Pund om Aaret plus en Del Tilsætning. Af mine Bedsteforældres Udsagn erindrers jeg, at der i deres Tid kun blev serveret Kaffe om Søndagen. De syntes derfor, det var en utilgivelig Ødselhed, at min Mor — da hun i 1880 rykkede ind paa Gaarden — gjorde Kaffen til Dagligdrik. Hvor korsede de sig ikke over denne nymodens Idé — indtil de omsider selv accepterede den!

Af andre Poster paa Regnskabet er jeg standset ved de $2\frac{1}{4}$ Skæppe Salt. Det er en hel Del mere end man sædvanligvis sætter paa Bordet i Saltbøssen, og det fortæller, at nedsaltet Sul har man ikke savnet. Brød og Smør og Ost og Kartofler af egen Avl har der naturligvis heller ikke været Smalhans paa.

Men Behovet for fremmede Varer har — som det vil ses — været yderst ringe. Størst i Tal (næst efter Drikkevarerne) er Sukkerforbruget: 58 Pund — godt otte Pund pr. Individ! Kun otte Pund! Det danske Folks gennemsnitlige Forbrug pr. Indbygger var i 1938 101,2 Pund — 12 Gange saa meget — og i Krigstiden 51 Pund plus det, der bruges i Fabrikkerne. Hvilken Overflod af Sukker- og Kaffemærker kunde min Bedstemor ikke have samlet sig! Og den aarlige Købmandsregning: ikke engang 100 Kr. — 13 Kr. pro persona. Saa let slipper ingen i Dag gennem Tilværelsen!

I mine Forældres Regeringsperiode, der altsaa begyndte en halv Snes Aar senere, var Forbruget af de enkelte Vareposter noget

større end i den historiske Kontrabog. Men Princippet var det samme: Selvforsyningens — det, „det ny Europa“ en Stund syntes at skulle vende tilbage til.

Marken gav os det, vi havde Brug for.

Vi dyrkede selv vor Rug, og hver tredie Uge bagte min Mor i den store Ovn en Snes „grove Kager“ (Rugbrød) og en halv Snes „fine“ ditto (Sigtebrød). Det var Brød med Krummer og Næring i — man faar det ikke bedre i nogen fornem Bagerbutik i Dag — og det blev aldrig tørt, selv om det sidste var tre Uger gammelt, inden det blev fortæret. Hvilken Festdag for Resten, naar Dejgen blev knej (æltet), Ovnen blev ildet, Brødene skudt ind og nogle Timer senere bjerget ud, dampende og duftende. Vi Børn fik Lov af Sigtdejgen at fremstille hver sin Vrap-And, der bagtes med vore Navne snittet i Ryggen.

Vi dyrkede ogsaa selv vor Byg og vore Kartofler. En væsentlig Del af Byggen forvandlede til Gryn. Menuen stod nemlig paa Grød 21 Gange om Ugen. Hvem bliver træt af Grød? Vi blev det ikke, og jeg er det ikke endnu.

Mælken trak vi ud af vore egne Køer, og den blev ikke solgt, for der var hverken Mejeri eller andre Aftagere. Den blev drukket, brugt til Grød og Sopper (nu kaldet Mælkogbrød) eller omdannet til Ost og Smør.

Det var ikke særlig spændende at staa og trække Kærnestangen op og ned — jeg betragtede det nærmest som et Slavearbejde. (Ogsaa *den* Plage er Nutidens Unge forskaanet for). Men der kom — takket være min Mors Dygtighed — et udmærket Produkt ud af det, endnu bedre end det verdensberømte Fabrikssmør, Mejerierne i Dag fremstiller. Og den Del af Smørret og Osten, vi ikke selv fortærede, blev solgt til Løkken, Smørret pakket i Dritler med min Fars Navn brændt ind i Træet. Det var en lige saa god Garanti, som Lurmærket siden blev det.

Flæsk og Kød og Æg avlede vi ogsaa, ikke alene til os selv, men ogsaa til Salg. De allerfleste Købmandsvarer blev erhvervet mod Aflevering af Æg. Det var en Kunst at bære Kurven til Løkken, uden at noget Æg klinkedes. Jeg mestrede denne Kunst til Fuldkommenhed. Kun een Gang gik det galt. Jeg havde været saa

letsindig at modtage en Indbydelse til at age, Da gik der syv Æg. Katastrofen gjorde et saa dybt Indtryk paa mig, at Datoen uudslettelig prentede sig i min Erindring. Det var den 1. Juni 1893.

Ogsaa Svineholdet var en Indtægtskilde. Mens Æggene dækkede en væsentlig Del af Behovet for Købmandsvarer, var Maanedsgrisene og Slagterisvinene sat hen til Renter og Skatter. Set med Nutidens Øjne var det Smaabeløb, det drejede sig om, 120 Kr. i Renter og 60 Kr. i Skatter, men efter hin Tids Forhold var det mange Penge. Det var derfor ogsaa mange Svin, der skulde til — syntes man. I vore Dage, da Svineholdet er mangedoblet, vilde man taxere det til at være en ringe Besætning.

Naar en So skulde barsle, blev der sendt Bud efter Kren Stalden. Han var fast Sopasser for det halve Herred ... skønt han som Regel var mere syg eller i hvert Fald mere fuld end Soen. Hyppigt fandtes han liggende døddrukken med Hovedet paa Soens Yver, mens de Nyfødte sloges om at komme til. Een Nat var Soen vild og aad Grisene efterhaanden, som de blev født. Sligt skete. Og det var det, Kren Stalden var sat til at forhindre. Men i sin Dimmelim nøjedes han med at tælle, hvor tit Processen gentog sig. Adspurgt hvor mange Grise, Soen havde faaet, svarede han filosofisk: „Hun har kun faaet een, men ham har hun faaet tretten Gange.“

Det var Kren Stalden, Ru-Pjær i sin Tid stødte paa, da han var rundt i Vrensted med et privat Folketællingsskema, hvorpaa han opnoterede, hvilke Afholdsfolk, Maadeholdsfolk og Drankere, der fandtes i Sognet. De første var der nogle faa, de sidste slet ingen af — alle forlangte paa det bestemteste at komme i Maadeholdsrubrikken. Da traf Per Kren Stalden, der laa og sov Rusen ud i Landevejsgrøften. Endelig en Dranker, jublede det inden i Per. Men ak! Da han havde pirket Kren vaagen med Stokken og under Møje og Besvær havde forklaret ham, hvad det drejede sig om, samlede Kren sine Aandsevner sammen og sagde fast og bestemt: „A wel stoh we Si'en aa Ajs Nørgaar!“ Ogsaa Anders Nørgaard var — selvfølgelig — Maadeholdsmand! Der kom slet ingen Drankere paa Pers Liste!

Mere fremskredne Sholdere kom efterhaanden ind paa ikke

at sætte Vagt ved Barselkonerne. Jeg husker, det med alle Tegn paa Forundring berettes, at naar man om Morgenen kom ud i min Onkels Udhus, saa vrimlede det med nyfødte Grise alle Vegne, ogsaa i Kobaasene og i Hestestalden, og det gik altid godt! Den ny Tid — Soens Selvhjælp — sejrede, og med den gled Kren Stalden og Konsorter ud af Sagaen.

De fleste af vore Grise var sikkert indrettet, som Grise almindeligvis er det, men jeg husker, at der var enkelte underlige Figurer iblandt. Een kom i Avisen, fordi den var af begge Køn — den solgtes til en Markedsgøgler fra Taars, som drog rundt og viste den frem mod en Entré af fem Øre. En anden opnaaede en lignende Berømmelse, fordi Endetarmen savnede en højst nødvendig Aabning — den kureredes ved at faa en Kniv under Halen, men blev alle Dage ved med at være et Skrog. En tredie kom ikke i Avisen, skønt den ærligt fortjente det — den var pukkelrygget og stikkelhaaret og lignede nærmest en Hyæne. Den indgød mig en saadan Modbydelighed, at jeg blev Voxen, inden jeg kunde bekvemme mig til at spise Flæsk.

Orne havde vi ogsaa, et hyggeligt Dyr med store Hugtænder.

En Dag, jeg hang over Rækværket til Ornestien, forsvandt min Blyant i Dyrets altædende Gab. Jeg græd i flere Timer, som var jeg pisket. Blyanten var ny og havde kostet 4 Øre, og Fireørene laa ingenlunde strøet paa Gaardspladsen.

Ornens Tilstedeværelse bragte ivoerigt en kærkommen Afvexling i Gaardens stille Liv. Alle Egnens Søer kom naturligvis paa regelmæssige Besøg, snart smaa Visitter, hvor Forretningen blev afgjort med det samme, snart — naar Soen manglede det fornødne Mod — med daglang Opstaldning i Nabostien til Ornen — slikt Naboskab plejer at hjælpe svært paa Humøret.

Det var ingen Overskuds-Gesjæft at holde Orne. En Sos Betjening kostede to-tre Kroner — ingen anstændig Orne gjorde det for mindre end to. Men Betalingen faldt ingenlunde kontant — hyppigt faldt den slet ikke. Jeg førte Kasse- og Hovedbogen og foreslog tit nok, at vi ved Aarets Udgang sendte Regning til de daarlige Betalere eller paa anden Maade kradsede Restancerne ind. Men det *kunde* man ikke — det var uhøfligt at kræve gode Venner

og Bekendte. Udgifterne var derimod mere sikre — ikke alene kostede det at holde Ornen ved Huld og Kurasje, men det kostede ogsaa at servere de Kaffepunscher, gammeldags Gæstfrihed krævede, man trakterede Sodriveren med — det var slet ikke saa faa Pægle Kaffe og Brændevin, der i Ugens Løb gled ned.

Af morsomme Episoder fra denne tvivlsomme Forretningsgren husker jeg kun een. Der kom en Mand kørende med en Pige paa Kuskesædet og en tom Sokasse bag paa Vognen. „Kan a faa hende her sprunget?“ spurgte han nok saa frejdigt. Han forstod ikke den Jubel, der steg op omkring Pigen og ham, for han anede ikke, at Soen havde set sit Snit til at forsvinde undervejs. Det bør tilføjes, at Pigen rødmede, da hun opdagede, hvorledes Mandens frimodige Forespørgsel kunde forstaas.

Ogsaa Tøj var vi saa nogenlunde selvforsynende med. Vor Mor klippede vore egne Faar, kartede, spandt og strentede Ulden, vævede Vadmæl af den, farvede det og syede det sluttelig i Klæder. Indtil min Konfirmation havde hun fremstillet hver eneste Stump Tøj, jeg havde haft paa. Ogsaa Konfirmationsklæderne. Fodtøj var det eneste, vi købte, og det var naturligvis Træsko. Der var Folk, der var saa velhavende, at de fik et Par Sko til Konfirmationen. Jeg laante min Mors.

Øl bryggede vi ogsaa selv — paa vor egen Byg. Og i Sommer-tiden var Øllet en stor Artikel. Der skulde en Dunk med i Marken, og paa Dagligstuebordet stod den fyldte Kovs — til Husboernes, Landpostens og Gæsters Afbenyttelse. Alle drak af den samme Kovs og den samme Dunk, og havde nogen fundet paa at paastaa, at sligt var svinsk eller uhygiejnisk ... ja, saa havde den Paagældende blot gjort sig selv til Grin.

Og Lys støbte vi. Vægen dyppedes i smeltet Faaretælle, hængtes til Tørring og dyppedes igen, til Lyset havde den ønskede Tykkelse. Et halvt Dusin Lys dyppedes ad Gangen, alle trukket paa den samme Pind, der efter Dypningen hængtes til Hvile paa en vandret hvilende Stige, hvor Pind var anbragt ved Pind. Naar den sidste var dyppet, var den første saa tilpas tør, at man kunde begynde forfra igen ... og saa videre, og saa videre i een Uendelighed.

Naar Lysene ønskedes i forskellig Tykkelse, var det, fordi de

skulde tjene forskellige Formaal. Nogle skabtes til at oplyse et Værelse, andre blot til at henstaa paa et Køkkenbord i en Klempés (d. v. s. en træfodet Staalklemme), man greb, naar man skulde fra Stue til Stue, og endelig støbtes der et trearmet Lys, der sattes paa Bordet Helligtrekongersaften.

Videre fremstillede vi Kakkellovns og Komfurets Forbrug af Brændsel i Form af Tørv. Der var ikke Tørvejord i vort eget Sogn, og alle Gaardene havde derfor — som Regel for 99 Aar ad Gangen — forpagtet hver sin Stump Mose i et af Nabosognene.

Der laa en særlig Duft over Tørvesæsonen. Den var noget usædvanligt, noget næsten eventyrligt ... selv om den gav Vabler i Hænderne, saa man efter Fyraften — en sen Fyraften — maatte i Seng med brændevinsvædede Klude om Poterne.

Vi startede Eventyret ved Firetiden om Morgenen. Vognen var da godt belæsset med Mennesker og med Fourage, første Klasses Menneskefoder: Sødgrød og tykke Flæskepandekager i en Høkurv og solide, velbelagte Mellemmader i en Trækasse, altsammen fremstillet af vor Mor Dagen i Forvejen.

Efter en ikke helt kort Køretur i Fuglekvidder kom vi til Mosen. Ælteren trak sine Støyer paa, gik i Graven, hakkede løs af den sorte Mosejord, blandede den med det Vand, der sivede frem her og der, stampede, æltede og øste op. Andre tog fat paa at skovle Tørvemassen — Blettet — i Trillebøre, atter andre trillede den hen til Liggepladsen, hvor den blev glattet med en flad Skovl og skaaret i Tørv. Nogle Uger efter blev Tørvene rejst, d. v. s. sat paa Højkant, senere skruet, d. v. s. stablet i Pyramider, og sluttelig naturligvis kørt hjem.

Æltesæsonens Middagspavse var lang, for det var varmt, og en Middagssøvn var nødvendig — for de Voxne. Vi Børn hverken sov eller hvilte. Vi drog rundt paa Opdagelsesrejse i de ukendte Omgivelser. Der var Hjortetakker at finde, undertiden ogsaa Stenøxer og Ravperler, Gravene var fyldt med Gedder, Firben smuttede frem og tilbage og efterlod sig af og til en tabt Halespids, og ud af alle Brinker sprang der klare, kølige Kildevæld.

Ogsaa selve Middagen var en Oplevelse. Af de lækre Retter maatte vi spise alt det vi orkede. Der var ingen Restriktioner af nogen Art, ikke engang hvad Siruppen anbelanger. Jeg havde en Dag hentet en Flaske hos den nærboende Høker, og vi havde deli-

kateret os med et mægtigt Sirupshul i Grøden, men der var endnu tre Kvart Flaske tilbage. Denne Rest havde jeg et godt Øje til, for Sirup var ikke noget, Hverdagen bød paa, og da jeg fik at vide, at der var frit Slag, satte jeg resolut Flasken for Munden ... Min Bletkørsel blev lidt uregelmæssig den Eftermiddag, for jeg maatte jævnlig sætte Børen og i ildsom Flugt søge Dækning i en Grøft. Til sidst blev Afbrydelserne saa mange, at man skaanselsløst jog mig hjem — hvad jeg absolut ikke protesterede imod. Da jeg, lidt udmattet, svingede ind paa Gaardspladsen, kunde jeg rapportere, at jeg havde „siddet“ 35 Gange undervejs ... Men Tiden var ingenlunde spildt. Jeg havde nemlig samtidig regnet ud, at det ikke var nogen Hundredprocents Forretning at fremstille Tørv. I det fri Marked kunde man købe dem billigere, end vi kunde producere dem, naar man satte de Voxnes Dagløn til to og Børnenes til een Krone plus Kosten. Skulde man anvende lutter fremmed Arbejds-kraft à to Kroner, vilde Underskudet blive ganske artigt. Det økonomisk forsvarlige laa ene og alene i, at vi solgte vor egen Arbejds-kraft. Ganske vist fik vi den lavere betalt end de medbragte Daglejere, men anderledes kunde det ikke være, ræsonnerede man. Penge var Penge, men endnu var Tid ikke Penge.

Bortset fra Tørvesæsonen, Slagetiden og de store Vintergilder med den dertil hørende Overdaadighed var Kosten saare enkel. God og sund og rigelig og ypperlig for Tænderne, der aldrig fejlede noget, men enkel. Mælkogbrød eller Grød om Morgen. Midt paa den lange Sommerformiddag solide Mellemmader. Om Middagen Flæsk og Kartofler med Meldyppelse og derefter Grød. (Det, man andetsteds kalder Forretten, serveredes altid sidst). Efter Middagssøvnen Eftermiddagskaffe. Ved Aftenstid Mellemmad med Kaffe eller The. Og sent paa Aftenen Nadver, en ordentlig Skudefuld Grød.

I Slagetiden kunde det lidt ensformige Flæsk afløses af rigtig Sul, af Blodpølser og af Finker. Det sidste var Hjerter, Lever og anden Indmad hakket sammen. Det var en uhyggelig Ret — jeg aad den ikke — men de fleste betragtede den som en Delikatesse.

Noget hyppigere blev Flæsket afløst af Fisk i alle Afskygninger, mest Torsk og Rødspætter, der jo laa til gratis Afhentning i det store Hav lige udenfor vor Dør. „Du kan ta' Fisk for Pengene“

var det daglige Mundheld, naar man modtog Tjenester, der ikke skulde honoreres.

Torsk kan som bekendt baade koges, steges og tørres, og dens Indmad kan fortæres. Det sidste skal være særlig sundt og delikat. Jeg har aldrig prøvet. Jeg er født med det, Lægerne kalder Idiosynkrasi for alt, hvad der hedder Indmad. Og en lignende Afsky nærer jeg for en anden Torskedelicatesse, det man — uvist hvorfor — kaldte „Kroppehoveder“, kogte Torskehoveder, fyldt med Grød, der struttede ud af Øjenhuler og Gab. Jeg gyser endnu ved Tanken om det uhyggelige Syn. Men lækkert skal det have været — efter hvad man paastod.

Ogsaa Rødspætter kan, som man ved, baade koges, steges og tørres. Vore blev hyppigt tørret. Hver Gaard og hvert Hus havde en Hjel, en Tverstang paa to Stolper, hvor Flynderne hang til Tørring. Ingen Løkkenbo var lykkelig, hvis han kom ud uden at have en tør Flynder i Lommen. Den gjorde det ud baade for Skraatobak, for Tyggegummi og for Lakridsrod. De Skoledrenge, der ikke skraaede offentligt, tog midt i Timen deres Svanekniv og deres Rødspætte op af Lommen og skar sig en Humpling.

Den delikateste Fisk, jeg har smagt, er dog røget Ho. Det er en lille Haj, og man kan ogsaa stove den med aa, om man har Lyst. Men enten man vælger den ene Staveform eller den anden — jeg byttede gerne et Par Maaneders Kødration væk for en halv Alen Ho. Desværre er det 25 Aar siden, jeg har smagt den. Mon den helt er forsvundet fra Havene?

Det paastaas, at ogsaa Hummer skal smage antageligt. Jeg ved det ikke. Vi nøjedes med at se paa de modbydelige Dyr, at ynke Fiskerne, der hyppigt mistede en Finger, inden de fik det glubske Bæst kneblet, og at grine ad de Daarer, der vilde betale høje Priser for et sligt Monstrum. Hummeren gik med Fragtvognen til Hjøring, og vi ønskede den Lykke paa Rejsen.

Heller ikke Aal fik jeg smagt i min Barndom, og det skønt Gaardens Dam vrimlede af dem. Vi sørgede omhyggeligt for, at der om Vinteren blev slaaget Hul paa Isen, saa de kunde trække Vejret, og ogsaa paa anden Maade tog vi Vare paa deres Velbefindende, saa de blev baade fede og laskede. Men at trække et Par Stykker af dem op af Vandet og lægge dem paa Panden eller røge dem — det var der ingen, der tænkte paa. Maaske nænnede vi det ikke. Jeg husker den Sorg, der betog vi Børn, da Dammen en Vinter bundfrøs, og Aalene mistede Livet. Det var et kært Husdyr, der gik bort.

Hullet i Isen kunde for Resten være bleven skæbnesvangert. En Dag, Jørgen og jeg morede os paa Dammen, forsvandt han pludselig for mig . . . indtil jeg saa ti Fingre klamre sig til Isens Kant. Jeg smed mig øjeblikkelig paa Maven, strakte Hænderne ned i Vandet, fik Tag i Kalorius og bjergede ham op. Jeg fik ikke Medaillen for Druknendes Redning, og nu er Kravet vel forældet?

I mit Hjem var alt renligt og propert. Men naturligvis fulgte vi Tidens og Egnens Skik. Den var lidt mere fremskreden end mine Bedsteforældres. De lagde det brune Sukker tilbage i Sukkerskaalen, naar de under Kaffedrikningen havde suttet paa det. Det gjorde vi ikke. Men vi spiste endnu af samme Fad, Husbond, Madmoder, Børn, Tjenestefolk, Daglejere og tilfældige Gæster, og vore Hornskeer blev aldrig vasket. Jeg havde en Ske med en stor aabentstaaende Revne i Spidsen. I den Revne sad der Levninger fra Hundreder af Maaltider og sikkert en pæn Samling Bakterier. Ingen tænkte paa, at sligt var Svineri, og der var heller ingen, der fandt noget aparte i, at en Tøjsut, fyldt med tygget Brød og Sukker, blev stukket i Barnets Mund eller at Bedstemødre tyggede Vællingen, spyttede den ud i Skeen igen og derefter lod den glide i Ungens Hals. I Dag vilde vi finde en saadan Madningsproces ligesaa uappetitlig, som den der anvendes paa Grønland, hvor Mødrene efter paalideligt Forlydende renser deres Næser for at fodre Børnene med Indholdet (eller er det omvendt?) Modbydeligt! Ja, over enhver Beskrivelse! Og dog er jeg ikke sikker paa, om det ikke er sundt. Der er hyppigt god Mening i de gamle Skikke. De er sprunget ud af tusind Aars Erfaring. Man ved ikke, d. v. s. man har forlængst glemt, *hvorfor* man gør dette eller hint, og dog er det stadigvæk baade vist og klogt. Det skulde ingeniunde undre mig, om Videnskaben en skønne Dag kom til det Resultat, at Barnet fik tilført livgivende Stoffer gennem Bedstemoderens Spyt eller Moderens Snot. Man har hørt saa galt før.

Men fandt vi det i sin Orden, at man spiste af samme Grød- og Mælkefad og dyppede i det samme Smørhul, saa vaagnede vor Renlighedssans i ubændig Styrke, da smarte Fabrikanter og ditto Handlende søgte at prakke os noget paa, der hed Margarine.

Det begyndte med, at man morede sig over Reklamen. Det var ikke almindeligt, at der skiltedes med noget. En vis munter Nys-

gerrighed kom derfor til Orde, da vor første Kunstsmørfabrik hængte sin nu saa bekendte Sentens op: „Forlang altid Otto Mønstedes Margarine!“ Man stod og skuttede sig i Butikken, man tøvede med at sige sit Ærinde. Først langt om længe kom det: „Jo, jeg vilde da saa forførdelig gerne have noget Skraatobak, men jeg ved ikke, hvordan jeg skal bære mig ad, for der staar der, at man altid skal forlange Otto Mønstedes Margarine!“ Almindelig Jubel! Lidt senere kom et nyt Skilt op: „Steensens Margarine er den bedste!“ Det affødte en ny Vittighed, som man sled paa i Aarevis: „Hvorfor skal jeg altid forlange Otto Mønstedes Margarine, naar Steensens er den bedste?“

Lutter Morskab og Begejstring var det dog ikke, der hilste Kunstsmørret. Langtifra! I Byen var det Genstand for Foragt, og paa Landet rejste Demokratiet sig imod det. Vilhelm Lassen, den senere Finansminister, vandt her sine første politiske Sporer. Og han red ikke alene. Der var Snese Tusinder i hans Følgeskab. „*Rent Land*“ lød det fra Hundreder af stormende Møder, og fra Hus til Hus og fra Gaard til Gaard vandrede flammende Protestresolutioner og Masseadresser til Regeringen, hvori der kort og godt krævedes totalt Forbud („rent Land“ kaldte man det) mod Fabrikation, Import og Salg af Margarine! Denne Vares blotte Eksistens skildredes som intet mindre end fuldkommen ødelæggende for vor Smørproduktion og dermed for hele Landbruget!

Til alt Held viste Kunstsmørret sig at ligne den Centrifugemælk, der ogsaa var begyndt at dukke op. Det var — uspiseligt!! Paa-lidelige Folk havde set, hvordan det var blevet lavet. Møgbeskidt var der i Fabrikkerne, og de vigtigste Ingredienser ved Smørrets Tilberedelse var — Kamelfedt og Elefantarme, iblandet Snavs af forskellig Art fra Alverdens Lande! En Kone havde købt et halvt Fjerdingspund og smeltet det paa Panden. Det lugtede over hele Huset, og hun kunde skumme det klare Skarn af Panden med en Ske!!

Saadanne Historier vandrede i Hælene paa Forbudsbestræbelserne. De blev troet. Og vel mindskede de Ængstelsen for Margarinen som en farlig Konkurrent til Smørret, men paa den anden Side gjorde de det dobbelt indlysende, at det var Regeringens og Rigsdagens Pligt at frelse Befolkningens Sundhed ved et kategorisk Forbud mod saadan noget Svineri.

Min Indvielse i Fortæring af Margarine fik jeg hos Skrædder-Grethe allerede i Tidernes Morgen. Hun præsenterede mig en læk-

kert udseende Mellemmad, og jeg aad den. Da den var sat til Livs, spurgte hun: *Ved Du, hvad Du har faaet? Margarine!!!*

Da blegnede jeg. Tavs gik jeg udenfor, satte Panden mod Husets Mur og brækkede mig, saa det gungrede i mit lille Indre.

Og da Maven var tømt baade for Margarine og alt andet, løb jeg stortudende op ad Bakken, og saa snart jeg var naaet hjem til Gaarden, berettede jeg, skælvende i alle Ledemod: *A har faaet Margarine!!!*

Jeg maatte i Seng, saa syg var jeg, og i Dagevis fik jeg Rystelser i Kallunet, blot jeg saa Grethe eller hendes Hus og derved kom til at tænke paa det frygtelige, der var haendt mig.

Saa dybt fæstnede Uviljen sig i Sindene, at da jeg 15 Aar senere havde besøgt Mønstedts Fabrik i Southall ved London, vilde ingen ved min Hjemkomst tro, at det virkelig var rigtigt, hvad jeg berettede: at alt var lige saa renligt som paa et Mejeri, og at der hverken var Snavs eller Kamelfedt eller Elefantarme at se nogetsteds. Vel var man den Gang begyndt at forsone sig med Margarinen, ja, enkelte Gaardmænd solgte endog deres eget Smør og købte Otto Mønstedts i Stedet, men — — — at det var et *helt* appetitligt Produkt, naar man saa det paa Tilberedelsesstedet, *det* kunde man ikke tro.

... Ak, ja! En Gang frygtet som en Fjende af vort Lands Økonomi blev Kunstsmørret i Løbet af en Menneskealder ikke alene en kær Gæst i de fleste Hjem, men ogsaa en Løftestang for hele vor nationale Velfærd, idet det muliggjorde den Smørexport, der siden har holdt alle Landets Hjul i Gang!

Ogsaa Hestekød var — om end ud fra andre Synsmaader — Genstand for Aversion. Det var en uskreven Lov, at Karl og Pige havde Ret til at løbe af Pladsen, om man bød dem noget saa modbydeligt som en Hestebøf!

Noget lignende gjaldt i det foregaaende Slægtled om Kalvene. Min Skjotrups-Bedstefar havde som Regel flere, end han skulde bruge til Opdræt, og han forærede dem derfor væk. Men det var lige knap nok, han kunde blive dem kvit!

Hest og Ko var jo vore kæreste Husdyr. Det var vel derfor, vi kviede os ved at æde dem.

Det Selvforsyningssystem, hvorunder vi levede i min Barndom, gjorde, at vi i een Forstand ikke havde Begreb om Penge. D. v. s.

vi anede ikke, hvor lidt de var værd. Da en Nabogaardmands Brodersøn blev Kontorist paa Amtsstuen (han døde senere som Amtsforvalter i Ringkjøbing), og det spurgtes, at han oppebar en Appanage paa 1100 Kr. om Aaret, vendte alle Billeder i Gaardene sig omkring! Elleve Hundrede Kroner!!! Bevares, den unge Mand skulde naturligvis have Føde og Klæder, men hans Udgifter til disse og andre Livsfornødenheder og den til Købstadlivet hørende Luxus kunde da højst andrage 100 Kr. om Aaret! Der blev altsaa 1000 Kr. tilovers! Tusind Kroner!!! Jovist, Købstadfolk vadede i Penge, saa det var forargeligt at tænke paa! Selv en sølle Kontorist — hvis Arbejde man ikke taxerede til at være mange sure Sild værd — var fra Starten forudbestemt til at blive en Krøsus, og blev han det ikke, var det simpelthen, fordi han var en Øde-land!

Hvad Livets Opretholdelse — selv med de allerbeskedneste Krav — kostede, havde vi ingen Anelse om. I Forbindelse med Eventyret om den højt gagerede Kontorist erindrer jeg, at min Far og de andre Gaardmænd anstillede den Beregning, at det antagelig kostede en Gaardmandsfamilie med Børneflok, Tjenestefolk og Daglejere saadan noget som opimod tusind Kroner at leve! Da jeg en Menneskealder senere blev Sogneraadsmlem, havde jeg rig Lejlighed til at konstatere, at denne Opfattelse ikke havde ændret sig væsentligt i de mellemliggende 30 Aar. Det var stadig forbausende, saa lidt Gaardmændene tjente og saa lidt de — efter deres egen Opfattelse — brugte. Et stort Tal af dem naaede knap op paa Højde med Sognets eneste Ledvogter, og det skønt *de* var formuende og (efter deres egen Opfattelse) sled stærkt i det, mens Ledvogteren derimod var en Lemmedasker, der henlevede et behageligt Liv i Magelighed, Velvære og Overflod! Intet Under, at Strømmen i disse Tider gik fra Landet til Byen, fra formodet Fattigdom til formodet Rigdom! (I Dag, da Merkantilismen har afløst Selvforsyningen, er Folk naturligvis klogere!)

Men skabte Selvforsyningssystemet visse Vrangforestillinger i vort Sind, saa fødte det ogsaa visse Dyder, der ikke var at foragte. De faa Mønter og Sedler, der i Aarets Løb gik gennem vore Hænder, skabte — paa Grund af deres Faatallighed — en stærk Respekt for Penge. De var vanskelige at erhverve og maatte derfor ikke ødsles væk. En Femogtyvøre var en Formue. Ved Fødsels-

dagsfester udvexledes Glansbilleder til en Øre Stykket, og Julegaver var der ingenting, der hed — jeg var voxen, inden jeg blev klar over, at der var Folk, der benyttede Julehelgen til at vise hverandre Opmærksomhed. Det var flot, om vi Børn fik en Tiøre at more os for paa den aarlige Markedsdag, og den blev vendt adskillige Gange, inden man besluttede sig til at omsætte den i to Karruselture eller fem Honningkager eller ti Æbler eller i noget af hvert. Jeg kom som Regel hjem med min Tiøre i Behold, og hyppigt havde den ynglet. Var man heldig, kunde man nemlig tjene en Femøre ved at holde en Ko. Jeg sprang engang til Folkefest i Lønstrup med 35 møjsommeligt sammensparede Øre i Lommen. Jeg kom hjem med 85, for jeg havde tjent 50 Øre ved at omdele Løbesedler for Jens Kjeldsen („Sludder og Vrøvl har vi nok af, men 5000 Par Buxer sælges til Spotpris hos Jens Kjeldsen“). Og paa Løkkens Marked var jeg engang saa heldig at blive engageret til at trække en Ko til Hjøring ... for den svimlende Betaling af 25 Øre! Det var (synes jeg i Dag) en streng Tur, for der var over halvtredie Mil hver Vej, og Bæstet var saa tvært og saa stædigt eller saa daarligt gaaende, at jeg jævnlig maatte binde hende til en Telefonpæl og opmuntre hendes sjunkne Livsaander med en Omgang af mine Seler. Men — femogtyve Øre var jo heller ikke nogen ringe Løn for Arbejdet, selv om Jens Kjeldsen ganske vist (naa, han var jo ogsaa Bymand!) honorerede efter endnu fyrsteligere Tariffer! Paa Turen hjem kunde jeg ikke nøjes med de smaa tre Mil, Landevejen maalte, men sprang den længst mulige Omvej, om ad to Fastre, der var Gaardmandskoner henholdsvis i Skallerup og i Vennebjerg. De stak mig hver to Femogtyveører, en Overdaadighed jeg ikke havde været ude for før, og Udflugten blev saaledes en Finansoperation af Rang. Den sluttede i Løkken Sparekasse. Ogsaa det var en Omvej, men jeg kunde da ikke gaa rundt med en Formue i Lommen! Et saadant Rentetab vilde være mere end taabeligt!

Men var vi nøjsomme og sparsommelige, saa var vi ogsaa ærlige. Det var en Hæderssag at klare enhver sit, og man maatte helst ikke skylde nogen noget. Kunde man ikke holde Gaarden fri for Gæld — og det var jo ikke muligt i alle Tilfælde — maatte Laanet optages hos Private, i Nødsfald i den stedlige Sparekasse. At gaa til Kreditforeningen var nedværdigende, ligesaa nedværdi-

gende som at avertere efter en Tjenestepige. Den, der ikke kunde laane hos Bekendte eller skaffe sig Tjenestefolk uden at skulle henvende sig til Offentligheden, maatte være meget langt nede m. H. t. Respektabilitet og Hæderlighed, noget af en Paria. At Kreditforeningerne frembød betydelige Fordele — bl. a. sikrede Laanenes Uopsigelighed og Laantagerens Uafhængighed af Laangiveren — det var Smaating, der ikke kunde opveje den Skam, der laa i at skulle bede Vildfremmede om Hjælp. At det var de Paa-gældendes Forretning at laane Penge ud, og at man gjorde dem en Tjeneste ved at laane hos dem, var noget, der laa hinsides de primitive nationaløkonomiske Begreber, vi levede efter.

Folk, der hører om vor gammeldags Hæderlighed, vil rimeligvis gøre den Indvending, at Vestjyder (og under denne Kategori regner man almindeligvis ogsaa Vendelboer) snyder eller snød i Heste- og Studehandel. Og det er muligt, de har Ret. Min Oldefar tjente sig en betydelig Formue ved Handel med Heste, og jeg tør naturligvis ikke paastaa, at han aldrig „fiffede“, lige saa lidt som jeg har hørt nogen hævde det modsatte. Men mon ikke Beskyldningen for Snyderi hænger sammen med den Omstændighed, at Vestjyderne (og maaske ogsaa Vendelboerne) er i Besiddelse af et udpræget Handelstalent, hvisaarsag de mindre merkantilt begavede — hvis Transaktioner ikke krones med samme Held — føler sig tilsidesat og udfra denne Underlegenhedsfølelse starter Paastanden om Snyder og Bedrag? Saadan er Menneskene jo. Kan de ingenting selv, saa kan de i hvert Fald kaste Mistanke paa andre.

Man vil muligvis ogsaa rive os i Næsen, at vi „stjal“ paa Stranden. Og det maa erkendes, at det gjorde vi. Men det var en ældgammel Sædvane, vi fulgte, en ældgammel Ret, vi hævdede, saa det berørte afgjort ikke vor Hæderlighed.

Andet Hittegods end Strandens tror jeg f. Ex. ikke, vi omgikkes letsindigt. Jeg husker da i hvert Fald, at jeg fandt en Svanekniv, en stærkt attraaet Brugsgenstand, paa Landevejen og pligtskyldigt afleverede den til Sognefogden. Han søgte at gøre mig begribeligt, at den ikke repræsenterede nogen Værdi, som Politiet respekterede, og at jeg derfor godt kunde beholde den. Men jeg insisterede paa, at den maatte ligge, til Ejermanen meldte sig. Min

Retsbevidsthed fik et alvorligt Knæk, da jeg Aar og Dag senere opdagede, at Sognefogden selv gik med Kniven i Lommen!

Naturligvis var der Undtagelser fra den almindelige Retskaffenhed. Der var jo det, at Folk ikke altid betalte deres Ornepenge. Men det er dog saare tvivlsomt, om deres Hæderlighed kan belastes med noget Minus i den Anledning. Det var ikke Skik og Brug, at den ene Nabo tog Betaling for Tjenester, han ydede den anden, og mon man ikke saa Soens Bedækning under Synsvinklen ydet Tjeneste — uden Tanke om, at det kostede Penge at holde Orne?

Ja, og saa var der ogsaa det, at en af vore Naboer tøjrede sine Køer, saa de med det halve af Rebet naaede ind paa vor Mark. Det var værre. Det var nemlig ingen Tilfældighed, men fuldkommen systematisk. Jeg hørte selv — til min Forfærdelse — at hans Kone gav Hyrdedrengen Besked om, at saadan skulde det være. Det var en Nærighed, der ikke gav Manden nogen Anseelse. Man maatte nok være sparsommelig, det var vi alle, men ikke paa andres Bekostning.

Det første kraftige Vidnesbyrd om menneskelig Skrøbelighed, jeg blev stillet overfor, var den Kendsgerning, at en vis Hr. Jenses Børn rapsede og i den Anledning straffedes med Ris paa Raadhuset. Det var noget, der fik det til at risle koldt ned ad Ryggen paa os alle. Men smerteligt berørte det os ikke, for de var i Forvejen Udkud.

Bortset fra dem, som vi altsaa ikke regnede med, havde jeg kun een eneste uhyggelig Gang den Oplevelse, at en Dreng tog noget, der ikke var hans. Jeg ejede en pragtfuld Mølle. Den forsvandt en skønne Dag. Og en Tid senere fandt jeg den svingende med Vingerne udenfor et Hus, hvor en af mine Kammerater boede. Jeg sank nærmest i Jorden — ikke af Sorg over det smertelige Tab af Møllen, det syntes jeg kun var en ringe Ting, men af Skam over, at Erik (lad os kalde Drengen saadan) var en Tyv, der fortjente Ris paa Raadhuset. Jeg følte Trang til at betro min Mor den rystende Opdagelse, men var saa skamfuld, at jeg ikke kunde faa mig til det. Først efter nogle Dages Rugen over den grufulde Hemmelighed, fandt jeg en Lejlighed. Det var mørkt, da min Mor malkede, og Mørket hjalp mig. I Læ af det fik jeg det fremstammet: „Erik stjæler!“ „Det gør han da ikke?“ Jo, saadan og saadan. Min Mor gav mig Medhold i, at *det* var forfærdeligt. Og

jeg var nu i nogen Grad lettet. Men Møllen fik jeg naturligvis ikke igen. Den blev ved med at leve i mit Sind som en hæsliig, en uforglemmelig Tildragelse.

Senere mødte der mig noget, der var endnu værre: det eneste Brud paa Straffelovens Bedrageriparagraffer, jeg erindrer fra min Barndom. Naar Folk kom i Retten, var det som Regel i Anledning af Trætter, Alimentationssager eller Slagsmaal. Økonomiske Forsyndelser var sjældnere. Maaske var denne den eneste, maaske husker jeg kun den, fordi det var en Slægting, der havde begaaet den. Aarsagen var den sædvanlige: Drik. Resultatet var heller ikke usædvanligt: en negativ Status. Og Tilflugten var lige saa ordinær: Amerika. Besætning blev realiseret, Billetten købt, og Rejsen begyndt. Den stansede i Hjøring. Her havde mine Forældre befordret ham hen — det foregik i Nattens Mulm og Mørke, og alene af den Grund prægede Begivenheden sig stærkt i mit Sind ... de var kommen sent hjem fra et Besøg hos den Paagældende, var gaaet i Seng, havde snakket en Del om ham og Amerika og meget andet, og var saa staaet op, havde spændt for og var kørt bort ... uhyre mystisk og spændende altsammen. Dagen efter spurgte Gadedrengene i Løkken mig, om min Onkel var kommen til Amerika. Ja, han var da paa Vej, mente jeg. Det lo Drengene saa hjerteligt af, at jeg var klar over, at noget uventet maatte være hændt. Sandheden fik jeg af min Mor, da jeg forelagde Sagen for hende. Folk, der var paa Vej ud af Landet, kunde heftes for Gæld. Denne Lovparagraf havde en Kreditor i Løkken benyttet sig af. Da Flugten var rygtedes, havde han ringet til Hjøring og foranlediget en Arrest. Senere opdagedes det, at der løb et Par Vexler, hvis Underskrivere var mindreaarige, mens Banken havde troet, det drejede sig om et Par Voxne af samme Navn. Det blev fire Gange fem Dages Vand og Brød, derefter et Par Aars Arbejde som Murerarbejdsmand for at tjene til Billetten og sluttelig Amerika — hvor det for Resten kom til at gaa straalende. Der var ikke andre, der led Tab, end den nærmeste Familie, men alligevel var det en Skam, som det ikke var let at tvætte af, en dobbelt Skam, fordi vi i den stille og fjerne Landsby var saa hæderlige, som vi var.

Da jeg 16 Aar gammel kom til Købstaden, udvidedes min Horizont, og jeg blev klar over, at Verden saa anderledes ud end fra de hjemlige Solhøjder.

Det, der forbavtede mig stærkest, ja, slog mig med Forfærdelse, var Underretningen om, at Kassebedrøvere og Svindlere gik ustraffet rundt blandt hæderlige Folk, fordi ingen havde rejst Sag imod dem! Før den Tid havde jeg været knippelsikker paa, at alle Bedragerere var spærret inde eller i hvert Fald havde været det!

Lige saa forbavset blev jeg, da jeg en Dag hørte anført som Forsvar for en Kæltring, at Kontrollen med ham havde været for slap! Jeg fandt (og finder det for Resten stadig) ubegribeligt, at sligt kunde betragtes som et undskyldende Moment. Man stjal jo dog ikke, selv om der ikke blev holdt Vagt om Een!

Og Haarene (dengang havde jeg endnu Haar) rejste sig paa mit Hoved, da en hæderlig og uberygtet Borger en Dag hævdede, at vi alle havde stjaalet — i hvert Fald som Børn. Jeg meldte med Forskrækkelse Hus forbi. Jo, Æbler, føjede han til, formentlig for at bringe mig paa Gled. Naa, Æbler var vi paa min Hjemeegn lovligt forhindret i at stjæle, for der *var* ingen, men jeg kunde forsikre, at vi heller ikke stjal andre Frugter eller iøvrigt tog noget, der ikke hørte os til.

Kendt med Byens Moral begyndte jeg da at føle Stolthed over at være Bonde. Denne Stolthed har fulgt mig siden, men jeg tør ikke lægge Skjul paa, at den de senere Aar har faaet en Del Buler i Ny og Næ. Den kraftigste blev tilføjet en Decemberdag i 1931, da jeg ved den kriseramte jyske Landhypotekforenings Generalforsamling hørte jyske (ogsaa vendsysselske) Bønder med Lidenskab drøfte, hvorledes de lettest kunde snyde sig fra deres Forpligtelser. *Da* skammede jeg mig — for første Gang — over Selskabet ... Og jeg bliver ogsaa lidt flov, naar jeg nu kommer hjem til de 18 Tønder Land af Vendsyssels Jord, jeg ejer, og konstaterer, at et og andet er stjaalet, siden jeg var der sidst — ja, tilmed gør den Opdagelse, at man knap tør hænge en Karklud op paa en Krog og vende Ryggen til, uden at Kluden forsvinder. Det er en Fremskridtstid, vi har gennemlevet de sidste 50 Aar, og det er saavist ikke mindst Tyvagtigheden, der er gaaet frem.

Jeg havde den Skæbne, den Lykke, tør jeg sige, at voxte op i en Trængselstid for Landbruget. Statistikken og mine egne Slutninger har siden fortalt mig, hvor trange Kaarene var. Den Gang anede jeg det ikke. Der var nemlig ingen, der klagede sig, og der var heller ingen, der løb til Staten med Jeremiader, Skældsord eller

Andragender om Forfalskning af Kronens Værdi. Sligt hører en anden, en mere fremskreden og civiliseret Tid til. Vi bar med Smil vor Byrde, vi tog Tidernes Skiften, som de bød sig, og ingen tænkte paa, at *det* kunde være anderledes. Jeg tør forsikre, at sligt giver Rygrad. Skulde jeg leve mit Liv om igen, vilde jeg uden Vaklen vælge at blive født i den samme Trængslens og Modgangens, Fattigdommens og Nøjsomhedens Epoke. Kun paa eet Omraade har jeg følt den som et Handicap: jeg vilde gerne have lært noget mere, haft Studentereksamen og en endnu videregaaende Uddannelse. Men det var udelukket. Sligt var der ikke Raad til. Og jeg maatte med et Suk give Afkald. Men dette Suk er ogsaa mit eneste.

I Dag, da jeg kan se tilbage, kan jeg takke den fattige og nøjsomme Tid ikke alene for Sundhed og Livskraft, men ogsaa for god Belæring. Den lærte mig at arbejde, at stole paa mig selv, at staa paa mine egne Ben. Den lærte mig Redelighed og Respekt, baade overfor Arbejde og overfor Penge — og Despekt for Svin- del, Zigeunervæsen, Tiggeri og Leven-paa-andres-Bekostning. Den lærte mig, at man skal tjene sin Løn i Dag og først bruge den i Morgen og helst ikke bruge det hele paa een Gang. Den lærte mig, at man skal holde sit Ord, betale sine Regninger til Klokkeslet og ikke sælge sin Selvstændighed ved at stifte Gæld. For disse gamle Bondedyder — der voxer i Modgangens, men tit visner i Medgangens Aar — er jeg en svunden Tid inderligt taknemmelig.

XVI

SYGDOM, SUNDHED OG HAARDFØRHED

Min allerførste Erindring stammer fra et Tidspunkt, da jeg var halvandet Aar. Jeg stod paa Forsættet, den rygløse Bænk, der var anbragt foran det lange Bord i Dagligstuen. Jeg drak af en Skaal med Mælk, Forsættet vaklede, jeg drattede ned paa Stengulvet, Skaalen knustes, og jeg fik et Skaar ind i den ene Øjekrog. Min Mor stansede Blodet, vaskede Saaret rent, bandt mig et Bind for Øjet, puttede mig ind i Alkoven og lukkede Dørene for mig. Her laa jeg saa en Stund og kukkelurede, overbevist om, at jeg alle Dage skulde gaa med tilbundet Øje.

Denne lille Episode genkaldes i min Erindring hver Gang, jeg ser mig i Spejlet — Arret er der nemlig endnu. Men uden denne Oplevelse vilde jeg ikke have husket Alkoven. Den blev nemlig afskaffet, inden jeg fejrede min anden Fødselsdag. De blodige Begivenheder, der fulgte i Kølvandet paa Forsættets Vaklen, prentede sig imidlertid saa stærkt i min Hukommelse, at ogsaa Alkoven blev staaende. Det var et mægtigt Vægskab med Fløjdøre. Inden i Skabet befandt sig en Seng med Halm og Mus, nogle Steder desuden et Par Hugorme. Over Sengen hang et mindre Skab til Værdipapirer, og over dette igen — sædvanligvis — Hylder til Mælkefadene. Min Mor var moderne indstillet, ogsaa paa Mejeribrugets Omraade, saa vi havde Mælkestue i et stort og lyst, kælderlignende Rum ved Bryggerset. Det var afgjort til Gavn for *vort* Smør — der da ogsaa opnaaede stor Berømmelse paa Salgsmarkedet — at Mælken og Fløden henstod i et køligt og ventileret Lokale og ikke som andre Folks Mælk og Fløde henslæbte Tilværelsen Side om Side med Natpotten, indslugende Soverummets mangehaande Dufte.

Alkoven var en lun og hyggelig Krog, godt isoleret som den var, naar Fløjdørene blev lukket. (Jeg skuttede mig velbehageligt, da jeg omsider havde forsonet mig med det formodede Tab af

det søndre Øje.) Men særlig hygiejnisk var dette Opholdssted ingenlunde. Der kunde vanskeligt luftes ordentligt ud, Halmen var altid klam, og det samme var Sengeklæderne. Det var derfor et betydeligt Fremskridt, da Sovekammersystemet sejrede og Alkoven gik paa Museum.

I Dag vilde der vist blive ringet til eller efter Lægen, hvis et Barn fik et Potteskaar i Øjet. Men sligt var utænkeligt for 60 Aar siden. Lægen var en Herre, man ikke ulejlignede. Havde I Doktor? Nej, han døde af sig selv! Vi foretrak i de fleste Tilfælde at dø af os selv!

Da jeg var i Konfirmationsalderen, havde vi en Tjenestepige, der fik Diffteritis. Til hende blev Lægen hentet — for Resten uden at det hjalp. Men Tilfældet var enestaaende. I de Hundreder af Aar Gaarden havde existeret, var det første Gang, en Læge traadte over dens Dørtærskel.

Et Par Aar senere kom han igen. Da svævede jeg i en fem—sex Uger mellem Liv og Død, en stor Del af Tiden med 41 Graders Feber. Lægen gættede snart paa Mavekatar, snart paa Bughindebetændelse og gav mig Morfin i store Doser. Jeg henlaa i en salig Døs, stærkt optaget af min Yndlingsbeskæftigelse: Løsningen af geometriske Opgaver. Den ene Opgave efter den anden tegnedes af en usynlig Haand paa Væggen, og et Sekund senere stod Udregningen og Løsningen noteret nedenunder. Naa, sagde Doktoren, naar han tren ind. Hvad hedder saa den ptolemæiske Læresætning i Dag? Jeg affirede Lektien. Og den pythagoræiske? Ligesaa. Ja, saa er der Haab endnu, gættede Doktoren — og det var der altsaa. Hvordan min Sygdoms latinske Navn lød, blev aldrig opklaret, Doktoren anede det saamænd ikke. Men jeg havde erhvervet den ved at sidde bag paa Vognen — uden Overfrakke naturligvis, for en saadan ejede jeg ikke — en hundekold Martsdag, vi kørte til Hjøring, tre Mil frem og tre tilbage. I det tyvende Aarhundrede havde det været nok til at slaa en Mand ihjel. Men det foregik i det nittende Aarhundrede, og da var vi mere haardføre.

To Aar senere kom Doktoren igen til Gaarden — det var næsten som en ny Skik nu var bleven indført. Da havde min 11-aarige og eneste Søster ulidelige Smerter i det ene Ben. Tre Dage i Træk gættede Doktoren paa, at det ingenting betød. Saa beordrede han hende paa Sygehuset, og i Nattens Mulm og Mørke raslede mine Forældre til Hjøring med hende. Det stakkels Barn laa mellem Smerterne og fantaserede over, at man havde glemt at faa hendes

fine Kjole med — hun var opsat paa at skulle besøge mig, der allerede da var flyttet hjemmefra til Hjøring, og i en saa stor og fin By kunde man kun vise sig i sin Stadskjole. Den lille Engel fik aldrig besøgt sin Broder, og hun fik kun Brug for een Kjole: Ligskjorten. Hun døde straks efter en tilsyneladende vel overstaaet Operation. Det havde været Blodforgiftning, formentlig forarsaget af et Stik med en Strikkepind gennem en farvet Strømpe.

Havde Lægen straks sagt Sygehus, havde jeg antagelig haft min Søster i Dag. Og *maaske* havde jeg ogsaa haft hende, om Sygehuset havde været mindre bureaukratisk. Det Spørgsmaal, der mødte mine Forældre, da de holdt foran Porten med det dødsyge Barn, lød koldt og forretningsmæssigt: Har De 50 Kr.? Og da de svarede Nej: Kan De da skaffe Kaution? Det kunde de naturligvis, selv om Tidspunktet, en aarle Morgen før Solopgang, var lidt ubejligt for Byvisitter. Jeg tør selvfølgelig ikke hævde, at den ved Kautionskravet opstaaede Forsinkelse kostede min Søster Livet, selv om Muligheden foreligger; men Kravet virkede under alle Omstændigheder pinligt. Vi Vestkystboere var jo ikke vant til at undersøge de Skibbrudnes Tegnebøger, inden vi bjergede deres Liv. Og det Spørgsmaal er stadig ubesvaret: Hvad var der sket, om Kautionen ikke havde kunnet skaffes? Havde Lægerne saa lagt Knivene til Side, og var Barnet bleven sendt direkte i Døden?

I de her refererede højst alvorlige Tilfælde — Tjenestepigens og min Søsters Død og Risikoen for min Afsked med Livet — havde vi altsaa Læge. Men det var — som sagt — højst exceptionelt.

Vi klarede os ellers med Apotekeren, med Homøopatien og — hvis det var mere alvorligt — med en klog Kone eller ditto Mand.

Da jeg var fire Aar, fik vi Kighoste, jeg, den toaarige Jørgen og den nyfødte Arne. Det var slemt nok med den Lille. Han var til Tider sort og blaa i Ansigtet og helt væk i Hosten, og Gang paa Gang blev det slaaet fast, at nu *var* han vistnok død . . . vi to Ældre var helt spændt paa denne sensationelle Udgang. Men der var ingen, der tænkte paa at sende Bud efter Lægen. Vor Far gik ned paa Apoteket, og Katstrup stak ham en Flaske med rødt Indhold. Den kostede 90 Øre, jeg husker det endnu, for det var en Sum, der imponerede mig stærkt. Men det Røde smagte herligt — aldrig havde jeg følt en saa mild og huldsalig Vederkvæ-

gelse i Svælget. I ubevogtede Øjeblikke sneg Jørgen og jeg os ind i Sovekammeret og drak af Flasken. Vi havde ganske vist Samvittighedskval paa Grund af de 90 Øre, men vi trøstede os med, at jo mere vi satte til Livs, desto hurtigere og grundigere forsvandt Kighosten — og en skønne Dag var vi da ogsaa alle tre reddede, saa den fabelagtige Pengesum var ikke helt smidt i Vasken.

Nogle Aar senere fik vi Fnat. Smittekilden laa lige for. Tjenestepigens Kæreste var fnattet, *hun* blev det da ogsaa, og da en af mine smaa Brødre holdt saa meget af hende, at han absolut skulde ligge hos hende om Natten — de Nætter, Kæresten ikke var der — forplantede Sygdommen sig hastigt til ham og gennem ham til hele Familien. Det var en grufuld Historie. Mens jeg skriver dette, føler jeg endnu den ulidelige Kløe først mellem Fingrene — *der* starter Fnatmiderne deres Vandring — siden over hele Kroppen. Men ogsaa her vidste Apoteker Kattrup Raad. Han ordinerede grøn Sæbe og Svovl, og i dette skrappe Medikament indsmurte vi hver Aften vore Legemer fra Øreflip til Fodsaal. Det var en Helvedes Pine, men det var aabenbart værst for Fnatmiderne — for de døde en meget hastig Død. Og inden vi vidste et Ord af det, var vi alle glatte paa Skindet som nyfødte Børn. Men Pigen fik Ordre til enten at lade Kæresten rense eller holde sig borte fra ham. Hun foretrak det første. Kærligheden besejrer jo alt.

Andre Sygdomme end de her nævnte hærgede ikke mit Hjem. Men jeg ved, at andre sendte Bud til Sognefogdens i Lyngby efter Homøopatmedicin, at „Præsten i Hals“ (der slet ikke var Præst, men blot kaldtes saadan) var en ren Mirakelmand, og at den kloge Mand i Brovst og den ditto Kone i Vindblæs hinsides Fjorden var endnu klogere. Brovstmanden kunde endog se ind i Fremtiden. „Hvad er den Fjermer for een?“ spurgte han en Mand, han o-og med. Ja, det var da en Trearing, som Manden selv havde lagt til. „Hende skulde Du skille Dig af med, for hun dør inden et Aar.“ Manden lo. „Ja, Du er nok klog Mand, men Øg har Du ingen Forstand paa.“ Da Aaret var gaaet, lo Manden ikke længere. *Da* var den unge, sunde og fejlfri Brune nemlig gaaet heden. *Saa* klog var Brovstmanden. Hvad man nu end vil mene om denne Synskhed, nægtes kan det ikke, at kloge Mænd og Koner har kureret Tusinder af Syge lige saa godt eller bedre, end Lægerne har kunnet gøre det. Det sagde jeg en Dag til en Doktormand, og derfor — føjede jeg til — kan jeg ikke forstaa, hvorfor I Læger er saa gale paa de kloge Mænd. Jo — svarede Doktoren — vi har

sgu Svindel nok i vore egne Rækker! Utvivlsomt! Der er blot den Forskel, at Lægens Svindel og Uheld dækkes af Tavshedens Kaabe, mens der staar stort Postyr i alle Aviser og kommer Retsforfølgelse ud af det, naar en klog Mand kludrer, bevidst eller ubevidst.

Men Homøopatien og de kloge Mænd var ikke de faa Syges eneste Trøst. Aviserne var fyldt med Annoncer om Voltakors og Brama-Livs-Elixir, og Luften svirrede med Husraad. De første var Svindel, men det er Skade, at de sidste ikke blev skrevet op, thi mange af dem var bygget paa tusind Aars Erfaringer og derfor slet ikke ilde. Fiskerdrengene i Løkken dræbte saalunde deres Ringorme ved Hjælp af Tobakssovs, og i vi Bønderdrenge Bevidsthed stod Havvand og Kopsis som undergørende Medikamenter. Alle tænkelige Slags Udslet og Kvæstelser — og de bare Ben førte jo mange Læsioner med sig — kureredes hurtigt og let ved, at man vadede ud i Havet eller i det psykologisk rigtige Øjeblik holdt det daarlige Lem under Koens Hale. Jeg har selv som Voksen kureret Eksem paa omtrent tilsvarende Maade. Jeg havde været saa enfoldig først at gaa til Læge, og han havde prøvet Middel efter Middel — med det Resultat, at det blev værre og værre. Da min engleagtige Taalmodighed omsider var sluppet op, betroede jeg ham min Barndoms Recept: „Man tager en Ko —“. Ja, det kan sgu godt være, De har Ret, sagde han. Og det havde jeg. I Mangel af Ko tog jeg ganske vist mit eget — noget svagere — Vand, men ogsaa det hjalp.

Bortset fra Epidemierne og en uhyggelig Drikfældighed var Folk paa min Hjemegn sunde og raske. Christian den Niende havde Ret, naar han under en Visit i Maarup slog fast, at Jordemoderen var en hyppigere Gæst i Hjemmene end Doktoren. Et sandt Kongeord. Frugtbare og mangfoldige, det var vi. Otte—ti Børn var ingen Sjældenhed. Men ellers fejlede vi ikke noget. Hvad skulde vi heller være syge af. Vi levede jo gennemgaaende sundt, om end lidt ensformigt, og hele vor Tilværelse hærdede os.

Som før sagt ejede jeg ikke en Overfrakke, da jeg var 16 — jeg blev 24, før jeg blev kuldskaar nok til at anskaffe mig et saadant Klædningsstykke. Jeg smilte, da der en Dag kom et ungt Menneske til min Dør og søgte at vække min Medlidenhed ved at fortælle mig, at han var uden Frakke. Det var ikke det helt rigtige Sted, han var kommen hen.

Da jeg læste til Præliminærexamen, tilbragte jeg det meste af

Døgnet i mit eget Kammer. Det var uden Kakkelovn, i Stormvejrbæste der en sagte Vind henover mine Papirer, og i Vintermaanederne var der en halv Tomme Is eller frossen Sne paa Ruderne. Ingen, mindst jeg selv, tænkte paa, at *det* kunde være anderledes. Ganske vist havde jeg Frost i begge Hænder og i alle ti Fingre — det hele sad i et blødende Kød, besmurt med Voxsalve og omviklet med Klude, Arrene er endnu tilbage. Men jeg ænsede det ikke. Tvertimod — jeg følte, at jeg var en Lykkens Pamfilius, at jeg kunde være alene med min Læsning! I Dag ... ja i Dag aflyser man Herrenhjælpemig Gymnastikken — Gymnastikken!! — naar der ikke er Ild i Kakkelovnen!

Fulgte jeg Stranden hjem fra Skole, maatte jeg — ogsaa ved Vintertid — smide Træsko og Strømper for at komme over Bækken, og een Gang skilt ved Fodtøjet fortsatte jeg som Regel Vandringen barbenet gennem Is og Sne. Frøs De ikke, fik De ikke Koldbrand, vil man spørge. Nej, tvertimod — en velsignet Varme skød sig gennem hele min Krop.

Mon det ikke var paa den Maade, man blev 80—90—100 Aar, som mange af de Gamle blev, og som jeg ogsaa var forudbestemt til at blive, om jeg ikke i en altfor tidlig Alder var gaaet fra Naturtilstanden over til „Civilisationen“?

Lidt af Vikingen har jeg dog i mig endnu. Naar jeg har kunnet taale det anstrengende Liv, jeg har ført, skyldes det opsparede Reserver af Sundhed. Naar jeg har undgaaet den Skæbne, der under de gammeldags Rejseformer ramte de allerfleste Omstrejferne — den at faa Gigt — mon det saa ikke skyldes den Omstændighed, at jeg i min Barndom blev grundig hærdet? Og min Ro og Koldblodighed, stammer den ikke fra de samme Kilder? En Dag i min Ungdom kom jeg op til en Læge i Aarhus og bad ham sætte nogle Vorter væk, der paa uforklarlig Vis var voxet frem i min Pande og paa min Hals. En klog Kone i Hjøring havde ganske vist fordrevet dem een Gang — ved i dyb Tavshed og i passende Afstand at knytte en Sytraad over dem tre Gange — men Skabet var desværre kommet igen, og derfor besluttede jeg mig til at søge Lægehjælp i en større By, hvor Lægerne turde formodes at være dygtigere end de kloge Koner i en lille By. Det var nu ikke Tilfældet, men det er en Historie for sig. Det, jeg vilde fortælle, var, at Doktoren saa paa Vorterne, bebudede at det vilde gøre ondt, og foreslog, at vi fordelte Smerterne paa flere Dage med en Hvilepavse imellem. Dette Forslag kunde jeg desværre ikke acceptere,

da jeg kun var til Stede paa Gennemrejse, og Doktoren tog derfor sine Remedier frem og begyndte at skære og pensle. Da han havde gravet en Tid, spurgte han, om det ikke gjorde ondt. Jovist gør det ondt, svarede jeg. Men De siger jo ingenting? Nej, skal man ogsaa sige noget? De er dog — sagde Lægen og lagde imponeret Kniven fra sig — det mest haardføre Menneske, jeg endnu har truffet! Den gode Mand havde ikke læst, hvad en romersk Forfatter skrev for 2000 Aar siden, da han havde gæstet Vendelboerne: De afsky Graad og andre Smertensytringer.

Men frygtede vi hverken Smerte eller Død, saa ængstedes de Ældste blandt os ved Tanken om, at de ikke skulde faa en ordentlig Begravelse! Jeg har kendt Folk, der paa Dødslejet beordrede deres Ligkiste indkøbt, for at de kunde forvise sig om, at de Efterladte ikke snød med Kvaliteten. Jeg har kendt andre, der lod Kalv og Høns slagte, fastsatte Menuen og fastslog, hvem der skulde indbydes, før de tog Afsked med Livet. Og min Bedstefars alvorligste Bekymring fra hans tooghalvfjerdstyvende til hans halvfemstyvende Aar drejede sig om Arten af og Prisen paa hans Gravsten. Vilde den blive lige saa flot som den, min anden Bedstefar havde faaet? Eller turde det befrygtes, at vi vilde prøve at slippe *ham* billigere? Jeg tør sige, at jeg aldrig har næret Bekymringer af den Slags. Jeg har i denne Forbindelse kun een Ærgerrighed: at mit Navn maa blive stavet rigtigt. Kaster jeg et Blik paa min Hjemstavns Kirkegaard, ser jeg — til liden Ros for Stenhuggerne — at kun de Færreste af mine Paarørende har opnaaet den Lykke.

XVII

HØJTIDER OG ANDEN AFVEXLING

Livet i den gamle Landsby var ensformigt, vil man sige. Ingenlunde. Der var rig Afvexling. Først de tre store Højtider: Jul, Paaske og Hjallerup Marked. Og foruden dem festligholdt vi en Række af de officielt afskaffede Helligdage: Helligtrekonger, Kyndelmisse, St. Hans, St. Mikkel og St. Morten. Da jeg i Skolen fik at vide, at Kultusministeren (der dog var Bisp) ikke tillod os Skolebørn at respektere de gamle Helgene, blev jeg dybt krænket i mit Indre. Jeg syntes, det var noget i Retning af Gudsbespottelse.

Hver Højtid og hver Helligdag havde sine Regler og Skikke.

Julen varede fra Juleaften til Helligtrekonger om Aftenen. I den Tid hvilte alt Arbejde, der ikke var strengt nødvendigt. Intet Hjul maatte gaa rundt. Rokken blev sat til Side, Hakkelsemaskinen stod stille, og alle Vogne og Redskaber var trukket ind. Stod Ploven ude, satte Jerusalems Skomager sig paa den, og det bragte Ulykke. Spandt man, fandt Trolde og Hexe ingen Ro i Graven, og en blodig Haand kunde blive stukket ind gennem Vinduet som Varsel om ulykkessvangre Begivenheder. Sleb man, vilde man komme til at flaa i Fasten. Skar man Hakkelse, vilde Dyrene dø. Gik Symaskinen, fik man buldne Fingre. Smurte man Lædertøj, kom man til at smøre Doktor eller Politi. Vaskede man Tøj, kom man til at klæde Lig ... osv. osv.

I Ugen før Jul var Kvinderne optaget af Slagtning, Brygning og Bagning, saa der stod Damp ud af alle Døre, og Mandfolkene skar Hakkelse uafbrudt fra langt før Gry til længe efter Kvæld i samfulde tre Dage. Det var et kedsommeligt Arbejde, men det blev til Fest, fordi det varslede noget stort, der skulde komme.

Og hvorledes manifesterede det store sig? Ja, Juletræ kendte vi ikke. Julegaver ikke heller. Men vi spiste godt og rigeligt, vi spil-

lede Kort om Pebernødder, og Sankt Stephans Aften, Nytaarsaften og Helligtrekongersaften var alle Love suspenderet. Vi slog Potter paa Dørene, stoppede Skorstenene med Halm, stjal Vogne, Trillebøre, Flæskesteg og Risengrød, puttede Hestehaar og luftfyldte Svineblærer og Tarme i gode Venners Senge, brændte Kinesere og Skrubtudser og rumlede med Rumlepotter. Det sidste var en Svineblære anbragt over en Lerpotte, en Fjer var stukket i Blæren og en Snor trukket mellem Apparatet og en Vindueskarm. Bevægede man Fjeren op og ned, frembragtes en rumlende Lyd i den Stue, Kar men hørte til. Satte Stuens Beboere saa Næsen paa Ruden for at se, hvad der foregik, var det en god Spøg at forskrække dem med en udhulet Roe, forsynet med et tændt Lys og med Mund, Næse og Øjne udskaaret.

Det var ikke altid, man nøjedes med at putte Blærer, Tarme og Haar i Sengene. Min Fætter, Lars, og jeg „laante“ en Stephansnat en Vædder hos Nabo Laust og anbragte den i Swæjs Sines Seng, hvorpaa vi selv kravlede ind i hendes Skab og der afventede de kommende Begivenheder. De blev overordentlig festlige. Da Sine havde smidt Tøjet og var i Færd med at entre Sengen, vaagnede Vædderen af sin Søvn og satte med et voldsomt Stød sin laadne Pande og sine krumme Horn i Pigens Bag. Hun skreg, som havde hun en Kniv i Halsen, og flygtede, skælvende af Skræk, ind til Forældrene, hvorpaa hele Familien stod op og anraabte Universets samtlige onde og gode Aander. Der kunde jo ikke være Tvivl om, at det var selve Djævelen, der havde taget Plads i Sines Seng.

Lars og jeg blev aldrig mistænkt for den Slags Gavtyvstreger, for vi var til Hverdagsbrug overskikkelige. Men denne Gang blev vi opdaget. En af mine Brødre vilde have været med paa Expeditionen, men da han altid lo, hvor Tavshed var fornøden, poltede vi ham hjem med Sne. Han hævnede sig ved næste Dag at gaa ned til den hærgede, endnu skrækslagne Familie og betro den, at han godt vidste, hvem Urostifterne var: det er to, der hedder Lars, men a vil ikke sige hvem ... Adressen var dog ikke til at tage fejl af.

Hændte det, at man blev paagrebet under Udøvelse af disse — taalte — Kunster, blev man trukket indenfor og beværtet. Ingen Gæst maatte gaa ulæsket bort fra et fremmed Hus. Saa bar han Julen ud. Til Gengæld havde Gæsten Pligt til at sige „Glædelig Jul“, inden han naaede den første Loftsbjælke. Glemte han det, blev hans Navn skrevet paa Bjælken til Skam og Skændsel.

Paa andre Bjælker antegnede man Vejret de første tolv Juledage. Saadan blev det de kommende tolv Maaneder.

Nytaarsaften tog man Varsler, bl. a. ved at se ind ad Vinduet med en Kirkegaardstørv paa Ryggen. Den, der sad hovedløs derinde, vilde dø, inden Aaret var gaet.

Helligtrekongersaften brændte man et tregrenet Lys til Ære for de tre Konger. Og man spiste Snurregrød: en Skefuld Grød snurredes rundt paa Bordet, og den, hvem den til Slut pegede paa, var tvunget til at fortære den.

Kyndelmisse (den 2. Februar) havde ingen Ceremonier ... udover det, at man undersøgte, om det halve Foder var i Behold. Var dette ikke Tilfældet, kom Kørerne til at sulte.

Sankthansaften brændte man Blus paa alle Højdedrag. Fandt man en Tjæretønde paa Stranden — og det skete — blev den gemt til Side og ofret Sancte Hans.

Mikkelsaften (den 28. Septbr.) drak vi Mjød og spiste Komenskringler, og var man et ærligt Menneske, ordnede man sine økonomiske Forpligtelser, der som Regel forfaldt til Sancte Michaeli.

Foruden Højtiderne var Tørveæltningen og Høsten to store Tidehverv, Afbrydelser i den formodede Ensformighed. Om Efteraaret var der Markeder baade i Løkken, i Vejkroen, i Hjøring, i Brønderslev og i Thise, og et Par af dem skulde naturnødvendigt besøges.

Og der var Faaresyn. Det Offentlige satte een Gang om Aaret alle Sognets Faar Stævne og lod en dertil beskikket Dyrlæge undersøge, om de havde Tæger. Synet holdtes oprindeligt ved Kirken, men Dyrlægen fik det forlagt til mit Hjem, hvor han plejede at stalde ind. Sikken et Bræg den Dag! Alle andre Lyde druknede i de gamle Faars dybe Mæ-æh og Lammenes spinklede Me-eh. Og sikken en Tummel! Alle fik Kaffe, og til Ære for Dyrlægen var selveste Fedekalven slagtet. Ved en slig Lejlighed saa han i Forbifarten paa en Gris, der var en Smule forkølet. Nogle Uger efter kom der — en Regning paa 15 Kr. for Dyrlægehjælp, inclusive Befordring! Det var en topmaalt Uforsømmethed, for Manden nød hvert Aar Gæstfrihed hos os for mere end dette Beløb, og nogen Befordringsudgift havde han jo ikke haft. Det maa han da ogsaa Tid efter anden være bleven klar over, for Regningen — der naturligvis ikke blev betalt — blev aldrig præsenteret tiere.

Efter det højtidelige Faaresyn fulgte Dyrenes Vaskning og Klipping og i Hælene paa disse Ceremonier Kartegilderne. I Gaard efter Gaard samlede Sognets kvindelige Ungdom for under Løjer og Langkaal at omdanne Toen — d. v. s. Ulden — til Drillinger, parat til at gaa i Rokken.

Efter Jul var der Spisegilder i Gaardene — Slag i Slag. Og de Unge samlede til Dans, som Regel i mit Hjem, der havde den største Storstue. Det gik nogenlunde fredeligt for sig — med mindre, der kom Fiskerdrenge til. Saa knaldede Ruderne, og der blev trukket blank fra begge Sider. Det hjalp, da Gendarmerne kom. De satte Skræk i Slagsbroderlejren.

Ved Spisegilderne og paa Hverdagsaftenerne i Hjemmene var Klør Knægt den Gud, der dyrkedes med den største Lidenskab. Et solidt Tegn paa aandelig Fattigdom, vil man sige — og med nogen Ret. Det var Sydvenssel (Schervinsel hedder det vist paa tysk-dansk), der var Yndlingsspillet, og det spilledes praktisk talt alle Vegne og til alle Tider. I Julen var der mange Steder non-stop-Forestilling — saa at sige — fra Julemorgen til Helligtrekongersdag om Aftenen, og ret almindeligt ved Vintertid var det, at man startede om Eftermiddagen, fortsatte Aftenen og Natten igennem og næste Dags Formiddag. Der var knap Tid hverken til at drikke Kaffe eller at stoppe Piben. Kvindfolkene fik i hvert Fald knubbede Ord, naar de begyndte at rasle med Servicet. At Ilden gik ud, naar dens Vogter var gaaet i Seng, ænsede Kortspillerne ikke — før Kulden tvang dem til at tage Overfrakker og Vanter paa. Store Beløb var det ikke, der spilledes om, saa det var ikke Begærlighed, der drev Værket, det var Spillelidenskab, og den kunde udvikle en saa voldsom Spænding, at den betog og besejrede alle, der kom i Nærheden af Bordet.

Michael, en Daglejer og Altmuligmand, kom en Dag op til mit Hjem for at tage Lovning paa Vogn og Heste, naar Jordmoderen skulde hentes. Der var Kort paa Bordet, og da Michael havde fremført sit Ærinde og faaet sit Ja, indfangedes han af den almindelige Stemning, og i de næste fem Timer slog han i Bordet sammen med de andre. Saa blev der Kaffepause, og under den spurgte min Far, naar omtrent Konen ventedes at nedkomme. Det var jo nemlig Skik og Brug, at man i god Tid sikrede sig Kørsel, og Gaardmanden var da ogsaa interesseret i at kende det omtrentlige Tidspunkt, paa hvilket han maatte regne med at blive alarmeret. Ja-ah, svarede Michael, det vidste han ikke saa nøje, men

hun var da begyndt at blive syg, da han gik hjemmefra! Saa blev der i en Fart spændt for, men Michael var saa betaget af Kortspillet, at han satte sig til Bordet igen. Barnet var født, og Jorodemoderen baade kommen og forsvunden, inden Michael havde faaet den sidste Trumf spillet ud og var kommen til Vandring hjem. Naa, det var syvende Gang, hun barslede, saa det havde ikke længere Nyhedens Interesse for ham.

Et Par Gange om Aaret gik der Bud til Hjøring — tre Mil frem og tre tilbage med Hestevogn. Ogsaa det var en Afvevling i Hverdagen, og den var billig — vi havde Mellemmader med til hele Dagen. Et Par andre Gange eller tre drog man, ligeledes med Hestevogn, paa milefjern Visit hos Slægtninge, og de kom paa Genvisit andre to-tre Gange. For vort Vedkommende gik disse Ture til Vennebjerg, Skallerup, Emb eller Stenum, Landsbyer, der laa to à halvtredie Mil borte. I Stenum blev jeg præsenteret for store, laadne Bær — skæggede Bær kaldte jeg dem — og jeg syntes ikke om dem. I Emb saa jeg for første Gang Toget. Var det Ildtoget, spurgte Tjenestekarlen, da jeg kom hjem og berettede om Eventyret. Det var det nok, mente jeg. Ilden praasede i hvert Fald ud af Skorstenen. I Emb fortalte man, at jeg blot behøvede at strække Armen ud — saa standsede Toget, og jeg kunde komme med til Vraa. Det var en spændende Tanke. Men da jeg hørte, det kostede hele femogtyve Øre, gik Spændingen af. Folk, der kørte i Tog, maatte være grulig velhavende, tænkte jeg ... Men bange var jeg ikke — saadan som min Farfar. I hans Soldatertid blev han tilbudt gratis Kørsel med den nys aabnede Bane fra Kjøbenhavn til Roskilde. Men han turde ikke. Han var lige saa ængstelig som hint engelske Parlamentsmedlem, der faa Aar i Forvejen havde foreslaaet, at man byggede et Plankeværk langs Jernbanelinien — for at ingen skulde dø af Skræk for Toget.

Som sagt vi kørte i Hestevogn paa vore Familiebesøg. Andre Befordringsmidler var der ikke. D. v. s. vi Børn løb, naar vi foretog Udflugten paa egen Haand. Jeg er tit løbet barbenet i strakt Karriere til Vennebjerg og Skallerup og tilbage igen samme Dag, godt og vel fem Mil. Og selv da min Bedstefar var 80, gik han paa sine Ben de halvtredie Mil hen — Turen tilbage gemte han til en anden Dag. Det var Synd at strabadsere Øgene, sagde han. Bønder var ømme over deres Heste, og det er de den Dag i Dag. De lader hellere deres Kone gaa, end de spænder for Stadvognen.

Foruden nære og fjerne, nærtboende og fjerntboende Slægt-

ninge kom der af og til Tiggere, Kræmmere og andre Vandringsfolk i Gaarde og bragte baade Afvexling og Oplivelse i Hverdagen. Om disse Skidtfolk og Godtfolk — begge Genrer var repræsenteret — er der berettet i et særligt Kapitel.

Endelig kom Landposten hver Formiddag med Bud fra den store Verden — hvis man da var Førstemand i et Avisandelsselskab. Og det var vi som Regel.

Posten var en forholdsvis ny Fremtoning i Landskabet. Ja, det lyder mærkeligt i vor moderne Tid — men er alligevel sandt.

I mine Forældres Barndom var der god og livlig Forbindelse over Vandet med vore Nabolande, først og fremmest det sydlige Norge, der bogstavelig talt regnedes med til Løkkens Opland. Endog i Sprogene er der Lighed. Snese af Gange har jeg i Norge oplevet — for mit Maals Skyld — at blive forvexlet med en Christianssander.

Men Kommunikationerne til Baglandet var saa meget desto besværligere. Den lige og direkte Vej til Hjøring er kun en Menneskealder ældre end jeg. „En Vej gennem Vittrup Kær“, havde vore Bedsteforældre sagt — „lige saa umuligt som en Bro over Aalborg Fjord“! Begge Vanskeligheder lod sig jo imidlertid overvinde. Vejen kom først, og et Par Aar før min Fødsel afløstes den besværlige Færgefart over Fjorden, idet den faste Bro indviedes. Kort forinden var der bleven daglig Postforbindelse mellem Løkken og Hjøring. En stor, gul Vogn med Statens Insignier, med Konduktør og Kusk og med Truthorn, der blæste „Herlig en Sommerat“, naar den rullede ind gennem de sandede Gader. En ærværdig, en frygtindgydende Vogn, som alle skulde vige til Side for, thi den var Kongens! I min Barndom kom Posten altsaa ind ad Døren hver Dag og alle Vegne, hvor han havde Ærinde. Et imponerende Fremskridt!

Før var Vejkroen, midtvejs mellem Løkken og Hjøring, den yderste Poststation. Her blev Aviser og Breve til en halv Snese Landsogne lagt af, og Folk kunde hente dem, naar de havde Lyst eller Lejlighed. Post-Axel dannede sig en beskeden Næringsvej af det. Han tømte en Gang imellem Kroens Skuffe for de faa Postsager, der henlaa, og saa vandrede han et Par Mil frem og andre to tilbage for at fordele dem. Hvert Sted, hvor han kom, fik han fire Skilling og en Snaps — det var hans faste Taxt. Og hyppigt fik han en enkelt Dram eller to oven i Handelen, hvisaarsag han paa Hjemturen slingrede fælt paa Benene, selv om Postsagerne

ikke havde været flere, end at han med Lethed kunde rumme dem i en Trøjelomme.

Der var dengang kun en enkelt Mand i hvert Sogn, der fik Avis — blandt dem min Bedstefar i Skjøttrup, der abonnerede baade paa Dagblad og Ugeblad. Det sidste hed „I Hjemmet“, populært „De tre Skillings Blade“, fordi hvert Numer kostede tre Skillings — et udmærket Ugeblad var det. I min Barndom, da den daglige Postbesørgelse var bleven organiseret, fik de allerfleste Hjem Avis, men der var tre, sommetider fire-fem Hjem om det samme Exemplar, og da man hvert Sted beholdt Avisen et Døgn, var Nyhederne ikke helt friske, naar de naaede frem til den sidste. Naa, vi levede endda!

Den svimlende Stigning i Avisoplagerne, der siden er sket, skyldes fortrinsvis Avisfællesskabets Ophævelse. Vendsyssel Tidende beherskede dengang Egnen fra Skagen til Brønderslev. Det er ikke anderledes i Dag. Nyt Land er ikke erobret, men det gamle er dyrket op. Da jeg i 1897 kom til Hjøring, var Oplaget 2900. Da jeg i 1903 sagde Farvel, var det fordoblet, og siden da er Tallet fra 1903 formentlig tredoblet. Saa stærkt har Systemet „Hvert Hjem sin Avis“ sejret, et System, der for os i forrige Aarhundrede betragtedes som en Luftspejling, der laa langt hinsides alle Mulighedernes Grænse.

XVIII

FØDT AFHOLDSMAND

Bitre personlige Erfaringer gjorde, at jeg som Dreng tog den Beslutning, at jeg vilde være Afholdsmænd. Fra disse Erfaringer stammer mit uforsonlige Had til Drikkeriet. Her er den Kilde, hvorfra mange Aars Arbejde flyder. Og Følelsen af, at Regnskabet ikke var helt opgjort endnu, har bevirket, at jeg ikke før længst har trukket mig tilbage fra dette Arbejde — hvortil der i Aarenes Løb har været mange og stærke Opfordringer af forskelligt Art.

Mit Barnesinds Begejstring for Afholdstanken — jeg tør godt bruge dette Udtryk, selv om det er kraftigt — styrkedes ved Læsning af Lavrids Jørgensens Total-Afholdsblad, der lejlighedsvis faldt i mine Hænder. Vignettens Engel, der med Stav knuser Brændevinstønden, gjorde et dybt Indtryk paa mig. Blandt andet maaske, fordi jeg virkelig havde set en Brændevinstønde blive knust . . . eller i hvert Fald noget i den Retning. I Firsernes Begyndelse laa der halvtredie Hundrede Brænderier spredt rundt om i Landet, og eet af dem hørte hjemme i min lille Landsby. Det blev nedlagt, da jeg var tre Aar, og en af mine allertidligste Erindringer knytter sig til den Omstændighed, at den høje Skorsten vaklede og sank sammen. Jeg følte mig senere overbevist om, at det var Lavr. Jørgensens Stav, der havde ramt den, og jeg drømte tit — baade vaagen og i Søvn — at jeg ejede et saadant Vaaben, og at jeg med det sønderslog samtlige Brændevinstønder og Brænderiskorstene i hele Verden! Hvilken Larm stod der ikke om dette Hærværk, og hvilket Frydeskrig lød der ikke fra de Kvinder og Børn, der i Brændevinens Forsvinden saa Udfrielsen af alle deres Lidelser!

Og lige saa stærkt paavirkedes jeg af Vendsyssel Tidende, vor Egns Avis, det første Dagblad i hele Landet, der fuldt og helt

tog Afholdsagens Parti. Redaktør Vilhelm Carlsen var i Firsernes Begyndelse bleven Afholdsmand, vistnok for at redde en Ven, og han havde ikke været med i Bevægelsen ret længe, før den greb hans stemningsbevægede Sind, endog meget stærkt. Fortræffelige Afholdssange i Snesetal flød fra hans Pen, men hvad vigtigere var: hvert eneste Numer af Bladet prægedes af hans Anskuelser. Vilh. Carlsen var *ellers* ikke dristig med at gaa imod Vinden — i Tilfælde af Storm skjulte han sig som Regel paa et bombesikkert Sted. Men *her* var der ingen Vaklen, intet forsigtigt frem-og-tilbage, ingen ængstelig Skelen efter Læserne. *Her* var der et Standpunkt, en brændende Overbevisning, og Dag efter Dag lød det fra Vendsyssel Tidendes Spalter — i Overskrifter, i Notitser, i Artikler, overalt: *Den forbandede Brændevin! Ned med Brændevinen!* Mange af Bladets Venner fnyste af Harme, men Redaktøren ænsede det ikke. Han blev ved og blev ved. Knap tyve Aar senere skiltes hans og Afholdsbevægelsens Veje — paa det Stridsspørgsmaal, der i en Aarrække ophidsede hele Landsdelen: Forsamlingsbygningens Tørlægning. Den lidet mandige Maade, paa hvilken den gamle Agitator da krøb i Skjul, forklejnedes ham i Samtidens Øjne. Men overfor Historiens Domstol vil intet formaa at fordunkle de Fortjenester, han indlagde sig, da han i Firsernes Gennembrudskaar var med til at svinge Vendsyssel over fra at være en af de mest fordrukne til at blive en af de ædrueligste Egne af Landet. Mange Faktorer medvirkede naturligvis til Resultatet, men ingen vil nægte, at Egnens Avis var den vigtigste af dem alle.

Denne Avis styrkede mig ved sin Ild og sin Iver i Beslutningen om, at jeg vilde være Afholdsmand, naar jeg blev voksen, og da saa vor Præst yderligere opfordrede os Konfirmander til at sky alt Foreningsvæsen — og navnlig Afholdsforeninger — som Djævlens Værk, fandt jeg det rigtigst at møde paa Kirkegulvet med den syvttakkede Sølvstjerne i Frakkekraven. Et Par Dage før den højtidelige Handling (saa vidt jeg husker den 4. Oktober 1895), gik jeg derfor ned til Skrædder M. Christensen i Løkken, indskrev mit Navn i Afholdsforeningens Protokol, betalte den for mig betydelige Sum af 35 Øre og fik udleveret en Stjerne og et Exemplar af Lovene.

Løkken havde i min tidligste Barndom været en af de stærkest drikkende Pladser i Landet. Den ejede fem lovlige Værtshuse:

Gæstgivergaarden (som vi i 1913 ved Kommuneafstemning fik omdannet til Afholdshotel), Dansebulen Figaro, Inger Lophauges og Gutzon Haugaards Snasker samt Svennevigs Ølhalle (nu alle lukkede) ... og saa naturligvis en Del Smugkroer. Og der var ikke en Gaard eller et Hus i Sognet, uden at der til daglig stod en Brændevinskaraffel paa Bordet. Naturligvis tømtes den ikke lige hastigt alle Vegne. Men Brændevinsforbruget i Hjøring Amt var dengang større end Forbruget i hele Danmark i Dag, og det gik ingenlunde lydløst for sig. Gaardmænd og Husmænd brølte og sang om Kap, og Tjenestefolk og Fiskere prøvede Kræfter, saa det gav Genlyd i Gaderne ...

Jeg har bragt med mig ud i Livet enkelte personlige Minder fra Gæstgivergaarden i Løkken. Jeg sad der en Nat i mine tidligste Barneaar. Min Broder og jeg havde om Dagen været med vor Far i Byen, og nu var det langt ud paa Natten. Vi to Purke — maa-ske sex og fire Aar — krøb sammen i et Hjørne af Skænkestuen, skræmte af Skraal og Skrig. Midt i det hele kom en venlig Sjæl paa den Tanke, at vi nok var sultne, hvad vi ogsaa var. Og højlydt krævede han Mad (naturligvis paa vor Fars Regning). Nu havde vi været glade for to Femøreskager, thi den Slags Delikatesser hørte de allerstørste Højtider til og var derfor særdeles eftertragtelseværdige. Men Værten kom med tolv Stykker Rugbrød med Ost. Aldrig havde vi set saa lidt Brød og saa megen Ost. Og vi var stadig af den Anskuelse, at Wienerbrød eller Jødekage havde været at foretrække, en Anskuelse, der voxede i Styrke, da vi hørte, at Rugbrødet kostede 1 Kr. 44 Øre! De tolv Gange tolv Øre til ingen Verdens Nytte — Mad, vi hjemme kunde have faaet gratis — gjorde et dybt og varigt Indtryk paa os. Vi skælvede Resten af Natten af Frygt for, at dette maatte bringe Ulykke med sig. Og jeg for mit Vedkommende har aldrig siden glemt den Krone og fireogfyrre Øre ... lige saa lidt som jeg har glemt de uhyggelige Scener, der i denne og andre Nætter udspillede sig rundt om vi to angstfyldte Smaapurke i Skænkestuens Baggrund, Scener af en ubeskrivelig Gru og Raahed.

Man vil forstaa, det var med en særlig Sindets Løftelse, jeg fem-sexogtyve Aar senere var med til at rense denne beskidte Bule for Spiritus. En Bule, der havde kostet os saa meget baade i Penge og i Livslykke.

De allergroveste Drikkeudskejelser blev bragt til en brat Ende i Løbet af de faa Aar, Gendarmerne mandsstærkt var indkvarteret i Byen. Ser man bort fra det politiske Moment, maa det erkendes, at Gendarmerne gjorde meget godt. Baade Knivstikkerne og Snapseskænkerne fik vanskeligere Kaar — ogsaa i Løkken — da de Lyseblaa viste sig paa Arenaen.

En anden betydningsfuld Faktor til Sædernes Forbedring var det Gennembrud, der skete, da de religiøse Bevægelser dukkede frem ... Mormonerne, Metodisterne, Frelsens Hær o. s. fr.

I Kølvanet paa Religionen kom Afholdsbevægelsen. Furreby-Løkken Totalafholdsforening blev stiftet i 82 af Metodistpræst Jensen, Frederikshavn, og Lærer Ishøj, Furreby, og i 83 startede Swedenborgianeren Gartner Jensen Byens første Goodtemplarloge: „Det sikre Maal“. De to Organisationer blev mødt med Modstand, Haan, Spot og Uforstand. Alligevel vandt de stærkt frem og naaede forbavsende hurtigt at sætte deres Præg paa Byen. Paa 15 à 20 Aar rejste Fiskerne sig fra dyb Drikfældighed til Afholdsfanatisme eller i hvert Fald relativ Ædruelighed.

Logen i Løkken — og et Par efterfølgende Loger — døde, da deres Stiftere og Ledere drog over den store Dam. Afholdsforeningen havde derimod den rette Livskraft, og den stod i sin fejreste Ungdom, da jeg indtraadte som Medlem. Veteranerne var endnu i Spidsen, og Foreningen var et sikkert Tilflugtssted for dem, der havde prøvet Drikkeriet og forladt det. Af Unge, der aldrig havde drukket, var jeg den eneste. Min Ungdom til Trods blev jeg her bæret med mit første Tillidshverv. Jeg valgtes til Inkassator for „Julens Glæde“! Allerede den Gang var jeg overordentlig pertentlig i Pengesager.

Men ikke nok med, at jeg var den eneste yngre Menneske i Foreningen. Jeg var ogsaa den eneste Afholdsmand i den Landsby, hvor mit Hjem ligger. Det var ikke altid let — men det var i høj Grad i Overensstemmelse med mit Naturel. Jeg har altid sat Pris paa at gaa alene, og det har aldrig, hverken dengang eller senere, gjort Indtryk paa mig, at jeg i samme Anledning ofte har maattet være Genstand for Drilleri og grove Tilsidesættelser. Sligt har jeg baaret med det Smil, en god Samvittighed giver. Muligvis kan de andres Overbevisning være lige saa god som min — har jeg ræsonneret — men *min* har den Fordel, at det er min egen. Og selv om det er kostbart at have en Overbevisning og at skulle kæmpe

for den, er det dog endnu kostbarere at give Afkald paa noget af sig selv, blot for at takkes andre eller for at vinde Mandater, Anseelse og Rigdom.

Denne Filosofi begyndte jeg at udvikle, da jeg var ene Afholdsmand i en drikkende Landsby, og jeg har senere slæbt den med mig gennem Verden. Den har voldt mig megen Bryderi, men ogsaa en indre Fred, der ikke kan købes for dyrt.

XIX

VORT FORHOLD TIL VORHERRE

Bortset fra Bornholm er der ikke en Plet paa Danmarkskortet, hvor der eksisterer saa mange Religioner som i Løkken. Det er her ganske som i Amerika: gamle Troesbekendelser forgaar, og nye opstaar, og ingen har Rede paa, hvor mange der egentlig er.

Naturligvis er der kraftig Konkurrence i Foretagendet. Men det øger kun Interessen for Problemerne og fremmer Tilgangen til alle Selskaberne.

Ved visse Lejligheder kan Kirkesamfundenes Talrigthed være besværlig. Eller den kan være trøsterig, som man nu tager det. Er der Sorg i et Hjem, løber man den Risiko — behagelig for nogle, ubehagelig for andre — at samtlige Prædikanter paa Rad kommer og kondolerer.

Stine — en Søster for Resten til Fru Thomas Olesen Løkken den Første — havde mistet sin kære Martin, og Præst Nr. eet indfandt sig omgaaende og trøstede hende: Nu er Deres Mand salig. Ja, det hober (d. v. s. haaber) a da, svarede Stine og græd. Næste Trøste-Prædikant: Nu sidder Deres Mand ved Tronens Fod. Ja, det hober a da. Tredie levende Billede: Nu synger Deres Mand i Englekor. Ja, det hober a da. Fjerde: Nu er Deres Mand tvættet i Lammets Blod. Ja, det hober a da. Og saa fremdeles. Et Dusin Trøstere paa Løbebaand. Til Slut kom Metodistpræsten, og han var den naturligste af dem alle. Naa, Deres Mand er nok død, sagde han. Ja, det hober a da, svarede Stine og hulkede videre.

Da Præsteembedet i Børglum-Furreby engang i min Barndom var ledigt, hed det i Opslaget, at det var nødvendigt, at vi fik en god Præst — for der var mange Sekter i Løkken. Motiveringen er besynderlig, skrev min Onkel i Vendsyssel Tidende. Hvis man sagde, at en god Præst er nødvendig, for Børglumboerne horer og drikker udover alle Grænser, saa var der en vis Ræson i det. Men

at motivere Nødvendigheden med, at der er mange troende Kristne i Løkken, det gaar over en jævn Mands Forstand.

Vore af Staten beskikkede Præster var vist gode nok, saadan set. Et Hundrede Aar i Forvejen havde de ikke forstaaet Egnens Sprog, og Befolkningen havde ikke forstaaet deres. Da havde min Oldefar i Skjøttrup maattet samle de andre Bønder for at læse Biblen for dem i vendsysselsk Oversættelse — ellers havde de slet intet Evangelium faaet. Men senere lærte selv den jævreste Mand Rigsdansk, og Præsterne blev ogsaa klogere, saa der var nu ikke længere nogen sproglig Hindring for fuld Forstaaelse. Om der var andre Hindringer, skal jeg lade være usagt.

Min Bedstefar i Skjøttrup talte hyppigt om Budde (Børnevennens Far) og Malmstrøm (Viborg-Bispens Bedstefar), der begge var Præster i Børghlum-Furreby. Jørgen Ledet stod paa en god Fod med dem begge. Helt sædvanligt var det ikke i hine Tider, at en Bondemand turde drille en Præst. Men min Bedstefar turde. Og han kunde ogsaa, for han var en Mester i Kunsten. Da han blev inviteret ind for at se Fru Malmstrøms Nyfødte, undrede Fruen sig over, at han ikke strax brød ud i Lovtaler, og hun spurgte derfor indtrængende, om han da ikke syntes, det var et dejligt Barn. „Enhver So tykkes bedst om sine egne Grise,“ svarede den Gamle tørt. Sognet korsede sig, og i Aartier derefter citerede man Svaret. Tænk, at nogen turde sammenligne en Præstekone med en So!

Da jeg skulde døbes, var Otto Jacobsen Præst, og han afløstes af Nicolaj Frederik Severin — nej, ikke Grundtvig, men Dahl, der konfirmerede mig. Han var Militarist om en Hals og saa hellere sine Sønner lemlæstet paa Slagmarken, end at de skulde føre saadan — fredsvenlig — Tale, som den Skolebestyrer Steensig førte en Aften ved et politisk Møde i Løkken. Folk rystede paa Hovedet, og Chr. Ledet trøstede dem med, at Præsten var en ung Mand, og at han nok blev klogere med Aarene. Han blev det desværre ikke. Afholdsfjendsk var han ogsaa ... herom er berettet andetsteds. Og endelig var hans Dør laaset. Bønderne henvistes til Passagen gennem Køkkenet! Der var naturligvis dem, der fandt sig i denne Haan, men der var andre, der forlangte at blive behandlet som Mennesker, blandt dem min Onkel, Chr. Ledet. Da han forgæves havde løbet Storm mod Hoveddøren, gik han ind til Forpagteren og sendte derfra Bud, at han gerne vilde tale med Præsten. Budet kom tilbage med den Besked, at han var velkommen. Udmærket — svarede min Onkel tilbage — men Fordøren er laaset,

og det er ikke Præstens Tjenestepiger, jeg har Ærinde til. Efter Modtagelse af denne sidste Note fik Præsten lukket op. Men Fruen var ikke i godt Humør — det var hun sjældnere. Det var naturligvis Gulvtæpperne, det var galt med. Ak, ja — de Gulvtæpper! Da min Kone qua Menighedsraadsmedlem for en Del Aar siden var ude at se paa Præst, gæstede hun og hendes Kolleger en Præstegaard, hvor der i Anledning af de Fremmedes Besøg var lagt Avispapir paa Gulvene. Færdig med ham, sagde Menighedsrødderne, da de saa Papiret. Ogsaa her var det — maa man tro — Konen, der var for fornem. De to Episoder bevirkede, at jeg ved given Lejlighed gjorde Biskoppen i Aarhus, den tidligere Kirkeminister Bruun Rasmussen, opmærksom paa, at en god Præstekone er mere værdifuld for et Sogn end en god Præst. Biskoppen vilde ikke rigtig acceptere Tankegangen. Evangeliets Forkyndelse — sagde han — Evangeliets Forkyndelse er dog det vigtigste! Ja, æret være Evangeliet, svarede jeg — men jeg kender en Præst, der forkynder Evangeliet som en Engel; desværre er han imidlertid gift med en Hex, der jager Befolkningen langt bort fra Præstegaard, Kirke og Evangelium. Ja, sukkede Biskoppen, jeg er jo ingenlunde uenig med Dem. Han havde aabenbart været ude for noget lignende ... Men bortset fra det, der her er fortalt, var min Barndoms Præst en flink Mand, og han opnaaede en betydelig Popularitet — da han var rejst. Ja, det er ikke nogen Ondskabsfuldhed, det er det nøgne Faktum, at Folk, der aldrig havde gaaet i Kirke til ham, flokkedes i stort Tal om hans Prædikestol, naar han siden gæstede Egnen.

I Nabosognet, Jelstrup-Lyngby, virkede Anton Pedersen. Ja, det er måaske en Overdrivelse at sige, at han virkede. Han besørgede de Bryllupper, Daabshandlinger og Begravelser, der forekom i hans Praxis. Derudover ikke stort. Det var sjældent, der var Guds-tjeneste, og det blev sjældnere og sjældnere, simpelthen, fordi der ingen Tilhørere kom. I Lyngby mødte kun Sirup-Mette. Kan Du se Mette, spurgte Præsten sin Kusk, naar de var undervejs til Kirken. Nej. Naa, ja, saa kan vi godt vende om. Og saa returnerede de. Men var Mette indenfor Synsvidde, maatte Vognen køre lige op til Kirkegaardsstenten. Naa, Mette, skal vi saa prædike i Dag, spurgte Præsten. Mette tænkte sig grundigt om — det var for at faa *den* Fornøjelse, hun var kommen til Kirke. Og efter i nogle Minutter at have frydet sig over, at det hele ahang af hende, gav hun Præsten fri Resten af Dagen!

Jeg var en stor Bels, da jeg mødte Pastor Pedersen for første Gang. Vi var kommen til Sølvbryllupsfest og sad tværs overfor hinanden. Efter grundigt Studium af min Person rakte Præsten højre Haand over Bordskiven. Skal vi rykkes i Krog, spurgte han. Jeg indvilgede, vi tog fat i hinandens Mellemfinger og trak til af al Kraft — efter at Tallerkner og Glas var fjernet fra vort Nabolag. Snart maatte den ene, snart den anden af os rejse sig i Sædet — indtil den bomstærke Præst med et energisk Kast rykkede hele mit Korpus over Bordspladen, saa det knagede i alle Ledemod. Saadan hilste Kæmper i Valhal sikkerlig hinanden!

Pastor Pedersen var Gaardmandssøn, og hans Forældre var ulykkeligvis velhavende. Derfor skulde Knægten studere, derfor blev han sat i Præstelære, hvad han mindst af alt havde Lyst til. Han havde Klæbehjerne, men savnede den indre Varme, og det var naturligvis Grunden til hans Fiasko. Befolkningen havde dog ogsaa *sin* Skyld. Den var ikke mindre underlig end Præsten. At han blev ved med at være Bonde, at han gik i Træsko, at han trillede Sten, da Præstegaarden skulde bygges om, at han interesserede sig mere for Kvæg og Korn end for Theologi — det tog man fortrydeligt op.

Tragedien endte med, at Biskop Fr. Nielsen bad Anton Pedersen tage sin Afsked. Det gjorde han med et let Hjerte, han købte sig en Gaard i Hallendrup ved Randers, gik med Fryd i Gang med Landbruget, men havde for lidt Begreb om det, gik i Stykker, blev Kellner paa Brønderslev Kro, derefter Cigarhandler, under den første Verdenskrig Handelsmand i Aalborg og sluttelig Altmuligmand i Australien. En betydelig ~~Begavelse~~, der paa Grund af Forældrenes Hoffærdighed kom paa den forkerte Hylde, aldrig fandt den rigtige og Tid efter anden udviklede sig til at blive det, man kalder en sær Araber.

I det næste Nabosogn, Rubjerg-Maarup, var Zahle — Rigsdagsmanden og Journalisten — Præst i min allertidligste Barndom og siden sin Forflyttelse til mildere Egne en hyppig Gæst iblandt os, i sine yngre Aar en Ildsjæl, fyldt med reformatoriske Planer, paa sine ældre Dage en hyggelig gammel Herre, fyldt med Aand og Vid. Den næste, jeg husker, var Sanne, Sanginspektørens Søn, vistnok et udmærket Menneske, men i Førstningen en lidt upraktisk Kjøbenhavnner. Fiskerne pralede i hvert Fald af, at de snød ham efter Noder. De forlangte 6 Øre for et Pund Fisk, hvilket var adskilligt over Topnoteringen. Men Sanne, der var vant til Hoved-

stadens Priser, syntes, det var lidt og betvivlede, at saa billig Fisk var værd at spise. Denne Anke vidste Fiskerne Raad for, og næste Dag gik de længere ud — sagde de — og der hentede de en Fisk til 25—30 Øre, en Pris, Præsten syntes, der var Fornuft i. Ligesaa med Pastorens Hatte. Buntmageren i Hjøring havde ingen til højere Priser end 6 Kr., men da Præsten oplyste, at han gav 20 i Kjøbenhavn, lykkedes det virkelig Kræmmeren at finde en tilsvarende ... Ja, saadan fortalte Fiskerne. Den stakkels Kjøbenhavner, der dumper ned i et jysk Landsogn, er altid sikker paa eet: at blive holdt for Trekant.

Op mod Rubjerg-Maarup ligger Skallerup-Vennebjerg. Der kendte jeg ikke Præsten, men een af de forhenværende spillede en saa stor Rolle i min Bedstefars Beretninger, at jeg syntes, han gik lyslevende rundt iblandt os — jeg har tit været lige ved at sværge paa, at jeg har kendt ham. Det var Schjøtt, en Theolog, der startede som Huslærer, derefter blev Gaardejer og til aller sidst Præst, en blodrig og bredskuldret Junkertype, en ypperlig Prædikant, en glad Bægersvinger, en fremragende Kortenspiller og en oprigtig Troende, som mørbankede dem, der gik over til Mormonismen. Saadan en Mand havde alle Betingelser for at blive populær, og Schjøtt blev det i fuldt Maal. Man paastod, at han Søndag Morgen rejste sig fra Spillebordet efter et Døgns Arbejde og vandrede lige op paa Prædikestolen for at forkynde Evangeliet. En saadan Spillenat væddede han med Købmand Segelcke, at han i sin Prædiken skulde nævne de fire Kulører i Holmblads Salmebog. Hvis Fanden kom ind gennem disse *Ruder* — sagde han — og slog sine *Kløer* i vore *Hjerter*, vilde vi raabe: *Spar* vore arme Liv! Mine to Fastre blev konfirmeret hos ham, og min Bedstefar paastod, at han havde karakteriseret dem saaledes: Stine, hun er en rigtig Pige, men Dorte, hun er Fanden brækkeme et Røwhul! Det er overflødigt at føje til, at Schjøtt — takket være sin folkelige Fremtræden og sit ditto Sprog — blev en Vækker af Rang for adskillige Kirkesogne.

Men Løkken havde sine egne Love, sit eget Liv og sin egen Udvikling — saadan som Fiskerbyerne tit har det. Her var Sindet mere bevægeligt, Troen mere flammende. Det var det, der gav sig Udslag i den Mangfoldighed af Religioner, der prægede Byen.

Snart var det ene og snart det andet af de konkurrerende Sam-

fund ovenpaa, og adskillige — baade Førere og menige Medlemmer — vandrede fra Tro til Tro, fandt Hvile her i Dag og der i Morgen.

Dette gjaldt i forreste Række Karl Skarndal, Byens mest typiske Aandshøvding gennem mere end en Menneskealder. Han skildrer i sine Prædikener, hvorledes han i sin pure Ungdom var „en Dranker med skjælvende Knæ og rindende Øjne“, hvorledes han „løb brølende gennem Byen, fuld og med Satan i Hælene“. Disse groteske Scener har jeg ingen Erindring om — han er nemlig ældre end jeg, og jeg har kun hørt dem gennem hans egne Beretninger. Det første, jeg han huske, var, at han som en stor Bels sad paa Stenbroen udenfor sin norskfødte Mors Hus og stak en Traktat frem til Folk, der passerede forbi. Andet bestilte han vistnok ikke — han var en Dagdriver, sagde Folk, nærmest lidt aandsløv. Dette sidste dementeredes paa det kraftigste, da han en skønne Dag aabnede en Herreekviperingsforretning — og aabnede den med det fixeste Reklametric, der nogensinde er bragt i Anvendelse i Byen. Det var ingen mindre end hans gamle Ven Fanden, han mobiliserede som Udraaber for Gesjæften. Tænk — midt i Nattens Stilhed mødte den hornede Majestæt og trak i Karl Skarndals Klokkestreng, saa det ringede i hele Huset! Realskolens Leder tilbød og fik Tilladelse til at sidde Vagt i Butikken for at gribe Majestæten paa fersk Gerning. At han tør, sagde Folk og korsede sig. Men Fanden var den, der var mest bange. De Nætter, Steensig sad der, kom han ikke! Først naar Skolemesteren var væk, var han der igen. Det var i Sandhed mystisk, en opsigtsvækkende Affære. Og fra Miles Omkres strømmede Folk til for at se den Butik, hvor den lede Satan huserede. Der blev solgt slet ikke saa lidt paa den Konto, saa Fanden gjorde sin gode Nytte.

Det var dengang betydeligt vanskeligere end nu for en troende Mand at drive Forretning. Loven tillod og Publikum ventede, at han holdt aabent om Søndagen, Vorherre forbød det. Denne Vanskelighed ordnede Karl Skarndal paa praktisk Vis. Han og hans Kone gik ind i hver sit Religionssamfund, den ene i Adventismen, hvor man holder Lørdagen hellig og handler om Søndagen, den anden i Metodismen, hvor det er omvendt. Saaledes fik baade Vorherre og Publikum det, deres var, og Karl fik ogsaa sit.

Efterhaanden som hans religiøse Virksomhed voxede, og han blev Fører, snart for een Retning og snart for en anden, byggede han Forsamlingshus i Tilknytning til Forretningen. Her prædikede

han Aften efter Aften, som Regel under voldsom Tilstrømning. Jeg hørte ham enkelte Gange. Det var naivt, men saare virkningsfuldt, navnlig naar han med voldsom Kraft slog Folkekirkens Præster om Ørene med Citater af Biblen. Det gamle og det ny Testamente, Profeterne saavel som Apostlene stod helt og holdent paa Karl Skarndals Side. Efter Prædikenen solgte han Cykler og Pranser (d. v. s. Seler) til Forsamlingen.

Jeg har en Kollega, der paa det politiske Felt har været Kompasset rundt. Jeg har haft alle Anskuelser, plejer han at sige, og med et Suk føjer han til: og det har vist sig, at de alle sammen var forkerte. Karl Skarndal har ogsaa haft alle Troesbekendelser, men de har ingenlunde været forkerte alle sammen — den sidste har immervæk været den rigtige. For Tiden er det vistnok Baptismen.

Humbug, siger den Vantro. Og bevares — den Sammenblanding af Gesjæft og Gudelighed, Filantropi og Reklame, der kendetegner saa mange Sekter, efterlader unægtelig af og til en lidt flov Smag i Munden. Men hvem kan granske Menneskets Hjerte og Nyrer? Jeg tør ikke gøre mig til Dommer over de Kræfter, der sætter de store religiøse Vækkelser i Gang. Dertil er de alt for uudgrundelige.

Karl Skarndal blev i nogle Aar overfløjet af Profeten Morris Johnson, der en Tid satte Byens religiøse Liv i et Sving, der overgik alt andet i Voldsomhed — og det vil sige slet ikke saa lidt. Hvem var Profeten? Mon nogen ved det? Han dukkede op en skønne Dag uden Varsel. Amerika havde været hans sidste Virkeplads. Men hvem der havde sendt ham til Danmark, og hvorfor det blev Løkken, han slog sig ned i, ligger hen i det uvisse. Hvad den Religion hed, han forkyndte, staar heller ikke helt klart — den gav sig naturligvis ud for at være Vorherres og var det maa-ske ogsaa, men Tilretningen skyldtes Morris Johnson himself, han var ikke alene en Prædikant og en Profet, han var mere end det, han var Religionsstifter. Men han *kom* altsaa, en pæn Mand med Kvindetække, han saa og han saas, og han vandt ogsaa. Mange Uger havde han ikke været i Byen, før der laa i Hundredtal af Mænd og Kvinder — mest Kvinder — og hulkede for hans Fod. Skaren voxede fra Uge til Uge, og Johnsons Berømmelse bredte sig videre og videre udover Landsdelen og Landet. „Paa Perronnen saas Profeten Morris Johnson og Redaktør Larsen-Ledet,“ hed det i Referaterne fra Løkkenbanens Indvielse. Jeg kom ligefrem til at

staa paa Stylder ved at se mig sidestillet med noget saa højtideligt som en Profet! Ellers saa jeg ikke andet til Johnson — han kom først adskillige Aar, efter at jeg havde forladt Byen — end at jeg under et tilfældigt Ferieophold overværede en af hans mange Daabshandlinger. Den foregik i Aprilkulde og i Furreby Bæk. De, der skulde døbes, var klædt i hvide Kjortler, og Johnson dukkede dem egenhændigt ned i Bækkens grumsede Vande, mens den paa Bredden forsamlede Menighed sang og jublede til Herrens Pris. Det var overmaade smukt og stemningsfuldt, og det eneste smagløse var, at Gadeungdommen morede sig med at smide Smaasten efter Døberen og de Nydøbte. En skønne Dag forsvandt Johnson til Amerika, lige saa hastigt og uventet som han var dukket op. Han efterlod sig en sørgende Menighed og et Rygte, som ingen havde kunnet sætte Plet paa, skønt der er Folk nok, der er parate til at bagtale og belyve alt det, der er usædvanligt. Profeten var utvivlsomt en Hædersmand helt igennem.

Kan det samme siges om det største af de religiøse Navne, der er knyttet til Løkkens Historie, Anton Bast? Der er dem, der siger Nej, og Domstolene gjorde det da ogsaa. Men ingen vil eller kan bestride, at han var en Personlighed af et betydeligt Format.

Som Th. Olesen-Løkken sagde til Kresens Folketingsmand, Andreas Thøgersen Grønborg: Det er egentlig underligt at tænke sig, at tre saa store Mænd kan være udgaaet fra saadan en bette By.

— Hvem er de tre, spurgte Grønborg forundret. Han havde ingen lagt Mærke til.

— Ja, det er da først Anton Bast.

— Naaja! Det havde Rigsdagsmanden aldrig tænkt over. Men naturligvis!

— Og saa er der Larsen-Ledet.

— Ja, josaamænd, ogsaa det.

Pavse.

— Men saa den tredie, frittede det ærede Medlem.

— Ja, tho det er da mig.

Da satte Grønborg sig ned — paastaar han selv.

Men Anton var altsaa Numer eet. En høj, rank Mand med et charmerende Væsen og en Veltalenhed, der stillede ham i Rang blandt de største. Han tilhørte en Slægt, der for et Par Hundrede Aar siden kom fra Norge til Løkken, og de opadstigende Trin paa hans Livs Vej var: Hyrdedreng, Fisker, Manufakturhandlerlærling,

Metodistpræst, Biskop over Skandinavien, og under de to sidste Stadier Leder af en Mangfoldighed af filantropiske Foretagender. Anton Bast begyndte at prædike paa Løkken Strand, da han endnu var en grøn Knægt, men han blev aldrig Præst i sin Fødeby, han søgte videre ud, og hans Rige blev efterhaanden hele den skandinaviske- og engelsktalende Verden.

Jeg har ikke truffet nogen Prædikant, der har grebet mig saa stærkt som Bast. Hans Forkyndelse var — i Modsætning til f. Ex. Karl Skarndals og Profetens — af en saadan Art, at ogsaa den Intellektuelle lod sig rive med af den, og det var derfor alle Samfundslag og alle Troesbekendelser — ogsaa Krese, der stod Kirken fjernt — som samlede om Basts Talerstol.

Mens han stod paa sit Livs Højdepunkt, talte han en Aften i Aarhus. Stuvende fuldt Hus, og det kirkefremmede Bourgeoisie i første Parket. Alle var grebet, og det var svimlende Summer, der kom ind ved Kollekten. Min Kone og jeg lagde vor Tikrone i Bøssen. Det var en anseelig Skilling for os, men det var kun et beskedent Beløb ved Siden af det, der ellers blev ofret.

Paa Hjemvejen talte vi om det storstilede Møde, hvis Stemning havde betaget os begge. Men — sagde min Kone, da vi var omtrent hjemme. Men —. Det var tydeligt, at hun var ked af at sige det. Men — det skulde ikke forundre mig, om han en skønne Dag forsvandt og tog baade Kassen og Kasserersken med sig! Jeg stejlede. Tænk, at ogsaa andre havde opdaget det. Bast og jeg var Bysbørn og Venner, og jeg beundrede ham. Men inderst i mit Sind sad der en Usikkerhedsfølelse, en nagende Tvivl om hans Redelighed. Jeg skjulte den omhyggeligt, havde aldrig overfor noget Menneske saa meget som løftet Laaget for min Mistillid. Men der maatte altsaa være noget om det, siden der var andre, der følte det samme.

Nogle faa Aar senere sad jeg paa Det ny Missionshotel i Odense og læste en beskeden Petit-Notits i den stedlige Stiftstidende om en Konflikt mellem den almægtige Biskop og en af hans Tjenere, Pastor Ingerslev ved Jerusalemskirken. Naa — sagde jeg — nu er jeg bange for, at Ballonen revner! En af de Tilstedeværende, en fremtrædende metodistisk Lægmand, kastede et ransagende Blik paa mig. Hvad mente De med det, spurgte han, da vi blev alene. Jeg mente, at naar to Vendelboer støder sammen — Ingerslev var ogsaa Vendelbo — saa springer der Gnister. Ja, og hvad saa? Saa falder Bast, og jeg er bange for, han falder dybt. Metodisten saa

forundret paa mig. Ogsaa min Mening, føjede han sagte til. — Vi var altsaa flere, der havde tænkt det samme.

Og Faldet kom, og det blev haardt. Og meget ramlede.

Der var ingen Undskyldning. Ikke Fattigdom i hvert Fald. De metodistiske Biskopper lønnes med 10,000 Dollars plus Diæter og Sekretærhjælp og meget andet, med den daværende Dollarskurs omkring 100,000 Kr. om Aaret. Men maaske kan en Smule Højhedsvanvid tjene som Undskyldning. Bast var saa forgudet og saa feteret af alt Folket, og det strømmede saa voldsomt ind med Bidrag til hans Børnehjem og Kvindehjem og Fattigbespisninger og Hjælpeaktioner — Bidrag, der fuldt og helt stilledes til *hans* Disposition — at han efterhaanden følte sig som Herre og Eneejer af alle Virksomhederne, hævet over enhver Kontrol og Kritik og derfor ogsaa berettiget til at foretage de Transaktioner, som Retten taxerede til tre Maaneders Fængsel.

Den Lægmand, jeg nys nævnte, havde i nogle Aar før Faldet det ubehagelige Hverv — der var ikke andre, der turde — at kræve Biskoppen til Regnskab for et beskedent Beløb, 1500 Kr., der paa en eller anden mystisk Maade var forsvundet. Det lykkedes ikke. Foreholdt Kravet rejste Bast sig i al sin Vælde, pegede inkvisitorisk paa den Formastelige og sagde med Styrke og Eftertryk paa hvert Ord: Hvor — tør — Du — vove — at — tale — saadan — til — Din — Biskop? Lagde Du Mærke til — spurgte en af Præsterne, da de kom udenfor — at Biskoppen gjorde Dig den Ære at sige Du til Dig? Jo, det blev noteret, — svarede Lægmanden — men det bliver ikke honoreret. — Det blev det alligevel — Pengene kom aldrig til Veje.

Et Emailleskilt paa et Gadehjørne i Løkken er i Dag det eneste synlige Tegn, der er viet Erindringen om den faldne Stormand. „Anton Basts Vej“, staar der. Er det Storsind hos Sogneraadet, at det bliver hængende? Spørgsmaalet er uopklaret. Men mon Raadet alligevel ikke i al Stilhed har taget den fornuftige Beslutning først at hædre de andre Stormænd, naar de ligger under Mulde.

De kirkelige Vækkelser, der huserede i Fiskerbyen, satte kun faa Sind i Sving i Landsbyen. Vi var „Satan gaaleme Lutheraner,“ som Juliane Thamsen sagde til Folketællingsmændene. Men heller ikke mere. I min Bedstefars Tid var det Skik, at een Repræsentant fra hver Gaard *skulde* i Kirke om Søndagen, et Levn for-

modentlig fra Kirketvangens Tid, og at man *skulde* til Alters to Gange om Aaret (ved det Lav, Faarene blev klippet, skrev min Onkel i Vendsyssel Tidende). Da jeg kom i Skole, fik jeg den Opgave at bede Læreren „tegne“ de Gamle til Altergangen — der skulde ske Indtegning forud, og der skulde betales 35 Øre i Gebyr. De fleste i det næste Slægtled strøg baade Kirkegangen og Besøget ved Alteret. Hver Gaard havde en halv Stol paa Mandfolke- og en halv Stol paa Kvindfolkesiden i Kirken, men de stod tomme de fleste af dem. Man kom der kun, naar man havde Ærinde, som det hed — ved Bryllup, Daab, Konfirmation og Begravelse. Min Bedstefar lynede og tordnede over denne Ugudelighed. Hvorfor Satan kan I ikke have den samme Tro som andre Folk, sagde han. („Andre Folk“ og deres Skikke var den Norm, han bestandig rettede sig efter.) Vi Børn tog Hævn ved — naar han kom hjem fra Kirken — at slaa den Kendsgerning fast, at han ikke blev bedre af det. Han bandte jo lige ukristeligt — selv naar han kom lige fra en Altergang.

Jeg mindes enkelte Forsøg paa Vækkelse i Furreby. Der kom af og til en Lægprædikant, f. Ex. den norskfødte Fru Juul, og forkyndte en Slags Pietisme. Folk kom ogsaa og hørte paa det, men jeg tror ikke, det gjorde noget Indtryk. Møderne holdtes i mit Hjem, og jeg var derfor en permanent Tilhører. Det eneste, jeg husker, var, at en Del af Prædikanterne talte Vendsysselsk, noget, der frembød visse Vanskeligheder, bl. a. den, at Vendsysselsk ikke ejer noget Udtryk for „Kærlighed“, en Glose, som der jo hyppigt er Brug for i den kristne Forkyndelse. Det interesserede mig, at Talerne i deres Vaande fabrikerede et Ord selv: Tsjærlihee, kaldte de det. Jeg har ikke hørt det siden, men det prentede sig saa uudsletteligt i min Erindring, at jeg husker det endnu.

Ja, mere gudelige var vi ikke i Furreby i min Barndom, og jeg tror ikke, det er bleven bedre siden. Jeg har den Opfattelse, at man stadig kun gaar i Kirke, naar man har Ærinde — og naar der en sjældnen Gang kommer et fremmed Menighedsraad for at høre paa Præsten. Saa møder man op — i Haab om at blive ham kvit og vistnok ogsaa i Haab om ikke at faa nogen anden i Stedet.

DET SJETTE BUD

En kollektiv Voldtægtsaffære paa Djursland — sex Karle, der efter et Bal tiltvang sig Samleje med den samme Pige — vakte i sin Tid Forfærdelse over det ganske Land, saa megen Forfærdelse, at der endog rejste sig Krav om Genindførelse af Dødsstraffen. Jeg prøvede at komme til Bunds i den Mentalitet, der laa bag en saadan Forbrydelse og søgte i den Anledning en Samtale med den stedlige Politimester. Han var ikke nær saa forundret som jeg og andre. De kender nok ikke Forholdene paa Landet, sagde han. Jo, det mente jeg da, jeg gjorde. Nej, for saa vilde De ikke spørge.

Jeg skal ikke nægte, at havde jeg været forfærdet før, saa steg min Forfærdelse adskillige Grader ved at høre en saa kategorisk Dom over Landbefolkningen eller dog en Del af den.

Og jeg begyndte i Tankerne at gennemgaa, hvad jeg havde hørt og oplevet i de 16 Aar, jeg var Bondedreng.

Jeg kunde strax fastslaa, at en Affære som den i Fjellerup ikke hørte med til mine Erfaringer. Jeg mindedes, at en Karl en mørk Aften overfaldt en Pige paa Skjöttrupvejen — der skete ingenting, føjede Beretningen til. Og at Jordemodermanden i Aasendrup under Konens Fravær i Embedsforretninger var nærgaaende mod deres Lillepige — „hun har Satan tordne mig taget Skade,“ bedyrede Pigens Far, der benyttede Affæren som Udgangspunkt for et Pengeafpresningsforsøg, der til hans store Sorg mislykkedes, da Jordemodermanden foretrak at gaa i Spjældet fremfor at betale den Hundrekroneseddel, der blev forlangt. Og endelig mindedes jeg, at Karlene hyppigt, navnlig ved Fastelavnstide, prøvede at give Pigerne Hjortespring (en pulveriseret Svamp, der fremkalder Brunst), at Pigerne som Regel lugtede Luntten og lod Pulveret staa, selv om det var camoufleret i Svedsker og andet

Slik, hvorpaa Karlene aad det selv, hvilket var unødvendigt. Andre grovere Forbrydelser mod Sædeligheden kom ikke til Offentlighedens Kundskab. Resultatet af min Hukommelses-Granskning blev derfor den, at jeg pure maatte afvise den Grenaa Politimesters Beskyldninger mod Landbefolkningen — afvise dem som ikke-gældende i min Hjemegn i min Bondetid.

Men ellers maa jeg jo sige, at Tonen var løs nok, og at Sæderne heller ikke stemte helt overens med den allerstrengeste Fortolkning af Aanden i det sjette Bud. Værre eller bedre end i Byerne, tør jeg ikke udtale mig om. Jeg ved blot, at da jeg 23 Aar gammel kom til Aarhus, fandt jeg ikke, det var nogen helt behagelig Duft, der strømmede mig i Møde. I mit Pensionat sad en ung Mand og pralede af, at han havde Gonorrhoe, og et Par Kolleger udtalte ved Lejlighed deres Forundring over, at jeg var ukendt med denne „Børnesygdom“, som de kaldte den. Laa slig en Moral og slig en Tone over Karlekamrenes? Næppe.

Men jeg skal ingenlunde besmykke min Landsby. Hvad Karlene *der* sagde til Pigerne, var mere end haarrejsende. Og de Samtaler, der — selv i Børnenes og Konernes Paahør — førtes mellem helvoxne Mandfolk, var alt andet end appetitlige.

Det var den barnløse Høstmand Peters største Fornøjelse at sidde og brede sig over, at den og den Gaardmandssøn var *han* Far til, for han var bleven lavet i Høstens Tid. Og det var ikke saadan, at man afviste Peters Snak eller bad ham holde hans Kjæft. Ingenlunde. Man tog Ideen op, henviste til Peters formodede Uduelighed, hvad Barnløsheden syntes at være et Vidnesbyrd om, men hvad Peter energisk benægtede ... osv. osv. Det kunde der spindes en lang Ende over, og den *blev* spundet. Man drøftede ogsaa bestandigt, hvem der havde lokket hvem. Jeg mindes, at det underlige Ord „lokke“, hvis Betydning naturligvis var mig fuldkommen ukendt, øvede en særlig Fortryllelse paa mig, og jeg besluttede mig derfor til at bruge det. „A haa lokke Dæ, Karen,“ sagde jeg frimodigt til Tjenestepigen. Hun drejede mig en paa Kassen, hvilket var uretfærdigt, men det gav mig en Anelse om, at det maatte være noget i Retning af en Forbrydelse at lokke eller at være bleven lokket. Ogsaa en anden Gang blev jeg straffet for at have serveret en Tvetydighed. Min Mor var i Selskab, og jeg blev skikket ned for at spørge, om Wolle Vejmands Kone ikke kunde komme og give min Broder, Arne, Die. „Kan Pigen ikke selv give Patte?“ spurgte Wolle. Nej — ja, det havde jeg

ikke tænkt paa — men det kunde hun da vist ikke. „Saa kan Du hilse hende og sige, at nu skal a komme op og lære hende det.“ Troskyldig trissede jeg hjem med den Besked, og da den var afleveret, tog Pigen mig i Nakken og gennemhøvlde mig. Ogsaa det var uretfærdigt. Herregud, jeg var kun fire Aar!

Men der *var* unægtelig Børn i samme Alder, der i den Slags Kapitler var adskilligt klogere end jeg. Jeg husker en Gaardmand, der gav sine Børn den grundigst tænkelige Sexual-Belæring. „Kan I knappe Buxerne ned paa Søster, og ...“ osv. Et eller andet medfødt Instinkt gjorde, at jeg nægtede at følge denne Opfordring — den var mig i høj Grad imod, uden at jeg naturligvis kunde gøre mig klart hvorfor. Men Søsters Brødre havde ingen Hemninger af nogen Art — de lystrede villigt Parolen. Da Søster blev lidt større — her var hun kun fem-sex Aar — var det hendes kæreste Leg at agere en Tjenestepige, hvem Tjenestekarlen gik i Seng til. Jeg vægrede mig altid ved at spille Karlens Rolle; jeg foretrak at være Gaardmanden, der kom med en Stok og jog de Elskende fra hinanden — paa det allermest interessante Tidspunkt. Da den samme Søster var bleven halvvoxen, kom der af og til en Karl, en skikkelig Karl, paa Besøg om Aftenen. Ved Sengedagstide, naar han truede med at bryde op, betroede Pigens Forældre ham i hele Familiens Paahør, at han godt kunde blive, han kunde jo dog ligge ved Søster! Han undslog sig til at begynde med, tog det vel nærmest som Spøg, men Forældrenes Opfordringer blev saa mange og saa indtrængende, at han omsider efterkom dem. Resultat: først et Barn — og et Par Aar efter Indgaaelse af et Ægteskab, der blev saare stabilt og vist ogsaa lykkeligt. Ja, vil man sige, men det maa vel dog have hørt til de sjældne Undtagelser, at Forældrene saadan jog unge Mænd i Seng til Døtrene. Ja, maaske. Og dog. I en anden Gaard, ogsaa hos hæderlige og respektable Folk, oplevede jeg og en af mine Brødre gentagne Gange det samme: at Konen højlydt og hjerteligt i alles Nærvær erklærede, at det var taabeligt at gaa hjem i det Mørke og saa sent, de to Døtre havde skam Plads nok i Sengene, ogsaa til os. Jeg siger det ikke for at prale, men kun i Sandhedens Interesse: Ingen af os gik i Gynge!

I det, man kaldte gamle Dage, i mine Bedsteforældres Tid, var det Skik og Brug, at Karle og Piger sov i Værelse sammen, hyppigt i samme Værelse som Herskabet. Hist og her førte det naturligvis til noget Rod. I min Bedstefars Hjem baasedes de Unge

efter skiftende Regler, men hyppigt saadan, at der var een Karl og een Pige i hver Alkove. Engang Karlene havde faaet Fnat, blev de trukket i en Sæk for ikke at smitte deres Pige. Vi krøb sgu af Sækken, sagde den Gamle — den var altfor meget i Vejen. Men i al Almindelighed maa det vistnok siges, at Værelsefællesskabet — navnlig naar Herskabet var med i det — var Udslag af en sund Naturlighed, en Fortsættelse af den gamle Patriarkalisme. Denne Patriarkalisme har strakt sine Rødder helt op til den nyere Tid. Firsernes og Halvfemsernes omrejsende Afholdstalere, der altid indkvarteredes i Privathjem, havde meget hyppigt den Oplevelse, at de blev puttet ned i Dobbeltsengen ved Mand og Kone — mangen Gang endog ved Konen alene, idet Manden var saa høflig at gaa i Slagbænken. Ogsaa dette var Udtryk for Sundhed og Naturlighed, og jeg har aldrig hørt, det har medført noget Brud paa Gæstevenskabets uskrevne, men alligevel hellige Love.

Trods Grumsethed i Snak og tildels ogsaa i Tankegang — jævnfør de ovenfor nævnte Exempler — kan man vistnok ikke sige, at Folk var synderligt mere usædelige end andetsteds og heller ikke mere end de er i Dag. Der blev født en Del Børn udenfor Ægteskab, navnlig i bestemte Familier, hvor Afkommet i Generation efter Generation var uægteskabeligt. Haarene rejste sig paa mit Hovede, da Kirkebogen i sin Tid fortalte mig, hvor mange irregulære Skæbner, en enkelt Forvildelse fra min Tip-Tip-Oldefars Side havde Ansvar for. Jeg beroligedes først, da jeg fik bladet nogle Hundrede Aar tilbage og fik gjort den Opdagelse, at min Forfader blot var dukket ned i en Kloak, der eksisterede i Forvejen — han havde ikke startet den. Det lettede betydeligt.

Man paastod, at de illegitime Børn var talrigere i Vendsyssel end i nogen anden Landsdel. Maaske er det rigtigt. Og maaske er Forklaringen den, at det var billigere her end andetsteds. Taxten var kun 40 Kr. om Aaret. For en Herregaardskarl med syv Børn — og saadanne fandtes — betød det ganske vist, at hele Lønningen gik og mere til. Med mindre han midt i Uheldene var saa heldig at være med i et Aktieselskab — saa blev det strax overkommeligt. Jeg husker en Pige fra Løkken, der opgav 16 Fædre til det samme stakkels Barn. Herredsfogden stemplede hende i den Anledning med et groft Udtryk. Bevares — svarede hun — er De ikke fornøjet med de 16, kan De faa 16 til. Hun var kun standset ved de første 16, fordi det saa blev saadan et pænt rundt Tal — 2 Kr. 50 Øre om Aaret pro persona, en billigt erhvervet Faderværdig-

hed. Naa, den Slags Damer hørte naturligvis til de sjældnere Paa-fugle.

Jeg mindes en Pige, der fyldte 90 og skulde i Avisen, men rød-mende hævdede, at det var hun ikke værdig til — hun havde jo (for 60 Aar siden!) faaet en Dreng! Bortset fra dette isolerede Til-fælde tror jeg ikke, man tog det særlig højtideligt med et Barn uden-for Ægteskabet, heller ikke i de bedre Krese. Jeg husker en Gaard-mandsfamilie, hvis ugifte Datter barslede. Præsten kom i den An-ledning paa Besøg, og han begyndte at trøste — udfra den For-udsætning, at det var en Katastrofe, der havde ramt Familien. Pigens Forældre blev lidt betuttede over al den Højtidelighed, og Faderen bemærkede tørt, at der var saamænd ingen Anledning til at klæde sig i Sæk og Aske for saa lidt. Selv for Præste- og Degne-koner kunde det hælde — det var i hvert Fald passeret her i Nabolaget — at de ikke kunde vente de reglementerede ni Maa-neder efter Brylluppet. Den var Præsten ikke i Stand til at give tilbage paa. Han tog hastigt Afsked, og det menes ikke, at han tiere vovede sig ind paa denne Boldgade.

En Del var der naturligvis, der levede paa polsk. Det gjaldt f. Ex. Godsejeren paa Børglumkloster, hvem Øvrigheden tvang til Giftermaal. Og det gjaldt ogsaa Byens største Købmand, hvem Øvrigheden forgæves havde i Kikkerten. Forgæves — fordi der ikke (som paa Klosteret) kom Børn ud af det, og fordi Senge-spørgsmaalet var ordnet, saadan som Loven foreskriver, saa der intet juridisk Bevis kunde føres. Og det gjaldt endelig adskillige — eller maaske kun enkelte — Fiskerfamilier. Ogsaa dem her-sede Øvrigheden med, og der kom af og til lidt Vand og Brød ud af det, men sjældent Ægteskab. Det var næsten altid Kvinden, der ikke vilde giftes, og hendes Ræsonnement var det ganske lo-giske: Saalænge vi ikke er gift, har jeg Krammet paa ham. Saa mishandler han mig ikke, for han ved, at jeg da løber min Vej og tager Børnene med mig, og dem sørger det Offentlige oven i Købet for, at jeg faar Bidrag til, hvad det ikke vilde gøre, hvis Børnene var ægtefødte — saa blev vi kun smidt paa Fattig-gaarden!

Der var netop en Kone, der havde lidt den Skæbne — og det kun, fordi hun var lovlig gift og ikke levede ulovligt paa polsk. Manden drak og drev, bankede og avlede Børn med hende, saa Sogneraadet til sidst maatte skride ind. Konen og Børnene kom paa Fattiggaarden, og Bæstet blev sendt ud at tjene paa en Herre-gaard milevidt borte. Men — her kommer der et Nachspiel —

Manden havde fri om Søndagen, og fra Lørdag Aften til Mandag Morgen aflagde han naturligvis Kone og Børn en Visit — hvilket resulterede i, at Familien fra Aar til Aar yderligere forøgedes. Sogneraadet drøftede dette Forhold, der jo ikke var uden Indflydelse paa Fattigvæsnets Budget. Forbyde ham Adgang til Konen — nej, det kunde man dog vist ikke! Men hvad saa? A sidder og tænker paa — sagde Niels Hansen — om vi ikke kunde tage Betaling for det. A har regnet ud, at 35 Øre pr. Gang vilde være passende til Dækning af vore Udgifter! Det geniale Forslag var lige ved at blive vedtaget, da et nøgternt Medlem — det var min Onkel — stillede det nærliggende Spørgsmaal: Hvem af Jer vil staa og sælge Billetter? Da brast Boblen i een endeløs Jubel, og Manden fik Lov til at fortsætte sin velsignelses- og resultatrige Virksomhed.

Billedet vilde ikke være fuldstændigt, om der ikke anførtes, at der ogsaa var enkelte helt offentlige Kvindfolk i Løkken. Den mest kendte var Bejsemet, hvis Hus laa tæt bag ved Realskolen. Her foregik det hele for udækkede Vinduesruder — til stor Fryd for Kvarterets Ungdom, ogsaa Skolebørnene, der i Frikvartererne troppede op for at faa en Næse paa Ruden og et Indblik i Livets Mysterier. Det var raat i raat. En Brændevinsdunk til fire Potter var Husets Alter. Den drak man af paa Omgang, og naar Humøret var paa det højeste, gik man i Seng, Mette og en to-tre Kavallerer og Dunken. Resten af det uappetitlige, for Ungdommen saa spændende Billede skjultes som Regel i et Sus af Fjer, der stod ud fra Dynen som Snefnug i et himmelbetændt Rendfog.

Men alt det, der her er skildret, bør naturligvis ikke tilsløre den Kendsgerning, at det overvejende Flertal af Befolkningen — ogsaa dem, der var lidt beskidte i deres Mund — levede i Tugt og Ære, i et livslangt, skilsmisselføst Ægteskab, fik Børn med deres Kone og ikke med andre ... og havde Raad til at føle sig forarget over Usædeligheden i Byen (hvor Folk endog — efter hvad man paastod — havde Malerier med nøgne Piger hængende paa deres Vægge!) og i Særdeleshed naturligvis over de ryggesløse Tilstande i Kjøbenhavn.

Herom en Historie til Slut. Den er passeret adskillige Aar senere og falder derfor strengt taget udenfor Rammen af mine Barndomsminder. Naar jeg alligevel stopper den ind, er det, fordi den baade er morsom, betegnende og sandfærdig og har Tilknytning baade til Emnet og til min Hjemstavn.

Der var Vælgermøde paa Læsø. Da de fire Partiers Kandidater havde gjort Rede for deres Programmer og deres indbyrdes Mellemværender — noget, der ikke interesserede Læsøboerne stærkt — fremstod en høj og alvorlig Repræsentant for Indre Mission og spurgte, om Kandidaterne billigede, at en usædelig Forfatterinde som Agnes Henningsen fik Understøttelse paa Finansloven. Han tilføjede, at dette var Valgets Kardinalpunkt, bestemmende for store Befolkningslags Stemmeafgivning.

Den radikale og den socialdemokratiske Kandidat, to brave Husmænd, maatte i deres litterære Vankundighed erkende, at de ikke anede, om der var en Forfatterinde, der hed Agnes Henningsen, endnu mindre, om hun var usædelig eller om hun stod paa Finansloven. Men hvis hun eksisterede, og hvis hun var usædelig, og hvis hun fik Statsunderstøttelse, maatte de alvorligt misbillige det, for de var begge Tilhængere af Sædeligheden.

Pinstrup — den Store, ikke den nuværende — var bedre orienteret. Han vidste med Sikkerhed, at der eksisterede en saadan Dame, ogsaa at hun var usædelig og at hun understøttedes af Staten. Men det var ikke hans Skyld, noget af det. Han havde protesteret med Kraft og paa rette Sted. Desværre var hans Protest ikke bleven taget til Følge, for den radikal-socialistiske Kjøbenhavneraand, der beherskede Finansudvalget, satte jo en Ære i at understøtte Usædeligheden. Men han toede altsaa sine Hænder. Bifald!

Saa kom den fjerde Kandidat, den konservative Godsejer Johan Knudsen. Han var den allerbedst orienterede. Indviede Krese — hvortil Læsøboerne dog næppe hørte — vidste, at han var en intim Ven af Agnes Henningsen (noget, Fruen senere har understreget i sine Erindringer). *Det* sagde han dog ikke. Men han sagde omtrent følgende: Enhver, der kender mig, vil vide, at Manglen paa Evne til at forstaa Synspunkter, der er modsat mine egne, ikke hører til mine mest udprægede Skavanker! Punktum! Ikke mere! Mægtigt Bifald!

Næste Dag, da Kandidaterne sad i en fælles Kupé paa Vej til næste Valplads, slog Johan Knudsen pludselig sine Hænder sammen over Hovedet, saa op i Loftet, skoggerlo og sagde: Min søde, lille Agnes! Det skulde Du bare vide! At jeg i Aftes er bleven interPELLERET om Din Sædelighed! Ha-ha-ha!

Men besynderligt nok var det Johan Knudsens uforstaaelige Orakelsvar, der faldt i de allermest sædelige Vælgeres Smag, og det var ham, de stemte paa —

XXI

OVERTRO OG TROLDDOM

Mit Hjem var i gamle Dage bygget sammen med Kren Jensens. Og de Kren Jensens Folk var — fortalte min Bedstefar — det værste Hexepak, der fandtes i Miles Omkres. Cyprianus og andre „gale“ Bøger hørte til deres daglige Læsning, og det var naturligvis først og fremmest Naboerne, det kom til at gaa ud over. Naar „den Gamle“ (Kren Jensens Mor) saa en af vore Kyllinger, faldt den strax død om. Saadan mistede vi det meste af vort Fjerkræ, og „den Gamle“ begyndte nu at kaste sin Kærlighed paa Kreaturerne. De holdt op med at æde, de drak ikke, de lod sig ikke holde til Tyr, og de gav kun blaasur Mælk i Strippen . . . Da Nøden var størst, kom Hjælpen. Den kom i Form af en udenvælsk Vandringsmand, der en sen Aftenstund bankede paa Døren og bad om Husly og lidt Føde. Han fik begge Dele, og den næste Morgen ved Mælkegrøden betroede man ham, hvorledes Sagerne stod med Hensyn til Forhexelsen. Ih, svarede han, det skulde han hurtigt hitte Raad for. Om han maatte laane en Spade? Han fik den, gik ud i Stalden, og efter nogen Tids Søgen gravede han en Del Benstumper og Hestehaar op. Dermed var Fortryllesen hævet. Køerne aad og drak og kom til Tyr og fødte Kalve og gav Mælk, Hønsene kaglede, og Hanen gol, og Kyllingerne løb spillevende rundt i Gaarden, og Kren Jensen og hans Rakkerpukkel til Mor formaade intet; deres onde Øjne havde mistet deres Kraft!

Min Farfar troede fuldt og fast paa det hele, ligefra Forhexelsen til Helbredelsen. Og tvivlede man, var man „i Twæring“ og „i Tweg“, og den Gamle trak sig ind i sig selv i fornærmet Tavshed.

Mine Forældre og vi Børn tvivlede i høj Grad — ja, vi benægtede ligefrem „Fakta —“

Men vi var ogsaa saa omtrentlig de eneste i Landsbyen, der gjorde det.

Sejlede der ikke Dødningskibe om paa Havet? Baade den og den Fisker havde set dem med blafrende Sejl stige op af Bølgerne, styre henimod sig, mens Skibsplankerne klagede og jamrede, og Fartøjet langsomt opløstes i Skum og Taage?

Og gik der ikke ved Furreby Bro en hovedløs Hest med en Visk Halm i Rumpen? Baade den og den, der ved Midnatstide var kommen hjem fra Gæstgivergaarden, havde set det hjælpeløse Dyr vanke melankolsk rundt i Aadalen.

Og kom der ikke een Nat en Dødning spankulerende ud fra Kirkegaarden med sit Hoved under højre Arm? Havde Martin ikke selv set det med sine egne Øjne, og var han ikke villig til at sværge paa, at det var sandt? Jovist! Ganske vist meldte jeg mig som Dødningen. Der var fundet nogle Kranier under Kirkens Alter. Jeg havde bedt Kirkeværgerne om at faa et Par af dem overladt til Realskolen, men de havde sagt Nej — de skulde ikke have noget af at lægge sig ud med de Døde! Saa havde jeg taget et Par selv, havde gravet dem ned paa Kirkegaarden og hentet dem ved Nattetid. Deraf Historien. Men ingen troede mig — ingen tiltroede noget levende Menneske en saa uhørt Frækhed. Nej, saa lød Martins Forklaring anderledes sandsynlig.

Og der var da for Resten ogsaa Beviser nok for baade det ene og det andet — haandgribelige Beviser for, at der var kloge Folk, der kunde hexe, og andre endnu klogere Folk, der kunde kurere for Hexeri.

Havde alle ikke oplevet, at en Ko ikke vilde æde, og vidste ikke enhver, at man kunde kurere den ved at stjæle, ikke tigge eller købe, men *stjæle*, en Visk Halm fra den Gaard, hvorfra den var købt? Hvem havde ikke prøvet det? Laust tilstod ærligt, at han og en klog Mand en regnfuld Nattestund havde vanket milevidt ad opblødte Vejspor, der lignede Aaløb, og ad Genveje over Pløjemarken, hvor Vandet løb i Strømme langs Furerne — for at hente en Tot muggent og skimlet Halm, der sad i et Glughul, da de som hæderlige og ustraffede Personer nødigt vilde bryde Ladeporten op og tilegne sig en friskere Kvalitet. Laust tvivlede paa, at Koen

vilde se den Vej, den raadne Tot var, men den kloge Mand bedyrede, at hun ikke vilde være stor paa det. Og det var hun heller ikke. Skønt hun i samfulde otte Dage havde vraget baade Halm og Kærne, slugte hun den stjaalne Tot med Begærlighed og slikkede endda Krybbebunden bagefter — og dermed var det forbi med Fortryllelsen, Koens Appetit var kommen tilbage for bestandig.

Og var det ikke ogsaa en Kendsgerning, at min Bedstefar kunde signe? Var et Lem hos Mennesker eller Dyr kommen af Led, bleven forvredet, forstrakt, kvæstet eller forhexet, gik der Bud til den Gamle. Alvorligt og højtideligt anbragte han det syge Lem i et Skjæppemaal, masserede Lemmet og drejede Skjæppen sindigt rundt, mens han fremmumlede sin Formular. Det slog aldrig fejl. En Dag var der kommen en Bi ind i Simons Faaresti. Den satte Panik i Faarene. De tog Stien i en desperat Runddans, der blev hidsigere og hidsigere. Den for Simon og hans Hus mest nærliggende Forklaring var naturligvis den, at en Hex havde været paa Spil. Min Bedstefar blev hidkaldt. Han behandlede Faar efter Faar — med Gnidning, Skjæppedrejning og Mummel. Og se — Forhexelsen svandt som ved et Trylleslag, Faarene blev rolige! ... Bien var jo i Mellemtiden sluppet ud ... Den mystiske Formular, der kun maatte meddeles fra Mand til Kvinde og omvendt, aldrig fra Mand til Mand eller fra Kvinde til Kvinde, lød i al sin Enkelthed saaledes: „Da Jesus op ad Bjerget red, vred han sin ene Fod af Led. Saa satte han sig ned at signe, idet han sagde: „Aarer til Aarer, og Blod til Blod“. Og saa satte han Foden til Jorden igen. I Jesu Kristi Navn!“ Min Bedstefar var fuldt overtydet om Formularens Virkningsfuldhed — — — selv om han ingenlunde benægtede, at i Tilfældet Simons Faar havde Biens Forsvinden været en stærkt medvirkende Aarsag til, at Faarene havde faaet deres Helse igen.

Og hvem huskede ikke Brylluppet hos Kren Bruuns? Brudens Mor var over ti Kirkesogne berygtet for sit nære Samarbejde med Fanden og sine aarlige Udflugter til Bloksbjerg og var derfor ikke inviteret med til Festen. Men — hun kom alligevel! Om end i formummet Skikkelse! Da Tjenestekarlen ved Aftenstid vilde give Kørne en sidste Gift, laa der en hele Eggen ukendt sort Hund i Foderbaasen! Den saa paa den arme Karl med et Blik, der fik ham til at tabe Lygten af Skræk! Og saa forsvandt den og saas aldrig senere! Kunde nogen nære Tvivl? Det var Sviger-

Hexen, der var trukken i Hundeskind! ... Bryllupsgæsterne paa-hørte den lamslaaede Karls Hakken og Stammen med stigende Forfærdelse. Middagen blev afbrudt, Dansen strøget, hver gik stille og skjælvende til sit. Men endnu i Aaringer laa Skyggen af den sorte Hund over Gaarden. Slægten døde, og ny Folk kom til. Den dystre Stemning fra Bryllupsnatten blev først sent slettet ud ... Vi er mange Ældre, der — trods Skepsis overfor Spøgelser — kan gribes af den endnu, naar vore Bedsteforældres Beretning rinder os i Hu. Saa stærkt har den sorte Hund præget vore Sind.

Og hvem havde ikke hørt om „Hals Præst“ — — — der ikke var Præst, men det, der var endnu større: Troldkarl, Landsdelens berømteste? Han kurerede alle Sygdomme, hurtigere og mere virkningsfuldt end nogen examineret Læge. Han satte Kærlighed og Fjendskab i Verden, smedede Folk sammen til Par og skilte andre ad. Han opklarede Forbrydelser, bedre og sikrere end Politiet, slog Øjet ud paa en Tyv, og tryllede Vidner frem i Retsskranken, selv om de befandt sig milevidt borte. Han beviste, at Herredsfogden var luset ... og han gjorde Løgn til Sandhed og omvendt, bedre end nogen Prokurator. Jo, der gik sære Frasagn om „Hals Præst“, og stod man overfor en indviklet Sag eller en uhelbredelig Sygdom, sukkede de Gamle: havde vi nu endda haft „Hals Præst“ ... han var ligegodt den klogeste!

Og hvem havde ikke set Cyprianus, Bogen med de store røde Begyndelsesbogstaver i hvert Kapitel? Den stod i Præstens Reol eller laa paa hans Skrivebord, Hexene og de kloge Koner havde den gæmt under deres Hovedpude. Alle havde set den, men kun faa havde dristet sig til at læse i den. Man kunde nemlig læse Fanden op gennem Gulvbrædderne, og læste man Kapitlet bagvendt, kunde man mane ham ned igen. Men — sæt, man i sin Rædsel glemte Metoden! Det gjorde Manden, der sad i Præstens Studerekammer og ventede paa en Daabsattest. Han havde vovet at kigge i Bogen, han havde læst et Kapitel, og — den sorte Majestæt var dukket op i et Hjørne af Stuen og var gaaet angrebsvis til Værks. Mandens Skrig kaldte Præsten til, han greb Bogen og tog fat bagfra — og Fanden trak sig knurrende ned gennem Gulvbrædderne igen. Manden gik rystende bort, og han kom aldrig mere i Nærheden af Cyprianus ... Men for dem, der var bevandrede i Kunsten, var Bogen god og nyttig. Frederik Kjærskjold, den afdøde Ejer af Børglumkloster, gik ved Nattetid igen i Klosterengen. Ved Cypriani Hjælp manede Børglum Præst ham ned i Jorden. Det

vilde straks ikke lykkes, thi den, der maner, skal være skyldfri, og Præsten havde som fattig Student stjaalet to Toskillingskager hos en kjøbenhavnsk Bager. Men Præsten var klar over, hvorpaa hans svigtende Magt beroede, og da han havde smidt to Toskillinger i Fjæset paa Kjærskjold, sank denne ned gennem Grønsværet. Der blev slaaget en Pæl i Jorden for at holde ham nede. I min Barndom sad den der endnu. Vrikkede man med den, hørtes der en klagende Lyd. Det var Herremanden, der jamrede sig over sine Synders Mangfoldighed ...

Cyprianus brugtes dog hyppigst til det Onde. Jævnfør det, jeg har fortalt om det Kren Jensens Rakkerpak, der forhexede min Oldefars Fjerkræ og Kreaturer. Og jævnfør mange andre Beretninger af samme Slags. Særlig straalende er en Historie fra en af Nabolandsbyerne. Her boede en Mand, der ejede Cyprianus og ved dens Hjælp gjorde al den Fortræd, han kunde. Hans Kone etablerede sig imidlertid som klog Kone, og ved Lærdom fra samme Bog hævede hun — mod kontant Betaling — den Forhexelse, Manden havde afstedkommet. Det blev en pæn lille Gesjæft, paastod Folk ...

Var et skikkeligt og ikke altfor dristigt Menneske kommen i Besiddelse af Cyprianus — og det skete — vilde han naturligvis helst af med den. Men det var vanskeligt. Rev han den i Stykker, føjede Bladene sig hastigt sammen igen. Brændte man den, genopstod den af Asken, og smed man den ud af Vinduet, kom den tilbage. Kun to Midler var der til at blive den kvit. Man kunde sælge den for en mindre Pris end den, man havde givet — og man kunde ved Midnatstide lægge Bogen og otte Skilling paa Kirkens Alter. Saa *var* den borte for bestandig.

Og hvem vidste ikke, at Luften var fyldt med Dæmoner og alle Høje med Ellefolk? De Gamles Vinduer var tilspigrede og blev aldrig aabnede — for saa fløj de onde Aander ind i Stuen og bragte Sygdom og anden Ulykke med sig. Frisk Luft, vil de Unge spørge. Ih, den skaffede man sig ved at bære et Fejlblad med Gløder og en brændende Kvist rundt i Huset. Ja, og saa blev Dørene da engang imellem lukket op — naturligvis ikke for Luftens, men for Passagens Skyld. Og gennem Dørene gik Dæmonerne ikke, i hvert Fald ikke, hvis der var Staal over Karmen, og som Regel var der en Hestesko.

Og Ellefolkene! Alle havde ved Nattetide set Højene staa paa gloende Pæle og de smaa Folk danse rundt omkring dem. Og man

vidste, at Simon var bleven skævmundet, fordi han havde forsøgt at grave Gaasehøj ud. Højens Beboere havde om Natten trukket hans Mund op i Retning mod det ene Øre (hvor den blev siddende), og Advarslen havde frugtet, der blev ikke rørt mere ved Gaasehøj. Og gamle Jens Kodahl, der var født i 1791, men endnu hundrede Aar senere gik levende rundt iblandt os, iført Knæbuxer og rød toppet Hue, ogsaa han havde dristet sig til at røre ved en af sine Kæmpehøje og faaet sin velfortjente Straf for det. Men — hvad mere var, Snese af Familier havde — som min Oldemor — haft Besøg af Ellefolkene om Natten, naar de kom for at røve nyfødte Børn og lægge deres egne Unger i Stedet. Der var derfor ingen Grund til at tvivle! Ellefolkenes Existens var lige saa kapitel-fæstet som Menneskenes, Dyrenes og Fuglenes. Og et Extrabevis fik man, da Havet begyndte at gnave i den ene af Kodahlhøjene. Da kom dens Indre frem, og det viste sig, at det var bygget regelmæssigt op, at Stensætningen var ordnet efter en bestemt Plan, at der laa Urner og Krukker og Vaaben paa Hylderne. Enhver kunde da sige sig selv, at her maatte levende Væsner have holdt til! Saa kunstfærdigt opkastede Naturen ikke sine Høje!

Naar mine Brødre og jeg spillede Kort med vor Nabos Børn, og det hændte, et Kort faldt paa Gulvet, og vi bukkede os efter det, morede vi os af og til med at paastaa, at der sad en underlig laadden Fyr med Horn og Bukkefod under Bordet. Skrigende trak Nabobørnene Benene op under sig, de turde ikke gaa hjem, og det var umuligt at faa dem til at kigge under Bordpladen, selv om vi andre nok saa behersket gjorde gældende, at Fyren saamænd saa skikkelig ud, og at han vistnok ikke gjorde Fortræd. Der er ingen Tvivl om, at de virkelig troede, Fanden var i Stuen, og at de endog var villige til at sværge paa, at de havde *set* ham. Saa-dan *saa* Folk en hel Del. Først var Angsten der, den skabte Fantomet, og Beretningen om Fantomet spredte ny Angst i endnu videre Krese, og den ny Angst skabte ny Fantomer. Det var en Skrue uden Ende.

I mit Hjem var vi — som alt antydet — ikke grebet af den almindelige Psykose. Vore Bedsteforældre paa fædrene Side var troende, men vi Yngre benægtede baade Ellefolkenes og den hoved-

løse Hests Existens. Det var en Indstilling, vi havde efter vor Mors Forældre. Vor Bedstefar paa den Side var saa radikal, at han endog benægtede Existensen af selveste det evige Helvede. „Der er intet andet Helvede,“ sagde han, „end det, der eksisterer i vort eget Indre.“ Jeg syntes, det lød baade dristigt og gaadefuldt, og der er ingen Tvivl om, at Folk i Almindelighed fandt det i høj Grad ukristeligt og gudsbespotteligt.

Men vi var altsaa vantro, og derfor saa vi intet overnaturligt. Kun een Gang hørte vor Far en spøgelsesagtig Lyd. Det var en Nat, han skulde møde vor Mor, der havde været paa Besøg i Børglum. Lyden kom fra Klosterets Kirkegaard, og den var saa uhyggelig, at den fik ham til at flygte. Mor klarede Gaaden: Klosterets Kalve var søgt ind paa Kirkegaarden, og de frembragte et besynderligt Ritsch-ratsch ved at svøbe deres ru Tunger om det vaade Græs. Som sex-syv Aars Dreng havde jeg en tilsvarende Oplevelse. Jeg konstaterede, at et „Spøgelse“ puslede i mit Kammer og flyttede rundt med mine Sager! Næste Dag beklagede jeg mig til min Mor, og hun foreslog, at jeg bad Fadervor, naar „Spøgelset“ kom igen. Det gjorde jeg, og det hjalp. Jeg opdagede samtidig, at det var Mus, der havde muntret sig. Nogle Aar senere, da jeg vilde gaa til Sengs, mødte jeg et hvidklædt Gespenst i Storstuen. Jeg tog det gesvindt i Struben, og — det bad om godt Vejr! Det var en af mine Skolekammerater, der vilde prøve, hvor spøgelsesfast jeg var. Hvor megen Overtro vilde ikke gaa *ad undas*, om man altid resolut greb Spøgelset i Struben — i Stedet for at flygte og fortælle Oplevelsen videre?

XXII

ORIGINALER

Min hjemlige Landsby talte 209 Sjæle (hvoraf syv for Resten hed Lars), og den vrimlede med Originaler. Børnene og Børnebørnene, der i Dag sidder i Gaardene, er ensrettet glatragede — samtlige Gevæxter er skaaret af. Men i min Barndom var vi praktisk talt alle særprægede lige op til det originale. Furreby var i Oldtiden afsondret fra Omverdenen, omgivet af Hav paa to og sumpede Moradser paa andre to Sider. Sligt præger en Befolkning — gennem Aarhundreder, ja, gennem Aartusinder. Furreby var i Oldtiden noget for sig, og det er Byen bleven ved med at være lige op til den nyere Tid.

Naar vor gode Nabo, Swøj, stampede op ad Bakken, stod hans Næsebor i eet Dirr. Han havde altid en usandsynlig Historie under Halen, og han var bestandig paa Jagt efter en ny. „Haar Do intsj æn rejti gu Løwn, La's,“ lød hans staaende Spørgsmaal, naar jeg om Søndagen kom hjem paa Besøg fra Hjøring. Naturligvis fik han omgaaende een, og han fløj strax videre med den. Den forbedredes for hver Gang, han fortalte den, og inden han var naaet Sognet rundt, var Historien komplet ukendelig. Fortalte man ham undtagelsesvis den rene, skære Sandhed, afviste han den som inacceptabel. Jeg berettede engang, fuldkommen sandfærdigt, om en Visit, jeg havde aflagt i en sydeuropæisk Tobaksplantage. Swøj spillede Øjnene op, saa de blev som Tekopper, og Næseborene gik ud og ind. „Grower der Tobak paa Træjeren? De er Satan gaaleme Løwn i Dej Hals!“ Jeg bedyrede, at det var saadan. Paa nogle Træer groede der Cigarer, paa andre Røgtobak, og paa en tredie Slags voxede der Skraa! „De er Satan gaaleme de wæ'st, a haar hø't,“ sagde Swøj og benede videre med den gode Nyhed.

Jeg stak ham en Dag en Cigar, jeg paastod at have plukket. Svøj røg den med Anstand. Men der var et Kanonslag i den, og

da Swøj var naaet halvvejs med Rygningen, sprang Cigaren med et Knald op i Loftet, og Swøj røg ned paa Gulvet, hvor han længe laa og anraabte baade Vorherre og alle sine Yndlingsdjævle. Da den første Forskrækkelse omsider havde sat sig, kravlede han rundt paa Gulvet, til han fandt Stumpen. Den blev antændt og røget færdig — med Forsigtighed. For hvert Sut strakte han Cigaren i Arms Længde ud fra sig — i Forventning om en ny Explosion, der imidlertid udeblev. Men han var ikke mere forknyt, end at han udbad sig en ny Krudt-Cigar. „Den skal Johan ha.“ Og saa benede han ned ad Bakken, fyldt med Fryd ved Tanken om Familiens Forfærdelse, naar Sønnen Johans Cigar gik i Luften.

Swæjs Nysgerrighed grænsede til det utrolige. Der kom ikke et fremmed Menneske i mit Hjem, uden at Swøj eller et af Børnene mødte for at konstatere, hvem det var. Opdagede vi en flad Næse paa Ruden, var det altid en Udsending for Familien Swøj. Kendte Gesandten ikke den eller de Fremmede, spurgte han sig for og — fik som Regel en Løgn. En Dag jeg var hjemme paa Besøg, og en af mine Kusiner tilfældigt var til Stede, tog vi — af Hensyn til Familien Swøj — hinanden under Armen og gik til Havbakken. To Minutter efter var en Gesandt i Gaarden og begyndte at pumpe mine Brødre. Om Lars havde faaet en Kæreste? Det bekræftedes. Hvor hun var fra? Kjøbenhavn. Om det var een, der havde noget? Kun rige Partier var estimeret, og mine Brødre bedyrede, at det var en ren Guldfisk. Swøj kom omgaaende — med dirrende Næsebor — og tog Fisken i Øjesyn, da vi var vendt hjem fra Spadsereturen. Han gav Haand og gratulerede. Vi lo. Han spurgte forsigtigt, hvad den bette Pige hed. Vi lo endnu mere, og jeg oplyste i Overensstemmelse med Virkeligheden, at det var Chr. Ledets Johanne. Det er Satan gaalemæ Løwn, sagde Swøj — og gik for en Gangs Skyld tvivlrædig hjem.

Da min Bedstefar, 90 Aar gammel, laa for Døden, løb Swøj hver halve Time opad Bakken og kiggede ind i Sygestuen for at fastslaa, hvor langt Dødskampen var skredet frem. Bedstefar laa og talte i Vildelse, men Swæjs hyppige Besøg kaldte ham for et Øjeblik tilbage til denne Verden. „Hons Satan ræjjer Do her aa snøwser for, Dit Dommerhu'e?“ sagde han. „For de Do intsj besteller no'e, behøwer Do da intsj aa ræj her aa tø'e wo' Faalk.“ Swøj tabte Mælet ved dette uventede Pulver. „Haj er Satan gaa-

leme intsj dø'j eno',“ fik han dog omsider fremstammet, da han kom hjem. Men den bidske Hilsen til den Swæjske Nysgerrighed blev for Resten de sidste fornuftige Ord, min gamle Bedstefar fik talt i dette Liv.

Swøj var vant til den Slags afvisende Hilsner. En Søndag, han spillede Kort hos Chr. Svendsens, sprang han for hvert Spil ud i Pige kamret. Her sad Gaardens Karle og Piger forsamlet, og hvor de to Køn var til Stede i een Stue, skulde Swøj helst have sin Næse imellem. Der blev saa af Karlene hængt en Spand op i et Hejseværk under Loftet, og da Swøj for syttende Gang rev Døren op, hvælvede Spanden sig over ham, og han fik sig et grundigt Styrtebad. Puha for Satan sagde han og rystede sig, mens Latteren gjaldede gennem Pige kamret. Men sligt dulmede kun hans Nysgerrighed for et kort Øjeblik. En halv Time efter var han der med Næsen igen.

Ederne udgjorde en væsentlig og den mest blomstrende Del af Swæjs Sprog. „Oh Jesus Kristus, Satan tame“. Han kobledede baade gode og onde Aander sammen. Saa fornærmede han ingen, mente han. Det kan ikke undre, at hans knap toaarige Søn, der laa ved Moderens Bryst sammen med en jævnaldrende Niece, formulerede en Indsigelse saaledes: Sata Tøs, taa mej Pat! Som de Gamle sjunge ...

Swøj var Analfabet. Han græd i Skolen, naar han skulde læse — og saa sprang Læreren over ham. Og det forsømte blev aldrig indhentet. Naar Slagteriannoncen var paa, vidste han, hvorledes Avisen skulde vende, for han var klar over, at Grisen ogsaa i en Avis havde Hovedet op og Benene ned. „Hons kaaster Grissen“, spurgte han saa. — for at tilkendegive, at han var med. Men andet Méd havde han ikke. Maritsj læste Nyhederne for ham, og de supplerede hinanden udmærket. Hun læste, men forstod ikke det læste — han havde det modsat.

Tallene og Regnekunsten var ogsaa gaaet hans Dør forbi, men i Kortspil var der alligevel ingen, der snød ham. Selv de mest indviklede Kortspil-Regnestykker tumlede han i Hovedet hurtigere og sikrere, end andre løste dem med Blyant og paa Papir. Men kom man udenfor Stikkenes og Beternes Terminologi, var Tallene for hans Øjne som et Strentetræ.

Heller ikke Geografien var han paa fortrolig Fod med — men det var der for Resten ikke mange, der var, al den Stund man først i Skolens fjerde Klasse naaede frem til dette ophøjede Fag,

og de fleste Børn forlod Skolen længe forinden, de kom saa vidt.

Hvordan *kunde* Du da finde Vej, spurgte Swæjs Søster, Barbara, engang jeg var vendt hjem fra en Spadseretur gennem det meste af Europa. Ih, jo, han havde da et Kompas, indskød Swøj. Jøsses, Satan ta' me, havde Du et Kompas, udbrød den forbavtede Barbara.

Talen faldt paa Paris. Dernede er de da sorte, formodede Maritsj. Jeg oplyste, at Pariserne var hvide. Jamen, de har da ingen Kristendom, fortsatte Maritsj, og jeg maatte bedrøve hende med, at der virkelig var mange gode Kristne, ogsaa i Paris. Hun korsede sig af Forbavselse.

Talen faldt paa England. Jeg havde sejlet derover. Hvad Vej jeg sejlede? Vestpaa. Om England da laa i Vest? Ja, lige paa den anden Side af vort eget Hav. Det vidste Swøj godt. Jovist, vidste han det. Men Maritsj blev atter forbavset. „A trowwe sgu, de her, de wa' de wæstest,“ sagde hun. At vort Hav var Verdens Ende!

Historierne om Swøj er legio, og de er alle morsomme. Da et Lam var rendt væk, satte han efter det. De kapløb over Grøfter og Gærder, og langt om længe fik han fat i Halen. „No haar a Satan gaaleme —“, raabte han triumferende, idet han smed sig paa Jorden ... „Lah'mé“ vilde han have føjet til. Men Lammet fortsatte sin Flugt ... „Haa'hl“, sukkede Swøj, da han sad tilbage med den, mens selve Lammet fløj videre.

Swøj fik Tandpine en Aften, han var i Selskab. Men han vidste Raad for sligt. En Snor blev bundet om den daarlige Tand, og Snorens anden Ende fastgjort ved Dørhaandtaget. Nu gjaldt det kun et hastigt Ryk. Men Swøj vovede ikke Rykket. Han sad paa sine Knæ, jamrede og græd og bandte og bad til Vorherre og holdt forsigtigt paa Strikken. Da stak Steensig pludselig et tændt Lys foran hans Næse. Swøj kastede Nakken tilbage. Tanden dinglede i Snoren. Og Swøj sprang op med et Brøl: Jesus Kristus, Satan tame! Der var ikke et tørt Øje i Forsamlingen, saadan lo man.

Swøj er nu forlængst gaaet bort til de evige Boliger, savnet som faa, saa højt elskede vi ham, saa stærkt hørte han med til Byen. Han ligger jordet paa Furreby Kirkegaard. I mange Aar var der Tale om, at baade Kirken og Kirkegaarden skulde flyttes ned til Bækken for at være nærmere ved Løkken. Swøj og de fleste andre

modsatte sig denne Præsteplan til det yderste. Der var Folk, der — som Pjer Hejlesen — erklærede sig parat til at møde ved den 900-aarige Kirke med Vaaben i Haand og forsvare den mod alle Angreb. Swøj var Kirkeværge og holdt, alene af den Grund, paa det gamle Hus. Men det var dog ikke saa meget *det*, hans Bekymringer gjaldt. Hans alvorligste Indvending var den, at paa den projekterede ny Kirkegaard stod Grundvandet tæt op til Jordens Overflade, „aa a wel Satan gaalemæ intsj drunes (druknes), nær a er døj.“ Heldigvis beholdt vi baade Kirke og Kirkegaard, idet Løkken fik sine egne Institutioner, saa Pjer Hejlesen blev fri for at trække blank, og Swøjs Bekymringer for Druknedøden svandt ind. Men — mange Aar efter voxede der en ny Angst frem i hans Sind. En Dødning (d. v. s. et paa Stranden inddrevet Lig) var blevet jordet i Nærheden af Familien Swøjs Gravsted. Satan gaaleme, om a wel legh we saant i jej, erklærede Swøj. Man søgte at berolige ham med, at Dødningen formodentlig ogsaa var en god Kristensjæl, og at der iøvrigt var en saa passende Afstand mellem dem, at de ikke kunde tænkes at genere hinanden. Men Swøj lod sig ikke berolige. De sidste Gange, jeg traf ham, var hans Sind een dirrende Harm over den Nedværdigelse, der skulde ramme ham efter Døden: at han skulde hvile i Nærheden af et ukendt Lig!

Swøjs Mor hed *Jaa*'han. Hun var „sammenbragt Barn“ med min Bedstefar og første Gang gift med hans kødelige Broder, efter hvem Swøj var opkaldt; siden havde hun været gift endnu et Par Gange og — hun snuste Tobak. Andet ved jeg ærlig talt ikke om hende, men Tobakken var nok til i vi Børns Øjne at kaste et Skær af Middelalder over hende. Snusningen blev delvis hemmeligholdt. Hun blev derfor harm, da jeg en Dag sendte en anden Dreng, vor Daglejerskes skikkelige, men lidt for blaaøjede Kren, ind til hende for ærbødigt at forespørge, om vi kunde laane hendes Snustobaksdaase og et halvt Fjerdingspund Snustobak. Hons sehr Do, Knæjtsj, raabte hun. Kren gentog i den Tro, det var Hørelsen, der var noget i Vejen med. A skal Satan torneme læhr Dæ, sagde *Jaa*'han og fløj op, mens Kren forfærdet tog Flugten.

Jesper var Gaardmand og tvær. Begge Dele var medfødt. En af hans Stamfædre havde under Oprøret i 1536 stillet sig paa Adelsens Side, da de andre Bønder samlede sig om Skipper Clement

og (smaa fire Hundrede Aar før Zahle) paabegyndte en storstilet Løsning af Lens- og Stamhusproblemet. Jesper vilde i Stamfaderens Sted have gjort ligesaa. I Sogneraadet var han den eneste, der turde sige Godsejer Rottbøll Besked. Havde de andre Raadsherrer haft det Mod, de savnede, vilde Jesper utvivlsomt have stillet sig ved Godsejerens Side. Talte han med en Moderat, var han Radikal — og omvendt. Og vilde Trine sønden om Laurids' Gaard, naar de en Aftenstund skulde i Selskab, saa vilde Jesper partout nordenom, og han gav sig ikke, lige saa lidt som hun for Resten gjorde det. Da de andre Bønder efter 1536 fradømtes Liv, Ære og Gods, fik Jespers Stamfader sin Fæstegaard overleveret til evig Arv og Eje. Det var næppe tilsigtet, at hans Tværerer skulde give Gevinst — han var utvivlsomt Opponent blot for Oppositionens, ikke for Fortjenestens Skyld. Men *hans* Udmærkelse paa de andres Bekostning forbedrede naturligtvis ikke Forholdet til Omgivelserne. Tværtimod, der blev endnu flere Gnidninger. Og Stridbarheden og Tværeriet fortsattes og udvikledes gennem Aarhundrederne. Jesper var et ægte Skud paa Stammen. En lysvaagen og overmaade forstandig Mand, der med stor Dygtighed forsvarede et hvilket som helst af de Standpunkter, han forfægtede ... og det var efterhaanden dem allesammen, for der var ikke een Anskuelse, han ikke vechselvis havde været Tilhænger af og i Opposition til. En saadan Mand frisker op i et Sogn, og Jesper var et bidsk Haglvejrt midt i Søvnigheden. Ingen er dog fuldkomne. Der var een Mand, een eneste, som Jesper aldrig drog i Leding mod. Det var min Onkel, Chr. Ledet. Før ham nærrede han baade Beundring og Ærbødighed. Overfor ham var han tavs. Men det var ogsaa den eneste Brist i Jespers helstøbte Rustning.

Da Tidens Fylde var inde, holdt Jesper og Trine Sølvbryllup. Det var det første i Sognet. Før havde man ikke lagt nogen Vægt paa den Slags Mærkedage, i hvert Fald ikke fejret dem med Gaver og deslige. Men ny Skikke kommer ind med den milde Vind fra Sønden, og Sølvbryllupsskikken kom altsaa, da det var Jespers og Trines Tur. En Liste gik rundt fra Gaard til Gaard og fra Hus til Hus, man gav en Krone eller to, et Udvalg tog til Hjøring, og paa selve Højtidsdagen kom det kørende med en Sofa og noget Smaapilleri, der højtideligt skulde overrækkes Sølvbrudeparret. Jesper stillede sig strax i Positur. Hvad de bildte sig ind? Om de troede, det var nødvendigt at tigge sammen til ham? Om de vilde være saa elskværdige at køre hjem med deres Skidt — han vilde i

hvert Fald ikke have det! Deputationen blev lidt lang i Ansigtet, og den begyndte at humme sig. Inden den kørte af Gaarde med Sagerne, fik Trine dog hvisket, at de kunde smide dem ud i Laden — saa kom Jesper nok paa andre Tanker! Det gjorde han ogsaa. Da Trine næste Dag foreslog, man returnerede Sofaen med Tilbehør, blev det pludselig Jesper magtpaaliggende at faa det hele flyttet ind i den pæne Stue, og der blev det staaende.

Vi fik engang en Kalv hos Jespers. Den var lidt egensindig og blev derfor kaldt Jesper. „Do æ Fanen brækkeme twær lisom de, Do æ kommen aa,“ sagde min Bedstefar — og han skyndte sig at understrege (det gjorde han altid), at Jespers Tværhed var en Arv paa den fædrene Side. Moderen var nemlig Søster til min Bedstefar, og hos vor Familie kunde der naturligvis ikke være nogen Skyld. Syntes han da ikke.

Skrædder Peter var Bissekræmmer af Profession. Han kørte rundt med Trillebøren, købte Klude og Ben og solgte en Række af Hverdagens smaa Nødvendigheds- og Luxusartikler. „Den koster ellers 65 Øre,“ sagde han, naar han holdt en Svanekniv op foran Næsen af Tjenestekarlen, „men da det er Dig, skal Du faa den for 60.“ Og saa kneb han det ene Øje til — for at antyde, at der existerede en særlig Forstaaelse mellem ham og Køberen. Men skønt han venligt blinkede til alle, blev han — uvist hvorfor — drillet af alle. Karlene kom Kampesten i hans Kludesæk, og Børnene stoppede hans Skorsten til. Eller de bildte ham ind, der var kommen en Stranding, hvisaarsag han flux jog til Havet. Eller de gol udenfor hans Vinduer — han havde i sin Ungdom tjent hos en Købmand Kock, blev derfor i Ny og Næ kaldt Kokke-Peter og var dum nok til at blive vred, fordi en snottet Unge sagde „Kykelyky“. Engang stævnedes han hele Sognets ukonfirmerede Ungdom for Fornærmelser. Retten blev sat i Løkken under Forsæde af Herredsfoged Flensborg. Peter var selv Aktor, og min Broder, Arne, var Defensor. Aktoratet forstyrredes i nogen Grad ved, at Grete, Peters Viv, snakkede med. Hun talte højt og skingrende og som ti Kæppe i et Hjul, og Herredsfogden forstod ikke et Kuk af hendes Maal. „Nu maa De tie stille, min gode Kone,“ formanede han. „Ja, hol Dej Muj, Din Gos,“ føjede Peter til. Grete tav, men et Minut efter aabnede hun atter for Skralden. „Nu maa De virkelig tie stille,“ sagde Herredsfogden. „Ja, hol Dej Muj, Din Gos,“ føjede Peter til.

Saadan gik det meste af Eftermiddagen, til Herredsfogden sluttede Sagen med et Suk og en Formaning. „Det er jo noget Vrøvl, det hele,“ sagde han, „men nu maa I virkelig lade den gamle Mand være i Fred.“ Begge Parter gik stolte og sejrbevidste hjem. Og Striden fortsattes . . . Men Peter var naturligvis heller ingen Fredens Engel. En Dag kom han op til min Far for at ville forpagte et trekantet Stykke Jord i Engene, et Areal paa nogle faa Kvadratalen. Han fik det gratis, og han gik strax ned og lagde sig paa det. En Stund efter kom et Faar springende hen over Trekanten. Habs, sagde Peter og greb Dyret i det ene Bagben. Og saa slæbte han af Sted med det til dets Ejermand. Ja, her var altsaa et Faar, han havde „taget i Hus“ paa *sin* Mark. Det var — i Følge Loven — 50 Øre. Men naturligvis, *han* skulde ingenting have. Selvfølgelig skulde han ikke det. Men det var ellers rart, om Folk vilde holde deres Dyr hos sig selv! Og saa gik Peter ned og lagde sig paa „sin“ Mark igen — i Haab om endnu en Gang at kunne faa den Fornøjelse at tage et Gaardmands-Faar i Hus og i al Nedladenhed eftergive Gaardmanden de 50 Øre og formane ham til at passe paa sine Dyr. Der var mange løse Faar og Kvier og Kalve, saa Peter fik megen Fornøjelse af sit Arrangement. I sin overstadige Glæde lagde han slet ikke Mærke til, at Folk lo ad ham.

Twat Jens hed en fjerde af Landsbyens Originaler. Man troede almindeligvis, at Navnet kom af, at hans Ben gik lidt paa tværs af det normale, og det havde naturligvis ogsaa været tilstrækkeligt til at skabe et Slægtsnavn. Men den rigtige Forklaring var alligevel en anden, nemlig den, at han kom fra Twathuset ved Børglumkloster, et Hus, der i Modsætning til alle andre Huse vendte i Syd—Nord.

Twat Jens' Ansigt var fyldt med Haar og Skæg. Paa Bunden af Urskoven, en lidt snavset Urskov, saas et Par store, røde og uhyggelige Øjne — det kunde ikke siges at være Godhed, der lyste ud af dem, snarere Ondskab og en vis Forslagenhed. Naar Jens' Fjæs ved Aftenstide viste sig paa en Vinduesrude — og det var hans sædvanlige Facon at introducere sig paa — fløj Børnene skrækslagne op og klemte sig ind mod Stuens fjerneste Væg, og selv Voxne blev ilde til Mode. Hyppigt kom Jens, naar Folk spiste, og han nøjedes da ikke med et Kig ind gennem Vinduet. Han skred over Tærsklen, satte sig tavs nederst paa Bænken og saa til.

Ingen vilde spise ved samme Bord som han, det var han indforstaaet med, men naar den sidste Ske var tørret af i Ærmegabet, sagde Husmoderen: „Værsgod, Jens,“ og saa rykkede Jens op langs Skiven, kradsede Skraaen ud og — — — ryddede Bordet! Alt forsvandt i Urskovens Dyb! Husmoderen maatte være glad, at ikke Knive og Tallerkner gled med! „Det er sandt,“ sagde min Far en Dag, Jens havde ædt for mindst fire Tøndetærskere, „vi har nogle Grever staaende fra i Gaar, men nu er det vel for sent?“ Jens vendte det hvide ud af Øjnene, sukkede dybt, ræbede derpaa inderligt og — bad saa om Greverne! De kom, en ordentlig Grydefuld, og de forsvandt i Dybet. Den Dag blev Jens utvivlsonst mæt! Efter fuldendt Maaltid søgte han altid en sidste Husvalelse i Udkrasningsskuffen i Tobaksbordet. Ogsaa her tog han alt med. Jeg husker, at der endog en Dag gled et Tretommers Søm ind i Flaben paa ham. Da det begyndte at kradsede mod Kinden, sagde han „How“, og det blev halet ud. Der var mange, der havde Ærinde i Udkrasningsskuffen, men Jens var den graadigste. Efter ham var Skuffen som blæst. Og det havde saavist ikke været Tobaksaske altsammen. Naar Jens var i Farvandet, saa vi Børn altid vort Snit til at tømme en Peberbøsse i Skuffen eller blande lidt Hønsemøg i den. Den frydefulde Tanke var den eneste, vi havde ud af det. Jens var saa glasseret indvendig, at en Smule Peber eller lidt Hønsegødning slet ikke gjorde noget Indtryk.

En Vinterdag, Jens var paa Vej hjem fra Løkken med en Sæk paa Nakken, hvori befandt sig et Rugbrød og en Dunk Brændevin, gled han og faldt, og Dunken knustes. Det varme Brød ind sugede det meste af Brændevinen, Resten blev liggende som en Sø paa Isen. Jens labbede resolut Søen i sig, og da han kom hjem, aad han, ene Mand, Rugbrødet. Opmuntret af de fire Potter Brændevin, Dunken havde rummet, bankede han dernæst Kone og Børn. Det lykkedes dem omsider at undfly, og ladt ene tilbage paa Valen gik Jens fortrydeligt ud i Laden og hængte sig. Da Sine kom tilbage med Lærer Christensen, der havde lovet at mægle i Striden og i dette Øjemed havde medbragt en solid Stok, fandt de Jens hængende i en Hanebjælke med en Snor om Halsen. Sine bad i Hast til Vorherre; Christensen derimod svang Stokken og lod den lande paa Jens' Rygstykker, og det var helt andre Guder end Sines, Jens paakaldte, da Stokken tvang ham til at opgive Hængningskomedien. Siden havde han Respekt for Lærer Christensen.

Jens var Agerdyrker, i hvert Fald af Navn, ja, vel egentlig kun af Navn. Han gjorde nemlig ikke stort ved sine 10 Tønder Land. Gad ikke engang flytte Hest eller Køer. Hesten sultede bogstavelig talt ihjel. Den Krejler, der tog Skindet af den, konstaterede, at dens Tarme var fyldt med Jord, den havde ædt i Mangel af Græs. Der havde været al gyldig Grund til at melde Slamperen for Dyremishandling, men det var der naturligvis ingen, der nænnede.

Foruden Hest og Køer holdt Familien Ænder, og de klarede sig stolt, da de jo gik løse. Der gik længe Ry af Jens' Forsøg paa at sælge And til Apoteker Kattrup. Stillet Ansigt til Ansigt med den fine Mand mente Jens ikke, det gik an at tale Vendsysselsk, og han spurgte derfor, om Apotekeren vilde købe en *Aand*. „Rejs De ad Helvede til med Deres Aander,“ svarede Apotekeren og lempede, lovlig hastigt, den betuttede Jens ud ad Døren.

Da Jens kom op i Aarene, solgte han sit Jordegods, købte sig et Indsiederhus og blev endnu mere original. De senere Aar gik han omtrent paa fire. Kroppen stod i hvert Fald i en ret Vinkel paa Benene. Nu blev han opdaget af Kunstnerne, der malte ham, og af Badegæsterne, der anskuede ham, som de anskuede et Dyr i Zoologisk Have og — betalte for det. Jens var aabenbart saare tilfreds med sin Berømmelse. *Aabenbart* — mere tør jeg ikke sige. For Jens ytrede hverken Sorg eller Glæde. Drejede kun Øjnene. Han var Sognets tavseste Menneske, samtidig med at han var det mest snavsede. Jeg gaar ud fra, at Jordemoderen havde vasket ham, da han blev født, men siden havde han ikke været i Nærheden af Vand, og da Sine døde, blev Hjemmet lige saa snusket som Jens selv. Naboerne frygtede, at en eller anden Sabroe skulde faa Ærinde til Egnen og se indenfor. Hvilken harmdirrende Anklage vilde der ikke kunne rejses mod de „Storbønder“ (ak, vi *var* kun smaa, men i Sabroernes Sprog var alle Bønder store!), der tillod deres Medmennesker at leve under saa usle Forhold, værre end Middelalderens, ja, maaske endog værre end Stenalderens? Men hvad var der at gøre? Naboerne antydede overfor Sogneraadet, at en Flytning af Jens til sundere og renere Omgivelser var ønskelig, men Sogneraadet beklagede at savne enhver Bemyndigelse til Indskriden. Jens var efter de stedlige Forhold nogenlunde velstillet, han havde alle Dage klaret sig selv uden at falde nogen til Byrde og havde derfor grundlovsmæssig Ret til at leve i Møg og Skidt.

Da Jens døde, blev han under Pomp og Pragt begravet fra Kir-

ken. Sine blev derimod af Præsten nægtet denne sidste Ære. Hun var ganske vist en flink og stræbsom og hæderlig Kone, men hun var Metodist, og det var naturligvis et uhyggeligt Minus, en uafvaskelig Plet — i hvert Fald i Præstens Øjne.

Søttrup var Udlænding, født og opfostret i det fjerne Himmerland, hvor man talte et underligt Sprog, der lød højst grinagtigt i vore Øren. Han var kommen til Furreby som Arbejder paa Brændevinsbrænderiet, og da denne Institution blev nedlagt, blev han hængende.

Han boede i en Rønne paa Twat Jens' Mark. Oprindeligt havde det været et rigtigt Hus, men mere og mere af det forfaldt, og der var til Slut kun en enkelt Stue tilbage, og den maatte tilmed holdes oppe ved Hjælp af Stivere og andre kunstige Hjælpemidler.

Inde i Stuen befandt sig en højst miserabel Seng, et umalet Fyrretræsbord og en ditto Stol. Paa en Hylde stod Krukker, fyldt med — Hundefedt. Søttrup skød og flaaede Egnens dødsdømte Hunde, og han kogte Fedtet af dem og brugte det for Smør.

Uden for Hytten var der baade Hunde-Kirkegaard og Kirkegaard for Leer. De sidste blev gravet op, naar Søttrup skulde paa Høstarbejde. Et større Udvalg — tit op mod en Snes — blev anbragt paa en Trillebør, og med denne righoldige Vaabenforsyning holdt Søttrup sit Indtog paa Høstmarken. Han svang de skiftende Leer med Verve, og naar Høsten var forbi, blev de gravet ned igen. De havde Gavn af at hvile i Jorden om Vinteren, paastod han.

Søttrup var en Mand med Fantasi. Han byggede Havne og Moler og anlagde Jernbaner og Fabrikker i stor Stil, og det var ingenlunde tosset altsammen. Med den fornødne Uddannelse kunde han utvivlsomt være bleven en Stormand paa et eller andet Omraade, maaske Chef for Polyteknisk Lærestalt. Men i hine Tider var Vejen til Uddannelse spærret, og han blev kun Brænderiarbejder og Original. Der timedes ham dog den Hæder, at Badegæsterne opdagede ham. De beskuede hans Hytte, filosoferede med ham og stak ham en Halvtredsøre i Næven. Af og til var han fraværende, naar der kom Gæster, og det ærgrede ham. Men han var saa meget Forretningsmand, at han hurtigt fandt paa Raad. Han hængte en Blikbøsse op paa Døren og lod en Seddel forkynde, at heri kunde Bidrag nedlægges. Og der kom virkelig en god Skilling i Bøssen.

De seneste Aaringer var Munk Mine og Svanen Søtrups onde

Aander. Det var to højst originale Pigebørn. De drog Landsdelen rundt som Vagabonder. Engang den ene af dem havde brækket et Ben, satte den anden hende paa en Trillebør og trillede videre med hende. Deres Kompagniskab ophævedes først, da den ene dræbte den anden — jeg har aldrig kunnet huske, om det var Munk Mine, der slog Svanen ihjel, eller det var omvendt, men Faktorerens Orden er jo da for Resten ogsaa ligegyldig. Jeg mindes derimod grant en smuk Høstdag, da de to Kvindfolk holdt deres Indtog i Søttrups Hytte, medbringende fire Potter Brændevin. Søttrup arbejdede i mit Hjem, og her kom Mine anstigende for at hente ham. Men Søttrup var i Arbejdshjørnet, han havde ikke Tid, og Mine maatte gaa med uforrettet Sag. En Time senere indfandt Svanen sig med den Besked, at Herredsfogden var paa Besøg og absolut maatte tale med Søttrup. Tavs og tvær samlede han sine Leer sammen og trillede hjem. Der blev ikke mere Brug for hans Redskaber den Sommer, thi i de paafølgende fjorten Dage stod Hytten paa gloende Pæle. Der holdtes kun en kort Pause i Festen, naar en af Deltagerne en Gang imellem kravlede til Løkken for at faa Dunken fyldt. Kravlede. Gaa var de nemlig af gode Grunde afskaaret fra.

De sidste Afsnit af sin Tilværelse førte Søttrup en energisk Kamp med Sogneraadet. Han var syg og lidende og savnede det nødvendige, og Raadet vilde have ham paa Fattiggaarden. Det havde Søttrup ikke noget imod, men han vilde have sin Hund med sig. Det stred imidlertid mod Reglementet, og saa skulde Søttrup absolut ikke paa „Gaarden“. Kampen stod paa en rum Tid, vistnok i mere end Aar og Dag. Men Sygdommen og Sogneraadet blev de stærkeste. Hunden maatte lade sit Liv, og berøvet sin eneste Ven blev den grædende Søttrup kørt paa Fattiggaarden, og hans Hytte jævnet med Jorden. En stakket Stund senere var en Tue paa Kirkegaarden et af de faa Minder om hans Existens.

Ajs Otsen var Fisker, Ungkarl, Velhaver og skævhovedet. Han havde Hus i Lyngby, men han flyttede rundt fra Sogn til Sogn. Man var dengang først skattepligtig, naar man havde boet i en Kommune i tre Maaneder, og Ajs flyttede saa vedholdende, at han sjældent eller aldrig kom paa nogen Ligningsliste. Det var da ogsaa meningsløst, erklærede han, at han skulde betale til Gaardmændenes Børn. Havde *de* — Gaardmændene — haft Fornøjelsen,

saa maatte de ogsaa selv betale for den og ikke lægge Byrderne over paa ham!

Under sine Vandringer tog Ajs Otsen jævnligt Ophold i mit Hjem de tilladte 90 Dage. Han fik et Gæsteværelse — gratis naturligvis. Sødmælk betalte han med fire Øre Potten, Smør og Brød med en Snes Procent under Butiksprisen, og ønskede han at spise til Middag, kunde det ske formedelst 20 Øre. Men det ønskede han kun, naar Menuen var særlig attraaværdig, for 20 Øre var en stram Pris, og en Skive Rugbrød med tykt Smør og fed Sødmælk var adskilligt bedre end Flæsk og Kartoffler og Grød.

Ajs skraaede. Det var dyrt, og af økonomiske Grunde havde han en Tid afholdt sig fra det og i Stedet tygget paa en Pind ... med det Resultat, at han fik et Par Splinter i Tungen og maatte paa Sygehuset, hvilket ogsaa var dyrt, hvorfor han var vendt tilbage til Tobakken. Der stod en Sø af Tobakssovs bag ham, hvor han stod og gik, og naar han brød op fra det laante Gæsteværelse, maatte der først skures og skrubbes og derefter kalkes. Der var Tobak alle Vegne, navnlig mellem Sengen og Væggen, hvor han Natten igennem havde afleveret sit Spyt.

Og saa spillede han Kort, Døgn efter Døgn. Og man kunde altid høre paa ham, om Lykken var ham gunstig eller ej. Vandt han, saa sang han, saa det stod efter det. Tabte han, græd og klynkede han — selv om det kun drejede sig om to Øre.

Een Gang han tog Afsked, holdt han en Takketales til min Broder, Arne. Du har altid været i tsjøn Dræng, Arne — naar Du har haft noget, har Du bestandig delt det med mig — derfor skal Du ha' en Belønning. Hvorpaa han fiskede en Eenøre op af sin fedtede Pengepose! Denne Dag var historisk, en Dag, da vi slog Kryds i Almanakken. Aldrig før havde nogen set, at Ajs Otsen havde foræret noget væk! Og saa en hel Øre!

Hjemme hos ham selv, i hans egne Stuer, blev der aldrig gjort rent. Der fik Tobaksspyt og andet Snavs Lov til at ligge, til det tørrede og blev til Støv. Værst var det snart med Køkkenbordet, hvor han anrettede og fortærede sin Mad. Naar Snavset her havde naaet en passende Højde, tog han — ikke en Skrubbe, men en Kost og gav det en forsvarlig Omgang Tjære! Fiskere føler sig altid hyggeligt og hjemligt til Mode, hvor der dufter af Tjære. Baaden er tjæret, Redskaberne ligesaa og Porte og Udhusdøre. Hvorfor da ikke ogsaa give Køkkenbordet en forsvarlig Omgang?

Da det graadige Hav havde ædt sig tæt op mod Ajs Otsens Ejen-

dom, søgte og fik han Statsstøtte til at flytte Huset længere ind i Landet. Der var i og for sig ikke noget at sige til det . . . set med Nutidens Øjne. Men dengang blev der baade Forundring og Forargelse — Forundring over, at nogen kunde finde paa det, og Forargelse over, at en Mand med 30,000 i Banken vilde modtage „Fattighjælp“.

Hvem var der saa flere? Jo, der var Kren Sti'en, der forfærdede vi Vogterdrengene derved, at han *kørte* i Marken, naar han skulde flytte Køerne — saa ugidelig var han. Men det skete, at Himmel og Hav stod i eet, at et Skib gik paa Grund, at Redningsbaaden ikke kunde bryde Brændingen, at Raketten slog fejl. Da trak Kren sindigt og roligt af sit Tøj og svømmede — selv ved Vintertide — gennem Storm og Hav og hentede de Skibbrudne hjem paa sin Ryg.

Der blev ikke gjort synderligt Væsen ud af den Slags Ting, og naar Kren Sti'ens Daad omsider blev kendt i videre Krese, berøede det udelukkende paa en Række sammenstødende Tilfældigheder. Han tabte en Sydvest, og den skulde efterlyses i Avisen. I Dag sender man en Annonce pr. Brev eller pr. Telefon. I forrige Aarhundrede var det en mere vidtløftig Historie. Da maatte man — syntes man — personlig drage til Byen for at tale med Redaktøren selv om Sagen. Tog gik der ingen af, men mine Forældre havde en Dag Ærinde til Hjøring, og Kren fik Lov at køre med. Da han havde fortalt Redaktør Carlsen om den tabte Sydvest, og denne havde lovet, den nok skulde blive efterlyst i Annoncespalterne, gjorde min Mor opmærksom paa, hvad det var for en Slags Mand, Redaktøren havde for sig. Carlsen var strax lutter Øre, det blev til en hel Side i Bladet med Fotografi af Helten, og det blev siden til Dannebrogskors og Hædersgaver og Berømmelse i lange Baner og sluttelig (det var ikke det mindst værdifulde) til et Strandfogedembede. Men havde han nu ikke tabt Sydvesten — hvad saa?!

Og der var Hans Piesen. Strandfogden. En sur og nærig gammel Knark, Søn af en berygtet Aagerkarl. Han havde et rundt, sammensnerpet Hul til Mund, og der flød rigeligt med Skraatobaksovs ud af det, saa der stod lll i sort Kulør paa hans Hage. „Das Wraben“, hed han, fordi han havde sagt saadan til en strandet Tysker. Hvad det mystiske Ord skulde betyde, blev aldrig opklaret.

Men det fulgte Hans til hans Dødsdag. Han boede sammen med sin jævnaldrende Svigermor, det var hende og ikke Konen, han havde elsket. Og han havde sin Ligkiste staaende i Laden. Det var et Trug, han havde tømret sammen til en Dødning. Politiet havde imidlertid forlangt en rigtig Kiste og henstillet, han gemte Truget til sig selv. Det var Das Wraben, der i min tidligste Barndom truede med at slaa mig ihjel med en Spade, hvis jeg blev ved med at ride paa min Bedstefars Ryg. Ogsaa desaarsag gik jeg udenom ham i en lang Bue.

Og der var hans Veninde Ann Joha'n, en ældre Dame med et graat Tørklæde for Munden og altid klynkende: Aah, a æ saa wag, saa wag (d. v. s. daarlig). Do fejler Fanen brække mæ intsj aantsj — sagde min Bedstefar — end a Do ho wat lokke fihr Gaang. Jamen, Bedstefar — indskød jeg — wi ær i Famili te hehr. De æ Fanen brække mæ intsj sue møj, svarede den Gamle. Sagen var den, at fattigt Familieskab vedkendte han sig ikke, selv om det var nyt. Et rigt derimod gerne, selv om det var gammelt.

Og der var Sidsel og Jens Thise (der hverken var identiske eller beslægtede med den senere saa berømte Forfatter.) Jens var laadden paa Brystet og havde Lus. Han og Sidsel pillede dem ud i Fællesskab og knækkede dem paa Bordet med en Træsko.

Og der var Søren Kobber, der var sær og ensom.

Og Kren Trudslev, der havde været i Amerika, og der havde ejet et Træ, der flød med Tjære til den ene Side og Sirup til den anden — og en Brønd saa dyb, at den naaede omtrent ned til Furreby, som af Skæbnen var placeret nøjagtigt under Krens amerikanske Farm.

Og Lars Poulsen, der var Skomager, reparerede Klokker og solgte Øjenvand, fisket op af Bækken, men uvurderligt i sine Virkninger. Og hans Kone, Lise, der havde en rød spids Næse, i hvilken der altid hang en Dryp.

Og Jens Kodahl! Født i 1791! Besynderligt at tænke sig, at man har kendt Folk, der saa Lyset i Syttenhundredtallet. Ens Erfaring kommer paa den Maade til at spænde over tre Aarhundreder! Han gik i Knæbenklæder og med rød toppet Hue — som Holbergs Jeppe. Og han døde i 1891, 100 Aar og 6 Uger gammel.

Og der var naturligvis flere. I Læ af Bjergbakken boede Familien Thamsen, hvis Forhold var saa interessante, at de kræver et Kapitel for sig selv. Og ovenover dem, helt oppe i Bakken, med Sandvolde omkring sig og midt i Ørkenen en Urtegaard, fyldt med de

besynderligste Middelalderplanter, som jeg kun har set Magen til ved ældgamle Klostre — *der* boede Melseanmagret og Kalmet'. Melseanmagret var et gammelt Kvindfolk i syv brogede Skørter og ingen Buxer — det sidste blev man klar over, naar det blæste. Hun gik rundt med en Bagerkurv, solgte Femøreskager og spaaede alle Lysthavende. Kalmet' (paa Dansk: Kalve-Mette), den anden ældre Donna i Bakken, havde en Nat for Aar tilbage drømt, at hendes Mand druknede. I Forskrækkelse over dette Varsel forlangte hun, at han skulde sige Farvel til Fiskeriet. Han gjorde det. Og en Aften, han gik fuld hjem fra Løkken, faldt han i Bækken og fandt Druknedøden der. Kal-Johannes' Skæbne stod for os alle som et Vidnesbyrd om, at Forsynet er strengt i sine Krav, og at ingen faar Lov at slippe udenom.

Og ogsaa blandt de helt Unge var der Folk med Tendenser i Retning af det originale. Vi havde en Tjenestekarl, der gik med alle Lommer fyldt med Grisetæer, som han bestandig gnavede paa og af og til skyllede ned med Sukker, opblødt i Mælk. Og en Tjenestepige, der slikkede baade Sild og Flæsk, inden hun serverede det. Hendes Ansigt skinnede Dagen lang af Fedt og Silde-skæl. Om Natten lod hun frimodigt sit Vand paa Pige-kammervulvet, hvorfra det sivede ned i Saltkarret i Kælderen. „Det var godt, a havde det Vid med Fløjl paa,“ sagde hun en Dag. Det betød: det var godt, jeg havde Vid til at tage min Fløjlskjole paa. En anden Dag spurgte hun, om vi var i „den her Maaned endnu.“ Og engang, en eller anden var til Examen, fastslog hun som en Kendsgerning: „Di ska' ka' det, di ku' ka'.“ Hendes Sprogblomster hilstes med en Jubel, der var hende ubegribelig. Hun lærte aldrig, at vi bestandig var i „den her Maaned“ — eller at det var lidt besynderligt at have „Vid med Fløjl paa“.

... Ja, jeg kunde fortsætte. Furreby var et broget Album, og Løkken, Skibsfartsbyen, var endnu mere broget. Men disse Landsbytyper faar være nok. Jeg lukker Albummet i, saa snart jeg har forevist det næste levende Billede: Familien Thamsen.

FAMILIEN THAMSEN

I den store, brogede Flok af min Hjembys Originaler var Pje Thamsen, Karen og Juliane de mest særprægede. Tre ugifte Søskende, der boede i et faldefærdigt Hus i Klitten, i Læ af Bjergbakken, Sognets højeste Sandbanke.

Deres Bedstemor, Henrik Thamsens Kone, var Kjøbenhavnerinde og saare rap i Kæften. Eet af hendes Sprichwörter er bevaret gennem halvandet Hundrede Aar. „Naar jeg staar paa Bjergbakken“ — sagde hun — „og Chr. Svendsen ved Overgaard, saa staar der Fanden gale mig to kønne Paafugle og glor paa hinanden.“ Jeg har aldrig forstaaet Visdommen i denne Udtalelse — med mindre, den skulde slaa fast, at ingen af de to var Skønhedsaabenbaringer. Chr. Svendsen var min Oldefar, og hans (og mit) Hjem laa paa Sognets næsthøjeste Bakkedrag. De to ragte altsaa op over Egnen og har kunnet glo paa hinanden henover Hovederne paa Plebs. Men et skønt Skue har det aabenbart ikke været for nogen af dem.

Kjøbenhavnerinden var i Familie med det kongelige Hus — paa-stod hun. Og Barnebarnet hed derfor Juliane Marie efter den berøgtede Enkedronning, den reformvenlige Struensees Banemand, den reaktionære Høegh-Guldbergs Befordrer. Om Slægtskabets Art oplyste Familien intet, men i mere end hundrede Aar bevarede den en Slags Forbindelse med Kongehuset. Juliane var aarlig en Tur i Kjøbenhavn, hos sine Slægtninge, sagde hun, og om den fjerne Landsbys store og smaa Begivenheder gik der jævnlig Rapport til Amalienborg. Begge Dele — baade Visitterne og Brevene — betvivledes, men jeg kan bevidne, at det i hvert Fald har sin Rigtighed med Brevene. Da Pier og Karen var døde og Juliane saa af-fældig, at hun ikke længere kunde mestre Pennen, fungerede min Mor som hendes Sekretær. Juliane dikterede, og min Mor nedskrev slet ikke saa faa baade underdanige og fortrolige Epistler til Maje-

stæten, først Frederik den Ottende, senere Christian den Tiende. Og hvad Rejserne angaar, er det rigtigt, at Juliane af og til gæstede Hovedstaden. Hun var hver Gang indbudt, paastod hun, Kongen (Christian Nital) betalte Udflugten, og hun blev modtaget med al tænkelig Honnør. Ja, Majestæten sendte saagar en Tjener ned for at møde hende, naar han fra Slotsvinduet saa hende komme. Og baade Kronprinsen og Estrup blev tilkaldt for at underholde hende. Engang hun under en Hovedstadsvisit var bleven syg og maatte indlægges paa Frederiks Hospital, gav Kongen Ordre til, at hun skulde plejes bedre end andre. „Professoren“ var ubehøvlet nok til at sidde denne Befaling overhørig. Men da det kom til Kongens Kundskab, at Slamperen ikke gjorde Spor af Forskel, blev Allerhøjstsamme alvorlig vred. Professoren har spist mangan god Bid Brød ved mit Bord, sagde han, saa han kunde godt vise sig lidt omhyggelig overfor „en af vore egne!“ Og siden den Tid har Professoren ikke været bedt til et eneste Bal paa Amalienborg! En lige saa velfortjent Straf fik Pastor Malmstrøm i Børglum (den nuværende Viborghisps Bedstefar.) Han havde afvist en Klage fra Familien Thamsen over deres Bysbørns Trolddomskunster, afvist den med den besynderlige Motivering, at Hexeriet ikke sorterede under ham! Under sin nærmest paafølgende Visit i Kjøbenhavn indberettede Juliane Sagen for Kongen og henstillede, at Præsten blev forflyttet. Da hun var naaet frem til dette Ønske, blev Kongen pludselig tavs. Han stod en Stund og keg ud ad Vinduet, uden at sige et Ord. Da blev a rød, sagde Juliane, for a var bange for, a havde forlangt for meget. Men aldrig saa snart var a kommen hjem, før a saa i Avisen, at den gode Malmstrøm var forsat til en hel anden Egn!

Naturligvis er en væsentlig Del af denne Hofreportage fri Fantasi. Men det er muligt, der er en tynd Traad af Sandhed i den. Herom maa Civillistens Regnskaber og andre Arkivalier fra Amalienborg kunne give Besked. Brevene til de skiftende Konger var i hvert Fald rigtige nok, og det kan heller ikke bestrides, at Juliane hvert Aar drog til Hovedstaden — noget, der dengang var mere end usædvanligt for Folk i hendes Stilling og hendes Nabolag. Men var det for at gæste Kongen — eller havde hun Ærinde f. Ex. til Fødselsstiftelsen. (Hospitalshistorien kunde tyde paa det) ... ja, derom er der ingen sikre Efterretninger. Hun rejste alene, hendes Spor forsvandt ved Aalborgbaaden, og ingen lod hende udspjæde. En Slægtning drev Beværtning i Holmensgade, sagde man.

Hos ham holdt hun til ... naar hun ikke var optaget paa Slottet. Men Snaskeværten saas aldrig paa vore Breddegrader, og hans Votum kunde derfor ikke afæskes ...

Dunkelheden omfatter ogsaa det fyrstelige Blod, der paastodes at rinde i Slægtens Aarer. Et Højrehaands-Familieskab var det begribeligvis ikke. Men adskillige af Oldenborgerne forlystede sig jo kraftigt, aabenlyst og resultatrigt med Kvinder af Folket, saa hvorfor nægte, at der kan være en Gnist af Realitet i Paastanden? „Kjøbenhavnerinden“, der importeredes til Furreby af den sejlene Henrik Thamsen, havde ganske vist været Sømandsludder i Nyhavn. (Det paastod man, og det bekræftedes af Sognets Præst, der ærligt vedgik, at han kendte hende fra Hovedstaden!) Men derfor kunde hun naturligvis godt være af kongelig Byrd!

Særlig fyrsteligt boede Familien Thamsen ikke. Laden var god nok, den var knap 100 Aar og saare solid. Men det 300-aarige Stuehus trodsede enhver Beskrivelse. Østerenden laa helt nede paa Jorden, Taget var sønderrevet og Murene blæst omkuld. Sten, Ler, Træstumper og gammelt Tag, guddommeligt sammenblandet, gav Indtryk af ubeboet Ruin. Store Aabninger ind til Loftet og Stuerne forstærkede dette Indtryk. Men op af Ruinen rejste Vesterenden sig, ikke knejsende, men halvvejs paa Knæ. De klinede Lervægge bugtede ud og ind. Kun Læet fra Bjergbakkens Sandkuppel hindrede dem i at styrte sammen, naar Stormen stod ind fra Havet. Paa Nordsiden en Luge og en lav Dør, delt i to Halvdele, paa Sydsiden et enkelt Staldvindue med to snavsede Ruder og to manglende ditto, erstattet med en Klud og et Stykke Træ. Her — i denne mørke og vaklende Vesterende — boede de tre Søkende. Deres kongelige Slægtning havde lovet dem et nyt Hus, sagde de. Men det var ikke vedtaget endnu. Rigsdagen gjorde — som sædvanlig — Vrøvl, hvilket dog ikke vilde hindre Majestæten og Estrup i at rejse Huset den Dag, de skønnede det fornødent. Og fornødent var det ingenlunde endnu, bedyrede Pier. Det var nemlig et godt Hus, det gamle. Mange Lig havde der været i det, og dog var der aldrig set saa meget som Skyggen af et Genfærd!

For Fremmede var Huset Tabu. Vovede en Nabo sig ind over Dørtærsklen — det skal være sket en enkelt Gang — kom Juliane farende med udbredte Arme. „Jøses Satan ta' mæ, Pier, der er Fremmede.“ Hvorpaa Pier ansteg og hindrede den Formastelige i at trænge videre ind i Helligdommen. Posten stak Avisen — det stedlige Højreblad — op under Tagskægget, og naar et Par Mand

hvert tiende Aar kom med Folketællingslisten, blev de vist ud i Laden og fik et Skjæppemaal som Skriveunderlag.

Engang da Hullerne i Murene var bleven saa store, at en Haandværkers Hjælp var absolut fornøden, blev en saadan tilkaldt, „Stakitpisseren“ hed han, fordi han havde tilegnet sig den Vane, der ellers kendetegner Hundene. Han havde en Stund fri Passage i Huset og kom saaledes Familiens Dagligliv paa nært Hold. Men særlig paalidelig var han ikke, hvilket jo formindsker Værdien af hans Vidnesbyrd. Han fortalte, at de tre Søskenes Hovednæringsmiddel var Brød, dyppet i Sirup, og den daglige Drik halvt Kaffe og halvt Sirup. Dette er tænkeligt. Derimod var det utvivlsomt Løgn, naar han berettede om to Kister, fyldt med Sølvdukater, og et Skab, fyldt med Seddelpenge. Familien efterlod sig ikke jordisk Mammon af Betydning, da dens sidste Medlem fyrretyve Aar senere gik bort. Men fyldte Stakitpisseren vi andre med Løgn om Familien Thamsen, saa forsømte han heller ikke det omvendte. Da Hullerne i Murene var lukket, var de tre Søskenede endnu stærkere stoppet med Beretninger om, hvilke Hexekunster Landsbyens forskellige Beboere bedrev.

Der gik en Snes Aar, inden der atter kom fremmed Hjælp i Huset. Da var Karen død, og en Kone fra Nabolaget blev engageret til nogle Timers ugentligt Arbejde i Hus, Stald og Mark. Hun var en skikkelig Kone, udvalgt med Omhu. Men hvad har Fanden ikke at bestille, som Holberg siger. Aldrig saa snart var hun kommen i Huset, før hun begyndte at hexe, saa det stod efter det, og saa maatte hun naturligvis afskediges.

Familiens Landbrug var lige saa aparte som den øvrige Menage. Rugen blev først saaet ved Juletid, hyppigt ikke før Kyndelmisse, og man fik sjældent indhøstet før Oktober, naar baade Straa og Kærne var kulsorte. Skal I ikke snart have tilsaaet, spurgte man. Naar der kommer Bud, lød Svaret. Den Rug er tjenlig for Leen. Det gaar efter højere Ordre! . . . Budet og Ordren, de ventede paa, skulde komme fra Amalienborg!

Var Familien alt andet end gæstfri, saa var dens Medlemmer saa meget desto mere snaksomme, naar man traf dem udendørs.

I min Barndom traf man kun de to, den yngre Pier, en Kæmpe paa et halvt Hundrede Aar, og den ti Aar ældre Karen, et krumbøjet Kvindfolk, om Søndagen pynteligt klædt, men paa Hverdage iført en broget Dragt, Lap paa Lap af forskellige Kulører, en Sæk som Forklæde og en anden som Hovedklæde. Hun saas hyppigst

trækkende med Husets tre graa Køer. Vi Børn var ondsksfulde nok til at slaa Kors i Vejens Sand foran hende. Saa sprang hun med Køerne efter sig over Grøften — thi Kors betød Forhexelse! Den tredie i Bundtet, Juliane, holdtes indespærret Dagen lang. Kun om Natten færdedes hun ude. Da traf sene Vandrere hende, snigende sig om i Klitten og flygtende, naar hun saa Medmennesker. Folk var saa onde ved hende, sagde Pier. Derfor maatte hun holde sig for sig selv. Landsbyen accepterede denne Skyhed. Jeg har som Voxen dannet mig min egen Hypotese. Var Juliane svanger — og var dette Aarsagen til hendes Isolation og til Familiens Særhed? Mysteriet bliver næppe nogensinde opklaret. Men de aarlige Hovedstadsbesøg støtter min Formodning, og den understreges yderligere af den Omstændighed, at da Pier var død, hørte baade Rejserne og Afspærringen op — Juliane færdedes nu frit mellem Folk, min Mor hjalp hende med Kongebrevene og andre med Markarbejdet. Da hun dukkede op af Mørket, et langt Livs Mørke, og man saa hende første Gang, lignede hun grangiveligt Billedet af en Hex. End ikke de rindende Øjne og den behaarede Vorte paa Næsen manglede.

Familien Thamsen var paa sin Vis klogere end de fleste af Landsbyens Beboere. Det var en Mangfoldighed af Emner, den vidste eller ønskede at vide Besked om, og det lige fra Landsbyens Begivenheder til fjernere Forhold. Er der noget Nyt østerpaa, var Piers bestandige Spørgsmaal, naar man mødte ham. Og aldrig saa snart var det lokale gennemdrøftet, før *han* aabnede for *sin* Sæk. Først Hofnyt. Posen var struttende fuld. Hvorledes Prinsesse Dit og Fyrstinde Dat gik klædt. Hvilken Dag Hans Majestæt Kongen rejste til „Wisebaden“. Hvad Hans kgl. Højhed Prinsen af Wales tog sig for i sin Fritid. Hvad Hans kejserlige Højhed den russiske Tronfølger sagde til Hendes kejserlige Højhed Tronfølgerinden. Hvorledes de forskellige Fyrstehuse var indbyrdes beslægtede. Naar den og den Monark eller den og den Prins var født, hvem han var gift med, naar hun var født, hvormange Børn de havde, og hvormange der yderligere kunde ventes ... Midt i denne Fyrstekavalkade spurgte jeg en Dag Pie Thamsen, om jeg maatte forære ham et Billede af Kongen. Jo, Tak. Jeg tog Frederik den Syvende op af Lommen. Nej, føj for Satan, den Konge vil a hverken eje eller have! ... Efter Hofnyhederne fulgte — som i en anden Højreavis — det udenrigspolitiske. Om Tyrkiets Bestaaen som selvstændig Stat. Om Spaniolernes Kamp mod Amerikanerne.

Om den fordærvede franske Republik og Faren for den republikanske Statsforms Indførelse i det øvrige Europa. Og saa sluttelig det indenrigspolitiske — Om, hvilken fremragende Monark Christian den Niende var. Om Estrups Klogskab og Uundværlighed. Om Nødvendigheden af, at vi byggede en stærk Fæstning om Kjøbenhavn, og det forkastelige i, at Venstre ikke vilde være med . . . Kun religiøse Spørgsmaal berørtes aldrig — deri lignede man ikke Højrebladet. Da Folketællingsmændene spurgte om Trosbekendelse, svor Karen: Vi er Satan gaalemæ Lutheraner! Kirken gæstede de dog ikke, og Kirkegaarden gik de i en Bue udenom af Frygt for Korsene. Da den første af dem døde, det var Karen, jordedes hun i Stilhed, men dog paa Kirkegaarden. Sex tilsagte Ligbærere løftede Kisten fra Vognen til Graven, og Pier var eneste Følge — iført Arbejdstøj og Træsko. Der var intet Gravøl og ingen Kom sammen. Men det var Satan tordne mig en sørgelig Begravelse, sagde Pier senere. Vor Kat græd sig ihjel af Sorg!

Men det skete, Pier var i det Humør, at han lod baade den uden- og den indenrigske Politik ligge og lukkede op for det, der tilsyneladende fyldte ham stærkest. Han og hans Hus var forfulgt af onde Aander, Djævle og andet Troldtøj! Bage kunde de ikke, for Dejgen løb sammen. Forhexet. Brygge kunde de heller ikke, for Øllet vilde ikke fra Tappen. Der var Aabning nok. Man kunde sætte en Arm ind i Spundshullet lige til Skulderen. Øllet *vilde* ikke ud. Det var fortryllet. Og det samme var Kipkalven. Den var velskabt i enhver Henseende, manglede hverken det ene eller det andet. Men drikke vilde den ikke. Karen stak Fingrene i Munden paa den, og den suttede energisk, men Vand og Mælk afskyede den. Det stakkels Dyr blev magrere og magrere og maatte til sidst slagtes. Ved Slagtingen kom Kniven til at skære et Par korslignende Streger i Dyrets Hjerte. Saa maatte Kødet kasseres. En Dag kiggede min Bedstefar ind ad Faarestidøren. Dagen efter døde Lammet. Chr. Steen skred forbi Kartoffelageren. Saa var den ødelagt. Simon standsede et Par Minutter og saa paa Rugen. Strax visnede den. Hjemme paa Overgaard sad min Far og trak — i flere Hundrede Favnes Afstand — Mælken ud af Patterne paa deres Køer, saa de ingenting gav i Strippen. Min Bror, Peter, stjal paa lignende Vis deres Tørv. De løb langs røde Traade fra Pje Thamsens Loft til vort. Og hvad værre var: Strandfogden pattede hver Nat Juliane, og Wolle Vejmand prikkede, stak og bed hende i Laarene.

Alle i Landsbyen kunde hexe. Min Bedstefar var særlig ferm i Kunsten, for han havde lært den ægyptiske Trolddom. Det har Du ogsaa, sagde Pier til mig, men — føjede han trøstende til — Du bruger den ikke, for Du er skikkelig! Mere ondartede var Højskolefolkene, de opflammedes gennem dertil anskaffede Bøger, og allerværst var Lærere, Præster, Jordemødre og andre Embedsmænd. Har Du aldrig lagt Mærke til, at der er ingen, der vil være Nabo med en Jordemoder? Nej, det havde jeg ikke. Ja, læg saa Mærke til det. Du kan tro, det passer. Der er nemlig ingen, der tør ... Blev en eller anden i Landsbyen syg, havde Pier Forklaringen paa rede Haand. Det er Straffen for Hexeriet ... Men, føjede han sommetider sukkende til, var det endda kun Folk fra Sognet, der gjorde os Fortrød. Desværre er det Mennesker fra alle Kanter af Landet, ja, fra alle Verdens Egne, Folk, der er sammenknyttet ved Slægtskab, Venskab og hemmelige Foreninger. Her flammede hans Øjne vildt.

Men — der kommer en Hævnens Dag! Med Proces, Dødsstraf og store Skadeserstatninger ...

Gudskelov — trøstede han undertiden — er der dog ogsaa hjælpsomme Folk til. Der er nu ham, a gaar paa Havet med. Naar vi er ene ude, fortæller han mig alting, hvilke Planer der nu er lagt og af hvem. Jo, han er en rigtig rar Mand. Den Slags skulde der være nogle flere af!

— Hvorlænge har I nu været i det Hexeri, spurgte jeg.

— Saa længe vi har levet og vore Forældre før os. Men de holdt det skjult. Ellers havde vi været ude af det!

At Forældrene „holdt det skjult“, var rigtigt nok. De var nemlig i enhver Henseende som andre Folk.

— Men I har da søgt Raad, sagde jeg en Dag til Karen.

— Ja, Satan tordne mig, sagde hun. Først søgte vi Jacob Kræmmer, saa Maren Kusk og omsider Slagter Jacobsen, men det hjalp sgu ligemeget. Saa gik vi til Amtmand Wedellsborg og Herredsfoged Lund og senere til Fuldmægtig Hou, som har Trolddoms-sagerne under sig. Vi kunde Fanden brække mig lige saa godt have spyttet i Havet! Saa prøvede vi Pastor Malmstrøm, han vilde ikke have noget med Sagen at gøre. Saa Præsten i Vrensted, han lovede godt, men holdt skidt. Men til syvende og sidst gik vi til de klogeste Doktorer i Danmark, Kongen og Estrup, og da begyndte det Satan gaalemæ at hjælpe. Piers Laar var forhexet. Men aldrig saa snart havde Kongen læst Brevet, før det var kureret.

Jo, derovre har de Bøger, hvor det hele er skrevet op. De kan strax se, hvem der er den Skyldige, og saa kan de ogsaa jage det Onde væk.

— Hvorfor jager de da ikke det hele væk?

— Det gør de Satan gaalemæ ogsaa —. Kongen havde lovet at befri os til Majdag i Fjor. Det kom nu ikke til at sæde. Han sagde, det var, fordi Tidens Fylde endnu ikke var inde. Men Du kan den Onde tordne mig tro, den kommer, og saa faar I alle den Straf, I kan tilkomme!

I 1867 anlagde Inger Aa — Strandfogdens Svigermor — Sag mod Juliane. Juliane havde sagt, at Inger havde hexet en slem Sygdom paa hende og Søsteren, og det vilde hun ikke have siddende paa sig, hun vilde renses for Hexenavnet. Pier mødte i Retten paa Søsterens Vegne og krævede det halve Sogn indstævnet som Vidne paa, at Inger *var* en Hex. Inger indstævnedes den anden Halvdelen som Vidne paa, at hun ikke var det. Ingen husker, hvorledes denne Danmarks sidste Hexeprocess endte, og Tingprotokollen (som jeg har gennembladet) indeholder kun Referat fra Retsmøderne, ikke nogen Dom. Sagen maa vel altsaa være bleven hævet.

Efter denne Episode, der i lange Tider satte Sognet paa den anden Ende, gik der 50 Aar, før nogen protesterede mod at blive beskyldt for Trolddomskunster. I ungdommelig Iver hjem søgte min Broder, Peter, Juliane for at gøre hende opmærksom paa, at han ikke hexede hendes Tørv til sig ad en rød Traad. *Han* kom for at skælde *hende* ud, men det var ham, der blev skældt ud, og det efter alle Kunstens Regler. Han gik slukøret hjem ... Men en Dag fik Juliane Brug for ham — til at pløje hendes Marker. Hun indfandt sig da, bedyrede, at han altid havde været „sont i tsjøn Dreng“, og det havde Pier ogsaa sagt, og derfor havde Pier testamenteret ham denne Postelinsmand, som en af deres Forfædre for 400 Aar siden havde hentet hjem fra England. Der vil ske Dig en Ulykke, hvis Du skiller Dig af med ham! ... Peter er siden budt 500 Kr. for Manden, men han gemmer omhyggeligt og pietetsfuldt dette Minde om vor Hjembys tre besynderligste Originaler, og naar han engang dør — det ske sent! — skal Figuren gaa i Arv til min Datter, Grete.

KRÆMMERE, TIGGERE OG ANDRE GÆSTER

Det skete, at der kom et fremmed Menneske til vort Sogn, og det gik aldrig af i Fordulghed. Paa lang Afstand betragtedes og taxeredes den Ukendte. Hons æ de for *i jej* — hvis det var et Væsen af Hankøn. Hons æ de for *en jæn*, hvis det var Hunkøn. Og: hons æ de for *æ jet* — hvis Kønnen var ubestemmeligt. Saa rigt, saa nuanceret er Vendsysselsk — i Modsætning til Skriftsproget.

Niels Hansen kom kørende med et Læs Mog, da et Menneske passerede. Niels vendte og drejede sig for at anskue den Fremmede. Han drejede sig saa meget, at Køretøjet med Mog og Kusk gik paa Hovedet i Grøften. Niels rejste sig uforstyrret og blev ved med at glo efter den Ukendte. A bløw sgu intsj waahr, hons de war, sukkede han.

Saa nysgerrige var vi.

Hvem kom paa de øde og ensomme Veje?

Ved højtidelige Lejligheder kom der et Par Kaarrekwonner — med hver sin Arm i en Hank, der bar en mægtig Kurv oppe. De solgte Tvebakker, Kringler og Femøreskager og havde navnlig Afsetning blandt Tjenestefolkene. *De* havde nemlig baade Lyst og Penge. Vi Børn havde kun den ene af Delene. Alligevel betragtede vi Kaarrekwonnerne med Interesse. Vi konstaterede, at de af og til holdt Rast i en Grøft og slikkede Sukkeret af de Kager, de siden solgte. Vi morede os over det — uden at det egentlig formindskede vor Appetit for Kagerne. Vi konstaterede ogsaa, at Kurvekonerne gik uden Buxer eller maaske med det, man kaldte aabne Buxer. De satte sig nemlig lige ned og forrettede større og mindre Ærinder uden forberedende eller afsluttende Ceremonier af nogen Art.

Jeg husker ogsaa en enkelt Spaakone. Hun var møgbeskidt, hav-

de sort Overskæg og holdt Seance i Enerum, først med Pigen, derefter med Karlen. Efter Humøret at dømme lod det til at være noget godt, hun lovede dem.

Og saa kom der Tiggerkoner. Altid to og to —. Det var mest rosomt. De var fra Vrensted, paastod de bestandig. Vrensted var et rigt og fedt Sogn, rigere og federe end vort. Alligevel saa det ud til, at Tiggeri var en udbredt Næringsvej. Maaske var det derfor, Vrensted var saa velhavende, tænkte vi Børn, for Tiggerposen var ingenlunde nogen daarlig Levevej. Hvert Sted fik hver af Kællingerne et Tot Uld, tre-fire Æg og et Stykke Flæsk. Endelig ikke for lidt, sagde Giveren altid til sig selv, for de omstrejfende Damer havde en skarp Tunge, de kom videnom, og Folk lyttede som Regel gerne til dem. Hos os fik de aldrig Lejlighed til at kramme Sladderposen ud. De fik deres Løsepenge, saa rigeligt endda. Men saa ut af Lemmen med det giftige Pak, og det hurtigst muligt.

En lidt finere Form for Tiggeri var det at gaa rundt og faa „sat i“ en Lagkage, en Kransekage eller et Vækkeur. Kagen eller Uret bares rundt, og man købte Lodsedler i det. Det kaldte de Gamle „at sætte“, en lidt ejendommelig Vending. Naar Sedlerne var solgt, blev Lotteriet trukket. *Notarius publicus* var ikke til Stede, og det gik vist sjældent redeligt til. Den, der kunde ventes at ville honorere Kagen endnu en Gang, fik saa at sige altid Gevinsten. Jeg vandt to-tre Gange, og Lotterimanden gik ikke tomhændet hjem efter Kagens Aflevering. Vinderen, der samtidig var Giver, trøstede sig vel med, at Formaalet formentlig var godt. „Jeg er Enke og har tre Børn, saa det er et godt Formaal, De støtter,“ sagde en Dame fra Braband, der nogle Aar senere kom til Døren derhjemme for at sælge en Bog. „Ja, a er Enke og har sex Børn,“ sagde min Mor — og købte Bogen. Fjolset maabede, tog Pengene, men blev ikke klogere.

Ogsaa Bissekræmmere kom — med Hestevogn eller Trillebør til Kramkisten og Sækken. Kramkisten var fyldt med Knive, Saxe, Naale, Traad, Bændler, Blyanter, Grifler, Tavler, Glansbilleder og andre Herligheder, der bredtes ud paa Bordet til Fryd for Gamle og Unge, og Sækkene var bestemt til Indsamling af de Ben og Klude, Kræmmeren tog i Bytte for Varerne.

Og en Klinker kom, Flyw-Wolle, saaledes kaldet, ikke fordi han fløj rundt fra Landsby til Landsby, men fordi han hørte hjemme i Flyvbjerg. Han skar Glas til og satte Ruder ind, og han borede Huller i skaarede Kopper og Fade og heftede dem sammen

med Staaltraads-Klinker. Han medførte paa Trillebør en Kasse med Glas og en Boremaskine. Naar den sidste var i Sving, stod vi Børns Øjne paa Stilke.

En enkelt Gang kom der en zigøjneragtig Skærslipperbande. Den saa saa fremmedartet ud, at vi Børn flygtende gemte os i Laden. Bandens yngste Medlemmer opdagede vor Skræk, satte efter os og smed Kampesten ind gennem Luger og Glughuller til os. Det var uhyggelige Gæster. Heldigvis saa vi dem kun den ene Gang. Sagen var den, at hos os var der ingenting at gøre. Vi sleb vore Saxe og Knive selv. Det var formodentlig derfor, de var vrede.

En kærkommen Gæst var derimod Uldkræmmeren. Han kom langvejs fra, og der stod saalunde en Duft af fremmede Strande om hans Person. Alene hans Sprog var besynderligt. Mon det ikke var Himmerlandsk, han talte? Hur æ Do fræ, spurgte han mig. At nogen kunde faa sig til at tale saadan! At sige hur i Stedet for hwar og fræ i Stedet for fraa, som det dog hed paa vort Kristensprog. Mæ ka' nok høhr, hur Do æ fræ, abede jeg ham efter. Men det var vidunderligt at se hans Bylt blive pakket op. Uld og Silke, Særke og Buxer og Hovedklæder og Blondeværk væltede ud. Der var ingen faste Priser, der tingedes og pruttedes og blev givet Tilgift i en Maalestok, der vilde sætte en moderne Handelsmand i Forfærdelse. Men al reel Handels Motto blev opfyldt: Parterne skiltes i Tilfredshed, Kunden havde faaet Varen langt under Prisen, og Sælgeren havde strøget en pæn Fortjeneste. Paa hver Egn havde Kræmmeren sine faste Overnatningssteder, og for vor Egns Vedkommende var det hos os. Det blev betalt med en extra Tilgift paa Handlen. Og ogsaa her var begge Parter tilfredse. Kræmmeren bragte jo Liv med sig, han fortalte om fremmede Egne og fremmede Folk — det var som at se ind i en ny og vidunderlig Verden. Men han skulde helst følges til Sengs, naar Aftenen var forbi, for han havde en besynderlig Evne til at forvexle Pige-kammerdøren med Døren til Gæsteværelset.

Da jeg var fjorten Aar, kom der en Fotograf til Gaarden. Det var aldrig før set, og der blev derfor stor Hurlumhej. Alle blev samlet sammen, saavidt det var gørligt. Den 12-aarige Jørgen var ude at tjene og kunde ikke skaffes til Veje. Den 2-aarige Jens var rendt væk — som sædvanlig — og blev først efter Timers Eftersøgning fundet paa Nedergaard, hvor han (uden at kunne gøre Rede for Navn eller Herkomst) var „taget i Hus“ og nu sad bænket ved Smaakager og varm Mælk. Da han var bleven hidskaffet,

blev Pladen taget. Næst efter et Skolebillede er det det eneste Fotografi fra min Barndom.

Et Par Aar senere kom der en Vandringsmand, der optog Bestilling paa Forstørrelser. Han var af et stridbart Naturel og kom i heftig Disput med min lige saa stridbare Bror, Arne. Da Forstørrelsesmanden ikke kunde klare sig paa anden Vis, erklærede han, at min Bror var tosset. Og — føjede han til — jeg er vant til at omgaas Tossed, for jeg har været tolv Aar paa en Sindsygeanstalt. Hvordan slap De da ud, indskød jeg, der ellers ikke havde deltaget i Diskussionen. Jo, jeg var ikke sindssyg, retledede han. Naa, det er De først bleven siden, svarede jeg. Ved denne Salut smak han Døren i og forsvandt i strakt Karriere ned ad Bakken til vor Nabo Swøj. Her diskede han op med sine Prøvebilleder. Tho, de æ da intsj noen, wi tsjejer (det er da ikke nogen, vi kender), sagde Fru Swøj — i den Tro, at det var Prøverne, der skulde sælges. Manden rettede hendes Fejltagelse og spurgte, om hun ikke ejede noget, hun kunde tænke sig at faa forstørret. Forstyrret, sagde den forbavtede Marie, nej, vi er da forstyrrede nok i Forvejen! I det samme stak Arne og jeg vore grinende Ansigter ind i Stuen. Det havde til Følge, at Manden hastigt greb sine Billeder og forsvandt ud af Gaarden og ud ad Vejen i Hurtigløb, og han standsede ikke, før han var ude af Sognet. Han medtog utvivlsomt et varigt Indtryk af en Landsby, der efter hans Begreber var forstyrret.

En Gang imellem kom der Skræddere til Gaarden. Vor Mor syede vi Børns Tøj, men det hændte jo, at de Voxne skulde have et eller andet fornyet. Beslutningen herom maatte tages og Ordren afgives i god Tid, for Skrædderne var forudbestilte langt ind i Evigheden. Alligevel lovede de villigt at komme, ja, ikke ligestrax, men (et Blik i Almanakken) i Dag om tre Maaneder. De tre Maaneder gik, og den højtidelige Dag oprandt, men der kom ingen Skræddere. De var bleven hængende et andet Sted og paa et andet Løfte. Saa blev de opsøgt, en ny Dato fastsat og en edelig Forsikring afgivet. Naar den var brudt og ny Mened aflagt, begyndte det omsider at lysne, og en skønne Dag rykkede tre-fire Mand med Maskiner og Alenmaal ind paa Gaarden, placerede sig paa de store Borde, fløjtede og sang og sprættede op og syede, saa der stod et Sus af Munterhed og Travlhed om Ørene paa os alle. Skrædderne havde tit legemlige Skavanker. To af vore havde baade Krykker og Hjælpeben af Træ. Vi har fire Arme og fire Ben hver,

sagde de i munter Stolthed. En Nat vækkedes hele Gaarden af en underlig Stampen. Det var de to Skræddere, der var ved at gaa i Seng til Pigen, men ikke rigtig kunde faa de mange Ben med sig.

Foruden de her nævnte Professionels kom der i Ny og Næ en Vandrer, en Vagabond vilde man sige i Dag. Jeg husker kun to ved Navn: Bows-Hans og Norske-Maren, et ægteviet eller sammenløbet Par — hvad ved jeg — der vandrede og vandrede, vistnok i en ret snæver Cirkel, for de kom bestandig igen, fik Mad og Drikke og sommetider ogsaa Logis og gik derefter videre. Naar de to har prentet sig saa stærkt i min Erindring, skønt jeg intet ved om dem, er det først paa Grund af Marens norske Maal, som jeg syntes klang meget smukkere end Uldkræmmerens himmerlandske, og dernæst fordi jeg en hel Aften (i min Alders fjerde Aar) hørte Hans udvikle følgende, som jeg her oversætter til Dansk: I kan altid høre paa mig, naar a er fuld og naar a er ædru, for naar a er fuld, saa kan a ikke sige Tobaskask, saa siger a altid Tobaskask, men naar a er ædru, kan a selvfølgelig sagtens sige Tobaskask . . . Saa æ Do ful no, Bows-Hans, indskød jeg. Nej, indvendte han, Do ka' da høhr, a sehr Tobaskask; dæsom a va ful, saa ku a intsj sejh Tobaskask, saa will a da sejh Tobaskask . . . Jamen, Do sehr da hiele Tijen Tobaskask, indvendte jeg paany. . . Nej, Gu jøhr a intsj. Ka Do da intsj høhr, de a sehr Tobaskask, aa Tobaskask, de æ Tæjn paa, de a ær ædru, faa dæsom a wa ful, saa kun a intsj sejh Tobaskask, saa will a sejh Tobaskask . . . Og saadan blev Hans ved hele Aftenen, uden at der var andre end mig, der sagde ham imod. Jeg gik i Seng een Erfaring rigere. Jeg havde lært, at de, der er fulde, som Regel ikke ved det selv. Den samme Erfaring, Bjørnson gjorde, da han traf *sin* Bows-Hans: Henrik Ibsen.

NAVNEVIRVARRET

Foran Domkirken mødte jeg en gammel Skolekammerat. Han oplyste, at det var *Peter*. Naa, Peter? Ja, vi sad da paa Bænk sammen! Jeg gumlede lidt paa det. Hvad hedder Du egentlig mere end Peter? Christiansen! Naa, Peter Christiansen! Javel saa! Det var virkelig morsomt at se Dig igen, Peter. Det maa jo være mere end halvtreds Aar siden. Kig indenfor, hvis Du engang kommer forbi min Dør. Saa sludrede vi lidt om Steensig og gamle Dage . . . Og saa gik jeg hjem og skrev til Vendsyssel: Hvem er Peter, som jeg sad paa Skolebænk med? Man svarede tilbage: Det maa være Peter *Ulv*. Naa ja, naturligvis — selvfølgelig var det Peter *Ulv*! Hvorfor Søren sagde Torsken ikke det? Familien havde hedt *Ulv* i Hundreder af Aar. Hvorfor da stikke mig det fuldkommen ukendte og ligegyldige Christiansen ud?

Da Navneforandringskommissionen ved Aarhundredskiftet gæstede Vendsyssel, konstaterede den en Forvirring, værre end den, man havde fundet i det øvrige Land. Alle hed eet paa eet Papir og noget andet paa et andet.

Med Forbavselse slog Kommissionen fast, at det eksempelvis havde været umuligt at efterspore en Forpagter, der hed Hans Petersen. Sognet var ikke større, end at alle maatte kende hverandre, og Forpagterne var yderst faatallige. Men Hans Petersen — nej, ham var der ingen, der vilde vedkende sig. Selv hans Kone benægtede kategorisk nogensinde at have truffet en Herre af det Navn. Det var nemlig kun i Kirkebogen, han hed Petersen. I det virkelige Liv — i Forpagtningskontrakt, Panteprotokoller og Dagligtale — bar han Slægtsnavnet *Kusk*.

Og saadan med os alle. Jeg tør trøstigt sige, at et Brev, adres-

seret „Gaardejer Søren Chr. Jørgensen, Skjöttrup“ var bleven returneret som ubesørgeligt, fordi dette Navn var et ukendt Kirkebogsnavn, ført i Pennen af en Præst, der var uden Sans for Vendelboernes brogede Navneskik. I alle andre Dokumenter og i det daglige Liv hed Manden Chr. Ledet.

I 1828 udgik den Forordning, at Børn skulde indføres i Kirkebøgerne ikke (som hidtil) alene med deres Fornavn, men ogsaa med et Familienavn. Der havde da været rig Lejlighed til at fæste de alt eksisterende Slægtsnavne paa Papiret. Præsterne forsømte — i Vankundighed — denne Opgave og skabte i Stedet „Familienavnene“ Jensen, Sørensen, Petersen osv. Deraf Forvirringen, der først hævdedes, da en ny Navnelov i 1904 paabød, at man enten gav Slip paa de gamle Navne eller lod dem indføre i Kirkebøgerne.

Mange af de Tilnavne, Slægterne bar, var naturligvis Sted-, Gaard- eller Marknavne. Andre tilkendegav et Erhverv, en Stamfar engang havde haft. Atter andre et Tjenesteforhold, der havde eksisteret, maaske for hundred Aar siden. Kokker-Hans og Kokker-Peter hed saadan, fordi deres Bedstefar havde tjent hos Købmand Kock. Nogle Navne understregede en Egenskab hos den første Bærer: Sort, Brun, Stakken (d. v. s. lavstammet). Andre var erhvervet paa forunderlig og ikke altid smigrende Vis. En Familie hed Faar, fordi en Stamfar i Hedenold havde plejet Omgang med et sligt Dyr. En hed „Fæsse“, fordi hans Bedstefar ved Lejlighed havde erklæret, at han havde saa ondt i den ene „Fæs“ (Kæleord for Fod). En hed Kobber, fordi en Oldefar var bleven grebet i Privatbjergning af nogle Kobbernagler i et Vrag. Sirop Søren og hans Efterkommere hed saadan, fordi Strandfogden havde overrasket ham i Færd med at trille en Sirupstønde op ad Havbakken. Digte-Lars fik sit Tilnavn, fordi han var Søn af Benedicte. Søren Maren Jo’ha-an havde ligeledes faaet Navn efter Moderen. Og Tulle-Søren var et forblæst Mindesmærke over forsvunden Størhed. En Gren af Adelsslægten Thurah var „nedsunket“ i Bondestanden og Navnet samtidig vulgariseret . . .

Man fik Øge-, Til- og Kendingsnavne for et godt Ord, og de gik ikke alene i Arv fra Forældre til Børn, men Tjenestefolk fik hyppigt Husbondens Tilnavn, og skiftede Gaarde eller Huse Ejer, var det Reglen, at Køberen fik Sælgerens Øgenavn med oven i Handlen.

Søren Maren Jo’ha-an staar der ovenfor. Lad det være oplyst,

at Jo'ha-an betyder Johanne, og at det hedder saadan, naar der kommer et andet Navn foran: Ann Jo'ha-an, Maren Jo'ha-an. Staar Johanne alene, hedder det *Jaa*'han. Saa vanskeligt kan Vendsysselsk være.

I min tidligste Ungdom sporedes der en begyndende Reaktion mod den Navnegivning, der ikke godkendtes af de Paagældende selv eller ikke var absolut nødvendig for at skelne den ene Peter fra den anden. Man begyndte at formane Børnene. Du maa huske ikke at sige Stakken-Peter, naar han hører det. Hvad skal jeg da sige? Du skal sige: jenne Peter (hvilket er udlagt: Peter alene, kun Peter). Hvorpaa Drengen frimodigt tiltalte den Fremmede: Jenne-Peter.

Men ikke nok, at man i Tiltale bestræbte sig for at undgaa visse Tilnavne, man ikke var helt sikker paa, de Paagældende syntes om. Man søgte ogsaa at forhindre, at ny blev dannet. Laurids Pedersen købte en Gaard, der før havde været ejet af en Mand, der hed Klegi (Klægen, en Bremseart). Traditionen tro kaldte de Gamle den ny Mand for Kleg-Laurids. Han selv søgte at modvirke det ved at døbe Gaarden Brogaard og sig selv Laurids Brogaard. Men det var overflødig. De Unge reagerede nemlig saa voldsomt overfor de Ældres Navneskik, at de demonstrativt kaldte Manden ved hans fulde Døbenavn, og det blev han ved med at hedde. Klægen døde, som et stort Antal meningsløse eller ondskabsfulde Tilnavne faldt bort, og kun de bevarede, som Folk selv godkendte og (følgende Navnelovens Bud) anmeldte til Kirkebøgerne.

Ved denne Anmeldelse skete der iøvrigt pudsige Oversættelsesfejl. En Familie hed Baa'n, d. v. s. Barn. Da Navnet legaliseredes, fik det Formen Baand. Det minder i uhyggelig Grad om de tyske Forvrængninger af de sønderjyske Stednavne. Og det kan blive lidt vanskeligt for en fremtidig Forsker at finde ud af den oprindelige Form.

XXVI

BØGER OG DRØMME

Naar mine Børn er bleven født, har der staaet et Par Hylder med Bøger og ventet paa dem. Og inden de har naaet Konfirmationsalderen, har de været Ejere af et lille Bibliotek.

Der stod ingen Bøger og ventede paa mig, hverken da jeg kom til Verden, eller da jeg traadte ind i de Voxnes Rækker. Der var ganske vist ogsaa den Gang Forfattere (om end lidt færre i Antal end i Dag), der tog Børnene med paa Rundrejse gennem Jorderigs Herligheder eller førte dem op i Fantasiens Himmel. Men de naaede ikke ud til den fjerne Landsby, hvor jeg traadte mine Børnetræsko. Jeg maatte drømme mine Drømme uden nævneværdig Næring fra de Kilder, der rinder saa rigeligt for det yngre Slægtled.

Hos Buntmageren i Løkken befandt der sig ganske vist et mindre Lejebibliotek. Og selv om det saa luvslidt og snavset ud, var der utvivlsomt enkelte gode Ting imellem. Men det kostede ti Øre at laane en Bog, en Krone at abonnere for et Aar, og Kronen havde jeg ikke, højst en Tiøre en Gang imellem. Den lukkede mig da for en Stund — en sjelden Stund — ind i Ingemanns Himmel af ædle Riddere, hulde Møer og træske Munke ... eller den aabnede Carit Etlars Smuglerverden for mig ... eller lod mig lide med den skotske Kvinde paa Tjele. Det var altsammen Emner, jeg forstod. Vi havde Herregaard i Nærheden, oven i Købet et af Centrene i Rigets og i Pavedømmets Historie, og det var mig ikke vanskeligt at høre Vaabnenes Klirren og Vindebroens Knirken, at lugte Røgelsen fra de svingende Kar og at se Lumskhed og Nederdrægtighed bag de laskede Munkes Gøren og Laden. (Vi var vel nok Protestanter!) Og vi havde ogsaa Hav og Skibsfart, og selv om vi stjal lidt mere Strandingsgods end vi egentlig smuglede, var det mig ingenlunde vanskeligt at se Klitten befolket af højtidelige

Ligtog, der værdigt skred forbi de skrækslagne Toldere og Syndere — med Kisten fyldt med Smuglergods. Jovist! Var Bladene i Bibliotekets Bøger end fedtede og lasede, var de dog i Stand til at sætte en drømmende Bondedrengs Fantasi i Sving, og ud af denne Fantasi sprang der i Snesetal af Romaner, endnu uskrevne, alle handlende om Adelsmænd og Munke, Hovmarksbønder og Strandhugstrøvere ... (Det var en mørk Efteraarsnat i 1536, en enlig Rytter ... Saadan fangede de alle an.)

De meget faa Bøger, jeg havde Raad til at leje i Biblioteket, suppleredes med enkelte privat laante. De var af samme Støbning som Bibliotekets, og dog var der Afveksling. Vilhelm Bergsøe lukkede Italien op for mig, lod mig være Røverhøvding i Sabinerbjergene eller Skandinav paa Piazza del Popolo. Gamle Aar-gange af „Husvennen“ førte mig tilbage igen til Danmark, ikke Ingemanns, men Degnelitteraturens hyggelige og kampfyldte Danmark, hvor Stridens Højdepunkt naas, naar den fattige Tjenestekarls omsider efter Møje og Genvordigheder forenes med den rige Gaardmandsdatter. Jeg syntes oprigtig talt, det var Vaas, men jeg læste det alligevel, for det stod paa Tryk, og jeg havde det som Aakjær: hver Stump trykt Papir betragtede jeg som en Helligdom ... man løb langt efter en Lap Avis, der hvirvledes rundt af Vinden ... det var jo Visdom, der stod prentet paa den, og Visdom kunde man ikke lade flyve fra sig ... Fra denne Periode af mit Liv stammer den Vane (eller Uvane), der siden har fulgt mig: jeg skiller mig nødtigt af med et Stykke trykt eller beskrevet Papir. Det smerter mig at se min Aands og andre Aanders Produkter anvendt som Fyld foran et Kældervindue, der skal bombesikres. Min Kone forsikrer mig, at anderledes kan det ikke være, og at jeg da ved Gud ikke kan gemme alting. Meget muligt, men alligevel gør det mig ondt.

Tid efter anden begyndte Bølgeringene omkring Bjørnsons Bondefortællinger at brede sig til de yderste Afkroge. Jeg læste et Par Stykker og undredes saare. Ud vil jeg —! Ja, ganske vist kendte jeg ikke høje Fjelde, der lukkede for Sol og Udsigt, men jeg følte den samme Længsel i mig, bort fra Hjemstavns trange og snævre Verden.

Min første Drøm gik mod Hanherred. Tvers over Jammerbugten skimtedes Hanherreds Kyst, og hvert Efteraar drog vor Nabo og Slægtning Jesper med Hest og Vogn der langt ud mod Vest for at købe Honning til sin Mjødffabrik. Han fortalte saare levende om

Samværet med Hanherreds Folk, og i min Bevidsthed kom denne vor Nabolandsdel til at ligge med Eventyrets Dis over sig. Med Spænding imødesaa jeg den Dag, da Jesper tog mig med paa en af sine Expeditioner. Det blev aldrig til noget — og først da jeg 17 Aar gammel begyndte at optræde som Folketaler, tog jeg Hanherred ind under mit Domæne.

Fjernere, men lige saa attraaværdig var den anden Kyst, Skotlands. Den laa skjult bag Horisonten, men Hav vækker Længsel, og modstaaende Kyster drages mod hinanden. Jeg vidste, at der paa hin anden Side sad Drengene som jeg og længtes mod Øst, lige saa inderligt som jeg længtes mod Vest.

Om Natten, naar jeg var kommen til Køjs, var der en bestemt Cyklus af Drømme, der bestandig vendte tilbage. Jeg kan godt nævne dem alle her. For det første var jeg en Folketaler af Rang, der Søndag efter Søndag drog ud til mægtige Folke- og Diskussionsmøder — denne Drøm blev jo ret hastigt til Virkelighed. Dernæst ejede jeg en Blyant, der forvandlede Stene til Guld, blot jeg rørte ved dem. For en fattig Dreng var dette en saare behagelig Fiktion, men andet blev det aldrig. Selv om min Journalistik og mit Forfatterskab har givet mig et nødtørftigt Udkomme — nogen Guldgrube blev det ikke, takket være den Omstændighed, at jeg bestandig valgte at slaas for de mere upopulære Ideer. Videre drømte jeg, at jeg — blev halshugget! Udendvidere! Som man vil vide, er heller ikke denne Drøm gaaet i Opfyldelse. Vel har onde Mennesker søgt at tilføje mig Saar og Skrammer, men ligefrem hugget Hovedet af mig, er der ingen, der har endnu — heldigvis. Men saa kommer den fjerde og sidste Drøm i Ringen: Jeg var paa Vej til Skotland — til Fods! Havet havde trukket sig tilbage, jeg gik og gik og undredes saare ... over Havdybets Skove, over de dræbte Sødyr, der sov i Sandet, over sunkne Skibe og Skatte ... og jeg tog den Jord i Besiddelse, Havet gennem Aarhundreder havde røvet fra min Fødegaard og mine Forfædre ... *Da* hørtes der en Brølen i det Fjerne. Langt ude havde Bølgen rejst sig paany. Med Stormskridt væltede den østover ... jeg løb for Livet ... Og just da den brølte lige bag mig parat til at begrave mig, vaagnede jeg, drivvaad af Sved. Saaledes endte hver Nat Rejsen til Skotland. Først da jeg blev Voxen, naaede jeg — dog paa ordinær Vis — over Havet og fik sagt Goddag til min Barndoms Genbo, Skotten, og det interessante var, at i Temperament og Tankegang, ja selv i Sprog og Udtryksform lignede vi grangiveligt

hinanden. De modstaaende Kysters Mysterium er endnu ikke helt kortlagt.

I Ny og Næ drømte jeg naturligvis ogsaa om Amerika. I de Tider rasede den amerikanske Feber i al sin Vælde — hele Landsbyer brød op og drog over det store Hav. Men i min og i andres Bevidsthed stod Amerika som et Farmerland, og da det ikke var Agerdyrkningens Kunst, der havde min Interesse, blev Barneaarenes amerikanske Drøm aldrig helt levende. Da jeg i anden Forbindelse læste om Livingstone og Stanley, blev Afrika skubbet foran i mit Sind, og min Bror og jeg besluttede, at naar jeg var 19 og han 17, stak vi af til de Sortes Verdensdel. For mit Vedkommende gik Drømmen i Opfyldelse — saa noget nær paa Klokkeslet. Jeg var lige fyldt 20, da jeg foretog mit første Togt til Arabernes og Negerens Domæne. Først sex Aar senere lagde jeg for første Gang Amerika under mine Fodsaaler.

I den Bjørnsonske Periode fik jeg ogsaa læst „Kongen“. Det er ingen Børnebog, og jeg havde kun meget dunkle Forestillinger om Baggrunden for Digterens Angreb paa Kongemagten, men mit Kendskab til de raadende Forhold i mit eget Land bevirkede, at jeg hjerteligt sluttede mig til hans Paastand om, at et Kongerige er et Samfund, der sejler med en Løgn i Spidsen. Det var skarpt og konsekvent trukket op, og mit Sind følte sig tiltalt af Skarphed og Konsekvens. Ak, jeg anede jo ikke, at Bjørnson var en Vejrhane, der ændrede Signalerne, da der 15 Aar senere var Mulighed for Republikkens Indførelse (Gudskelov, at vi ikke ved, hvordan Digterne er!) — og endnu mindre drømte jeg naturligvis om, at ogsaa vi danske Republikaneres højroede Farve skulde blive en Smule afbleget under Indtryk af den Gang utænkelige Begivenheder.

Hos mine Bedsteforældre studerede jeg Salmebogen, Almanakken og „Ugens Nyheder“, og de blev grundigt gennemlæst, Almanakken lige fra den kongelige Familie til de landøkonomiske Betragtninger, „Ugens Nyheder“ fra Hagbards Søndagstanke til den juridiske og medicinske Brevkasse. Resultatet var, at jeg paa Fingrene kunde gøre Rede for de kongelige Fødselsdage, Tidspunktet for Højvandets Indtræden langs hele Vestkysten, Planeternes Størrelse, Omløbstider og Afstand fra Solen, de Helgennavne, der er knyttet til Aarets forskellige Datoer, Tid og Sted for de større Markeder i Riget og i Hertugdømmerne, at jeg desuden vidste Raad mod Kløe i Hovedbunden og ufrivillig Vandladning i Sengen, og

at jeg var fuldt fortrolig med Hverdagslivets juridiske Regler. Det sidste bevirkede, at jeg af og til sagde til mig selv, at skulde det vise sig, at jeg var umulig som Journalist — en Tanke, der dog laa mig ret fjern — saa kunde der vel i Nødsfald blive en habil Sagfører ud af mig.

Hjemme havde vi Holbergs Comoedier, de to stedlige Dagblade, „Børnevennen“ og en ældre Aargang af et fortræffeligt Ugeblad fra Treserne, „I Hjemmet“ hed det officielt, „de Treskillings Blade“ kaldte vi det, fordi hvert Numer havde kostet tre Skilling. Holberg lærte jeg udenad. Hans Idéverden var naturligvis lidt fremmed. Saadanne værdige Borgermænd, ditto Madammer og elskovssyge Jomfruer havde jeg aldrig mødt. Lidt mere i Slægt følte jeg mig med de durkdrevne Tjenestefolk. Men i hele Holbergs Tone, hans Vid, hans Spot, hans Ironi, hørte jeg Strenge klinge, der havde Sangbund i mit eget Sind — der er et dybt og inderligt Slægtskab forbundet mellem dem fra Norges og os fra Vendsyssels Vestkyst — og lige til Dagen i Dag har Holberg hørt til mine Yndlingsdigtere.

Vor Tjenestekarl abonnerede permanent paa „Revue“ (udtalt bogstavret), senere ogsaa paa Konkurrenten „Louis de Moulins Revue“ (ligeledes bogstavret). Der stod tykke Striber af Blod i Kølvan-det paa de Forfattere, der skrev de to Organer (den unge Johannes V. Jensen var som bekendt een af dem), og Tjenestekarlenes Tørst efter Giftmord og Revolveroverfald, Røverier og Skinsygedramaer var saa uhyggelig, at Ludvig Møller (Louis de Moulin) en længere Periode maatte udsende sit Organ to Gange om Ugen, for at Tørsten kunde blive tilfredsstillet. Ved Middagsbordet genfortalte vor Tjenestekarl hyppigt den spændende Handling i de fem-sex løbende Romaner, og han tilbød venligt, at vi gerne maatte laane „Revueerne“. Ingen følte dog Trang til at dele hans Spænding. Selv jeg stod imod — skønt jeg elskede og respekterede det trykte Ord over alt andet.

Den første Bog, jeg selv ejede, var naturligvis en A. B. C. Ved Hjælp af den lærte min Mor mig at læse. Det lettedes ved, at der var Billeder i Bogen, men Billederne forledte mig paa den anden Side hyppigt til altfor hastige Gisninger. I flere Aar maatte jeg saaledes høre, at jeg stavede D-Ø-R siger Hus — vildledt af, at det til Dør svarende Billede havde medtaget ikke alene Karmen, men det meste af Husmuren.

Efter A. B. C'en — og endnu inden jeg kom i Skole — fik jeg overrakt Luthers liden Katekismus samt Balslevs Lærebog og Bibelhistorie. Jeg levede i en bestandig Betagelse i de Døgn, det tog mig at komme igennem Bibelhistorien. At en Bog kunde være saa vidunderlig, havde jeg aldrig drømt om. Desværre voldte Læsningen mig hist og her Besvær. Ikke fordi Skriftsproget var et fremmed Sprog, vidt forskelligt fra mit eget — den Vanskelighed overvinder Børn hastigt, naar de ikke er ligefrem ubegavede. Men det samme Skriftsprog var somme Steder lidt besynderligt stavet, syntes jeg. Det hed f. Ex. Quinde — men Q kaldte vi Vendelboer for kuk og u for uk. Quinde blev derfor i min Udtale til Kukukinde, og ingen vil kunne fortænke mig i, at jeg fandt dette Ord komplet ubegribeligt.

Da Bibelhistorien var tygget igennem et tilbørligt Antal Gange, begyndte jeg at længes efter mere Viden. Jeg var stadig ikke naaet den skolepligtige Alder, men jeg stod lige foran Porten, og jeg var dristig nok til at mene, at jeg om to Aar vilde være naaet op i fjerde og øverste Klasse, og saa skulde jeg i Lag med N. C. Roms Fædrelandshistorie og Geografi. Hvad om jeg fik de to Bøger nu? De kostede ganske vist 50 Øre Stykket, og en Krone var mange Penge. Men enten Kronen faldt nu eller om to Aar, kom dog saa nogenlunde ud paa eet, ræsonnerede jeg. Og saa længe og saa energisk fløjtede jeg, at jeg omsider fik Lov til at springe til Byen efter Bøgerne. Da jeg kom hjem med dem, gemte jeg mig i Laden for at kunne nyde Skatten uforstyrret. Det blev til et flere Dages Ophold. Naar Mørket faldt paa, maatte jeg ind og i Seng, men Solen var neppe kommen over Synsranden, før jeg atter sad i Laden, fordybet i Regnar Lodbrog, Frode Fredegod, de vexlende Christianer og Frederiker og Jordklodens fem Verdensdele. Det var en uafbrudt Lykkefølelse.

Men mens man spiser, voxer Appetitten. En Dag saa jeg hos en Onkel en Billedbibelhistorie. Naturligvis var det uopnaeligt at blive Ejer af et saadant Værk. De andre Bøger hørte jo Skolegangen til, men en Billedbibelhistorie var en Luxus. Den turde jeg knapt tænke paa. Og alligevel var den intet Øjeblik ude af mit Sind. Naar jeg laa paa Marken og stirrede paa Skyerne, der jog henover Himlen, syntes jeg, de tog Form som Slangen foran Eva, den brændende Tornebusk, der raabte til Abraham, da han var ved at slagte Isak, David, der spillede paa Harpe foran Sauls Trone . . .

og jeg sagde til mig selv: Sæt, at Du nu havde en Billedbibelhistorie, saa Du hver Dag kunde skue disse Herligheder og læse om dem. Sæt!!! Det svimlede for mig ved Tanken.

Men saa skete det, jeg fyldte syv Aar. Min Mor vækkede mig, da Solen var staaet op, og med et Smil om Læben overrakte hun mig en Pakke i Avispapir. Vi Børn i den graa og fattige Klit var i hine Tider ikke forvænnet med Fødselsdagsgaver, saa jeg var ikke ganske klar over, hvad Meningen var. Men jeg rev Snoren over og pakkede Papiret op. Indenfor var der ny Snor og nyt Papir, og da jeg — mere og mere overrasket — var naaet gennem en halv Snes Indpakninger, laa der — — — en flunkende ny Billedbibelhistorie med mit Navn prentet paa første Blad!

Jeg begreb det ikke. Men jeg føler endnu den Jubel, der gik gennem min Sjæl. Jeg ser mig endnu skjule mig i en Krog af Halmen for i Enerum at nyde min grænseløse Lykke. Og jeg ser mig endnu Aften efter Aften pakke Bogen forsigtigt sammen og lægge den paa Hovedpuden — ved Siden af en anden kær Ven, den ny Kølle.

Naar jeg tænker paa disse Stunder, fyldt med Fryd og Glæde over en Bog til en Krone og femoghalvfjerds, saa er jeg ikke længere misundelig paa mine Børn. Tvertimod. Jeg synes, den ny Generation med dens Blade og Bøger, dens Hefter og Billedværker maa være misundelig paa os for den dybe Glæde, vi følte, men som *de* ikke kender: *Glæden over een eneste Bog*. Thi det forekommer mig, at det var os, der var rige i vor Fattigdom — dem, der er fattige i deres Rigdom.

XXVII

NI AARS SKOLEGANG

I 1840 paastod jyske Gaardmænd i en Henvendelse til Myndighederne, at Lærerne var „unyttige Almissemlemmer“. Respekten for den boglige Lærdom var en lille Smule større i min Barndom 40 Aar senere. Men kun en lille Smule. I de fleste Hjem betragtedes Skolen som et Onde, sidestillet med det afskaffede Hoveri og den endnu eksisterende Værnepligt, en Byrde Skæbnen havde væltet over paa den ulykkelige Befolkning. Kunde man ryste denne Skæbne af sig, gjorde man det. „Den Døve“ og sommetider en enkelt anden fra Løkken blev hver Maaned af Sognefogden transporteret til Hjørring for at sidde Skolemulkterne af. (De udgjorde 6 Øre for den første Dag i Maaned, 12 Øre for den næste og saaledes dobbelt op, saa Gentagelserne blev tilsidst lovlig kostbare.) Og en Gaardmand, der havde Tvillinger, traf fuldkommen aabenlyst den Overenskomst med Førstelæreren, at den ene skulde gaa i Skole om Formiddagen, den anden om Eftermiddagen. Saa havde de begge været der den Dag, og ingen af dem blev mulkteret. Læreren undskyldte Ordningen med, at de alligevel ingenting lærte, og det gjorde de heller ikke. Faderen sagde ganske vist af og til, at han vilde give 500 Kr. til, at hans Børn var lige saa „lærde“ som mine Brødre og jeg. Men det var Løgn. Han vilde ikke ofre fem Øre paa nogen Slags Lærdom, og det var der ikke ret mange, der vilde. I den Retning var der ikke sket noget Fremskridt, siden min Farfar gik i Skole og nægtedes Adgang til Skriveundervisning, fordi der hertil krævedes en Bog til fire Skilling, og saa meget vilde min Oldefar ikke ofre paa Skrivekunstens Alter — skønt han var Egnens rigeste Mand!

Resultatet var da ogsaa derefter. Det første Vidnesbyrd om den aandelige Vandstands Lavde i min Fødeby er fra 1698. Da var Biskop Bircherod paa Visitats, og han „fandt her hos de Unge en

uforsvarlig Ruditet i deres Kristenkundskab og hos Almuen en barbarisk Uskikkelighed, hvilket jeg ej heller forglemte efter endt Gudstjeneste at give saavel Præsten, Hr. Gunde, som hans grove Tilhørere til Kjende“. Sortere kunde Billedet vanskeligt være, og har mine Bysbørn af 1698 haft nogen Trøst Behov (hvad næppe er tænkeligt), saa har de i hvert Fald haft den, at Tilbageskridt var komplet udelukket. De var i samme Situation som den nederste i Klassen: det kunde kun gaa frem! Og det *er* naturligvis gaaet frem i de forløbne halvtredie Hundrede Aar. Tror jeg da nok.

Uden Kendskab til Verdens Slethed i Almindelighed og min Hjemstavns i Særdeleshed var jeg fyldt til Halsen med Glæde, da jeg en Majdag i 1888 trissede hen ad Skolevejen med min Taske i den ene Haand og en ældre kvindelig Kammerat ved den anden. Et længe næret Ønske var gaaet i Opfyldelse, en Mærkedag i min knap syvaarige Tilværelse var oprundet! Intet Under, at jeg var spændt paa alt det nye, jeg gik i Møde!

Vi ansteg *midt* i første Time. Saadan var det Sæd i den Skole i de Dage. Var man ikke færdig til Klokken ni, var halvti et passende Klokkeslet, ti, halvelleve og elleve gik ogsaa an, og Pjer Heilesens Børn kom aldrig før halvtolv. Ingen gjorde Ophævelser i den Anledning. Det gamle Ord: „*Kan* det ikke blive i Dag, saa faar det blive i Morgen“ var med usynlig Skrift prentet over Skolens Dør. Det faldt os derfor ikke ind at løbe med Tungen ud af Halsen, og Sine og jeg gjorde det da heller ikke hin Dag.

Femoghalvtreds Børn læste Bibelhistorie i Munden paa hverandre, da vi i vore ringbeslaaede Træsko skramlede ind over Entreens Stengulv. Koret standsede som paa Kommando, da vi havde lukket Klinken efter os, og hundredogti Brikker tog den ny Dreng i Øjesyn. Ogsaa jeg dannede mig et hastigt Skøn over Situationen, og jeg kom strax til det Resultat, at Drengene huede mig ikke. Pigerne gik derimod an, og jeg placerede mig følgelig øverst paa den forreste Pigebænk. De nærmestsiddende fløj strax tre-fire Alen ned, forfærdede over dette uhorste Brud paa uskrevne Love. Hvad vilde der ikke kunne siges om dem, hvis de „sad ved en Dreng“? Først da de opdagede, at jeg var noget af en Regnemester, flyttede de af egenkærlige Grunde op i min Nærhed, og der udviklede sig nu et dagligt Samarbejde, i Særdeleshed under Indøvelsen af Chr. Hansens vanskelige Kunst. *Dagligt* Samarbejde — thi jeg holdt

trofast Stand blandt Pigerne. Den tredie Skoledag sagde Læreren: „Naa, bitte Lars, er det nu ikke bedst, Du flytter over paa den anden Side?“ Men jeg svarede de stolte Ord, der har været Vendelboernes Devise gennem Aarhundreder: „A wu' seh-i, hwar a haar sat mæ.“ (Jeg bliver siddende, hvor jeg har sat mig). Og saalunde blev det, indtil jeg ved Examen i Oktober rykkede op i anden Klasse og der tog Sæde øverst blandt Drengene.

De fire Maaneder paa Spindesiden kostede mig adskillige Spottegloser. I den Grad var jeg forfulgt af mine Kønsfæller, at jeg fandt mig nødsaget til i Frikvarteret at slæbe min Taske med mig ud paa Legepladsen og knuge den inderligt ind til mig. Men naar det haglede allerværst ned over mit syndige Hoved, mødte min Avantgarde frem. Det var Søren Madsens Døtre, to spinkle Damer i røde Hoser. De tog mig i hver sin Haand, trak mig ned til Aaen og plukkede i Læssevis af Blomster til mig. „Haj æ gu naak,“ raabte de efter de nævise, drillesyge Knægte. Himlen belønne dem for deres Venlighed. Jeg har desværre aldrig faaet det gjort.

Min første Formiddag i Skolen var helliget Bibelhistorie, Regning og Skrivning.

Under første Punkt paa Dagsordenen fortalte Læreren om Adam og Eva. Jeg havde selv læst Historien hjemme. Alligevel sad jeg med lyttende Mund og Øren. Vor Skolemester havde nemlig annammet den Kunst at fortælle for Børn, og han gjorde det tilmed paa vort eget Maal ud fra den rigtige Betragtning, at Skriftsproget var som hebraisk for de fleste af os. Naar jeg siden har hørt Landsmaalets Profeter i Norge skildre det ukristelige Barbari, det efter deres Formening var, at norske Bønderbørn blev undervist paa „et fremmed Sprog“, nemlig dansk-norsk, har jeg altid med et stille Smil tænkt paa, hvor praktisk min gamle Skolemester ordnede de Paragraffer. Naar Børnene ikke forstod, hvad Sand var, sagde han „Saaj“, og hvis de maabede uforstaaende ved et Ord som Grøft, forklarede han, at det var det samme, vi kaldte en „Grob“. Ved en saadan stiltfærdig Lempen sig frem fra Skolens Side har jyske Bønderbørn tilegnet sig det sjællandske Maal, der ved Bogtrykkunstens Opfindelse og Reformationens Indførelse blev ophøjet til Bogsprøg her i Landet og i Norge.

Men skønt Adam og Eva altsaa blev præsenteret for mig paa et Sprog, jeg forstod, og skønt Skildringen greb mig stærkt, fik jeg dog forvexlet de to Hovedpersoner. Det vakte vild Jubel, da jeg kom hjem med den Besked, at Pedersen havde fortalt „sont æn skøn Historri om jæg, de hjet Eva, aa jæn, de hjet Adam“. Sprogkyndige vil vide, at jæg er Hankøn og jæn Hunkøn, og de vil gouter Munterheden over min Begrebsforvirring.

Bibelhistorietimen indlededes iøvrigt hver Dag med, at Læreren spurgte: „Naa, hvor langt var det saa, vi kom i Gaar?“ Til min store Forbavselse var der aldrig nogen, der sagde noget. Mon det er forbudt at svare, tænkte jeg. At hele Rusen skulde have glempt det, der blev fortalt i Gaar, forekom mig usandsynligt. Og at der var Forlegenhed med i Spillet, drømte jeg heller ikke om — jeg, der ikke selv var Spor af forlegen. Ja, ja, tænkte jeg, vil ingen andre svare, saa maa Du jo. Og en af de allerførste Dage tog jeg Ordet: „Jow, Do kam dæhte’, da Sara stu i Døhn aa fireh (d. v. s. smilte) for-e hon sku ha i Dræng“. Læreren, der aldrig før havde faaet Svar paa sit Spørgsmaal, blev himmelhenrykt over denne frimodige Besked. Han lod den gaa videre ved de paafølgende Selskaber i Sognet, hvorved jeg ligefrem kom i Folkemunde, og selv nu, da jeg er en ældre Herre med Mave og Skaldepande, kan jeg møde det Spørgsmaal: Kan Du huske, da Du lod Sara staa i Døren og fire?

Vor Bibelhistorieundervisning var — som man vil forstaa — første Klasses, takket være Lærer Pedersens Fortællemetode. Mindre pædagogisk var det, at vi blev proppet med og skulde lære udenad tommelange, komplet ubegribelige Skriftsteder med lige saa indviklede „Forklaringer“. Mundene gik som Kæppe i Hjul, men intet af det naaede ind til vor Bevidsthed, simpelthen, fordi hele Terminologien og Tankegangen var os fremmed. („I annammede ikke en Trældoms Aand atter til Frygt, men en sønlig Udkaarelses Aand, i hvilken vi raabe Abba Fader.“) Vil man udrydde Kristendommen, er der ingen sikrere og solidere Vej end denne. Jeg tør i hvert Fald sige, at vi blev alle grundigt vaccinerede mod enhver Tilbøjelighed for Skriftsteder mange Aar ind i Fremtiden. Min Mor lukkede tit nok Lærebogen i for vi Børn, naar hun i Ti-mevis havde paahørt vor mekaniske Plapren. „Hils Lærer Pedersen og sig, at nu er det nok med det Sludder.“ Pedersen gav hende

Ret, og han søgte at mildne paa det aandløse Terperi ved at katekisere med os, forklare os Skriftens Ord paa et menneskeligt Sprog. „Kan I katekisere,“ spurgte han en af de første Dage, jeg var i Skole. „Nej,“ brølte de 56. „Jow,“ raabte jeg. Mit Svar maa udlægges som Vidnesbyrd om, at Pedersens Forklaringer forekom mig lettere forstaaelige end baade Luthers og Balslevs.

Min første Skoledags andet Fag var Regning, og det var jeg stærkt spændt paa. Jeg stillede ved Katederet med min Tavle. Læreren slog ti Streger paa tvers og skrev mig samtlige Taltegn for. Indvendigt smilende gik jeg ned paa min Plads, spyttede foragteligt paa Tavlen, tørrede Forskriften ud med den ene Albue og — noterede et 15-cifret Tal i Stedet. „Kan Do løhs de?“ spurgte jeg Skolemester. Jo, det kunde han da nok. „Ja, de ka a aasse.“ „Naa, ja saa er Du altsaa for stor til at skrive Tal. Skal vi prøve den brune?“ Chr. Hansens brune Regnebog blev hentet. „Skal vi begynde med Begyndelsen?“ spurgte Skolemester. Jeg bladede lidt i den. „Nej, de æ wes kon faa bette Bøhn“. „Ja, ja, saa kan Du begynde, hvor Du har Lyst.“ Jeg valgte mig en af de sidste Sider i Bogen, og fra den Stund var mit Ry som Skolens største Tal-kunstner fastslaet.

Mindre heldig var jeg i Skrivning. Prente kunde jeg, de fineste Trykbogstaver. Det var — som det meste andet — en Arv fra min Mor. I hendes Skoletid tog hun en Skilling for at prente Ejerman-dens Navn i en Bog, og jeg slog ind paa en lignende Forretning. Men skrive — ak! Jeg lagde Hovedet paa Siden, stak Tungen den reglementerede kvart Tomme ud af Munden, og Pennen skrævede tvært og spruttende henover Papiret. Da Timen var forbi, kunde jeg kaste Blikket henover halvanden Side Kragetæer. „Naa, ja,“ sagde Skolemester, „skyndt Dig har Du i al Fald ikke“. Ha-ha, tænkte jeg, det er maaske Hurtigheden, det kommer an paa; ja, naar man blot ved det . . . Næste Dag mødte jeg forberedt som en Cyklerytter, der skal ride Væddeløb. Og jeg lagde alle Kræfter i. Bogstaver og Klatter fløj til alle Sider, eet stejled, et andet skred, et tredie faldt lige paa Næsen (som der staar i Sangen), og da en god halv Time var gaaet, var Bogen skrevet ud! Tredive og en halv Side! Skolemester saa lidt paa mig. „Er Du ikke træt?“ „H-nej!“

„Kan Du skrive tredivé til?“ „H-ja!“ „Ja, jeg tror nu alligevel, det er klogest, Du sætter Dig hen og puster ud.“ Jeg gjorde saa, men jeg var i syndig Vildrede med, hvad det egentlig var, det kom an paa. Jeg fik det heller aldrig at vide. Skolemester havde nemlig strax den første Dag opgivet mig. „Naar Du nu bliver konfirmeret,“ sagde han hveranden Dag gennem fem Aar, „saa kan Du sætte en Annonce i Avisen: En skidt Hurtigskriver ... eller maa-ske hellere: en hurtig Skidtskriver ... søger Plads strax.“ „Naa, Du *har* forsegleet det“ — sagde han, naar jeg havde faaet anbragt en Klat et eller andet Sted paa Siden, og det Held havde jeg hyp-pigt — „ja, saa kan det jo gaa lige til Amerika ... hvis Du da ellers kan skrive en Adresse, som der er nogen, der kan læse“ ... Ak, ja! „Min Pen og jeg har været i Strid,“ som Digteren synger. Striden varede Kommuneskolen ud. Det blev lidt bedre i Realskolen. Men Ros fik jeg først, da jeg blev Journalist og saa Typograferne slaas om *mit* Manuskript, fordi de fandt det tydeligt og harmonisk. Det var en Anerkendelse, jeg ikke havde drømt om, da jeg i Skolen dansede rundt med en tvær og uregerlig Pen, der altid vilde en anden Vej end den, jeg ønskede.

Med Bibelhistorie, Regning og Skrivning var min første Skole-Halvdag til Ende. Vi blev nu sendt hjem til Flæsket, Kartofflerne og Grøden, og Kl. 2 mødte vi igen. Hvad Eftermiddagens Timeplan lød paa, aner jeg ikke. Jeg fik det vist ikke engang undersøgt, thi uforknyt som jeg var, havde jeg besluttet mig til at overtage Føreringen, og jeg indledede derfor med at spørge Skolemester: „Wæ Do, hons Do skull?“ Nej, det vidste han da ikke. „Do sku ta aa faatehl aas æn Historri.“ „Naa, ja, hvad skulde det være om?“ „Do ka naak æn skøn jæn.“ Ja, det kunde han. Og saa fortalte han Eventyr i to Timer. Og da Klokkeren blev fire, fløj de sexoghalvtreds hver til sit ... og fortalte om den ny Dreng, der sad hos Pigerne, sagde Du til Skolemester, vidste alting og syntes at kunne faa sin Vilje i det hele.

Furreby Skole var en stor Skole. Baade Fiskere og Landmænd havde mange Børn, og Elevernes Antal laa i min Tid omkring 220, fordelt i fire Klasser med to Lærere.

Om Vinteren gik de to smaa Klasser i Skole Tirsdag og Fredag,

de to store Ugens øvrige fire Dage. Om Sommeren havde de smaa Klasser fem Dages Skolegang; kun Onsdagen — fra 6 Morgen til Kl. 12 Middag — var reserveret de store, og da blev der sovet det meste af Tiden. Lærerne lod det ske. De vidste, at et stort Tal af os var paa Benene 16—18 Timer i Døgnet, og om Onsdagen havde muget, trukket Kørne i Marken og spist Davre, inden vi Kl. 6 — eller godt 6 — mødte i Skolen. Intet Under, at Øjnene faldt sammen, naar vi midt i en virksom Uge pludselig fik Ordre til at sidde stille sex Timer i Rad.

De mange, -der ikke havde lært at læse, inden de kom i Skole, lærte det med Dr. Martin Luthers liden Katekismus som Hjælpe-middel. (Man kunde unægtelig have tænkt sig et mere spændende!) Katekismen, Balslevs Lærebog, sammes Bibelhistorie, 40 udvalgte Salmer, en Læsebog, Chr. Hansens brune, blaa og grønne Regne-bøger, N. C. Roms Geografi og sammes Danmarkshistorie var det Pensum, man stræbte efter at komme igennem. Kun paa et enkelt Omraade var Materiellet bedre end det, der staar til Raadighed i Dag: der var Skriftlæsning i Læsebogen, saa de, der var i Stand til at læse — det var ikke noget stort Procenttal — fik Øvelse i at læse, ikke alene Skønskrift, men ogsaa Breve i gotisk og latinsk Skrift, Forfattermanuskripter, Doktorrecepter og andre Krussedul-ler. Det er en Videnskab, Skolen — ubegribeligt hvorfor — senere har strøget. Mon fordi vore Dages Unge faar en Skrivemaskine i Vuggegave og lærer at mestre Farvebaand og Tangenter, inden de ser en Blyant eller et Penneskaft?

Fædrelandshistorie og Geografi fik vi først i øverste Klasse, og da kun en lille Part af Eleverne naaede saa højt til Vejrs, gik de allerfleste ud af Skolen uden at have hørt hverken om Gorm den Gamle eller Frederik den Syvende, uden Kendskab til Danmarks Byer, vort Lands Forfatning, dets Styrelse, dets Næringsveje o. s. fr.

Heller ikke i de andre Discipliner naaede alle naturligvis lige langt frem. Det var store Ting, naar en Elev kom et Stykke ind i den blaa Regnebog, Chr. Hansens anden Del. Jeg fik alle tre Dele fordøjet i de fem Aar, jeg gik i Kommuneskolen. Da vi startede Gennemgangen af sidste Del, erklærede Lærer Pedersen, at denne Dag var en Mærkedag i Skolens Historie, for det var kun hændt to Gange før i hundrede Aar, at en Elev var naaet saa vidt. Den ene var min Bedstefar, den anden min Mor. Lærer Pedersen var ingen

daarlig Regnelærer, men ved Decimalbrøker standsede hans Begreber. Hele Timen brød vi begge vore Hjerner med at hitte ud af, hvad det trossede Komma midt i Talrækken betød. Saa opgav vi, og Pedersen henviste mig til at spørge min Mor eller min Bedstefar. Det gjorde jeg, og næste Dag kunde jeg indvi min Lærer i Decimalsystemets geniale Hemmelighed.

Sognets Præst, der jo var født Formand i Skolekommissionen, interesserede sig ikke for Undervisningen og overværede aldrig Examen. Den blev derfor ledet af Næstformanden, min Onkel, der var Egnens mest oplyste Mand. „Ja, Du kan sagtens blive Numer et,“ sagde de Misundelige, „naar det er Din Onkel, der staar for det hele.“ Drilleriet gik mig dog ikke paa Nerverne, for jeg vidste, at min Onkel var redelig, og at han var strengere i Kravet til hans egne end til de andre. Og jeg blev da ogsaa ved med at være Numer et, efter at vi havde faaet ny Præst, og han havde overtaget Ledelsen af Skolevæsnet.

Jeg husker endnu den ny Præsts første Examen. Møllerens Thomas var oppe i Bønnen „Forlad os vor Skyld“. „Hvis Du skylder 1000 Kr. bort og ikke kan betale dem,“ spurgte Præsten, „hvad gør Du saa?“ Thomas saa fortabt ud i Luften. Præsten vilde have ham til at sige, at saa bad han om at faa dem eftergivet. Men Thomas vidste godt, at saadan gik det ikke til i det virkelige Liv. Han blev mere og mere forvirret. „Saa gør Du Akkord paa 20 Procent,“ sufflerede min Onkel. Lærerne exploderede, og Klassen lo med. Vi Børn havde ikke meget Begreb om at gøre Akkord, men vi forstod, at her var det en praktisk Mand, der talte. Kun Præsten var fornærmet. For ham var Evangeliet totalt spoleret!

Af det, jeg oplevede i Furreby Skole, var der intet, der gjorde saa dybt Indtryk paa mig som Morgen- og Aftensangen. Skønt jeg ikke selv synger, og skønt jeg er omtrent lige saa umusikalsk som Lærer Pedersen, der paastod, at al Sang lød for ham, som om man trak en Gris i Halen, saa understregede de to Salmer, vi sædvanligvis brugte, en særlig Stemning i mit Sind, og denne Stemning kommer endnu den Dag i Dag til Udløsning, naar de gamle Toner lyder i mit Øre. „Nu titte til hinanden“ — saadan startede vi Dagen. Og jeg faar Kuldegysen, blot jeg hører Melo-

dien. Jeg var aldrig Morgenmand, nærmest lidt arrig og umedgørlig i Dagens første Timer. Mens de andre Skolebørn sang, saa det klang, stod jeg og blev mere og mere gal i Hovedet baade paa „de fagre Blomster smaa“ og „de muntre Fugle“ — jeg ønskede dem alle derhen, hvor Peberet gror — og denne Galskab genfremkaldes, hvis nogen i Dag gør mig den Tort at nynne Melodien. Ganske modsat med Aftensangen: „Naar Solen ganger til Hvile“. Tusmørket i Klassen, Freden, Længslen efter Hjemmet, alt dette forenede sig med Salmens Ord og Tone og skabte en Stemning, der fik mig til at halv hulke af Bevægelse. Jeg ser endnu Billedet for mig, og jeg er stadig paa Graadens Rand, blot jeg hører et Par Strofer af den kære gamle Sang. „Da bliver ogsaa mit Indre saa underlig fredeliggjort ...“

Der gik to Slags Børn i Furreby Skole: Bønderdrengene (Grødædere, kaldte de andre os) og Fiskerdrengene (Rendestensnagere, hed de). De saa ned paa os, fordi vi ikke kendte Forskel paa Brig, Skonnert og Bark og ikke anede, hvad de forskellige Sejl paa en Skude hed, og vi saa ned paa dem, fordi de havde Ringorme og talte et særlig Kaudervælsk: „a haa fæk“ (i Stedet for faaet), „Faatsjylt“ (et hjemmestrikket Ord for forkølet, der paa Vendsysselsk hedder at have Kuld), og det meningsforstyrrende: „ma a faa æ Støk aa Dæ“ (det hedder æ Dæ, naar det er noget, man vil have til givende, aa Dæ betyder, at et Stykke skal skæres ud af Modparten — men den Slags sproglige Finesser lærte de sjeldent at hitte Rede i).

Den mest iøjnefaldende Forskel paa os var dog vel nok den, at Løkkendregene var de mest uregerlige.

At de aad tørre Rødspætter i Timen, var kun en ringe Ting. Værre var det, at adskillige skraaede og forsigtigt lagde Skraaen foran sig paa Bordet, naar de skulde læse. Da en ny og fortræffelig Andenlærer anskaffede sig et Spanskrør — et saadant Instrument var aldrig før set — skar Knægtene det i Stykker og røg det. Bad Førstelæreren dem hente hans Mælkespand ind eller tage en Offerseddél med til en Nabo (en Offerseddél var det Omslag, i hvilket man til Jul, Paaske og Pinse indsvøbte Ofret til Præst og Degn), svarede der frimodigt: „Nej, a vil ikke! Du kan besørge Dine Ærinder selv!“ „Hør, Jensen,“ sagde en Dreng til Læreren (det var nu i Realskolen, men Tonen var ens begge Steder). „Hør,

Jensen!“ Læreren frabad sig slig Tiltale. „Hør, Rasmus Jensen!“ Læreren reprimanderede paany. „Hør, Rasmus,“ sagde Drengen. Læreren sprang i Luften. „Undskyld,“ sagde Drengen med troskyldig Mine, „naar jeg ikke maa sige Jensen og ikke Rasmus Jensen og heller ikke Rasmus, saa ved jeg ikke, hvad jeg skal sige.“ Da sank Hjertet i Livet paa Læreren. Næste Dag var han forsvundet, løbet af sin Plads, ingen har siden set ham!

Naar et Køretøj kom til Løkken, var det almindeligt, at Knægtene overfaldt det og f. Ex. bombarderede det med Smaasten. Adskillige Grusdynger forsvandt paa den Maade. Den ny Andenlærer indførte den Skik, at alle Drengene fra Løkken ved Skoletidens Slutning traadte an i Kolonner og marcherede til Byen med ham i Spidsen. Han afleverede dem saa til deres respektive Hjem, hvorved det forhindredes, at Horden overfaldt fredelige Vejfarende i den Tid, Skolen havde Ansvar for dem.

Det var Fiskerdrengenes Lyst, ja hele deres Liv, at slaas. Da vi en Sommerdag var paa Skoleudflugt til Aalborg, mødte vi paa Skovbakken en Skole fra Hals. Den fik tilkastet Stridshandsken, tog den op — *de* var jo ogsaa Fiskere — og fik læsterlige Klø! Da Halsdrengene var slaaet paa Flugt, dukkede en fredelig Bondeskole fra Gjøl frem paa Skuepladsen. Uden Krigserklæring blev den overfaldet og mørbanket. Og saa drog vi hjem — stolte over Dagens Bedrifter. Andet havde vi ikke oplevet eller set — men to Hære overvundet, det var heller ikke noget ringe Resultat af en Skovtur! Den ny Andenlærer var Kammerat nok til at dele Festglæden med Gutterne — ja, han havde saamænd endog i overstadigt Livsmod opflammet dem, mens Kampene stod paa. Men ellers havde han — til daglig Brug — sit Hyre med Lømlerne. Hans Forgænger, vort Bysbarn, Svennevig, havde været Skikkeligheden selv, og Førstelæreren tog kun Tampen frem to Gange om Aaret, 1. Maj og 1. November, naar Skolehalvaaret begyndte. Saa slog han et Slag i Pulten med den, saa Støvet fløj til alle Sider. Vi skulde se, den var der! Og derpaa blev den lukket ned til næste Skiftedag! Knap 20 Aar gammel blev Steensig Skolens Andenlærer, og han tog strax med ilter Energi fat paa at afskaffe de anarkiske Forhold, der herskede. Menuen stod paa Prygl hver Dag. Ikke Smaatjat, men regulære Klø. Undertiden blev det til Slagsmaal, for det var ikke altid, Læreren var den stærkeste. Hyppigt oplivedes Skoletimen af en mandhaftig Fiskermadam, der tren ind over Dørtærsklen og trakterede Læreren med Sprogets groveste Skælds-

ord, fordi han havde mishandlet hendes haabefulde Pøde ... af og til viftede hun ham under Næsen med en Lægeerklæring, der opregnede alle de blodunderløbne Steder, Gutten havde paa Kroppen. Steensig gjorde hurtig Proces med den Slags Besøgende. Et rask Tag i Nakken og et ditto i Enden paa Madammen, og saa ud paa Stenbroen med hende!

Det var en haard og langvarig Kamp, og Steensig har siden fortalt mig, at han hyppigt gik ind paa sit Værelse og græd sine modige Taarer over den tilsyneladende haabløse Opgave, han var gaaet ind til ... Men Sejren blev hans tilsidst. Steensig var en fremragende Pædagog, een af den Slags, der baade kan være Kammerat med Børnene, spøge og le og udvexle Bynyt med dem, og alligevel sætte sig i Respekt. Naar han efter en halv Times kammeratligt Snak slog Linealen i Pulten og sagde: „Saa tager vi fat,“ saa var der — da han omsider *havde* sejret — ikke længere noget, der hikkede, saa var alle i Humør til at bestille noget. Der skal en haard Haand og betydelige Evner til at gennemføre en Forvandling, som den, der skete i Furreby Skole. Steensig ejede begge Dele. Og det interessante er, at adskillige af dem, han har tærsket baade røde og blaa, i Dag ikke kan blive trætte af at forsikre, at han var en fortræffelig Lærer og at de staar i stor Taknemmelighedsgæld til ham.

Den Dag, Steensig holdt sin Entre, karambolerede han og jeg. Jeg ankom midt i Timen — det var altsaa noget, der hyppigt hændte. Stærkt opsat paa strax at udrydde gammel Slendrian, greb Steensig mig i Kraven og smed mig hen ad Gulvet. Det var et hjerteligt Møde, og jeg var mildt forbavset, for jeg havde jo efter min Opfattelse intet ondt bedrevet. Sindigt samlede jeg mine Lemmer sammen, børstede Gulvsandet af mine Klæder og begav mig til min Hædersplads, øverst paa forreste Bænk. Jeg glemmer ikke det forundrede Ansigt, Steensig satte op. Her havde han troet, det var en doven Lømmel, der saadan kom sjaskende en halv Time for sent! Og saa var det Klassens Duks! Det var baade første og sidste Gang i otte Skoleaar, han lagde Haand paa mig, og kun een Gang senere havde vi en alvorlig Skærmydsel, men det var i Realskolen, og om den siden. Ellers har vort Venskab været uden Lyde til denne Dag.

Og det, der gjaldt mig, gjaldt ogsaa de andre Bønderbørn. Os havde Skolen intet nævneværdigt Bryderi med.

Jeg husker kun een, der fik Lærernes Haar til at falme, den

stædige Niels, mit Næstsøskendebarn, en Ætling af den Slægt, der under Oprøret i 1536 havde stillet sig paa Adelens Side — blot for at være i Opposition.

Der blev spyttet i Geledet under Gymnastikken. Hvem var det, der spyttede, spurgte Steensig. De wa mø, svarede Niels. Ingen Spytten i Geledet! Et nyt Smæld hørtes, en Kaskade af Mundvand! Hvem var det, der spyttede? De wa mø! Har jeg ikke sagt: Ingen Spytten . . . Ny Kaskade. Hvem var det, der spyttede? De wa mø! svarede Niels sindigt og roligt. Og saa faldt Hammeren — med det Resultat, at Niels til Slut maatte hen til Pumpen for at vaskes ren for Blod. Men næste Dag spyttede han igen! Han var ubøjelig!

Nielses Søster, Mathilde, var ogsaa en Smule stridbar, og det gik navnlig ud over vor Nabos Sine. Vi tre fulgtes ad fra Skole, og naar vi om Vinteren passerede Mergelgraven, knappede Tilde og jeg Buxerne ned paa Sine og trak hende paa den bare Ende henad Isen. En Aften brød Tilde Dækslet op over Pumpen ved Sines Hjem og forrettede et større Ærinde ned i det delvis blanke Vand — der i Forvejen havde rigeligt Tilløb fra Møddingen og derfor aldrig var 100 Procents blankt. Har I faaet Morgenkaffe, spurgte jeg den næste Dag Sine. Ja. Hvad smagte den af? Den smagte godt. Ja, det vil jeg gerne tro, for Tilde har — — — saadan og saadan. Der var ikke og blev aldrig Venskab mellem de to Hjem!

Men ellers var vi Bønderbørn altsaa skikkelige. Naar man ser bort fra Stephansnat, Nytaarsnat og Helligtrekongersnat, da baade Børn og Voxne havde Lov til at slaa Gækken løs, er jeg mig ingen Brøde bevidst hverken i Skolen eller hjemme, udover den, at jeg en Aften bandt en Kasserolle i Halen paa Katten og lokkede den til at agere Spøgelse paa Loftet, og at jeg en Middagsstund, da Karlen laa og sov paa Gaardspladsen, lod mit Vand i Nakken paa ham . . . hvilket naturligvis indbragte mig en baade forsvarlig og fortjent Dragt Prygl.

I Skolens Frikvarterer gik Tiden med at spille „røhn-fæsk“ (raadden-fersk, et Boldspil), at „sti Klink“ (et Stykke Staal kastedes mod Muren og skulde i Tilbageslaget helst ramme et andet Stykke Staal) — eller med at „mots i Jep“ (en Pind blev lagt paa tværs af en anden Pind, den fik et Slag med en Stok, fløj ud i Luf-ten og skulde da helst ramme en tredie Pind). Jeg havde ikke synderlig Interesse hverken i den Slags Lege eller i andre, jeg var hel-

ler ikke ferm til dem. Jeg foretrak at drive Lotteriforretning. Hundrede Numre blev puttet i en Pose. Det kostede to Knapper at trække. Trækningslisten forelaa paa Forhaand, og den største Gevinst var hyppigt 50 Knapper. Der var adskillige Dreng, der havde et saadant Lotteri, men der var navnlig Rift om at trække i mit. Man vidste nemlig, at *det* var ærligt, jeg „glemte“ aldrig at putte Numrene med de store Gevinster i Posen, og jeg holdt det heller ikke hemmeligt, naar den største Gevinst *var* faldet og Lotteriet derved var blevet mindre værdifuldt. Jeg drev ogsaa et Søforsikringsselskab, der assurede de Smaaabaade, vi sejlede med i Dammen. De to Forretninger gav et pænt Overskud, der var stadig Væxt i min Beholdning af Knapper, og naar den var tilstrækkelig stor, blev den sorteret og solgt for kongelig Mønt.

Da jeg var ti Aar gammel, var jeg løbet op gennem Skolens samtlige Klasser og var havnet som Numer eet i den øverste. Førstelæreren meddelte da mine Forældre, at de godt kunde tage mig ud af Skolen, for nu var han ikke i Stand til at lære mig mere. Saa megen Selverkendelse er ikke almindelig, heller ikke i Lærerkreise. Men Pedersen var en Mand af den gamle Degnetype. Hans Viden var begrænset, men det, han kunde, det forstod han at lære fra sig, og han var saa nøgtern, at han ikke oversaa sin egen Begrænsning, han erkendte den tvertimod saare villigt.

Men hvor skulde jeg gaa hen, naar Furreby Skole ikke kunde lære mig mere? Der havde været startet flere Realskoler i Løkken, men de var alle gaaet nedenom og hjem. Og for Tiden havde Sognet foruden den store Kommuneskole kun nogle smaa Privatskoler, af hvilke ingen kunde siges at være Arnestedet for en højere Undervisning. De pæne Folks Børn i Løkken gik til Rulle-Grethe, og i Furreby var der enkelte, der besøgte Skrædder-Grethe. Hvorledes Rulle-Grethes Undervisning var, ved jeg ikke, og jeg kender heller ikke noget til, hvad man lærte hos de andre Lærerinder i Løkken, der gav sig af med Skolevæsen. Men Skrædder-Grethes pædagogiske Principper var meget gammeldags, selv maalt med hin Tids Alen. Børnene fik Numer i Forhold til det Kvantum Fløde, de havde bragt med til hende. Hun sagde det selv: Du kan sidde nederst, for det er længe siden, Du har haft Fløde med. Og stiv i boglig Viden var hun ikke heller. Da hun en Dag skulde lære Børnene at skrive 1800, løb hun op til min Mor og bad om

Hjælp. Atten og eet Nul siger Hundredogfirs, det vidste hun, og atten og to Nuller siger et Tusind og otte Hundrede, det vidste hun ogsaa. Men hvad saa med atten Hundrede? Hvormange Nuller skal der der?

Et Par Aar efter at jeg var blevet Kommuneskolens Duks, meddelte Steensig i de øverste Klasser, at han havde i Sinde at oprette en Realskole i Løkken. Hvis nogen havde Lyst til at frekventere den, skulde de spørge hjemme, om de maatte faa Lov, og give Besked næste Dag. Dagen kom, og et Par Stykker meldte sig. Om jeg ikke havde Lyst? Jo, det turde jeg ikke nægte. Hvad mine Forældre da sagde? Ingenting, for jeg havde ikke spurgt dem. (Jeg vidste, at en Realskole kostede Penge, og jeg fandt det fuldkommen udelukket, at *de* kunde skaffes til Veje.) Samme Aften mødte Steensig i mit Hjem, og til min Overraskelse og Glæde blev jeg paa staaende Fod indmeldt i den ny Skole. Det hjalp, at han erklærede sig villig til at modtage Skolepengene — tre Kroner om Maaneden! — i Naturalier (Smør, Æg, Ost o. s. fr.).

Den 1. Juni 1893 lukkede Realskolen sin snævre Dør op i en beskeden Bagbygning ved Indkørslen til Løkken. Det var lykkedes Steensig at samle syv Elever. Nogen større Finansoperation kunde det ikke blive, i hvert Fald ikke lige strax. Tre Gange syv Gange tolv blev 252 Kr. om Aaret. Men med de 700, han havde som Andenlærer i Furreby, blev det nok til, at han kunde gifte sig, og det blev han 15 Dage efter Skolens Aabning.

Steensig var en energisk Mand. Fra 8—9 Morgen til 3 Eftermiddag underviste han i Kommuneskolen, fra 3 til 6, sommetider til 7—8 i Realskolen. Og begge Steder blev der lært noget. Alle-rede ved den første Examen i Realskolen sad Skolekommissionens Medlemmer stive af Forundring over den Lærdom, vi havde indsuget, og de gav højlydt Bifald til Kende, da jeg uden Vaklen tegnede Sydamerika paa den sorte Tavle og indsatte de til dette Kontinent hørende Bjerge og Floder. Sydamerika bevirkede — sagde Sogneraadet selv — at Skolen fik et beskedent kommunalt Tilskud, og det Ry, Skolen vandt sig, bevirkede, at Elevantallet steg. Vi flyttede snart ind i Forhuset, Lærerstabens voxede med en Lærerinde og en halv Lærer, Andenlæreren fra Vittrup, og vi kunde indføre en dog noget ufuldkommen Klassedeling af Eleverne. Da jeg efter fire Aars Skolegang rejste til Kjøbenhavn for

at præsentere mig for Universitetets Examenskommission, var vi 26, og Skolepengene var sat op til syv Kroner om Maaneden for de Største. Da jeg fire Uger senere kom hjem med et pænt Examenbrev, Skolens første, var Elevantallet voxet til 52, og det blev ved med at voxer.

For mig var Overgangen fra Kommuneskolen til Realskolen et Eventyr, i lange Tider et næsten ufatteligt Eventyr. Her fik jeg da noget at vide: om Persere og Ægyptere og talrige senere opdukkede Stormagtsfolk, om vort sydlige og vort vestlige Nabolands Sprog, om Matematikens Love, at Hypotenusens Kvadrat i en retvinklet Trekant er lig Summen af Katedernes Kvadrater og at Diagonalernes Produkt i en Firkant, der kan indskrives i en Cirkel, er lig Summen af de modstaaende Siders Produkter, om Elektricitet og Magnetisme, om Rovdyrenes Tænder og om Blomsternes Støvdragere — altsammen Ting, jeg ikke havde anet noget om i min tidligere Tilværelse.

I en Betagelsens Rus slutte jeg det hele. Rovdyrene og Blomsterne interesserede mig ganske vist mindre . . . vi havde kun faa Blomster og absolut ingen Rovdyr i Furreby, og jeg studerede ikke hverken til Gartner eller til Zoologisk Have-Direktør. Men læres skulde det jo, og det blev lært, om end uden Begejstring. Men Resten eller det meste af Resten var Henrykkelse: Erslevs Geografi var en spændende Roman, der aabnede mine Øjne for en stor og vidunderlig Verden, jeg siden har fortæret *in natura*. Bloks Verdenshistorie var — synes jeg i Dag — en knastør Rædsel, men takket være min Appetit paa Tal, ogsaa Aarstal (Blok har hele to Tusind), lykkedes det mig at vriste megen Viden ud af den. Kapers Regler og Undtagelser og Undtagelsers Undtagelser, Listows engelske Læsestykker og Boisens ditto Digte var som Manna, der var faldet ned fra Himlen. Et enkelt af Digtene, Roushan Beg, var ganske vist et Slags poetisk Tarmslyng; med smerteblandet Vemod mindes jeg endnu dets knudrede Sætningsbygning, der vistnok blev Aarsagen til min senere indtraadte Skaldethed. Men ingen Roser er jo uden Torne. Og alene det at kunne *tænke* paa Engelsk, hvad jeg systematisk øvede mig i — alene det var en salig Fryd. Flors og Fengers Literaturhistoriebøger var Morskabslæsning. Det samme var „Jeppe paa Bjerget“ og „Den politiske Kandestøber“, som vi skulde kunne udenad — og navn-

lig var min Udgave, Holbergs originale, stærkt efterspurgt blandt Kammeraterne som god og fornøjelig Underholdning. Holberg siger jo „Lort“ paa godt, gammeldags Dansk, og hans Jeppe tager bramfrit Ridefogdens Kone paa Brysterne og spørger hende jævnt og ligefrem: „Maa jeg ligge hos Dig i Nat?“ Den Slags extreme Udtryk har Skolebøgerne friseret væk, og der var derfor Rift om min Bog, naar Een skulde op i Jeppe. „Jamen, det staar i Bogen,“ sagde den Paagældende altid med lammefrom Mine, naar Lærerinden gjorde Indvendinger. Mindre underholdende var „Hakon Jarl“ som vi ogsaa skulde kunne udenad. Jeg tilstaar ærligt, at jeg fik Brækningsfornemmelser, naar jeg gik i Gang med hans ha'er og hans højstemte Patos. Men jeg sagde som Drengen, der slugte Skrubtudsen: „Enten Du saa kribler eller Du krabler, saa skal Du herved.“ Og han kom ned. Men siden har jeg heller ikke i nævneværdig Grad fraterniseret med Hr. Oehlschlaeger. Jeg blev grundigt vaccineret. („Barbar“, siger den litterært-dannede Læser. Be- vares, jeg er Barbar.) Det var heller ikke for Lyst, jeg læste Grundtvig. Men min Dansklærer brugte ham med Forkærlighed i Analysetimen, fordi hans Dansk mange Steder er saa gaadefuldt indviklet, at det er en fortræffelig Intelligensprøve for den, der skal indexceres i Analysens dunkle Mysterier. Resultatet blev det sørgelige, at jeg — under denne Paavirkning, den eneste grundtvigske Paavirkning, jeg har modtaget — erhvervede mig en bedrøvelig Tilbøjelighed til at skrive lange, indviklede og snørklede Sætningsperioder, en Tilbøjelighed min Dansklærer baade undrede sig over og bebrejdede mig — indtil vi fandt frem til Aarsagen. Belært om den forlod vi sporenstregs Hr. Grundtvig og slog os paa J. P. Jacobsen, hvis klare, knappe Sætninger virkede som Hammerslag ved Siden af Grundtvigs Vadmelsvæv ... og kort efter skrev jeg atter Dansk.

Men stærkest var min Betagelse, naar jeg vandrede ind under Matematikens skyfri Himmel. Her var der ren og klar Luft, her levede man i Pagt med de evige, de uforgængelige Love.

„Adolph Steen i Barndoms Alder slugte megen Matematik. Alt, hvad man for Algebra kalder, ned i ham som Smørrebrød gik. $a + b + c + d$, det var hans Fornøjelse.“ Saadan havde en ukendt Haand skrevet foran i det antikvariske Exemplar af Adolph Steens Matematik, der var min første Lærebog. Det sang ustand-

seligt i mit Hoved: $a + b + c + d \dots$ det var ogsaa *min* Fornøjelse. Saa glubsk var min Appetit, at jeg fortærede alle de matematiske Lærebøger, det var mig muligt at faa fat i, at jeg regnede alle de Opgaver, der den sidste Menneskealder havde været stillet til Præliminær- og Studentereksamen, og at jeg bestandig var en Maaned forud med mine egne Opgaver. Intet Under, at jeg under en alvorlig Sygdom i min Opiumsrus saa alle Vægge bemalet med geometriske Figurer og Gaader, som jeg i en Haandevending løste, og at jeg omtrent bevidstløs og (i Følge Lægens Erklæring) saa tæt ved Dødens Port, som man overhovedet kan komme, slog Doktoren i Ansigtet med den ptolemæiske og den pytagoræiske Læresætning. Steensig viste mig da ogsaa frem som et Unikum. En Dag kort før min Examen var han og jeg paa Brønderslev Realskole for at jeg kunde faa set en Elektricer-maskine, en Leydnerflaske og et Par Dyrehoveder, inden jeg lod mig examinere i disse Genstande. (I Løkken havde vi ikke andre Samlinger end to Kranier, jeg havde tilegnet mig, da en Begravelsesplads i Furreby Kirke blev sløjfet.) Brønderslev Realskoles Matematiklærer, der var en fremragende Autoritet paa sit Felt, han blev siden Undervisningsinspektør, forhørte sig venligt om den kejtede og klodsede Bondedrengs Hovedinteresse, og da jeg sagde Matematik, spurgte han, om jeg saa kunde noget. Jeg følte det, som om Spørgsmaalet var dikteret af Interesse, men Steensig tolkede det som Tvivl. Og han lod ikke den Slags sidde paa sig ret længe. Rapt og bestemt svarede han paa mine Vegne: „Jeg udbetaler Dem 10,000 Kroner kontant, om *De* er i Stand til at køre ham i Vandet!“ Det kom ikke til nogen Prøve. Samtalen endte i Fred og Forstaaelse. Men *saa* sikker var Steensig altsaa. Og *saa* sikker var jeg ogsaa selv — det vilde være forkert at skjule det.

Var Steensig tilfreds med sit matematiske Vidunderbarn, og var han stolt over, at jeg til Halsen var fyldt med Kurver og Cirkler, Logaritmer og Hypoteser, saa var min Dansklærer, Severin Christensen (Sortfeldt), til Gengæld stærkt betænkelig. Af ham fik jeg Gang paa Gang foreholdt, at min matematiske Lidenskab var taabelig, al den Stund, det var min faste Beslutning, og det vidste han, at Pennen og ikke Logaritmetabellen skulde være mit Vaaben. Jeg gav ham ikke Ret den Gang, og jeg gør det heller ikke i Dag. Ganske vist har jeg for snart 50 Aar siden lukket Tabellen for uigenkaldelig sidste Gang, jeg har aldrig nogensinde i mit

lange Liv haft Brug for en Firkant, der kan indskrives i en Cirkel, og jeg har svigtet min Barndoms Kærlighed i den Grad, at jeg har glemt samtlige Læresætninger undtagen de to berømte græske, som jeg endnu husker, endog i Søvn. Alligevel tror jeg ikke, at jeg forgæves har slidt Matematiken. Dannelse er det, der bliver tilbage, naar man har glemt det, man har lært. Og naar de matematiske Formler er svedt ud, er der hos den fhv. Matematiker eet tilbage: Evnen til logisk og stringent Tænkning, Sansen for regelmæssig Opbygning af det Emne, man behandler, Viljen til altid at have fast Grund under Fødderne, Despekten for alt, hvad der er luftigt, irrationelt, taaget og ikke bevist. Alt dette er Egenskaber, som enhver har Brug for, ikke mindst en Journalist. Jeg har derfor aldrig fortrudt mine matematiske Udskejelser, men anbefaler tvertimod Matematiken til enhver, der ønsker at træne sin Forstand, selv om han ikke tænker paa at blive hverken Polytekniker eller Finansminister eller noget andet, hvor Matematiken er ham til direkte Hjælp og Støtte.

Realskolens Børn var ikke synderligt mere velopdragne end Kommuneskolens. Ganske vist var der ingen, der vovede at spille Steensig paa Næsen. Men de andre Lærere havde det haardt nok. Jeg har allerede nævnt, at een blev jaget paa Flugt. En anden var hyppigt tæt ved det. Han var hemmelig forlovet og blev siden gift med en Pige, der hed Maren Steen. Bedst han var i Gang med Undervisningen — og han var en fortræffelig Lærer, hvem det nok var værd at lytte til — lød der et henkastet: „Maren Steen er en pæn Pige“. Og aldrig saa snart var Bolden givet op, før Fortsættelsen fulgte: „Er der nogen, der vil snakke med Maren Steen, saa syer hun hos os.“ „Maren Steen skal have Fremmede i Aften. Hun har købt Chokolade hos Jensens.“ „I er da no'en Satans Unger,“ sagde Christensen. Videre kunde han ikke drive det i Galskab. Engang de Smaa i Stil skulde skrive et Brev, valgte Aage Kraglund (nu Manufakturhandler i Tylstrup) at skrive til mig. „Kære Hr. Folketingsmand,“ indledede han — han drømte sig nogle Aar ind i Fremtiden. Og saa fortalte han, hvorledes det var gaaet de forskellige Kammerater — for at slutte: „Severin Christensen er omsider blevet gift med Maren Steen. De lever lykkeligt og har fem Børn.“ Christensen havde Humør nok til at more sig over Viddet. Han viste Steensig Stilen, og han lo ogsaa. Og da

Brevet var stilet til mig, fik jeg det ogsaa forelagt, og saa lo vi om Kap alle tre. Men da vi omsider var færdige, tog Steensig sin dystreste Mine paa og gik ind i Klassen. „Naa, Aage, kom saa herop.“ Aage tog sine Klø med Anstand. Men Maren Steen gik ikke ud af Dagsordenen, før hun og Christensen en Dag Arm i Arm spaserede forbi Skolen og saaledes vedstod deres Forlovelse. Saa var der jo ikke mere at tale om.

Paa Grund af den forestaaende Examen havde jeg en Time mere end de andre, snart med Steensig, snart med Christensen. Var det Christensens Tur, blev vi ustandseligt forstyrret. Een havde glemt sin Taske og kom skramlende ind efter den. Fem Minutter efter kom en anden og skulde hente sit Penalhus. Fem Minutter senere søgte en tredie efter en forsvunden Bog o. s. fr. Naar den sidste endelig var smidt ud, tog Dørklokken fat paa en energisk Ringen, der ikke holdt op, før Christensen aabnede Døren og — saa Banden forsvinde i det Fjerne. En Aften stillede han sig paa Vagt lige inden for Døren for at kunne springe ud strax, Klokken tog fat. Men — den Aften var der ingen af Lømlerne at se, og dog ringede Klokken vedholdende! Ved nøjere Eftersyn viste det sig, at der var bundet en Snor i Klokkestrengen, og Gavtyvene stod altsaa udenfor Skudvidde og ringede. Men nu havde Christensen besluttet, at det skulde have en Ende. „Det er Hans Westergaard,“ sagde han. „Gaa hen og hent ham.“ Jeg stak af og saa Hans forsvinde i Hurtigløb i Klitten. Jeg gik saa til hans Hjem og afventede hans Ankomst der. Da der var gaaet en Time, dukkede han angergiven op. Jeg trak saa af med ham — han vilde stadig løbe, saa jeg maatte have mit uldne Tørklæde bundet om Halsen paa ham. Mens vi gik, bedyrede han, at det ikke var ham, der havde ringet, det var Anders Jensen. Men hvorfor flygtede Du da? Jo, han havde tisset ind ad Karl Skarndals Butiksvinduer, og han troede derfor, det var Karl, der var efter ham. Ved Ankomsten til Skolen stod Steensig indenfor Døren med hævet Spanskørør, og han svang det en rum Tid over Hanses Bag, inden Hans fik forklaret, at det var Anders, der var Synderen. Gaa saa hen og hent Anders, sagde Steensig til mig. A vil med, sagde Hans, og denne Gang behøvede jeg ikke at trække ham i Tørklædet. Vi hentede Anders, og han fik sine Klø — mens Hans stod udenfor med Næsen mod Ruden og skoggerlo, glemmende at hans egen

Bag endnu var baade blaa og ophovnet. Anders var Søn af Byens reelleste Købmand, der blandt mange andre gode Leveregler havde den, at hvis hans Børn fik Klø i Skolen, saa fik de hjemme en Tilgift paa den dobbelte Portion. Jeg havde Medlidenhed med den stakkels Anders, da jeg afleverede ham paa Faderens Kontor. Men det havde Hans ikke. Han syntes, at dette her var evig Spænd. Og virkningsfuldt var det i hvert Fald, for efter denne bevægede Aften var Dørklokken tavs i Extratimen, og der var heller ingen glemte Penalhuse, der skulde hentes.

Men Lærerinderne havde det som Regel endnu værre end Lærerne. En ung Lærerinde, der lige var sprunget fra Examensbordet til Løkken, var Barn nok til i Timen at prale af alle de Skarnstreger, hun og hendes Kammerater havde bedrevet i Skolen. *Vore* Spilopmagere var taknemmelige for denne Belæring, og de viste deres Taknemmelighed ved at gøre akkurat, som hun havde gjort! Da hun til Straf satte et Par i Skammekrogen, var der fem andre, der forlangte at komme i den samme Krog, og her blev der efterhaanden saa muntert, at Steensig maatte hentes. Een Dag fik vi Lov til at komme med Furreby Skole paa Udflygt til Hjøring. Det vedtoges med overvældende Majoritet at sige Nej til Tilbudet — ud fra den Betragtning, at det var sjovere at være alene hjemme med Lærerinden, Steensig skulde jo med til Hjøring. Det blev en kort Skoledag. Den indleddes med, at Axel Kraglund (nu velmeriteret Sparekassedirektør i sin Hjemby) stod op paa en Bænk og svang en Nissemand i et tre Alen langt Halstørklæde, saa det suste i hele Stuen. Da Frøkenen vilde rykke ham i Øret, satte han sig til Modværge, det kom til almindeligt Slagsmaal, Opløsning, Forvirring og Flugt, og inden jeg vidste et Ord af det, var jeg den eneste Elev, der var tilbage i Skolen. Næste Dag sled Steensig et helt Spanskrør op! Postmesterens Carl (senere en af Førerne indenfor Postvæsnets faglige Organisation) var uden Sammenligning den værste til at drille Lærerinden. Det var ham, der med Forkærlighed læste Holberg i Originaludgaven. I Engelsk-timen erklærede han, at hvis han ikke blev hørt i sine Gloser, skulde hans Kniv nok hjælpe ham til det, hvorpaa han plantede en Kniv i Bordet foran Lærerinden. Vilde Lærerinden tvinge ham til at se sammen med Sidekammeraten, for at hans Søster kunde laane deres Fællesbog, erklærede han, at saa kunde han ligesaa

godt drukne sig, hvorpaa han sprang ud af Stuen og paa Hovedet i Bækken, hvorfra vi andre maatte bjerge ham op. Saa var den Time gaaet med noget fornøjeligt!

Som sagt: Steensig var der ingen, der vovede at holde Løjer med, selv om han var aldrig saa meget Kammerat med os. Kun hans Matematiktimer var stærkt bevægede. Det var gaaet altfor let med mig. Det irriterede Steensig, at de efterfølgende ikke var slet saa matematiske, og saa fik de paa Pusterøret. Postmesterens Carl, der var baade begavet og lærenem, fandt ikke altid Opgaverne lige saa indlysende, som Steensig fandt dem. Saa skældte Steensig ud, Carl græd, og de tørrede sig begge i Ansigtet med Kridtkluden. „Aa, kan Du ikke forklare den Idiot det,“ sagde Steensig til Slut, naar begge var naaet Selvopgivelsens Grænse. Saa snart jeg tog Plads ved Tavlen, holdt Carl op at snøfte, han begyndte at tænke, og saa gik det.

Værre var det med Tolderens Karl. Han var komplet blottet for matematisk Begreb, og to Gange om Ugen mødte han hos mig og fik sine Opgaver regnet, uden at det dog nogensinde lykkedes ham at forstaa nogetsomhelst af det, jeg søgte at forklare ham. Tolderen havde et langhaaret Øg, der hed Lotte. Karl talte — til stor Glæde for hele Skolen — en københavnsk Jargon, og i den hed Dyret et „Aaj“ og „Laadde“. „Hvor skal Du hen,“ raabte Steensig, naar Karl paa sit „Aaj“ passerede Furreby Skole. „Op til Lars.“ „Hvad skal Du der?“ „Larses Far har lovet at klippe Laadde.“ „Det var som syv Søren,“ sagde Steensig, da Scenen havde gentaget sig nogle Gange. „Det var som syv Søren ... at Laadde altid skal klippes de Dage, vi har Matematik!“

En Dag, da Laadde ikke var blevet klippet, lod Karl sit Opgavehefte glide ud gennem et aabent Vindue. „Frk. Nielsen! Mine matematiske Opgaver fløj ud!“ „Gaa saa ud og hent dem.“ Karl gik ud, men han fandt intet Hefte. Matematiktimen kom, og Karl forklarede Steensig sit Uheld. „Du *har* naturligvis regnet Dine Opgaver?“ „Det har jeg, Hr. Steensig.“ „Gaa saa op til Tavlen og vis os hvordan.“ Karl gik op, men det var ham umuligt at gøre Rede for hverken det ene eller det andet. „Jeg kunde det godt hjemme, men nu har jeg glemte det.“ „Det var som syv Søren,“ sagde Steensig, „gaa saa ud allesammen og find det Hefte!“ Hele Klassen fløj ud, og efter megen Søgen blev Heftet trukket

ud af et Cementrør i en Bro over Landevejsgrøften — der havde Karl puttet det ind, da han var ude at lede efter det. Og der var naturligvis ingen Opgaver regnet! Den arme Karl blev kommanderet paa tvers af en Stol og hans højst liggende Punkt blev grundigt behandlet med et Spanskrør. I Døgnets sidste Time, som Steensig og jeg delte — i Anledning af den forestaaende Examen — bankede det høfligt paa Døren, og Karl tren ind. „Jeg skulde hilse fra Far og vise Hr. Steensig dette her,“ sagde han og foldede et Dokument ud. Det var en Erklæring fra en berømt Kolding-Rektor, der paastod, at Karl havde været den flinkeste Elev i hans Skole. „Ja, det er udmærket, Karl,“ sagde Steensig smilende. „Pas Du godt paa det. Det kan Du faa megen Fornøjelse af! Men det maa Søren danse mig have været en begavet Skole.“

Ak ja, stakkels Karl! Ti Aar senere sprængtes han i Stumper og Stykker under en Militærøvelse paa Aarhusbugten, fordi Kanonens Ladning tog en forkert Retning.

Som før sagt havde Steensig og jeg under vort otteaarige Samarbejde kun to Konflikter. Den ene den Dag, vi mødtes, den anden et Aar før jeg tog Examen. Det begyndte som en Avispolemik. Der var Folk, der vilde have den 8—900-aarige Kirke i Furreby revet ned og flyttet til Løkken. Det protesterede jeg imod, mens Steensig tog Flytningen i Forsvar. Ordskiftet foregik pseudonymt, saa der var ingen, der anede, det var Lærer og Elev, der skændtes. Jeg var ikke i Tvivl. Det var Steensig derimod, men ved Henvendelse til Vendsyssel Tidendes Redaktion fik han at vide, hvem hans Kontrapart var. Og saa blev han nok gram i Hu. Det var Markedsdag og Skolefridag, men paa Markedspladsen løb vi paa hinanden. „Naa, det er nok Dig . . .“ Ja, det var det da. „Det maa høre op! Jeg vil i det hele taget ikke finde mig i, at Du skriver i Avisen . . .“ osv. osv. Jeg bemærkede i al Stilfærdighed, at det ikke var noget, han bestemte. „Jo, det skal jeg vise Dig! Og hvis Du ikke lystre, kan Du ikke gaa i Skole hos mig!“ „Naa, ja saa faar jeg lade være at gaa i Skole hos Dem!“ Derved blev det.

Den næste Dag holdt jeg mig hjemme. Mine Forældre var fuldkommen enige med mig i, at jeg ikke kunde lade mig noget diktere m. H. t. min Journalistik. Naturligvis bød Situationen paa en Række Vanskeligheder. Selv om Examen maaske ikke var nogen Livsbetingelse, var det dog bedst, jeg fik den nu, jeg havde slidt

saa stærkt for den. Men hvor skulde jeg læse? Hjøring Realskole var den nærmeste, men den laa tre Mil borte. Bo i Hjøring var der ikke Raad til, og Afstanden forbød mig at bo hjemme — det var før Togenes og Cyklernes Tid. Men i Nørum, en god Mil fra Hjøring, havde jeg en Faster. Hos hende kunde jeg formodentlig faa Ophold, og det vilde ikke genere mig at løbe halvtredie Mil om Dagen for at komme til og fra Skole. Foruroliget ved min Fraværelse kom Steensig paa Visit om Aftenen. Han fik meddelt Familieraadets Beslutning om, at jeg flyttede til Nørum og fortsatte min Læsning i Hjøring. Det saa han uhyre nødigt. Saa mindeligt bad han om at maatte beholde sin kæreste Elev et Aar endnu, og der var ikke længere noget til Hinder for, at jeg kunde drive Journalistik i det Omfang, jeg ønskede det. Dermed var denne Strid ude af Verden og Harmonien genoprettet. Den har varet til denne Dag.

XXVIII

FRA HYRDEDRENG TIL —

Der er en Overskrift, der bestandig gaar igen i Aviserne, naar en Mand har gjort en Slags Karriere. „Fra Hyrdedreng til Professor“, „Fra Hyrdedreng til Biskop“, hedder det ... med alle Tegn paa Forbavselse. Jeg har altid følt Trang til paa de forhenværende Hyrdedrenges Vegne at nedlægge Protest mod Opstilling af en saadan Trappestige, der anbringer Hyrdedrengene paa Tilværelsens allernederste Etage. Det er en lige saa naturlig og lige saa hæderlig Ting at vogte Køer som at føre Tilsyn med Præster eller at proppe Viden i Studenter, og der er intetsomhelst opsigtsvækkende i, at vi, der har haft det Held, at vor Vugge har staaet paa Landet, har startet vor Løbebane med at trække Køerne i Marken. Hvad Søren skulde vi ellers have taget os for?

Men naturligvis var der i gamle Dage visse Barrierer, vi Hyrdedrengene skulde over, inden vi blev Professorer, Biskopper og den Slags. Det er ikke saadan i Dag — Gudskelov. Nu er Dørene mellem de forskellige Samfundsklasser lukket op. Selv de Fattigste har Adgang til gode Skolekundskaber. Og Vejen til videre Uddannelse staar dem ogsaa aaben ... i hvert Fald i Teorien. Ingen er længere stavnsbundet. Det indiske Kastesystem, der var kanoniseret her i Landet indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede, er faldet sammen i det Sus, der opstod, da den sidste Højreregerings Tronstol styrtede sammen. Derfor ser vi i Dag Bønder- og Arbejdersønner tage alle tænkelige Embedsexaminer, vi ser Snedkere og Arbejds mænd blive Ministre og Chefer for store Handelshuse, og vi ser Direktørsønner blive Havnesjovere — uden at vi finder noget særligt paafaldende i nogen af Delene.

Lidt anderledes var det altsaa i fordums Tid. Da var hver Mand

bundet til sin Kaste, og det kostede Arbejde og Anstrengelse og en kraftig Sætten-sig-ud-over „den offentlige Mening“ at komme bort fra den. De regerende Klasser saa med Forargelse og Afsky paa, at Bøndersønner vilde noget andet end netop dyrke Jord, og Bondestanden selv delte denne Afsky.

For de Toneangivende i Landet stod „Flugten fra Jorden“ vistnok som et Opløsningstegn, stammende fra den franske Revolution og dens Friheds-, Ligheds- og Broderskabsideer, et Varsel om, at en Omvæltning kunde befrygtes. Jeg har i hvert Fald i min Drengetid hørt saadanne Anskuelser fremsat, ogsaa af brave og velmenende Folk, og Omvæltningen er jo da heller ikke udebleven, Herren være lovet og takket.

Bønderne saa naturligvis Sagen fra en anden, men ingenlunde fornuftigere Synsvinkel. Paa min Hjemegn — jeg drister mig ikke til at tale om andre Egne — ansaas det for et ubedrageligt Tegn paa Dovenskab, at en Bondedreng hellere vilde lære Sprog og Matematik end sprede Møg. Man havde jo den vidunderlige Forestilling, der vistnok er gængs endnu hist og her i mere enfoldige Krese af Befolkningen, at kun legemligt Arbejde er Arbejde i Ordets egentlige Forstand — at læse i en Bøg, at skrive og at „sidde paa et Kontor“ er et Slags Dagdriveri, som det egentlig er uforskammet, at Folk skal kunne hæve en „høj“ Betaling for.

Tusinder af begavede Landsbybørn er bleven hæmmet i deres Udvikling af denne Uforstand i deres egen Kres — og saa naturligvis af den Omstændighed, at de gode Skoler laa langvejs borte, og at Adgangen til dem var baade besværlig og kostbar. Der kom ikke alene mange uduelige Landmænd paa disse to Konti, men ogsaa mange mislykkede Genier. Den gamle Landsby vrimde af Originaler, Folk med besynderlige, tit fixe Ideer, Projektmagere, Kværuleanter, Kæphesteryttre, Eneboere og Subjekter. Det er Folk af denne Støbning, der i *Dag* præsenteres i Aviserne under Overskrifterne: „Fra Hyrdedreng til Biskop“, „Fra Hyrdedreng til Professor“. I *Dag* kan deres Evner nemlig komme til Udvikling. I fordums Tid gik de kun til Spilde.

Ja, det skete naturligvis, at de blev Præster eller Lærere! Det hændte, at en begavet Hyrdedreng havde Kraft nok i sig til at bryde ud af Baasen, og at hans Omgivelser havde Forstaaelse nok — eller maaske blot en ubestemmelig Trang til at se Sønnen løftet op i en „finere“ Verden — saa de hjalp ham paa Vej. Vejen var da Seminariet eller den theologiske Uddannelse, Seminariet

for den, der havde faa, Theologien for den, der havde flere Penge. Andre fremmede Næringsveje end disse to kendte Bønderne almindeligvis ikke. Og naturligvis kom der hyppigt en god Præst og en ditto Lærer ud af det, men desværre lige saa hyppigt en daarlig. Jeg har truffet Præster og Lærere, der burde have været Professorer i Matematik eller Botanik, Havebrugskandidater, Arkitekter, Skuespillere, Malere, Journalister eller Støvsugeragenter — saa var de bleven virkelig fremragende paa deres Felt, nu var de kun umulige Dosmere eller Originaler, simpelthen fordi de var kommen paa den gale Hylde — og det alene af den Grund, at de selv og deres Omgivelser kun kendte det ene Ræsonnement: Ja, naar han ikke skal være Landmand, saa maa han jo se at blive Præst eller Degn!

Jeg har haft den Lykke, at *min Hylde* har staaet parat til mig fra Tidernes Morgen. Ganske vist paastod min Mor, da jeg var to-tre Aar, at jeg bevidst styrede mod Apoteker- eller Gæstgiverfaget — det var nemlig min Yndlingsleg at sidde paa Mælkestuens Gulv og hælde Vand fra den ene Flaske over i den anden. Og da jeg lidt senere byttede Flaskerne om med Bøger, hævdede Egnens „offentlige Mening“ med sjelden Enstemmighed, at jeg var baade saa begavet og saa doven, at jeg neppe duede til andet end til at blive Præst!

Mig afficerede disse venskabelige Forudsigelser ikke. Lige saa lidt som jeg i min voxne Alder har ladet mig paavirke af, hvad andre sagde, mente eller gjorde, ligesaa ringe Notits tog jeg af det, da jeg var Dreng. Jeg fulgte konsekvent min egen Næse, og jeg ved positivt, at fra jeg var mellem fire og fem Aar stod det mig klart, at jeg vilde være Redaktør og Folketaler. Intetsomhelst andet end det! Der ligger stor Styrke alene i en fast Beslutning. Derfor trodsede jeg alle de Hindringer, der stillede sig i Vejen for en fattig Bondedreng i en fjern og ensom Egn, og derfor naaede jeg det, jeg vilde.

Men jeg har ingen Grund til at fortryde, at jeg har været Hyrde-dreng. Tvertimod. Det er en Ulykke, at Folk i Byerne som Regel ikke har et praktisk Arbejde at sætte deres Børn til. Gader og Baggaarde er ikke noget sundt Opholdssted... her fødes megen

Elendighed og Daarligdom. Tusind Fold bedre at ligge paa Ryggen paa den aabne Mark med de drivende Skyer over sig og Køerne gumlende omkring sig. Her har jeg drømt mangan herlig Drøm, her er mit Sind formet, mine Længsler skabt. Bevares — det var tit Regn og Slud. Men saa varmede man sig ved Bulingen, Baalet, der var bygget af Kokaser og Smaapinde, og i hvis Gløder Kartoflerne brunedes, saa ingen Pariserrestaurant nogensinde har præsteret dem lærkere. Eller man krøb ind under Bugen paa „den gamle Ko“, drak dens Mælk direkte af Patterne og lod dens ru Tunge slikke de bare og forfrosne Ben varme. Jeg føler endnu det sunde Velvære fra disse Efteraarsdage risle igennem mig.

Det var ikke altid morsomt at skulle op før fem. Min Mor maatte først synge „Op, bitte Lars, op, bitte Lars, nu synger Lærken“ og en tre-fire andre Viser af samme Slags, inden Øjnene sprak. Men saa gik det ogsaa i en Fart. Buxer og Bluse paa, Køllen paa Nakken, henad Vejen i Spidsen for hele Flokken, over Broen, den ene Ko tøjret ved Siden af den anden. Hvor de aad! Rusk-rusk, sagde det, naar de svøbte Tungen om det grønne Græs, der endnu var vaadt af Dug, rev det over ved Roden og lod det forsvinde i det brede Gab. Maverne blev efterhaanden som Trommer. Og naar vi ved Middagstid drog hjem, strittede Benene stift til alle Sider, saadan havde Bæsterne forslugt sig, og i Spidsen af Patterne pibede der en lille hvid Draabe frem. Det var det grønne Græs, der var bleven til Mælk.

Naar Høsten var forbi, blev Tøjrene taget af Køerne, og Flokken blev ikke længere trukket, den blev drevet i Marken. Nu kunde Bæsterne gaa omtrent, hvor de havde Lyst, for der var ingen Steder, de kunde gøre Skade paa Kornet. Hyrden gemte Køllen til næste Aar. Han var fri for Ulejligheden med at flytte. Men det var alligevel nødvendigt, han var med i Marken. I Landevejsgrøfterne, hvor det bedste Græs fandtes, og hvor Køerne derfor allerhelst vilde gnave, maatte de ikke komme, for saa tog Vejmanden dem i Hus. Og der var ogsaa en anden Mand, man maatte være bange for. En sær gammel Fyr, der holdt sine Køer i Tøj om Efteraaret og derfor ikke stillede sin Mark til Raadighed for alle Landsbyens Køer, saadan som de honette Folk gjorde det. Ja, og saa var der endnu en underlig Mand, en der var saa sær, at han dyrkede Roer. Det gjorde fornuftige Folk ikke den Gang, og vi Stakler, der havde vort Besvær med at holde Køerne borte fra den lille Plet, de var saa slikne efter, vi ønskede tit, at Jorden vilde aabne

sig og opsluge alle Mandens Roer. Men bortset fra saadanne smaa Fortrædeligheder var det saare fornøjeligt at være Hyrde om Efteraaret. Man byggede Huse af Landevejens Skærver, man stegte Kartofler, man læste eller man studerede Skyerne, der snart tegnede sig som Eventyrets Slotte, snart som fantastiske Dyr og snart som Landene paa Europas Kort.

De Drømme, der fødtes under Skyhvælvet, hørte mine herligste Timer til. Under dem udviklede jeg en besynderlig Evne: Bornholmeruret derhjemme viste sig for mit indre Blik, og jeg saa paa det nøjagtigste, hvad Klokken var. Et mig ukendt Aarstal steg frem af en Bog, jeg saa i Drømme — det var rigtigt, fastslog jeg senere. Skjulte og glemte Ting dukkede op af Mørket, og jeg gik hjem og fandt dem. Hvad om jeg havde dyrket denne Evne, udviklet den til Fuldkommenhed! . . .

Ogsaa Historien drog mig forbi, min Egns og min Landsdels Historie, min Stammes tunge Traad henover Europaskortet lige fra Vandalertogenes Tid, da Vendelbokongen Genserik holdt sit Indtog baade i Carthago og i Rom. — Besynderligt, at jeg ikke blev Romantiker, men kun en nøgtern Sjæl med smaa romantiske Stænk over sig! . . .

Gik Skyerne sammen i et, saa Drømmene hørte op, drog man paa Undersøgelsesexpedition i Nabolaget. Jeg holdt Andagt ved de to Gravhøje i Havbakkens Skrænter, og her fødtes der ny Drømme, Drømme om de af mine Forfædre, der gravsattes her for to Tusind Aar siden . . .

Af og til blev jeg afbrudt — af en Ko, der bissede, eller af et eller andet, der dukkede op paa Stranden. En Dag sejlede der en Sæl ind. Jeg sprang ned og greb den. Død var den desværre, men den var et saa sjældent Dyr, at jeg trak den op paa Marken for at glæde mig over den. Den raadnede for mig, og den stank saa frygteligt, at vor Tjenestekarl en Dag betroede mig, at flere Spand Heste var løbet løbsk paa Grund af Lugten, og at den ukendte Person, der havde bjerget Dyret i Land, desaa kunde vente at blive straffet med Ris paa Raadhuset. Den paafølgende Nat bad jeg længe og inderligt til Vorherre, og paa hans Tilskyndelse stod jeg sporenstregs op og begravede min kære Sælhund.

En anden Dag fandt jeg to store Begkugler paa Stranden. Ogsaa dem bjergede jeg, og jeg gemte dem paa Gaardens solideste Skjulested, i Dagligstuenes Bilæggekakkelovn. Juleaften blev der fyret i Ovn, og midt under Festmaaltidet hørtes der en sydende Lyd. Det

var mine Kugler, der kogte. Jeg græd af Sorg, og i Aarevis blev mit Saar brudt op, hver Gang der var Ild i Bilæggeren. Saa lugtede det nemlig af Beg.

Men Efteraarsdagene paa Marken var ogsaa Samvær med andre Vogterdrengene. Jeg narrede Kren Trudslev til at smøre Hønsesmøg paa Indersiden og Tjære paa Ydersiden af Overlæben, idet jeg bildte ham ind, at det befordrede Skægvæxt, og han drømte bestandig om Fuldskæg. Rise, en Nabos Hyrdinde, og jeg straffede en Kollega ved at trække ham af Tøjet og lade ham spadseresplitternøgen og grædende hjem. Og alle hidsede vi hverandre op til at nedsvælge forskellige Smaadyr. Tør Du drikke en Haletudse? Ja, ti! A tør sluge tyve! Og saa greb vi hver sin Haandfuld Vand, fyldt med Haletudser, og demonstrede vort Mod ved at lade denne lidt uappetitlige Suppe glide ned gennem Svælget...

Jovist, det var en herlig, en munter og broget Tilværelse at passe Køer.

Naar Sol gik i Hav, og det var forbi med baade Drømme og Løjer, drog vi hjem, hver Dreng bag sin Flok. „Ho-o-op! Ho-o-op!“ lød det langtrukne Raab, hvormed vi bebudede, at nu kom vi. Længe efter at Nødsdøren var lukket, laa de sidste Toner endnu og skjælv i Luften, og langvejs borte fra kom den dirrende Efterklang af Hyrdedrengenes Sang i andre Landsbyer, som *vi* kun kendte af Navn. Ho-o-op! Ho-o-o-op!

Forrest i Flokken gik den Plettede. Hun var Haandko, støt, paalidelig og stærk, altid villig til at lystre, men ogsaa altid villig til at give de andre et Horn i Siden, naar de ikke vilde make ret. Hun følte sig i sin Værdighed, den Plettede. Næst hende gik den Graa, ogsaa et trofast Skind med en god Karakter. Og den Sorte, et udspekuleret Asen, der havde en vidunderlig Evne til at lugte Spergel og andre fine Retter paa lang Afstand. Jeg havde maattet sætte to spidse Næsepinde i hendes Klaptræer, og naar hun trak til, aad de sig ind i hendes Hud.

Ogsaa Bismarck voldte Vanskeligheder, mest paa Grund af sin Herskersyge. Napoleon var ikke stort bedre. Og Estrup, Scavenius og Ravn var tre værdige Brødre, stædige som Kariolheste.

Den gamle Ko var min Ven og Fortrolige. Som Nyttedyr var hun den første i Hjorden, og hendes Gemyt var godmodigt. Naar de andre bissede tvers gennem Rugmarken og trampede baade Straa og Kerne ned, luntede den Gamle altid om ad Vejen.

Og man behøvede aldrig at formane hende. Som de bedste blandt Menneskene havde hun Loven skrevet i sit Hjerte. Hun vidste, hvad hun maatte og hvad hun ikke maatte, og altid vandrede hun den lige, slagne Landevej — udenom alle forbudte Rug- og Spergelmarker. Naar hun tyggede Drøv, laa jeg paa Maven foran hende og spejlede mig i hendes gode og trofaste Øjne. Og i Regn og Kulde gav hun mig beredvilligt Husly. Jeg kunde dog ikke dy mig for lidt Smaadril, fodrede hende bl. a. med Karklude, sommetider med Snor paa, saa jeg kunde trække den fortyggede Klud op igen, naar den var havnet i Kallunet. Det gjorde ikke særlig godt i Halsen, men den gamle Ko bar det med Taalmod. Og den samme Taalsomhed kom til Udtryk, da jeg med hende som Medium skulde lære at malke. Det gik langsomt og besværligt, men kun een Gang tabte den gamle Ko Kontenancen og sparkede mig ned i Grebningen med Spand og Mælk over mig.

Den gamle Ko fik en Dag en Datter, og hun erobrede hastigt Plads i mit Hjerte ved Siden af Moderen. Da hun faa Uger gammel skulde paa Græs første Gang, smed hun sig paa Gaardens Stenbro. Bedstefar og jeg rejste Bæstet op, bar hende et Stykke og prøvede paany at trække. Men enten smed hun sig igen eller hun stak Enden langt bagud. Bedstefar trak i Tøjret. Kipkalvs Hals blev længere og længere, og Snuden blev tyndere og tyndere, eftersom Klaptræerne snørede sig sammen. Men ud af Stedet vilde Bæstet ikke. Bedstefar læste sine allerhedeste Bønner, om hvilke det trygt tør siges, at de ikke stammede fra den evangeliske Psalmebog. Men end ikke de gjorde Indtryk. Kipkalv *vilde* bæres som en anden fornem Herre. Og vi *bar* da Gutten ned til Dammen. Tøjret her rejste den sig paa Bagbenene, løb Panden mod Bedstefar og mig og sagde „Bøh“, som om den troede sig i Stand til at vælte hele Verden omkuld. „Du er den største Nar, jeg har kendt“, sagde Bedstefar. „Saa maa det være en Hofnar“, føjede jeg til, for jeg læste historiske Romaner, og jeg vidste, at i gamle Dage tog Kongen den største Nar op paa Slottet og gjorde ham til Nar for hele Hoffet. Fra den Dag hed den gamle Kos Datter aldrig andet end Hofnarren, og vi sagde han til hende.

Og en Nar blev han alle Dage ved med at være. Snart stak han de andre Køer ned ad Havbakken og grinte diabolisk over Spøgen, snart satte han Skræk i Kalve og Børn ved hule, uhyggelige Drøn, snart aad han et Forklæde og en Ble, snart stangede han

efter mig paa Skrømt, snart vadede han tvers over Dammen til Rædsel for alle Aalene, snart gjorde han Forsøg paa at vælte Telefonpælene, og snart stansede han selve den kongelige privilegerede Diligence — den, alle skulde vige for — ved at stille sig midt paa Landevejen, skræve ud med Benene og brøle som en Løve i Saharas Ørken.

Hofnarren var min Ven. Og dog rykkede jeg Halen af ham! En Dag jeg var ved at koble Kørerne ind, kom Skarnstregerne op i mig. Jeg bandt Hofnarrens Hale fast i en andens Kos Tøjr. Begge trak til, og Halen brast. Jeg tudede, men det hjalp ikke hverken Hofnarren eller mig. Jeg fik en forsvarlig Omgang, først med et Reb, derefter med min Fars Træsko, saa jeg tilsidst laa paa Stenbroen uden at kunne røre mig. Da jeg efter en Stunds Forløb fik min mørbankede Krop samlet sammen, kravlede jeg ud i Nødset, lagde mig i Krybben foran Hofnarren og bad om Forladelse. Hofnarren trippede af Smerte, og Taarene randt ned ad hans Kinder. Jeg kyssede ham paa Mullen Gang paa Gang, og han slikkede mig over hele Ansigtet. Da han lagde sig ned, slog jeg Armene om hans Hals, og en Stund efter sov vi begge. Jeg drømte, at jeg kun havde en eneste Ven i hele Verden, og — ham rykkede jeg Halen af!

Da den gamle Ko i sin høje Alderdom havde mistet alle sine Tænder, kunde hun ikke længere tygge Græs, endsige Karklude. Vi begyndte saa smaat at tale om, at det vist blev nødvendigt at slagte hende, hvor bedrøveligt det end var. Men allerbedst som Overvejelserne stod paa, kom der en Husmand fra Lyngbytorp. Han vilde købe hende. „Mutter og jeg skal nok passe hende godt. Vi har kun den ene Ko, og vi har Tid til at tygge Maden til hende.“ *Solgt* drog den gamle Ko af Gaarde — bort fra det Hjem, hvor hun smaa 25 Aar i Forvejen havde holdt sit Indtog som en lille tre Ugers Kalv. Jeg ved ikke, hvor mange der græd. Jeg ved i al Fald, at jeg gjorde det. Og det blev ikke bedre, da Hofnarren — af Grunde, jeg ikke længere husker, men som jeg den Gang ikke tog gyldige — gik samme Vej: solgt til en Fremmed, der solgte ham igen.

Jeg gjorde mig det nærmeste Aar et Ærinde til alle Nabolagets Markeder for at faa set et Glimt af min tabte Ven. Een Gang maatte vi dog mødes. Og vi traf da ogsaa omsider hinanden ved Vejkroen. Der var klippet et Bogstav i Hofnarrens Ryg: solgt til en større Exportør og altsaa paa Vej til Udlandet. Blandt Folk og

Fæ var der ikke Plads til nogen Scene, men jeg klappede min trofaste Kamerat paa Mulen, og han gengældte min Hilsen.

Den Gamle traf jeg nogle Gange senere. Naar vi var i Tørvekæret, var der kun et Spring over Grøften til hendes ny Hjem. I Middagspavsen gik jeg derover. Saa løftede hun Benene, og jeg krøb ind under hendes Bug, og mens hun slikkede mine bare Ben, drømte vi om de mange kolde Efteraarssdage, da vi delte ondt og godt sammen. Og der sad altid Grød i min Hals, naar jeg sagde Farvel. Da jeg et Aar efter fandt Pladsen tom, forstod jeg, at den Gamle havde lukket sine store, kloge og godmodige Øjne, og jeg syntes ikke længere, der var Retfærdighed til.

Det var Kørne, der var Vogterdrengens Venner og Undersaatter. Hestene stod ham fjernere. Men i mit Hjem hørte de to Brune Familien til. Den Store og Mindsten hed de. Vor Mor havde faaet dem i Medgift fra sit Hjem, og de blev behandlet derefter. Sad vi og spiste til Middag, kunde det ske, at Døren gik op, og Mindsten traadte ind for at faa en Bid Brød med. Hun kunde ikke vende sig i Stuen. Derfor gik hun ind ad den ene Dør og ud ad den anden — men hun returnerede ikke, før hun havde faaet sin Gift, og vi alle havde klappet hende paa hendes fløjlsbløde Mule. Saa rimmede hun et langt og hjerteligt „Tak for Mad“ og forsvandt. Hun var nær ved at tage Dørkarmen med. Vi Børn kravlede paa hende og legede under hende, trak hende i Patterne og blæste hende i Næseborene, og hun trippede forsigtigt med Benene for ikke at træde paa os. Kun eet var hun bange for: en Trillebør. Mødte hun en saadan Indretning, dansede hun som en Swingpjatte, til Faren var drevet over.

Andre skiftede Heste til hvert Hjallerup Marked — for bestandig at have Ungdom i Gaarde. Vi elskede vore og kunde ikke tænke os at bytte dem bort. Men ogsaa de blev for gamle og maatte lade deres Liv. Da var jeg forlængst over alle Bjerger, men jeg delte Sorgen med de Hjemmeværende, og det varede længe, inden jeg fik Mod til at gaa ind i Stalden nu, de to Brune ikke længere rimmede mig i Møde.

XIX

DEN POLITISKE KAMPTID

Godt fire Aar gammel saa jeg Gendarmerne rykke ind i Løkken, som de — paa Diktatorens Befaling (provisorisk Lov af 27. Oktober 1885) — rykkede ind overalt i Riget. De red op og ned ad Gaden i skarpt Trav. De hjemsøgte Bøndergaardene under intet-sigende Paaskud. Og hvor Mennesker forsamledes i større eller mindre Tal, mødte de med Sabler og Revolvere og med Ordre til at holde Justits. Ulovlige var de, og Harme og Raseri vakte de. Man vendte dem Ryggen, man spyttede efter dem, man sagde „Føj for Satan,“ naar man mødte dem, og turde man ikke fremsige Ordene, saa nynnede man i hvert Fald Melodien til Danmarks daværende Nationalsang — den, Redaktør Vilhelm Carlsen to-tre Aar i Forvejen (anonymt) havde skrevet til Kongemodtagelsen i Aalborg. Den rungede fra 20,000 Struber, da Majestæten, bleg og indædt, steg i Land paa Kajen, den druknede Amtmandens Forsøg paa et Leve, den kvalte Tilløbet til de obligate ni Hurraer og den paafølgende Afsyngelse af „Kong Christian“, og nu rungede det fra Skagen til Gedser overalt, hvor tre-fire Mand af Oppositionen var samlet:

Skal vor Grundlov brydes Led for Led
af Hr. Estrup og hans Tros,
vor Forfatning trampes haanligt ned
under Junkerslængets Ros?
Skal ej mere ærlig Lov og Ret
gjælde for den danske Mand?
Svar, Borgere, bør vi taale det
i vort frie Fædreland?
Nej, ned med Estrup, Scavenius og Scheel.
Vi vil ingen revnet Grundlov ha', vi vil ha' den skær og hel.

Tør ej mer med Riflen i sin Haand
 Bonden øve Kraft og Mod?
 Skal for frejdig Ytring af sin Aand
 flux han lide Straf og Bod?
 Skal i Rænker og Professorkneb
 saa vor Frihed spindes ind,
 til med et sidste Kæltringgreb
 den gøgles om til Vind?
 Nej, ned med Matzen, med Goos og Nellemann,
 og væk med hver en led og træsk juridisk Sprællemand!

Skal Matrosen mer ej lugte Krudt
 paa det salte, friske Hav,
 men brænde af en spag Salut
 bag en Fæstnings plumre Grav?
 Skal Soldaten mer ej værne kjækt
 om sit Land i aabent Slag,
 men i Ly, bag Palissader dækt,
 vente Skam og Nederlag?
 Nej, ned med Estrup, med Bahnson og med Ravn,
 vi vil slaas, men ikke sultes ud bag en Vold om Kjøbenhavn.

Vi vil ha' vor Grundlov hel igen,
 og gi'er de den ej fri,
 skal vi nok forstaa at hente den
 trods Estrups Politi.
 Ved Provisorie-Tyranni
 de kneblet har vort Land.
 Derfor ned med det ganske Kompagni,
 lad os lyse dem i Band:
 Ja, ned med Estrup, Scavenius og Ravn,
 vil vil ingen revnet Grundlov ha' i Folkets Kjøbenhavn.

Den sidste Linie blev — paa Vandringen ud over Landet — populariseret og forstærket, saa Omkvædet kom til at lyde: Ja, ned med Estrup, Scavenius og Ravn, vi vil ingen *Tyveknægte* ha' i Folkets Kjøbenhavn. — Stærkere kunde det ikke siges, og stærkt skulde det være.

Den ydre Foranledning til Gendarmerikorpsets Oprettelse var, at den 21-aarige Typograf Julius Rasmussen (21. Oktober) havde affyret et Par Skud mod Diktatoren. Det skete ved Femtiden om

Eftermiddagen, skønt der — hvad Vittighedsbladene fremhævede — paa Ministerens Dør udtrykkelig stod: Træffes bedst mellem 11 og 12. Efter Attentatet lykønskede Kong Christian Excellencen til, at han „alligevel kunde gaa til Aftenselskab“ (det var som Regel en lidt naiv Sprogform, Majestæten anvendte), og fra Folketingets Formandsæde udtrykte Oppositionens Fører, selveste Chr. Berg, sin og Tingets Beklagelse over den skændige Gerning. Det tør trøstigt siges, at Befolkningen ikke delte hverken Kongens Glæde eller Folketingets Beklagelse. Det eneste, man var ked af, var, at Skudene kun ramte Førerens Frakkeknep. Jeg husker intet om selve Attentatet, men fra de følgende Undertrykkelsens Aar, da al Ytringsfrihed blev kneblet og alle truet med Tugthus, erindrer jeg tydeligt, at sindige og alvorlige Bøndermænd drøftede, om Tidspunktet nu ikke var inde, da man burde rejse til Kjøbenhavn og skyde baade Kongen og Estrup. Jeg fandt det ubegribeligt, at man ikke forlængst havde gjort Alvor af det, og nu, da man havde ventet saa længe, ønskede jeg kun, at man vilde vente Dyrehavstiden med, saa jeg kunde blive den, der paa-tog mig Hædershvervet.

Revolutionens Flamme har altid luet i Vendelboens Sind. Trods uadvortes Ro og Koldblodighed og Snusfornuft har han uafsladelig kastet sig ind i Kampen for en Idé. Hyppigt har han tabt, Gang paa Gang er han bleven fradømt baade Liv, Ære og Gods. Men hans Søn eller Sønnesøn har bestandig rejst sig fra Undertrykkelsen og uforknyt og uforsagt hejst Revolutionens Fane paany, uden først forsigtigt at spørge, hvad det muligvis kunde komme til at koste ham. Herom bærer Historien stolte Vidnesbyrd: lige fra vor Protest mod Kong Knuds Tiendelov i 1086 til vore Forsøg paa (4-500 Aar før Zahle) at løse Spørgsmaalet om Lenenes og Stamhusenes Afskaffelse. Provisorietiden var en Genoplivelse af den gamle Revolutionsaand. Held den, der er født og opvoxet i en saadan Brydningstid, hvor det store Sus er over Sindene.

Dybt Indtryk gjorde de daglige Skærmydsler.

En meget rebelsk Morbror, jeg havde, hejste sort Flag Grundlovsdagen og blev mulkteret for det. En anden Gang sendte han fra et Baghold et Skud Hagl i Benene paa en Gendarm. Da han en Tid senere sad paa Gæstgivergaarden med sin mindreaarige Søn, udbrød Knægten glædestraalende ved Synet af Gendarmen: „Far, der sidder den Mand, Du skød den anden Dag.“

I et Nabosogn var der indkaldt til Møde til Drøftelse af „en vigtig Sag, der vedrører os alle“. Det drejede sig naturligvis om Indkøb af Rifler til det forestaaende væbnede Oprør. Indbyderen havde just sagt Velkommen, da en Gendarm kom ind og tog Plads ved Bordenden. Der opstod lidt Forvirring, en og anden lettede sig i Sædet og begyndte at knytte Næverne. Men Indbyderen dæmpede Uroen ved at fortsætte: „Som I alle ved, skal vi tage Beslutning om Køb af en Tyr.“ Det gibbede i Gendarmen, og da han gabende havde paahørt en Debat om forskellige Tyreracers Kvalifikationer, lettede han Anker — og man tog fat paa Riflerne.

I et andet Sogn skete der det usædvanlige, at Præsten førte Dagens Debat ind i Konfirmandstuen. Han talte om, at al Øvrighed var af Gud, og at man derfor skulde være Øvrigheden underdanig. „Men der er mange her i Landet, ja der er endog et helt stort Parti, der sætter sig op mod den af Gud indsatte Øvrighed. Naar I nu træder ud i Livet, vil I staa overfor et Valg. Vil I da gaa til den forkerte Side eller vil I svare som Abraham: „Jeg og mit Hus, vi ville tjene Herren?“ Børnene bedyrede i Kor, at de — naturligvis — vilde tjene Herren. Men knapt var Koret forstummet, før der lød en enkelt Protestants Røst: „Ja, a holder nu med Venstre.“ Protestanten var formodentlig den eneste, der havde forstaaet Præstens Tale. Besynderligt nok blev han alligevel konfirmeret.

Saadan kæmpedes der paa alle Dagliglivets Fronter, mens man om Søndagen øvede sig i Riflens Brug. Hyppigt var der paa Skydeskiven tegnet et Billede af Excellencen Estrup, og det tør nok antydes, at det ikke var Frakkeknappen, man sigtede paa.

Gryden spilkogte, saa stærkt var der fyret under den. Laaget fløj hyppigt lige til Vejrs, saadan et Pres var der paa Dampen.

Saa heftigt var Stemningen pumpet op, at een eneste, en saare ringe Begivenhed kunde have afstedkommet mægtige Omvæltninger. En saadan Begivenhed trak den 6. September 1886 op i mit nærmeste Nabolag. Den standsede i sidste Øjeblik. Og derfor staar Tronen endnu, derfor er Danmark fremdeles Kongedømme!

Uvejrets Stormcentrum laa hin historiske Septemberdag paa Markedspladsen ved Brønderslev gamle Kro. Det meste af Landsdelen var samlet til det store Efteraarsmarked. Her plejede der at være Liv og Gensynsglæde, men i Aar var Stemningen mørk og dyster. Pladsen var omringet og alle Veje bevogtet af et beredent og bevæbnet Gendarmerikorps. Synet af de forhadte lyseblaa Uni-

former satte Sindene i Kog, og det var klart allerede fra Morgenstunden, at et Sammenstød maatte komme.

Det kom ogsaa, og Anledningen var naturligvis ubetydelig. To fulde Karle fra Gammel Vraa kom op at slaas i et Beværtningslokale. Værten lod en Opvaskekone hente et Par Gendarmer, og de tog den værste Spektakelmager i Frakkekraven og trak af med ham . . .

Da tændtes Oprørets Lue. Ingen spurgte, hvad der var sket. Man saa Gendarmerne i Aktivitet. Og det var nok. I næste Sekund bølgede Menneskemængden frem og tilbage, og Pladsen genlød af Skraal og Skrig. Kræmmerne saa deres Piske, Plejler, Slagvoller og Jerntyve forsvinde i Bøndernes Hænder. Boder knustes, Kvinder og Børn væltedes omkuld, Gendarmerne trak blank, Klinger og tilfældige Vaaben suste i Luften, Slag faldt til alle Sider . . . Otte saarede blev bragt bort.

Da traadte en behjertet og besindig Mand frem paa Arenaen. I Forventning om Uroligheder var Herredsfoged Gulstad taget fra Hjøring til Brønderslev. Da Slaget var paa det højeste, kom han til Stede paa Markedspladsen, og han kommanderede øjeblikkelig: „Gendarmer! Retirer!“ Gendarmerne lystrede, vendte Ryggen til og flygtede. Hundreder af Mennesker fulgte dem i rasende Gallop, og saa længe de endnu var indenfor Skudvidde, regnede det ned over dem med Smaasten. Landevejens Grusdynger var spredt for alle Vinde, da Slaget var forbi.

En Time senere kørte et Ekstratog op foran Stationen. Et nyt Gendarmerikorps steg ud, fordelte sig over Byen med ladte Bøsser og paasatte Bajonetter. Og den fredelige Stad, der ikke havde Spor at gøre med Oprøret, erklæredes i en Belejringstilstand, der varede i flere Uger!!! Stod tre Mand og talte med hverandre paa Gaden, plantedes der straks en Bajonet foran dem, og det meddeltes, at Opløb og Sammenstimlen var forbudt.

Men ikke nok hermed. Den 7. September mødte Birkedommer Sylow — Brandstifternes Skræk — med kongelig Bevilling til at arrestere Oprørerne. Han fyldte alle Arresterne med ledende Venstrømænd, og efter ugelange Forhør blev 28 kendte Vendelboer idømt Vand og Brød eller Bøder. De fejredes alle som Nationalhelgener, da de kom ud, og det ansaas i den kommende Tid for en Udmærkelse, mere værdifuld end Ridderkorset, at have været straffet for Deltagelse i Oprøret ved Brønderslev.

Men naar der ikke kom Revolution ud af det, er det ene og

alene Herredsfoged Gulstads Skyld. Uden hans Indskriden var Menneskeliv gaaret tabt, Lavinen havde da været i hastig Gang og havde neppe været til at standse. For at have afværget en Borgerkrig fik Herredsfogden — et Kors, tror man vel, ak nej — en Næse! Det var usømmeligt, sagde Regeringen, at han havde kompromitteret Gendarmerne ved at tvinge dem til Flugt! Til Gengæld for den ministerielle Unaade vandt Herredsfogden i høj Grad Befolkningens Hengivenhed. Da han selve Revolutionsdagen forlod Markedspladsen for at køre hjem, hilste Oprørerne ham saaledes med hjertelige Hyldestraab.

Ogsaa blandt Gendarmerne var der naturligvis brave og fredssommelige Mennesker, der bagom Striden søgte at komme i Forstaaelse med Befolkningen.

Et af mine Barndoms minder knytter sig til en af de i Brønderslevkrigen implicerede Blaamænd. Jeg red Ranke paa hans Knæ, befalte den Bule, Oprørerne havde tildelt ham i Baghovedet, og imens sang jeg af hele mit oprørske Sind: „Nej, ned med Estrup, Scavenius og Ravn, vi vil ingen Tyveknægte ha' i Folkets Kjøbenhavn“ — hvortil min Moder bemærkede: „Du ved jo godt, at Du ikke maa synge den Sang, *naar Gendarmen hører det*“ — og Gendarmen smilte med et stort Smil, der ikke vilde have huet Estrup.

Samme Blaamand var en anden Gang Gæst i mit Hjem — civil naturligvis, vi brød os ikke om, at han kom i den forhadte Uniform, og det bøjede han sig for. Som altid naar der kom Fremmede, skulde der spilles Kort, og da der manglede en Fjerde mand, gik der Bud efter vor Nabo, Swøj, der beredvilligt indfandt sig. Gendarmen og han blev ikke præsenteret for hinanden — den Slags Dikkedarier brugte man ikke, forøvrigt hyppigt til stor Gene for de Implicerede. Swøj havde derfor ingen Anelse om, at han befandt sig i Selskab med en Repræsentant for Fjenden, og han lagde følgelig hele sit revolutionære Indre blot. Jens Busk havde nys i Folketinget sagt, at Kongen kun var Folkets Skriver og Forvalter, og at han ikke gav femogtyve Øre for hele Kongemagten, og Nielsen-Grøn havde sammesteds truende erklæret, at hvis man tog Riflerne fra os, saa havde vi i hvert Fald Svovlstikkerne tilbage. Swøj bifaldt paa det hjerteligste disse Udtalelser. Han afskedigede personligt Skrивeren og Forvalteren og ved Hjælp af en Æske Svovlstikker udryddede han egenhændigt samtlige Herregaarde i Landet. Ved Kaffebordet blev han spurgt, om han vidste, hvem den fremmede Mand var. Nej, det vidste han da

ikke. Det er en af Gendarmerne fra Løkken. Det er Satan gaalemæ Løwn, replicerede Swøj. Men da Gendarmen havde forevist sit Politiskilt, rejste den arme Swøj sig, bleg og dirrende, fløj ud af Stuen og ned ad Bakken uden at faa sine Træsko med, og ved Hjemkomsten sprang han paa Hovedet i Sengen til den forskrækkede Marie, der ikke formaaede at fravryste ham nogensomhelst Forklaring, hvisaarsag hun hastigt blev lige saa tænderklaprende som han. Det var nogle kvalfulde Dage, der fulgte. Swøj rejste sig ingen Morgen, uden at han følte sig overbevist om, at i Dag blev han hentet, og at hans mildeste Skæbne da vilde blive livsvarigt Tugthus, maaske Halshugning. Naturligvis skete der intet. Gendarmen var mere Gentleman, end dem, der havde ansat ham. Ja, man hviskede ligefrem i Krogene, at han bogstavelig talt var Venstremand!

Naar det mange Steder lykkedes Gendarmerne at komme paa en taalelig, sommetider endog venskabelig Fod med Befolkningen, skyldtes det ikke nogen svækket Opposition mod Systemet Estrup. Tvertimod. Men vi havde de Lyseblaa liggende saa længe, at vi begyndte at se bort fra det politiske Moment, det ulovlige i deres Tilsynkomst, og at betragte dem som en Slags Mennesker. Denne Ændring i Befolkningens Syn fremmedes ved, at det hurtigt maatte erkendes, at Gendarmerne gjorde adskillig Nytte, navnlig i politiløse Egne, som f. Eks. min Hjemegn, hvor fulde Fiskere og ditto Tjenestekarle trak Kniv for et godt Ord, og Slagsmaal og Brøl i Gaden hørte til Nattens Uorden. De groveste af disse Udskjelser stansede brat, da Gendarmerne tonede frem i Landskabet. Bedre og hæderligere Politi kunde vi ikke faa og — har vi aldrig siden haft. Gendarmerne holdt ikke Nattesæde paa Kroerne, de sad ikke og drak i Købmændenes Bagstuer, de lod sig ikke bestikke, de ryddede tvertimod op i Raaddenskab og Ulovlighed, hvor de fandt den. Det var Befolkningen overordentlig tilfreds med, og man undlod derfor at spytte efter de Lyseblaa, man hilste maaske endog paa dem, talte til dem og dristede sig til at invitere dem hjem. Hvor Forholdet udviklede sig i den Retning, hørte Gendarmerne op med at snuse rundt ved private Fester og Møder, og den politiske Kontrol blev lempeligere eller følte i hvert Fald lempeligere.

Alligevel var det med Glæde, vi saa dem forsvinde. Det var den 4. April 1894, Løkken fik Besked om, at den halvmilitære Besættelse Dags Dato var forbi. Jeg husker tydeligt Dagen. Jeg

husker ogsaa det spøgefulde Spørgsmaal, der svirrede rundt i Gaderne: Hvad Forskel er der paa Gendarmerne og Storkene? Jo, Storkene tager deres Unger med sig, naar de rejser! Mere var det overflødigt at sige. Resten var Latter.

Men bortset fra den Graad, der muligvis blev kvalt i Krogene af dem, der ikke kom med, var den første Følelse den, at vi var befriet, at en Krig var endt, at et System var styrtet i Grus, der ikke vilde genopstaa.

Da den øjeblikkelige Glæde havde sat sig, kom imidlertid Protesterne. Alle vendsysselske Folketingsmænd paa Nørresundbykresens nær havde stemt *mod* det Forlig med Estrup, der førte til Ophør af den provisoriske Tilstand — stemt mod det ud fra den Betragtning, at Kampen burde føres til Ende, og at det neppe vilde vare mange Aar, inden Kongen blev nødt til at bøje sig og vælge en Regering, der var i Overensstemmelse med Folketingets Flertal. Den overvejende Part af Vælgerne delte denne Opfattelse, hvilket kraftigt understregedes ved det paafølgende Valg, da samtlige sex Kresse valgte Forligsmødstandere, og den Bojsenske Gruppe, der havde hidført Forliget, kun turde lade sine Stemmer tælle i to af Kresene, Sæby og N. Sundby. Men der var altsaa en Minoritet, nogle Smaagrupper hist og her, der svor til Forliget — ud fra den Betragtning, at det var af Betydning, at Landet snarest kom ud af de lovløse Tilstande.

Var det for en ung Mand vanskeligt at vælge mellem de to Standpunkter — hvad det nu ingenlunde var for mig — saa maatte enhver Tvivl bortvejres ved Mødet med den gamle enøjede Kæmpe, Landstingsmand, Statsrevisor Madsen-Mygdal, der i en Mangfoldighed af Aar (sammen med Chr. Berg) bar de fleste af Agitations- og Organisationsarbejdets Byrder paa sine brede Skuldre... og lønnedes slet for det af den senere opdukkede Fører, den oh saa geniale J. C. Christensen, der ikke naaede de to Forgængere til Knæhaserne. Madsen-Mygdal imponerede alene ved sin Fysik, sin kraftige Røst og sin dirrende Harm. Han ejede ikke det underfundige Vid eller den sviende Spot, der var Hørups, heller ikke det lyriske Sving, der gjorde Klaus Berntsen saa bedaaerende. Det var en eenstrenget Fiol, han spillede, men han mestrede den med megen Dygtighed. „Det var en Forbrydelse,“ sagde han, rystede af Harm og skød Brillerne op i Panden. „Ja, jeg ved, det er et haardt Ord, men jeg siger det alligevel: det var en Forbrydelse, de Moderate begik i 1894.“

Det var en Tale, man kunde forstaa. Den mejslede sig ind i mit Sind med en Styrke, der fortryllede mig. Jeg var — og er fremdeles — overbevist om, at det var en Forbrydelse, at man gav Højre den Saltvandsindsprøjtning, der frelste det reaktionære Regimentes usle Liv syv Aar endnu. Men jeg lod mig ikke af denne Opfattelse forlede til at tro, at den Bojsenske Gruppe af den Grund var ringere Demokrater end andre Venstremænd. Vel kunde jeg ikke forudse, at senere Begivenheder (Grundlovskampen fra 1912 til 15) vilde dokumentere, at Klaus Berntsen og Niels Neergaard var adskilligt mere stabile i Spørgsmaalet om almindelig Valgret end J. C. Christensen. Men jeg havde i mit nærmeste Nabolag en Bojsenit, en Forligstilhænger, en Moderat, der paa de fleste Omraader gnistrede af Radikalisme, og paa hvis demokratiske Sindelag, der ikke var nogen Plet at sætte: min Morbror, Gaardejer Chr. Ledet af Skjøttrup. Han var en ubehjælplos Taler, en Mand af uanseelig Fremtræden, men jeg tør trods nært Slægtskab sige — alle ældre Vendelboer og Hundreder af Avisartikler vil kunne bevidne det — at han ejede en Pen, der i Originalitet, i Vid, i Sarkasme, i Underfundighed ikke havde mange Jævnbyrdige i dette meget skrivende Land. Min Morbror attraaede ikke noget Mandat og blev derfor aldrig andet end Chr. Ledet. Hans eneste Ambition var den at være en fri Mand, der uafhængig af alle Hensyn sagde sin Mening om foreliggende Spørgsmaal, store saavel som smaa. Vendsyssel Tidende var indtil Aarhundredskiftet Organ for alle Venstregrupper og for et vidtgaaende frit Ordskifte, der for Resten i høj Grad udviklede Vendelboernes medfødte Sans for at maale hverandre Skjæppen fuld. Her boltrede Chr. Ledet sig i Aarevis som en ung Fole, vendte Enden i Vejret paa alt og alle, til Fryd for hele Landsdelen, undtagen dem, det i Øjeblikket gik ud over. Da Systemskiftet kom, og Vendsyssel Tidende som de fleste Venstreaviser gik et Par Skridt tilhøjre, fratraadte Chr. Ledet sin lønnede Stilling og overtog en ulønnet ved det nystartede Vendsyssel Folkeblad. Brudet havde ikke været nødvendigt. Vendsyssel Tidende vilde gerne have beholdt ham uden at lægge Pres paa hans Anskuelse, ja, var endog saa kulant at tilbyde en Flerdobling af hans Honorar, om han vilde blive. Men Klimatforandringen huede ham ikke. Gennem 30 Aar havde han vænnet sig til at være moderat Medarbejder ved et radikalt Blad. Han syntes ikke om at blive radikal Bidragyder til en moderat Avis. Derfor gik han. Det vilde være forkert af mig at skjule, at denne ejendomme-

lige Mand, min nære Slægtning, har gjort dybt Indtryk paa mig i min Barndom, og at han, ham selv uafvidende, og til Trods for, at vi var uenige om mangt og meget, dog har hjulpet med til at forme mine Idealer.

Noget lignende kan jeg sige om min senere Læremester, Redaktøren af Vendsyssel Tidende, Vilhelm Carlsen, en Type saa forskellig fra min Onkel som de to Racer, de var udsprunget af, Zigeuneren og den nordjyske Bonde, men begge Journalister af betydeligt Format. Hvis det i det hele taget er muligt at skildre en saa sammensat, en saa broget, en saa flimrende Personlighed som Redaktør Carlsen, Helt og Nathue paa een Gang, Charmeur Kl. 12, rasende Koleriker Kl. 12,05 og hyggelig gammel Julenisse Kl. 12,10 — ja, saa skal det blive gjort, naar jeg naar frem til min Ungdoms Oplevelser. Jeg trøster mig med, at kan jeg ikke gøre det, saa er der neppe nogen, der kan, for ingen Fremmed har kendt ham nøjere, ingen kan have sat større Pris paa ham, og ingen har sagt ham tydeligere Besked end jeg, naar han var ude paa Veje, der forekom mig vildsomme... Men her er det min Barndoms Indtryk, det drejer sig om, og i Provisorietiden var Redaktør Carlsen Landsdelens, d. v. s. Bondebefolkningens Afgud. Han blev lidt mere usikker, da Kamptiden var forbi. Da vidste han ikke altid, hvilket Ben han skulde staa paa. Selveste den 1. April 1894 fløj han rundt som en Humlebi i en Flaske, i Vildrede med, om Forliget skulde angribes eller forsvares. Men saalænge det kun drejede sig om eet: Opposition mod Regeringen, mod højrumpede Embedsmænd, mod skidt vigtige Købstadfolk var han en dygtig og behændig Lansekaster. Dygtig og behændig ogsaa i den Forstand, at han forstod at balancere lige paa Kanten af Injurielovgivningen, saa han undgik den Skæbne, der blev saa mangen Kollega til Del: at ryge i Spjældet. Set med Nutidens Øjne var hans Polemik med den purunge, letbenede, men begavede Redaktør af Hjørring Amtstidende, Løjtnant Chr. Reventlow (senere Folketingsmand og allersenest Forfatter af en Række tankevækkende politiske og religions-filosofiske Skrifter) vistnok noget barnlig. Man vilde i Dag neppe finde det særlig vittigt, at Reventlow lod efterlyse „en bortløben Folketingsmand af ren Race, med godt Mundlæder og lydende Navnet Jungersen“, og endnu mindre morsomt vilde det forekomme Een, at Carlsen hver Lørdag offentliggjorde „Karakterbog for Løjtnant Chr. Reventlow: Læsning g, Skrivning tg÷, Regning g+, Opførsel slet“. Men det

stemte med Tidens Tone, det var Højden af Vid, det var Toppunktet af Høflighed Redaktører imellem, og Læserne slugte det med aabenlys Fryd. Kun syntes man ikke om, at de to Kamphaner hilste venligt smilende paa hinanden, naar de mødtes — det var at snyde Læserne for et Stykke af den retfærdige Harmen, der var mede saa godt.

Større var Redaktør Carlsen, naar en Sag, en Begivenhed eller en Daad, skulde slaas op, naar Moser skulde drænes, naar der burde plantes i Skellene, naar Husmandsrejser skulde organiseres, naar Folkeadresser skulde sættes i Sving, naar Klingbøjtlen skulde rundt til Fordel for et almennyttigt Formaal, naar et eller andet Stævne skulde løbe af Stablen, naar et Slagsmaalsdrab kaldte til Kamp mod „den forbandede Brændevin“ (som den daglig hed), naar Telefoner og Jernbaner skulde anlægges, naar Postbesørgelsen skulde reformeres, naar Fiskere druknede, naar et Skib drev ind paa Revlen, naar Redningsdaad øvedes, naar en ny Redningsbaad burde sættes i Hav, naar Sandflugt trængte til at blive dæmpet, naar Uret var øvet mod værgeløse Personer, naar Husmandsfolk i Stilhed havde lagt nyt Land under Ploven ... Redaktør Carlsen forstod at sætte slige Ting i Relief, han roste, dadlede, animerede, slog i Bordet, skrev Digte og sang Salmer, malede Lasten sort, placerede Dyden i Glas og Ramme, og han blev ved og ved og ved, tog større og større Bogstaver i Brug ... indtil Folkestemningen var rejst, Reformen gennemført eller Fiskeren og Husmanden havde faaet deres Sølvkors.

Jovist, det var et fortræffeligt Blad, og det groede frodigt op omkring det. Jeg staar i Taknemmelighedsgæld til min Barndoms Avis. Den har været mig en Kilde til Viden og Glæde, en Spore til højere Ting. Mit Hjerte skjælver endnu, naar jeg tager den i Hænde, og jeg konstaterer med Tilfredshed, at den ikke ofrer Alverden til Plads paa politiske Betragtninger. Udmærket! De, der slipper med, er nemlig skrupforkerte — synes jeg, og det samme vilde de gamle Aargange sige, om man spurgte dem.

Det var paa Vendsyssel Tidendes Tilskyndelse, jeg ved Aarskiftet 1892—93 gjorde mit første praktiske politiske Arbejde. Der var sat en Adresse i Cirkulation, i hvilken Regering og Rigsdag opfordredes til at slutte Voldgiftstraktater med alle Lande, understøtte Arbejdet for Fredens Betyggelse og reducere Militærudgifterne til Fordel for nyttige Samfundsreformer. Redaktør Carlsen drog rundt i Landsdelen med et Lysbilledforedrag — det blev

siden til „Krigen, som den er“, en Bog, der i engelsk Oversættelse gjorde Lykke Verden over — og i Bladet slog han daglig i de allervoldsomste Opraab og under de allerstørste Overskrifter til Lyd for Tilslutning til Adressen. Jeg undrede mig over, at ingen bar den rundt i min Egn, og da jeg havde endt min Undren, tog jeg selv Affære. Jeg var godt 11 Aar og stærkt betaget af de Ideer, Adressen gav Udtryk for. Fra Hus til Hus og fra Gaard til Gaard vankede jeg, opfyldt af min store Mission. Adressen fik 1600 Underskrifter i Hjøring Amt. Af dem havde mit Arbejde fremskaffet de 200 ... Vendsyssel Tidende har Æren af at have gjort mig til Antimilitarist. Jeg har bevaret min Barnetro til denne Dag ... mens Bladet desværre synes lidt gladere for Generalerne og de blanke Knapper end i Carlsens Tid.

Af Egnens Rigsdagsmænd var kun een saa stor, at han var i Stand til at gøre Indtryk: Madsen-Mygdal. Og han var saa stærkt optaget af Agitationsarbejdet i de vanskeligere Egne af Landet, at han sjældent eller aldrig saas i min Kant af Vendsyssel. Jeg fik derfor først virkelig Føling med ham, da jeg 16 Aar gammel kom til Vendsyssel Tidende. Vort Bekendtskab styrkede den Følelse af Retlinethed, han havde indgydt mig, da jeg var Barn. Men som alt sagt: der var kun een Streng paa hans Bue. Jeg husker, han engang bad mig følge med til Saltum og Hune for at referere ham. Det er vel nok, naar jeg tager til Saltum — indvendte jeg — for De siger da selvfølgelig det samme begge Steder. Da skød den gamle Jætte Brillerne op i Panden og dirrede: Jeg holder aldrig den samme Tale to Gange. Det er den Onde lyne mig Løgn i hans Hals — erklærede Redaktør Carlsen, da jeg refererede Samtalen — for nu har jeg hørt ham 200 Gange, og det er bestandig den samme Tale, han holder. Denne lille Episode fra forrige Aarhundrede sprang altid frem i min Erindring, naar jeg i dette Aarhundrede hørte Sønnen, Statsministeren, kokettere med sin „eneste Tale“. Der er altsaa alligevel nogen Lighed imellem dem. Kun var Faderens Tale adskilligt bedre end Sønnens.

Af Folketingsmændene var Gaardejer Chr. Jungersen langt den betydeligste. Han repræsenterede Hjøring fra 1872 til 1910, da han blev slaaet ud af den *moderate* Vanggaard, hvis Far nogle Aar i Forvejen havde været Jungersens *radikale* Modkandidat. Saa underligt kan Verden dreje rundt! ... Skønt Næstsøskendebarn til Junker-Excellencen Estrup var Jungersen en stout og solid Bondemand af den Bjørnbakske Type. Han stod fast og solidt paa

sine Ben, og han knuste — uden særlig Elegance, men med saare velrettede Kølleslag — Pandebrasken paa alle, der kom ham nær.

Gaardejer Svend Peter Christensen, der fra 1869 til 1895 repræsenterede Vrejlev, mit Hjemsogets Kres, hævdede sig i ingen Henseende over det fladeste Jævnmaal. I en Liste over de forskellige Rigsdagsmænds Valsprog figurerede „det ærede Medlem fra Hjørring Amts fjerde“ med Sentensen: „A er ligglaa“, og det var vist ikke helt ved Siden af. Den Vandrehistorie, der fortælles om en lang Række Parlamentarikere, skal virkelig være passeret med ham. „Det ærede Medlem“ var ved at forklare Vælgerne, at en Ting som Provisorierne godt kunde være sand, selv om den var sørgelig — da Proprietær Brüell til Hjermitzlevgaard afbrød ham: „Ja, det passer! Du er vor Rigsdagsmand, Svend Peter. Det er sandt. Men det er Fanden pine mig sørgeligt.“ Og *det* var det. Skammen faldt naturligvis paa Vælgerne. Trods det Liv og Røre, der herskede, trods det Mod og den Beslutsomhed, der ved mange Lejligheder kom saa kraftigt til Orde, maa det alligevel have været en Samling Døsmere, der befolkede Vrejlevkresen, siden de ikke stillede andet Krav til deres Rigsdagsmand end det, at han skulde være i Stand til at stemme Ja og Nej paa de rigtige Steder. *Var* der ingen Føreremner eller ligger Forklaringen i den Omstændighed, at Vendelboerne har vanskeligt ved at anerkende og indordne sig noget Førerskab og maaske derfor er mere tilbøjelige end andre til at vælge sig Tillidsmænd *under* deres eget Niveau?? Da det i 1895 paa en eller anden mystisk Maade lykkedes at faa den modstræbende Svend Peter til at trække sig tilbage, skønt han med Sandhed kunde paaberaabe sig, at han ingenting havde gjort, var der ikke nogen decideret Arving til Tronen, snarere Kaos og Raadløshed. Den Svend Peterske bjørnbakbetonede Kres fik stablet en Gaardejer og Købmand A. P. Olesen fra Ø. Brønderslev paa Benene, men i sidste Øjeblik mødte den folkekære Grundtvigianer-Præst August Kristensen med en ung Husmand og Smed, Thomas Larsen fra Hørmested. Det var generende, at han var Smed, og Folk syntes heller ikke om, at han var „Socialist“ (d. v. s. Medlem af Fernando Linderbergs Forening for socialt interesserede), men den unge Mand gjorde et pænt og tiltalende Indtryk, og Præstens Popularitet var uden Grænser, saa Smeden blev valgt. Han sad urokket i Kresen til 1909, da den radikale Højskolelærer Grønborg væltede ham — væsentlig fordi Grønborg travede rundt i Kresens 18 Sogne og snakkede med Folk, mens Th. Larsen, under-

vurderende sin Modstander, først mødte, da Vælgermøderne skulde begynde. Er Vendelboerne trofaste, spurgte Grønborg Valgafte-
 nen, da Stemmerne var talt op, og Th. Larsens Vælgere stille var lusket
 hjem, ladende den Faldne tilbage. Er Vendelboerne trofaste?
 Grønborg kom til det Resultat, at det var de ikke, siden de i den
 Grad havde svigtet hans Modkandidat. Men Th. Larsen græd ikke
 længe. Han blev hastigt Trafikminister. Det er Din Skyld, sagde
 han til sin Drabsmand — for uden Saar havde Plaster ikke været
 nødvendigt. Saadan kan Modstandere tage paa hinanden, selv i
 det barske og bidske Vendsyssel.

De andre nordjyske Kreses Rigsdagsmænd havde deres Virke-
 kres saa fjernt fra mit Hjemsovn, at de ikke kunde gøre noget
 Indtryk paa mig. Naturligvis kendte jeg deres Navne — jeg kendte
 samtlige danske Rigsdagsmænds Navne og Anskuelse — en Viden,
 jeg knap nok tør smigre mig med at være i Besiddelse af i Dag.
 Men *levende* i Bevidstheden var kun de tre allernærmeste: Svend
 Peter, Jungersen og Madsen-Mygdal — og saa en fjerde: P. Chr.
 Zahle, der med stærke Venskabsbaand var knyttet til min Mors
 Hjem.

Zahle var en af de ejendommeligste Fremtoninger i dansk Poli-
 tik. Hans Biografer skildrer ham som en god, redelig og over-
 bevisningstro Demokrat, men de føjer til, at han var impulsiv,
 taaget, uklar, overilet og altfor talende (snakke-Zahlig kaldte det
 konservative Vittighedsblad „Punch“ ham). Om disse Lyder har
 jeg — naturligvis — ingen personlig Opfattelse. Jeg husker ham
 kun som en hyggelig gammel Herre med Godsejerskæg, der med-
 delte mig, Barn, af sit erfarne Sinds rige Overflod, og ved mang-
 foldige Lejligheder fik jeg Vidnesbyrd om, at min Mor og hendes
 Forældre betragtede ham som en Halvgud, baade personligt og
 politisk. Zahle (der var Broder til Institutbestyrerinden og Fætter
 til den senere Statsministers Fader) var Præstesøn fra Horsens-
 egnen og født 1825. Han kom i Huset hos den nationalliberale
 Politiker og Handelsmand L. N. Hvidt, blev cand. theol., studerede
 derefter Jura og Nationaløkonomi, var en kort Tid Assistent i
 Finansministeriet, men „vilde ikke binde sig (i politisk Hen-
 seende) ved at søge Embede“, foretrak „som fri Mand og i Lig-
 hed med Folkets store Flertal at søge at leve af det uvisse Ar-
 bejde“, blev Timelærer hist og her, men fortrængtes bestandig,
 fordi han var Venstremand, udsendte en Mangfoldighed af poli-
 tiske, historiske og æstetiske Skrifter, søgte 16 Gange Valg til

Folketinget, dumpede de 5, men valgtes de 11, repræsenterede Holbæk 1853—54, N. Sundby 55—61 og 66—72 og Ringsted 72—81, stiftede 1871 Ringsted Folketidende (de første Aar kaldt Zahles Folketidende), oprettede det første danske Kvindeblad, „Fredag“ hed det (i det skrev min Mor sin første Avisartikel), organiserede 1872 de danske Bladudgivere i en Forening, men forlod, 52 Aar gammel, Journalistikken, bekvemmede sig til at tage Embede, blev efter nogen Søgen Præst i det fattige og havomblæste Rubjerg-Maarup i Vendsyssel (1879—81) og siden i det mere smilende Vallensved ved Næstved (1881—96).

Zahle var Bondeven af den Tscherningske Kulør, stemte mod Grundlovsrevisionen i 1866, arbejdede for Helstaten, krævede Holsten behandlet med Fasthed og Myndighed, Slesvig med „jysk Jævnhed og patriarkalsk Gemytlighed“, talte mod Embedsmandsvældet, navnlig mod de „lapsede Champagnedrikkere“ og de „lærde, haarde Herrer“, vi sendte til Sønderjylland, krævede før nogen anden Kvindens Ligestilling med Manden, slog i Samarbejde med Tscherning til Lyd for Forholdstalsvalgmaaden, var Tilhænger af kirkelig Frihed og Afskaffelse af Religionsundervisningen i Skolen, men iøvrigt uenig med Grundtvig paa en Række andre Punkter (Valgmenigheder, Sognebaandsløsning o.s.fr.). Han gik i det hele taget sine egne Veje, som Regel uden større Følgeskab, men stærkt optaget af Tanken om, at alt, hvad der var Venstre, burde enes, en Overbevisning, han manifesterede bl. a. ved paa een Gang at være Medlem af Rigsdagens samtlige tre Venstregrupper, noget, der siges ikke at have forøget hans Indflydelse. Men ligegyldigt, hvorledes Rigsdagsmændene taxerede ham — sine Vælgeres Tillid og Kærlighed ejede han i fuldt Maal. Naar Ringstedkresens Venstre i 1895 foretrak den ukendte og ikke særlig fremragende københavnske Sagfører Zahle (den senere Statsminister) fremfor en kendt stedlig Landmand, var det udelukkende af Ærbødighed og Taknemmelighed overfor Zahle den Første.

Ogsaa som Skribent var P. Chr. Z. original og altomfavnende, og hans Produktionsevne var eventyrlig. I hans sex Redaktøraar skrev han — foruden meget andet — praktisk talt hele Ringsted Folketidende fra første til sidste Linie. Den fortløbende Roman, Føljetonen, blev til i Toget under den daglige Rigsdagsrejse til København. Paa Lapper, han gemte i Vestelommen, noterede han de optrædende Personers Navne og deres Skæbne indtil Dato, men

det skete, at en Lap eller to blev borte, og derfor saa Læserne hyppigt med Forundring, at en Person pludseligt og og sporløst forsvandt eller at een, der forlængst var afgaaet ved Døden, paany dukkede op og begyndte at agere med.

I 1879 blev denne mærkelige Mand — der altsaa stadig var Medlem af Rigsdagen — Præst i Rubjerg. Han faldt ikke i alle Grundtvigianeres Smag, men saa meget desto stærkere sluttede Bjørnbakkerne sig til ham. For dem blev Rubjerg Præstegaard et fast Centrum for Møder og Sammenkomster, til hvilke Folk fra alle Landsdelens Kanter stævned. Da mine Forældre i Slutningen af 1880 skulde giftes, blev Bryllupsdatoen fastsat under Hensyntagen til Rigsdagens Juleferie, for skønt Zahle ikke var deres Præst, ikke engang deres Nabopræst, kunde de ikke tænke sig, en anden skulde vie dem. „Da Zahle forlod Rubjerg“ — skriver Lokal-Historikeren Severin Christensen Sortfeldt, „var det for mange, som om en lys og lykkelig Tid var forbi.“ Zahle selv følte noget lignende. Gang paa Gang vendte han tilbage til sin politiske Menighed i Vendsyssel, og han opretholdt en livlig Korrespondance bl. a. med min Mor. Brevene var en Lovprisning af Tiden i Vendsyssel og Venerne der. („Gjerne fløj jeg over til jer, thi mit hjerte er dog hos jer derover. Jere fine, lyse sletter staar skjønnere for mit øje end disse skovrige egne ... Naar jeg tænker paa dit bryllup, hvor din gamle far stod i døren mellem stuerne og taledet et alvorsord til os, saa maa jeg savne dette her, thi der er ingen, der kan sige et ord ved en saadan lejlighed, og naar jeg kommer herfra, er der ikke en sjæl, jeg kan vexle et brev med ...“).

Da jeg i Efteraaret 1897 rejste til Kjøbenhavn for at tage Præliminærexamen, var jeg hjerteligt indbudt til et Besøg i Haslev, hvor Zahle da boede som Emeritus. Udflugten strandede paa, at Billetten kostede 90 Øre hver Vej, og det var en ikke helt ubetydelig Sum! Faa Maaneder senere døde den gamle Præst og Politiker. Endnu i 33 Aar bevarede min Mor hans Breve, svøbt ind i Silke.

Af de her nævnte Rigsdagsmænd var Madsen-Mygdal og Th. Larsen Grundtvigianere, Jungersen, Svend Peter og Zahle Bjørnbakker. Den hidsige Strid mellem Grundtvigs og Bjørnbaks Disciple paagik Side om Side med den fælles Kamp mod Provisorerne.

Begge Grupper var i Opposition til Regeringen, Embedsmands-

vældet, Godsejerne og Købstædernes Borgerskab. Oppositionen var naturlig. Regeringen *sad* i Strid med Grundloven, som Folket opfattede den, og den regerede paa Trods af alle Love. Hjemme i Sognet havde Præsten, Godsforvalteren og Herremanden vanskeligt ved at slippe Formynderskabet over Bønderne. I de første Sogneforstanderskaber sagde Præsten og det store Hartkorn *Du* til de gaardmandsvalgte Medlemmer og befalede dem at „holde Kjæft“, hvis de bad om Ordet. Og foran Købstadens Port var det endnu værre. Her maatte Bonden ærbødigt tage sin Hue og sine Træsko af og ydmygt vandre den besværlige Spidsrodsgang mellem offentlige Kontorer og Kræmmerbutikker. Paa Kontorerne, hundsedes og prygledes han — endnu i min Tid drejede den barske, men redelige Herredsfoged Jespersen en kraftig Lussing til den Gæst, der først efter Hakken og Stammen kunde faa sit Ærinde fremført. Og i Kræmmerbutikken følte enhver Kommis sig i ubegribeligt Standshovmod baade berettiget og forpligtet til at gøre Grin med Bonden, hans Vadmelstrøje og sorte Krave, hans Manerer og hans endnu ufordærvede Sprog. Oppositionen var derfor naturlig, og den var nødvendig.

Og saa stærk var den altsaa, at den havde Raad til at dele sig i to Grupper, der bekæmpede hinanden med en Lidenskab, som ikke var mindre voldsom end den, hvormed de trakterede den fælles Fjende.

Lidenskabten skal ikke fordømmes. Det *var* nemlig to Livsanskuelser, der stod overfor hinanden: følelsesbetonet Romantik og kras Realisme. Den grundtvigske Romantik hyldede Vækkelsen, Sindets Løftelse. Den bjørnbakske Realisme sagde „Kundskab er Magt, Uvidenhed Trældom“, svor til den reelle, den nyttige, den praktiske Viden og stemplede Grundtvigianernes „Bragesnak“, deres Sans for Sagaen og den nordiske Mytologi som „Overfladiskhed og usundt Føleri“. Grundtvigianerne hyldede Friskolen, Bjørnbakkerne den offentlige Skole. Grundtvigianerne holdt paa Opdragelse i Frihed. Børnene burde ikke gaa i Skole, hvis de ikke havde Lyst, Lærer og Børn maatte ikke gaa i Gang med et Emne, naar begge Parter ikke var oplagt, enhver Form for Tvang og korporlig Revselse skulde være banlyst. Overfor dette understregede Bjørnbakkerne Betydningen af Plan, Orden og Disciplin og hævdede, at „der bør ikke være Frihed til, at Børnene forbliver uoplyste“. Paa det økonomiske Omraade fremholdt Bjørnbakkerne skarperne end Grundtvigianerne, at Bønderne burde tage

Styret af egne Anliggender i deres egen Haand. Politisk var man enige om den almindelige Valgret som Bærer af Statens og Kommunernes Tilværelse, men Bjørnbakkerne var krassere Antimilitarister end Grundtvigianerne. Mens Grundtvigianerne — eller i hvert Fald en Del af dem — var saa betagne af de historiske Beretninger fra vort Lands Storhedstid, at de troede, vi stadig kunde tage Kampen op mod hvemsomhelst, erkendte Bjørnbakkerne nøgternt vort Lands Afmagt, krævede at vi undgik Krigen i 64 og gik af al Styrke mod *de* betydende Krese i Folket, der i 70—71 ønskede, at Danmark skulde fortsætte Eventyret, stille sig paa Frankrigs Side og erklære Tyskland Krig. Og mens Grundtvigianerne sluttede sig til Akademikernes og de Nationalliberales skandinaviske Sværmerier, talte Bjørnbakkerne *for* Venskab og Samarbejde, men *mod* Sammenslutning med de andre nordiske Lande, da en saadan Sammenslutning kun vilde øge vort Stormagtshovmod og føre os alle i Krig. Det var med Risiko for Liv og Lemmer, Bjørnbakkerne forfægtede disse Synspunkter, der efter Modstandernes Opfattelse var rent og skært Landsforrædderi, som kun kunde have Rod i een Ting: at Lars og Thomas Bjørnbak var bestukket af Tyskerne!!!

Under den senere politiske Udvikling sluttede Hovedparten af Grundtvigianerne sig til Berg. *Ham* betragtede Bjørnbakkerne derimod med den yderste Mistro, han havde jo snydt i 66 (da han stemte for Grundlovsrevisionen), og hans senere saa stærke Ord kunde følgelig kun være Bulder. Mere Gehalt fandt man i Hørup og Bojsen, og mellem dem fordelte de bjørnbakske Tropper sig. Under Forligsbestræbelserne stod de fleste af dem paa Bojsens Side og blev kaldt Moderate i Modsætning til de radikale Grundtvigianere. Efter Systemskiftet skiftede Skiltet. Grundtvigianere fulgte stort set Venstrereformpartiet, mens Bjørnbakkernes hørupske Heldning pegede mod Det radikale Venstre, subsidiært Socialdemokratiet.

Det var en Kamp, der bølgede frem og tilbage gennem hele tre Slægtled. Partinavne ændredes, gamle Spørgsmaal gik ud af Dagsordenen og ny kom til, men bestandig delte man sig saa nogenlunde efter de samme Skellinier, bestandig stod de samme to fasttømrede Grupper overfor hinanden, et kraftigt Vidnesbyrd om, at det *var Livsanskuelser* og ikke blot politiske Programpunkter, Striden stod om.

I den allerhedeste Tid strakte Kampen sig helt ud i Tilværelsens

alleryderste Udkanter: Grundtvigianere og Højremænd stavede Hjøring med to r'er, Bjørnbakkerne nøjedes med eet. Paa de grundtvigske Højskoler sagde man *Du*, paa de bjørnbakske *De*. Grundtvigianerne gik med blød Hat og stort Skæg, Bjørnbakkerne holdt paa de gamle Bondevaner med Kasketten og de glatte Hager og haanede dem, der bar deres Hjerte paa Issen, deres Tro paa Underansigtet. Grundtvigske og bjørnbakske Svin kunde ikke slagtes i samme Slagteri, de maatte have hvert sit. Og laa en grundtvigsk og en bjørnbaksk Højskole i Nærheden af hinanden, mødtes Eleverne midtvejs og forfægtede med Næverne deres modstridende Livssyn.

Da Chr. Ledet, mange Aar efter at Kampen var stilnet af, sendte sin Søn paa den grundtvigske Højskole i Vraa, vakte det stor Forundring. At en hundred Procents Bjørnbakker kunde nedværdige sig saa dybt...! Jo, forklarede Chr. Ledet, Knægten er lille og klejn, og ingen ved, hvad han duer til; men saa tænkte jeg: Kan han ikke blive andet, saa maa han da i hvert Fald kunne blive — Grundtvigianer... Et saadant Vid slog Bro over gamle Kløfter. Vraa var de første, der morede sig over Spotten.

Den haarde, den uforsonlige Strid var i Aftagen, da jeg begyndte at tænke. Men Suset af det store Sammenstød laa endnu i Luften. Dette Sus indsugede jeg med Modermælken. Jeg blev Bjørnbakker, jeg er det endnu, og jeg kan neppe blive andet. Thi i Demokratiets store Orkester er de bjørnbakske Toner dem, der er stærkest i Slægt med jysk Bondesinds nøgterne og uromantiske Grundelementer — de Elementer, af hvilke jeg har hentet min Tro og min Vilje.

DRØMMEN OM AVISEN

Jeg var ikke stort mere end fire Aar, da jeg fattede den Beslutning, at jeg vilde være Journalist.

Jævnaldrende Kammerater drømte om at komme til Søs eller at blive Købmænd og Bagere med fri og uhindret Adgang til Sirup, Rosiner og Jødekager. Min Drøm var at faa en Avis.

De faa Lykkelige, der — som jeg — var ældste Søn af en Gaardmand, behøvede ikke at fantasere sig til Fremtiden, de saa deres Vej afstukket, de skulde føre Slægtsgaarden videre. Heller ikke denne Skæbne fristede mig. Jeg holdt fast ved min Drøm og realiserede den. Til Held for Landbruget — thi der blev derved een daarlig Landmand (og L.S.'er) færre, end der ellers vilde have været.

Min Interesse for Journalistikken — og for Debatten — var født ud af Provisorieaarenes Spænding. Begge Partiernes Blade kom i mit Hjem, og om Aftenen læste min Mor — for en Tilhørerkreds, der paa særlig bevægede Dage ogsaa omfattede Naboer og Frænder — den kraftige Polemik, der førtes mellem Venstremanden Redaktør Vilh. Carlsen og Provisoristen Jul. Wulff. Der var maaske ingen, denne Debat gjorde stærkere Indtryk paa end mig. Jeg forstod, at Landet var stedt i den yderste Nød, og mit Barnesind længtes mod den Dag, da jeg kunde drage Sværdet mod dem, der syntes mig at være Landets og Folkets bitreste Fjender.

Da jeg ret tidligt havde lært at læse, paabegyndte jeg Udgivelsen af min første Avis. Den hed „Furreby-Posten“ og var naturligvis haandskrevet, prentet med store, latinske Bogstaver. Siden konstruerede jeg mig en Maskine, og ved Hjælp af Typer, udskaa-ret i Kork, var jeg nu i Stand til at trykke nogle faa Linier. Linien „Ned med Estrup“ var stereotyperet — den gik nemlig igen i hvert Numer.

Da jeg var seks Aar gammel, gav mine Forældre efter for de brændende Bønner, jeg opsendte hver Gang, der gik Bud til Hjørring. Jeg fik Lov til at følge med — for at se en rigtig Bogtryk-presse.

Jeg mindes endnu det dybe Indtryk, det gjorde paa mig, da jeg stod Ansigt til Ansigt med dette det største Vidunder, jeg endnu havde mødt. Raslende og buldrende kastede den trangbrystede Maskine den ene Avis fra sig efter den anden, og den lille Bonde-dreng følte, at her saa han ind i et stort og herligt Eventyr — et Eventyr, der i den følgende Tid sang i hans Øren ved Dag og ved Nat og fyldte ham med Glæde og Forhaabning.

Forhaabning — mest paa Grund af det Løfte, Redaktør Carlsen ved Afskeden havde givet.

Jeg husker fremdeles — og vil huske til min sidste Stund — de Ord, der blev vekslet.

„Ved De,“ sagde min Mor, „hvad Knægten vil være? Han vil være Redaktør!“

„Det var ret, min lille Ven,“ sagde Carlsen og klappede mig paa Skulderen, „kom Du kun op til mig.“

Der skød sig en varm Følelse af Taknemmelighed op i min Hals.

Men jeg var ikke mere forknyt, end at jeg øjeblikkelig spurgte: „Naar maa jeg komme?“ Jeg fandt, det var lige saa godt at faa det afgjort straks.

Carlsen smilte med sit store Smil og klappede mig atter: „Ja, det er vist bedst, Du bliver konfirmeret først.“

Jeg syntes, det var forfærdeligt, at man absolut skulde konfirmeres, inden man kunde komme i Redaktørlære. Og paa Vejen hjem regnede jeg ud, at jeg først skulde blive dobbelt saa gammel, som jeg var, og saa to Aar til, inden jeg naaede Foden af den Stige, der førte til Maalet.

Da jeg omsider blev tretten Aar — og i otte havde været min egen Udgiver — skrev jeg en Søndag et Par Nyheder til Vendsyssel Tidende. Det var den 18. Maj 1895, og Nyhederne drejede sig om en løbsk Hest og et Par Kæmpehøje, der var ved at gaa i Havet. Begge Notitser blev optaget in extenso, og fra den Dag var jeg Vendsyssel Tidendes Lokalmeddeler for Løkken og Omegn — en af de flittigste, Bladet ejede.

Men min Trang og min Higen gik videre end som saa. Jeg vilde skrive *Artikler*.

Og den følgende Søndag aflagde jeg Visit paa de to Kæmpehøje. Med dem som Udgangspunkt foretog jeg en Tur tilbage til den graa Oldtid. Denne Fantasi skrev jeg ned, og jeg rettede samtidig en indirekte Opfordring til Nationalmuseet om at lade den stærkest truede Høj udgrave, inden Havet slugte den.

Dette Produkt blev afsendt, uden at nogen anede det. Og det blev optaget — med den Tilføjelse, at det skyldtes en trettenaarig Bondedreng fra Egnen.

Jeg husker ikke, om jeg var stolt, da jeg saa min første Opsats paa Tryk. Men jeg ved, at jeg længtes forfærdeligt efter den. Jeg sprang hver Dag Landposten i Møde. I den største Feber aabnede jeg Avisen. Nej, den var der ikke... Men i Morgen kommer den... Og Tanken om Morgendagen fyldte mig med Fryd. Det forekom mig, at det varede en Evighed, inden Avisen omsider fik en Forsidespalte tilovers til min Artikel; og i en lille Menneskealder troede jeg, at Redaktøren havde været samvittighedsløs nok til at sylte mit kostbare Aandsværk i halve Aar — indtil jeg for en Tid siden paa Statens Avissamling fandt Artiklen frem. Den var offentliggjort i Vendsyssel Tidende for 8. Juni. Den var skrevet, husker jeg, den 25. Maj. Bladet har altsaa højst ligget med den i — fjorten Dage. Jeg fatter det knap — for det staaer endnu for min Bevidsthed, som der gik Maaneder. Saa dybt et Indtryk har de to Ugers Venten gjort paa mit Sind!

Nogle Dage efter Artiklens Offentliggørelse mødte min Mor Redaktør Carlsen. Han roste Opsatsen i høje Toner. „Men“ — føjede han til — „hans Forældre har vel nok *tænkt* for ham.“ Min Mor forsikrede, at ingen havde anet noget om Artiklen, før man saa den paa Tryk. Carlsen vægrede sig imidlertid stadig ved at tro, at jeg havde været ene om den. Egentlig burde jeg have følt mig smigret. Men i Stedet var jeg dybt krænket over, at nogen kunde tiltro mig en saa skammelig Handling, som jeg syntes, det maatte være at give en Artikel ud for sin egen, naar andre havde „tænkt“ for Een.

Imidlertid — min Krænkelse var ikke større, end at jeg blev ved med at forfølge mit Maal. I Løbet af faa Dage havde jeg to ny Artikler færdige. Den ene hed „Frihed, Lighed og Broderskab“, den anden handlede om Skandinaviens Enhed, en Tanke, der optog mig stærkt.

Disse to Produkter blev afsendt. Men de kom ikke i Avisen, og jeg har ikke set dem siden. Derimod fik jeg et pænt Brev fra Re-

daktør Carlsen. „Du er af en dygtig Slægt“, skrev han. „Sørg for, at den Dygtighed, Du faar i Arv, altid kommer til at tjene de bedste og ædleste Sager, Du kan finde.“

For disse Ord er jeg Redaktør Carlsen taknemlig i hans Grav. De fik mig til at aflægge et Løfte, der nu har været Ledestjerne for halvtredsindstyve Aars Journalistik.

VED DET GRØNNE BORD

Det var en kold Oktoberdag i 1897. Mine Forældre havde kørt mig til Vraa. Jeg var bleven vejjet paa Stationen (144 Pund), var steget ind i Aftenekspressen og var nu paa Vej mod Hovedstaden. For første Gang havde jeg hvid Krave om Halsen, og da jeg var kommen sønden for Fjorden, sagde jeg „jeg“ til mig selv for første Gang.

Kraven var vist meget ordentlig, men Jeg'et har antagelig lydt forfærdeligt. Jeg har siden hørt andre skifte fra en karakterfuld Dialekt til et upersonligt, stift og uhaandterligt Bogsprog. Blot de vilde tale deres Modersmaal, har jeg tit tænkt. Og jeg har gyst ved Tanken om, at jeg ogsaa selv i en kortere eller længere Overgangsperiode har beredt mine Omgivelser denne Rædsel. Ja, selv nu, da jeg har talt Rigssproget i snart 50 Aar, har jeg ikke vanskeligt ved at høre, at Modersmaalet, ogsaa i *min* Mund lyder bedre. Jeg konstaterer det hver Gang, jeg hilser paa de to Plader i Nationalmuseets Stemmearkiv, der bærer mit Navn, den vendsselske og den rigsdanske. Der er ingen Sammenligning.

Alt det forstod jeg ikke dengang, i 1897. Og selv om jeg havde forstaaet det, havde det intet nyttet. Jeg var i den Situation, at *Nødvendigheden* var over mig. Mit eget Sprog blev ikke forstaaet hinsides Bælterne — knap nok paa den anden Side Fjorden. Jeg var derfor nødt til at lægge mig efter de andres Maal — selv om det lød akkurat saa uhyggeligt som et fremmed Sprog altid lyder i en Uøvets Mund.

Toget jog ned gennem Jylland, og jeg tænkte paa den Afskedsalut, Steensig — min Lærer og Vejleder — havde givet mig med paa Turen ud i den vide Verden.

— Jeg har aldrig banket Dig før, havde han sagt. Men nu kan du prøve paa at komme hjem med under 100 Points! Saa skal Du faa alle de Klø, der kan ligge paa Dit arme Skind!

Jeg var ikke angst ved Tanken. Fra mit syvende til nu i mit syttende Aar havde jeg været Nummer eet i de skiftende Klasser, og jeg gik ud fra som en Selvfølge, at det ikke kunde være anderledes ved Universitetet. Det var ikke noget, jeg syslede med i mine Tanker, heller ikke noget, jeg hovmodigede mig over. Jeg betragtede det simpelt hen som fastslaaet, som værende udenfor al Diskussion, at jeg *skulde* have et Par Points mere end den bedste af de andre. Saadan havde Forsynet indrettet det — ligesom det havde skabt Planeterne af forskellig Størrelse! *Saa* selvsikkert stod jeg paa mine Ben.

Men udvendigt bar jeg det ikke. Tværtimod. Jeg saa ret enfoldig ud, lignede nærmest Holbergs pantsatte Bondedreng, og jeg tog det derfor heller ikke fornærmeligt op, at fire Hestehandlere, der var i Kupé med mig, og havde udspurgt mig om mit Ærinde i Kjøbenhavn, kategorisk erklærede, at jeg aldrig fik Præliminærekksamen. Allerede dengang var jeg uhyre liberal overfor anderledestænkende, og da jeg tilmed fandt, der var adskilligt, der kunde begrunde en sund Skepsis overfor mine Aandsevner, sagde jeg ikke de fire Herrer imod. Det gjorde derimod en femte Handelsmand, der præsenterede sig som Bomholt fra Kjellerup. Enten det nu var, fordi han var klogere end de andre, eller det blot var af Spillelyst — han tilbød at ville holde tolv Dusin Bajere (!) paa, at jeg klarede den fint. Jeg bemærkede, at jeg var Afholdsmand, og derfor helst saa, de væddede om noget andet. Det blev da til en bedre Middag. Naturligvis fik jeg Løfte om en Indbydelse, men — den har rigtignok ladet vente lidt længe paa sig. Den er nemlig ikke kommen endnu!!! Mine fem Venner har aabenbart nøjedes med at løfte Bægrene og — „mindes den Fraværende“. —

Morgenen efter var jeg i København. Frk. Ottilia Rottbøll, Guds-ejersens Søster paa Børglumkloster, havde skaffet mig et Værelse paa Jacob Danefærds Vej 6, og med min Værtinde havde jeg skriftligt aftalt, at hun skulde hente mig paa Banegaarden og kende mig paa en Afholdsstjerne, jeg bar i Hatten.

Det gik altsammen saare glat, og et Par Timer senere stod jeg i Universitetets Port og læste Timeplanen for den kommende Maaned.

Det viste sig den næste Dag, at vi var 78 Eksaminander, deriblandt nogle med Skæg og Brillen og fine Slips, men uden overvættes store Kundskaber, mens andre var kejtede Belse i Vadmels-

klæder og med Pæren i Orden. Halvdelen af de 78 stammede fra Kjøbenhavn, den anden Halvdel fra Landets mest afsides liggende Egne, Smaakøbstæder og Landsbyer, hvor der ingen eksamensberettiget Skole fandtes.

Vor Alderspræsident var 36 Aar og kom hver Dag med Kone og fire Børn ved Haanden. Han havde prøvet det gentagne Gange, og jeg gad vidst, om han ikke prøver endnu, skønt hans sorte Skæg forlængst maa være bleven graat, og de fire Børn til et talrigt Afkom i to, tre à fire Led.

Straalende af Henrykkelse betroede han mig en Dag, at *nu* havde han omsider kæmpet sig frem til de 65, der krævedes for at faa Universitetets Attest for Dannelse og aandelig Udvikling. Men da jeg vilde løbe Tallene efter, viste det sig, at han havde forvekslet Minus og Plus og regnet to Sletter for +46, mens de i Virkeligheden trak 46 fra.

— Ja, saa er der ikke andet for, sagde han, end at jeg laaner en 5-6 Ug'er hos Dem. De kan jo klare Dem foruden.

Ak — ikke engang *det* kunde frelse Staklen! Han havde under Nul og dumpede saaledes med sjælden Glans. Men der var ikke Spor af Skuffelse i hans Stemme, da han sagde Farvel. — Jeg kommer igen næste Aar. Saa er *De* vel allerede Professor. De er nok saa venlig at huske mig og at give mig et Par høje Karakterer med Plus foran.

Men den uvidende Hovedstad, der var *hans* Hjem, var dog ikke alene om at levere Dumpekandidaterne. Det samlede Mandefald var 50 Procent, og det var vistnok nogenlunde ligeligt fordelt over hele Landet. Vendsyssel havde i hvert Fald — med Skam at melde — sin Part. Vi var tilmeldt fire Mand fra det yderste Thule, og af dem blev de to paa Valen.

Jeg mødte den ene paa Trappen et Par Dage efter at vi var begyndt.

— Haa Do ræhnt Din Aapgawer? spurgte han.

— Ja, a haar. Haa Do?

— Haar a intsj Fa'nen, sagde han med alle Tegn paa Foragt.

— Skal a hjelsen Wænsøssel, føjede han lidt efter til. I Jawten resser a hjem te Twonby.

Næste Gang, jeg saa ham, var han i Smedelære, og det befandt han sig godt ved.

Mange af de dumpede — deriblandt vistnok ogsaa min ovennævnte Landsmand — var i Virkeligheden velbegavede Folk. Men

de uvante Forhold slog dem ned. De følte sig fremmede og usikre i de ny Omgivelser. De stod ikke paa deres eget, som den, der tager Eksamen ved den hjemlige Skole. De havde ikke deres egne Lærere til Eksaminatorer, men lutter fremmede Folk, der spurgte paa en ukendt, undertiden lidt barsk Maade, og hyppigt gik ud fra andre Bøger og Forhold end dem, Eksaminanden kendte. Kaarene var anderledes og vanskeligere for os end for de hjemmeeksaminerede, og derfor maatte Mandefaldet ved Universitetet naturligvis blive stort.

Værst var det naturligvis for vi jyske Landsbybørn. Vi var de mest fremmede. For os var baade Sprog, Skikke, Manerer og den hele Atmosfære en ny, ukendt og uanet . . . nok egentlig til at slaa os ned. Forsynet havde imidlertid indrettet det saa viseligt, at vi til Gengæld stod fastere paa vore Ben. Var Omgivelserne mere fremmede for os end for Købstadsbørnene, og var vi tungere i det end de, saa var det paa den anden Side vanskeligere at imponere os. Vor Flegma og vor Snusfornuft klarede hyppigt de Tordenskrald, der fik de andres mere letbevægelige Bysind til at ryste — og saaledes bibragtes der paa en Maade en retfærdig Ballance mellem By og Land.

Een Ting gjorde dog et uhyggeligt Indtryk paa vi Fremmede: at mangfoldige af de københavnske Eksaminander havde deres Forældre med, og at disse kammeratligt eller ærbødigt vekslede Haandtryk med Eksaminatorerne. Dette syntes os et Angreb paa Domstolens Upartiskhed, paa den fjerne og ophøjede Fornemhed, vi forbandt med Tanken om en Dommer. Vel konstaterede vi ikke paa den Konto noget Brud paa Retfærdigheden, men vi følte det alligevel som en Krænkelse af alle Retsbegreber, at de, der afgjorde vor Skæbne, ikke var ophøjede Væsner, men at de tværtimod var almindelige Mennesker, der havde Venner og Bekendte og nu tilmed havde faaet den Opgave at give disse Venners Børn Karakter. Det fyldte os med en Uhygge, der for saa vidt tjente vor Retfærdighedssans til Ære.

Egentlig streng var Eksaminationen kun i den matematiske Afdeling, hvor P. T. Foldberg herskede. Her græd det halve Auditorium, Eksaminanderne rystede og skjalv som Espeløv, og Foldberg rasede og skældte, mens han tømte den ene Vandkaraffel efter den anden, og Aarerne i hans Pande voksede i Blodrigdom for hver Time, der gik. Her faldt der *slet* ovenpaa *maadeligt*, og *temmelig godt* var en udmærket Karakter. Fem Ofre blev terro-

riseret hver Aften. De fire gik som Regel brølende derfra, de to med Uduelighedsattest i Lommen.

Den, der kender Vendelboens ubændige Lyst til Diskussion, vil forstaa, at var der noget, jeg havde Mod paa, saa var det at komme i Kast med saadan en Herre. Og nu var jeg saa heldig, at Matematik tilmed var mit Hovedfag. Nat og Dag havde jeg gennempløjet alle de matematiske Lærebøger, det havde været mig muligt at faa fat paa. Min hele aandelige Tilværelse havde været en Jagt efter aritmetiske og geometriske Opgaver, der aldrig kunde blive svære nok. Det er muligt, der langt inde i min Bevidsthed har dæmret en Anelse om, at en Professor i Matematik ved Kjøbenhavns Universitet vidste *noget mere* end jeg 16-aarige. Men i Betragtning af, at Steensig i Aarevis havde vist mig frem som et matematisk Unikum og forgæves havde udlovet store Belønninger til den, der kunde køre mig i Vandet, er det forstaaeligt, at jeg følte mig ganske godt rustet til at tage Kampen op, endog med selveste Foldberg. Jeg vidste, den *maatte* komme, og saa langt fra at gaa af Vejen for den, *søgte* jeg den tværtimod.

Vi kom derfor til at begynde et Par Dage før det var strengt nødvendigt.

Jeg gik hver Aften i den matematiske Afdeling for at overvære Guillotinens Halshugning af de døende Stakler, og en Aften havde jeg taget Plads paa de forreste Tilhørerpladser — for rigtig at kunne se, hvorledes det gik til. Dette mishagede i allerhøjeste Grad Hr. Foldberg. Han søgte først at vifte mig væk ved at stirre paa mig og trække de buskede Bryn hastigt op og ned. Men da det ikke imponerede mig, raabte han med høj Røst:

— Vil De flytte Dem, De der! Jeg vil ikke have nogen siddende paa den forreste Bænk!

— Ja, undskyld, sagde jeg smilende. Men dette er en offentlig Handling, og Tilhørerne bestemmer vist selv, hvor de vil sidde.

Denne uventede Obsternasighed gjorde Hr. Foldberg stum. Han drak to Glas Vand i een Køre, og Aarerne stod langt ud fra hans Pande.

Da greb Censor — en Magister Crone — ind.

— Ser De, unge Mand, sagde han venligt. Denne Bænk er reserveret Honoratiores.

— Naturligvis, genmælede jeg i min Halsstarrighed. Det er ogsaa derfor, *jeg* har taget den i Besiddelse.

Ved denne Replik brast Crone i en hjertelig Latter, der i nogen

Grad udløste Spændingen. Men Foldberg drak i Hast tre Glas Vand og skulede ondt efter mig.

— Ja, *De dumper*, sagde Auditoriet, da Forestillingen var forbi for den Aften. Vent De, til det bliver Deres Tur. *Saa knuser han Dem.*

Det var en meget blodig Aften, det blev min Tur. Nr. 6, 7 og 8 var slaaet ihjel under Graad og Tænders Gnidsel, og Nr. 10 var løbet sin Vej. Foldberg rystede af Harme over den menneskelige Dumhed.

— Nr. 9 brølede han, saa det kunde høres ud paa Gangene.

Jeg rejste mig fra min forreste Bænk og gik hen mod det grønne Bord.

— Nr. 9! lød det igen som et Tordenbrag.

— Det er mig, sagde jeg og saa smilende Tyrannen i Øjnene.

— Hvad behager? stammede han febrilsk. Er det — Dem? Et Blik ned i mine skriftlige Opgaver, der laa foran ham og var til rent ug. Og saa et Blik op paa den enfoldigt udseende, klodsede, kejtede og sjusket klædte Bondedreng, der højst var at taksere til slet. Det passer ikke, lød det kategorisk. De maa have glemt Deres Nummer. Hvad hedder De?

Jeg sagde mit fulde Navn.

Et Blik ned i Papirerne.

— Det var som Satan! Naa, saa De er Nr. 9. Hm! Hm! Hm! Saa De er *virkelig* Nr. 9. Og derefter med fuldstændig ukendt Venlighed i Stemmen: Sæt Dem ned! Sæt Dem endelig ned! Værsgod! Værsgod! Han trak saagar Stolen frem til mig — hvad vistnok aldrig før var passeret i Universitetets Historie. Med fortsat Venlighed: — Hm! Hm! Hm! Saa De er Nr. 9. Hvad kunde De saa ønske at blive hørt i?

Auditoriet maaber af Betagelse over *saa* megen Elskværdighed: Og jeg slaar flot ud med Haanden: Ganske som Herren behager!

Herren blader hastigt mine Opgavebøger igennem. Han havde den Skik at udsøge sig de svage Steder i Eksaminandens skriftlige Besvarelser og saa sætte ind her ved den mundtlige Prøve. Var en Stakkel gaaget udenom Logaritmer i skriftlig Aritmetik, var jeg — efter de Prøver, jeg havde taget de foregaaende Aftener — i Stand til at forudsige, at han ved den mundtlige Eksamen kom op netop i Logaritmer. Det slog aldrig fejl. Foldberg var en dygtig, men ubarmhjerterig Fægter. Der, hvor der var et Hul i Brynjen, stak han Kaarden ind, og han trak den nødigt ud igen, før Hjertet var ramt.

Nu sad han og bladede i mine Bøger og kom til det bedrøvelige Resultat, at her var der ingen Huller at se. Men — tænkte han — *nogle bare Pletter* maa han jo nok have. Det gælder blot om at finde dem.

Og saa tog vi fat. I en stiv Klokketime kørte han mig frem og tilbage, først i Aritmetik, saa i Geometri, først i det forlangte Pensum, saa i alt muligt andet. Saa snart det af mine Svar fremgik, at her var jeg hjemmevant, brød han hastigt af og gik over til et andet Emne — og saadan blev det ved i en Uendelighed.

Omsider var vi havnet i det geometriske Sted, og her hørte vor hidtidige Enighed op. Jeg brugte een Definition, og Foldberg ønskede en anden. Jeg hævdede, at min var den, der forlangtes, og han paastod det modsatte. Men hvad mere var: jeg reserverede mig Ret til at klage til Eksamensmyndighederne over den Maade, hvorpaa Afhøringen i Matematik foretoges. Vi skal kunne Jul. Petersens Sætninger og hans Forklaringer. Dem kan vi forlange at blive hørt i. At en vis Hr. P. T. Foldberg har skrevet en konkurrerende Lærebog, kommer ikke os ved, saalænge Eksamensregulativet sætter Jul. Petersens i Højsædet. Værsgod, sluttede jeg og klaskede demonstrativt Jul. Petersens Bøger ned foran Næsen paa Konkurrenten. Vil De behage at forvisse Dem om, at *min* Forklaring af det geometriske Sted er den, der forlanges til Præliminæreksamen.

Under dette hvasse Sammenstød var der bleven stærk Bevægelse i Auditoriet. Folk havde rejst sig, og adskillige var lige ved at klappe. Sympatien var tydeligt nok paa min Side.

Jeg sad roligt og koldblodigt og afventede en regulær Ørefigen, saa ophidset var min Modstander efterhaanden bleven. Men — der skete det mikuraløse, at han i Stedet rejste sig og sagde:

— Eksamen er suspenderet! Eksaminanden og Tilhørerne vil forlade Auditoriet. Eksaminanden vil afvente nærmere Besked i Vestibulen.

Under megen Ophidselse stormede man ud, og i Forhallen blev jeg straks Midtpunktet i en Klynge af Studenter, Eksaminander og Tilhørere, der ilede til fra alle Auditorier for at trykke min Haand og raabe Hurra for mig.

Den eneste, der var misfornøjet, var Steensig. Han var kommen rejsende fra Løkken, blot for at høre Eksaminationen i Matematik. Uden Varsel var han dukket op midt under Forestillingen. Og nu stod han her og lod sin ubændige Vrede flyde ud over mit Hoved:

— Du er den Onde osv. bleven gal, sagde han. Du er pludselig gaaet fra Snøvsen! Du bliver jaget væk med det samme! Da jeg var „oppe“, var der ogsaa Een, der sagde Eksaminator imod. Han blev kort og godt vist hjem til næste Aar. Det gaar Dig ligesaa! Du er færdig! Du har ødelagt dine gode Chancer! Du er .. (en kraftig Ed) ... Du er en uforbederlig Idiot. Hvordan i Hedehusene kunde det dog ogsaa falde Dig ind at sige Manden imod?

— Jo, for *jeg* havde Ret!

— Ret og Ret! Javel havde Du Ret! Men Du har at holde Mund med Dine Næsvisheder, naar Du er til Eksamen! Nu bliver Du jaget hjem!

— Ligegyldigt, hvad jeg bliver. Jeg vil have min Ret.

— Det er hørt, sagde Forsamlingen omkring os. Han skal leve!

Og saa blev der raabt Hurra for mig igen, saa det gjaldede i hele Universitetet.

Jeg tænkte paa min Bedstefar, der i tre Aar havde ført Proces med Herremanden paa Overklit om halvanden Mark og — vundet Sagen.

— Jamen, den kostede Jer da mange Rigsdaler i Omkostninger, indvendte vi Børn.

— Ja, men a fæk min Ret, svarede den Gamle med en Sikkerhed i Stemmen, der imponerede.

Vendelboerne har altid været fanatiske Hævdere af Retten — *uanset, hvad det kostede*. Her havde *jeg* Ret, og jeg ønskede at faa den. Selv om den skulde betales dyrt, lod jeg mig ikke rokke.

Omsider — efter en Times Konference mellem Foldberg og Crone — gik Døren op. Crone kom ud og gav Meddelelse om Karaktererne. Jeg havde faaet ug÷ og mg+.

Resultatet hilstes med fornyede Leveraab for mig og et kraftigt „Ned med Foldberg“! Og *nu* var Steensig med i Jublen.

Helt kvalt var jeg altsaa ikke blevet — om end min saakaldte Næsvished havde kostet mig et helt Point. Jeg stod til ug, men betalte gerne et Par Minus for min Ret, for selve Oplevelsen og for den Berømmelse, den skaffede mig.

Jeg var ondskabsfuld nok til at gaa ind i Auditoriet efter mine Bøger, mens Foldberg var ved at pakke sine Sager sammen.

— De *har* formodentlig nu læst Jul. Petersen. De tillader maaske saa, at jeg tager ham med hjem?

Paa denne Næsvished fik jeg intet Svar.

Jeg gik med Julius. Og jeg maa med Skam tilstaa, at jeg ikke

har aabnet ham siden. Jeg fik hurtigt andre Guder og var da tro-løs nok til at glemme min Kærlighed til Ptolemaios og Pyta-goras og den høje, rene Luft, der hersker i den fornuftigste og mest logiske af alle Verdener: Tallenes. Ak, tænker jeg somme-tider — var jeg blot bleven i *den!*

I Sammenligning med den matematiske Konflikt gik det øvrige Eksamensvæsen glat for Haanden.

Der cirkulerer adskillige Anekdoter om, hvilke Morsomheder jeg betroede Professorerne. En Del af dem er opfundne, andre er stærkt overdrevne, kun enkelte er helt sandfærdige.

Det er rigtigt, at jeg paa Forespørgslen om, hvor Karl den Tolvte endte, svarede, at jeg gik ud fra, han endte i Helvede.

Det er ogsaa rigtigt, at jeg paa Spørgsmaalet, om Ætna kunde staa paa Kongens Nytorv, svarede, at jeg fandt det usandsynligt, men at jeg iøvrigt aldrig havde set Kongens Nytorv, da jeg lige var kommen ind med Toget.

Begge Svar vakte stærk Jubel i Auditorierne. I det sidst nævnte Tilfælde kom det mig ret overraskende, og jeg kan endnu den Dag i Dag ikke indse, at der var noget særligt morsomt i Under-stregningen af den simple Kendsgerning, at jeg var fremmed i Byen. Men Eksaminator lo, saa det klukkede i ham, og Tilhørerne fulgte godt efter, saa det maa formodentlig have lydt betagende.

Kun overfor eet Fag stod jeg vaklende: Naturhistorien. Jeg har fra min første Skoledag betragtet baade Botaniken og Zoolo-gien som ligegyldige Snurrepiberier, det var taabeligt at bebyrde sin Hjerne altfor stærkt med, og da jeg var uden personligt Be-kendtskab med Blomster og Træer og Rovdyr, kunde jeg saare let have hentet mig et 0. Men Skæbnen var mig god, og Eksaminator var yderst imødekommende. Han stak mig med et venligt „Værsgod“ et Æble og en Hugorm, og da jeg gjorde Tegn til at ville spise Æblet, blev Tonen straks let og munter, og det lykkedes mig ved et Par Historier om Hugormene sønden for Løkken at skjule min Dumhed — en Kunst, der jo ikke skal være helt ringe.

Men fik jeg i Naturhistorie mere end fortjent, saa var det mig en Skuffelse, at jeg i mundtlig Dansk blev slaet ned til ug÷. Jeg havde regnet med ug, og jeg syntes, mine Præstationer var denne Karakter værdig. Men de Sagkyndige betroede mig, at en Mand fra Landets yderste Udkant, der talte et stærkt dialekt-præget Sprog, ikke kunde vente at faa Udmærkelse i Behandling af „Modersmaalet“. Jeg synes ikke, det var helt retfærdigt. Man

burde snarere — forekom det mig — *belønne* os, der havde haft den Ekstra-Vanskelighed at kæmpe med, at vi havde skullet til-egne os Dansken som et halvvejs fremmed Sprog.

Men alt i alt var jeg veltilfreds, da jeg efter et Par Ugers Krydsforhør forlod den skumle Kasse med Terminens fineste Dan-nellesattest i Lommen og med et saa rigeligt Overskud af Points, at de Klø, Steensig havde stillet i Udsigt, naturnødvendigt maatte udeblive.

Og saa gik jeg i de næste fjorten Dage i Gang med at „studere Byen“. Det var min første Visit i Kjøbenhavn, og jeg vidste ikke, naar jeg skulde komme der igen. Alt maatte derfor lægges til Rette efter Princippet: omhyggelig Efterforskning. Jeg begyndte med Kongens Nytorv og endte med Zoologisk Have. Samtlige Mu-seer og Samlinger — en 30 Stykker i Tallet — blev efterset saa grundigt, at jeg fik nok for de kommende 25 Aar og først be-gyndte Rundreisen igen, da jeg skulde præsentere Nationens op-magasinerede Rigdomme for mine Børn.

Derimod ofrede jeg ikke Forlystelseslivet et Minut af min Tid eller en Øre af mine sparsomt tilmaalte Penge. Jeg var for ukul-tiveret til at gaa i Teater og for klog til at sætte mine Ben i en Restauration eller paa en Beværtning. Den eneste Luksus, jeg til-lod mig i en hel Maaned, var seks Femøreskager (der til min store Overraskelse kun kostede fire Øre Stykket), en Honning-kage, et halvt Pund Æbler „paa Vej fra Eksamen“, tre Pærer „paa Grund af Varmen“ (som der staar i mit Regnskab), Figner og Sukker for 21 Øre, og saa en Del Aviser og et Par Bøger. Ellers klarede jeg mig med min medbragte Fetalje plus Vært-indens Morgenkaffe hver Dag og Middagsmad hveranden. Vært-indens Regning for Værelse, 30 Gange Morgenkaffe og 15 Gange Middag lød paa 30 Kr., som Frk. Rottbøll venligst betalte paa Landsmandsskabets Konto — skønt hun var Modstander af, at Bønder tog Præliminærexamen. Derudover brugte jeg 5 Kr. til Bøger og Blade, 2 Kr. 20 Øre til Breve og et Telegram hjem, 1 Kr. til Eksamensbevis, 1 Kr. for Transport af min Kuffert og 79 Øre til Kager, Æbler, Pærer, Figner og Sukker. Af en med-bragt Tikroneseddel havde jeg ved Maanedens Slutning en hel Øre i Behold.

Da der ikke var flere Flintespidseser, Køkkenmøddinger eller Gravskrifter at studere, gik jeg i Gang med den sidste Del af min Opgave: de berømte Mænd. Jeg kendte kun tre store Navne:

Georg Brandes, Viggo Hørup og Henrik Cavling. Brandes var syg og sengeliggende og tog ikke mod Besøg. Hørup smilte vemodigt til mig, men sagde ingenting. Kun Cavling kom jeg i et nærmere Forhold til. I den Times Tid, vort Lands første og berømteste Journalist forklarede en ung, ukendt Bondeknøs, hvorledes Fremtidens Aviser vilde komme til at se ud — i den Time grundlagdes et Venskab, der varede, til den Ældste af dem lukkede sine Øjne.

Og Drengen drog hjem, uimponeret af Hovedstad, Universitet og Examensbevis, men med den faste Beslutning at ville se lige saa meget af Verden, som Cavling havde set, og lære at skildre den lige saa levende, som han — og *kun han* — kunde det.

Naturligvis burde man — erkendte jeg — først udvide sin Horisont med en Embedsexamen ... vel nærmest den juridiske, den, der ligger bedst for Vendelboens logiske, nøgterne og ret-haveriske Sind. Men Økonomien tvang mig til at springe paa Hovedet ud i praktisk Virksomhed, og jeg græd ikke for det, thi jeg var saa lykkelig, at en Vej stod mig aaben, og at al min Hu stod netop til denne Vej og kun til den: Journalistens og Talerens.

»Mit Livs Karrusel«

er en Skildring af Larsen-Ledets Opvækstaar, af hans Hjemstavn og dens Mennesker. Læseren faar et levende Tidsbillede, bl. a. fra Nedmed-Estrup-Aarene, og et udmærket Udsyn over et udpræget Stykke Danmark. Mange prægtige Vendelboansigter aftegnes, herlige humørfyldte Portrætter som af Bedsteforældrene paa fædrene Side og af Egnens Originaler. Sproget er djærvt og frisk, og man mærker, at Forfatteren er en Mand, der ikke alene har været veloplagt til Strid, men har haft sit Sind aabent overfor alt det, der har mødt ham paa hans Vej.

Det er en frodig Personlighed og en virkelig Fortæller, der har skrevet „Mit Livs Karrusel“.

G Y L D E N D A L